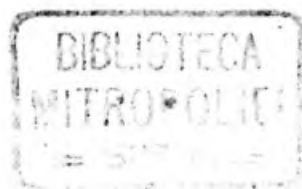

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL IX, nr. 1—2

ex. 4

IANUARIE—FEBRUARIE, 1964

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
ÎNALT PREA SFÎNȚIEI SALE

D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

Pag.

- Arhim. Prof. Dr. NICOLAE MLADIN: Creștinii sprijinesc lupta popoarelor
pentru dezarmare și pace 3—6

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

- C. SÎRBU: Lupta pentru apărarea păcii în anul 1963 7—20
GRIGORIE MARCU: Pugwash 1964 — sau știința în slujba vieții 21—24

STUDII

Teologie exegetică

- Pr. Prof. Dr. NICOLAE NEAGA: Aurul în preocupările scriitorilor biblici 25—37

Teologie istorică

- Pr. Prof. Dr. MILAN ȘESAN: Biserica Ortodoxă din veacul XVII până azi 38—55
Prot. IOAN N. BEJU: Tipărituri românești vechi necunoscute 56—72

Teologie sistematică

- Arhid. Prof. Dr. IOAN ZĂGREANU: Desăvârșirea vieții creștine prin
Sfintele Taine 73—98

Teologie practică

- Diacon GHEORGHE PAPUC: „Pavel, Apostol al lui Iisus Hristos” în
viziune hrisostomică 99—117
Pr. Prof. Dr. DUMITRU BELU: Predica Veacului de Aur 113—127

(Continuare în p. III a copertei)

INDRUMĂRI OMILETICE

Pr. Prof. D. BELU: La Întîmpinarea Domnului (predică)	128—130
Protos. ARSENIE OBANCEA: Sfînta Cuminecătură (predică)	130—132

RECENZII

Pr. Dr. TEODOR BODOGAE: <i>Constantin Kalokiru</i> , Athosul, Teme de arheologie și artă cu ocazia serbării mileniului Lavrei	133—140
GRIGORIE MARCU: <i>Luc. H. Grollenberg</i> , Kleiner Bildatlas zur Bibel	140—141
Pr. Lector CH. PISTRUI: <i>Revista Patriarhiei Moscovei</i>	142—145

VIAȚA BISERICESCA

D. CĂLUGĂR: Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului	146—150
--	---------

INSEMNĂRI

REDAȚIA, GR. M., M. ȘESAN și N. M.: Înțelesul Nașterii Domnului. — Noi strădanii pentru apărarea păcii. — Sporesc organismele care luptă pentru pace. — Interzicerea experiențelor nucleare în trei medii a început să dea roade. — Se înmulțesc semnele de destindere. — Albert Schweitzer în atenția generației noastre. — Dr. Hewlett Johnson nonagenar. — Contribuție creștină pentru destindere internațională. — Insemnări. — Știri ecumeniste.	151—160
--	---------

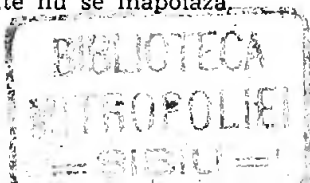
Orice corespondență privitoare la revistă (inclusiv cărțile și revistele de schimb) se trimit pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Sibiu, strada 1 Mai, nr. 24*, cu mențiunea: pentru redacția (sau: administrația) revistei „Mitropolia Ardealului”.

Colaboratorii sînt rugați să trimită manuscrise (autografe sau, de preferință, dactilografiate în 4 exemplare), scrise citeț, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie a Academiei Republicii Populare Romine.

Citatele și trimiterile, numele proprii și indicațiile cifrice să fie scrise deslușit, atît cele în romînește, cit și cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor și trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugați să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

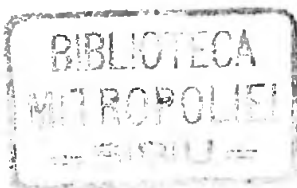

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL IX, nr. 1—2

IANUARIE—FEBRUARIE, 1964

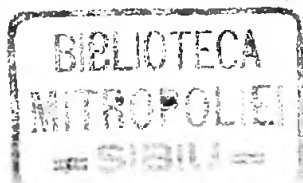
Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU

CREȘTINII SPRIJINESC LUPTA POPOARELOR PENTRU DEZARMARE ȘI PACE

Anul 1964 a început în atmosfera de destindere internațională adusă de semnarea de către peste 100 state a tratatului de la Moscova pentru interzicerea experiențelor cu arme nucleare în trei medii și de înțelegerea dintre S.U.A. și U.R.S.S. — salutăată prin o rezoluție a Adunării Generale a O.N.U. — de a nu se lansa în spațiul cosmic sateliți sau altfel de obiecte cu arme nucleare sau arme de distrugere în masă. Tratatul de la Moscova și înțelegerea sovieto-americană de denuclearizare a spațiului cosmic au zămislit nădejdea că în anul 1964 se vor face noi pași pe calea dezarmării generale și totale, pe calea consolidării păcii. Pentru aceasta sînt chemate să acționeze toate forțele păcii, toate popoarele, cu hotărîre și perseverență. Și de fapt, încă de la începutul anului 1964 acțiunile forțelor păcii s-au îndreptat spre realizarea dezarmării generale și totale, spre interzicerea tuturor experiențelor cu arme nucleare, spre rezolvarea prin tratative a chestiunilor litigioase internaționale, spre rezolvarea pașnică a problemei germane, etc.

Creștinii, aparținători diferitelor Biserici, au sprijinit activ aceste acțiuni, aducînd contribuția lor la cauza dezarmării și păcii. E îmbucurător faptul că se lărgeste mereu cercul creștinilor care se angajează intens în lupta pentru pace. Nu numai Conferința Creștină pentru Pace — care cuprinde ortodocși, protestanți și romano-catolici — nu numai Consiliul Mondial al Bisericilor — care cuprinde peste 200 Biserici ortodoxe și protestante — ci și fiecare Biserică Ortodoxă, Biserica romano-catolică și diferite Biserici protestante s-au pronunțat pentru dezarmare, tratative și pace. Prezintă aici numai cîteva date în această privință din lunile ianuarie și februarie 1964.

Conferința Creștină pentru Pace se pregătește pentru a doua Adunare pancreștină pentru pace, care va avea loc în iunie a. c. În vederea acestei Adunări s-au ținut la Budapesta, între 2—7

ianuarie a. c., ședințele de lucru ale Comitetului Executiv și ale Comisiei de pregătire. Comunicatul final salută tratatul de la Moscova pentru interzicerea parțială a experiențelor cu arme nucleare, cere și interzicerea experiențelor de sub pământ, interzicerea armelor nucleare în general și rezolvarea prin tratative a problemei germane și a altor probleme litigioase din Asia, Africa și America de Sud. Face totodată apel la toți creștinii ca să intensifice lupta pentru pace și să-și unifice acțiunile, să colaboreze în cadrele sau în legătură cu Conferința Creștină pentru Pace.

Comitetul Executiv al Consiliului Mondial al Bisericii, la sesiunea din 10—15 februarie a. c., ce a avut loc la Odesa, a cerut — cum anunță comunicatul final în problema dezarmării — ca deslinderea adusă de tratatul de la Moscova pentru interzicerea parțială a experiențelor cu arme atomice să fie folosită spre a impune încetarea cursei înarmărilor și spre a se realiza dezarmarea generală. Totodată recomandă să se ia în considerare întâi planul unui pact de neagresiune între statele N.A.T.O. și statele Tratatului de la Varșovia, crearea de zone denuclearizate și încheierea unui acord internațional pentru renunțarea la folosirea forței în chestiunile teritoriale.

Chemarea Comitetului Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace și a Comitetului Executiv al Consiliului Mondial al Bisericii au avut un larg ecou la creștinii din toată lumea.

Aceeași chemare spre pace și dezarmare a răsunat în toate Pastoralele de Crăciun și în scrisorile irenice de Anul Nou ale Întâistătorilor Bisericii Ortodoxe autocefale și în pastoralele ierarhilor acestor Biserici. Ele au insuflat un nou entuziasm în acțiunea pentru pace a clerului și credincioșilor ortodocși din toate țările.

Chemări similare semnalăm și în Bisericile protestante.

Episcopul Bisericii luterane din Turingia (R. D. Germană), Dr. Mitzenheim, a declarat, în ianuarie a. c., că tratatul de la Moscova a fost un prim pas spre destindere și a salutat propunerea guvernului R. D. Germane de încheiere a unui acord pentru denuclearizarea celor două state germane. Folosirea tratativelor va face din anul 1964 un an de înțelegere crescândă între popoare. Adunarea bisericească anglicană, prezidată de Arhiepiscopul Ramsey de Canterbury, s-a pronunțat pentru dezarmare, a cerut ca Anglia să procedeze la o dezarmare nucleară unilaterală și a condamnat folosirea armelor care lovesc la în-

împlare, adică a armelor nucleare. Peste 50 de teologi și slujitori bisericești din R. D. G., adunați într-o consfătuire la Berlin (13 ianuarie a. c.), au declarat că tratativele constituie singura cale cu rezultate pozitive în problema germană și că ei sprijinesc propunerea guvernului R. D. Germane de a se încheia un acord pentru denuclearizarea celor două state germane. Pastorul Martin Niemöller, președintele Bisericii luterane din Hessa-Nassau (R. F. Germană) s-a pronunțat pentru un pact de neagresiune între R. F. Germană și R. D. Germană. Tratatul de la Moscova e un prim pas pe calea dezarmării și păcii, pe calea rezolvării problemelor litigioase prin tratative. Prof. Gollwitzer, din Berlinul de Vest, a spus că tratatul de la Moscova a fost cel mai însemnat eveniment al anului trecut. Depinde de fiecare, de curajul fiecăruia, ca la sfârșitul anului 1964 să ajungem cu un pas mai departe spre o destindere mai largă. Prof. Dr. Jan Rasker din Leiden (Olanda) a apreciat pozitiv atitudinea Bisericii reformate olandeze împotriva înarmării atomice și împotriva politicii de apartheid din Republica Sud-Africană, Pastorul Dr. James Endicott, președintele Congresului Păcii din Canada, a declarat „actuală și necesară” propunerea premierului sovietic N. S. Hrușciiov de a se rezolva problemele teritoriale și de graniță prin tratative, nu prin forță. Această propunere are o deosebită importanță în problema germană.

Preotul Haberberger al Bisericii vechi-catolice din Leipzig (R. D. Germană) a susținut rezolvarea problemei germane prin tratative între cele două state. Politica umanistă și iubitoare de pace va birui. Duminică, 16 februarie a. c., a avut loc la Gelsenkirchen o manifestație a peste 2.000 de adversari ai înarmării atomice din regiunea Ruhr (R. F. Germană) care constituie începutul „marșului de Paști din Vest”. Manifestația a avut loc sub lozincile: „Pentru zone denuclearizate, împotriva forțelor atomice multilaterale”, „Nici un fel de arme atomice pe pământul german”. „Legea fundamentală cere: a se angaja pentru pace!” La deschiderea manifestației împotriva înarmării atomice a Germaniei Federale, pastorii Günneberg (Essen), Symanski (Mainz) și Gusen (Essen) au accentuat în cuvântările lor că și creștinii trebuie să se angajeze activ în campania împotriva înarmării atomice și pentru dezarmare generală.

Vedem, dar, cum personalități din Bisericele ortodoxe, rom.-catolică, veche-catolică, anglicană, luterană, reformată, etc. au apreciat favorabil destinderea internațională și au cerut ca ea să

fie lărgită prin noi pași pe calea dezarmării, a rezolvării problemelor litigioase prin tratative (între care problema germană), a unui pact de neagresiune între statele N.A.T.O. și statele Tratatului de la Varșovia, a stabilirii de zone denuclearizate, a interzicerii armelor nucleare și experiențelor cu arme nucleare, a rezolvării problemelor litigioase teritoriale și de graniță prin tratative, etc.

Datele acestea mărturisesc despre faptul că acțiunea creștinilor pentru pace — încă de la începutul anului 1964 — este în creștere. Ea cuprinde cercuri tot mai largi de clerici și credincioși, îi unește în același efort, pentru aceleași obiective. Aceasta e o pregătire bună pentru o largă participare a creștinilor la manifestațiile din primăvară, la „marșurile de Paști”, pentru dezarmare și pace. Ea e totodată o pregătire pentru a doua Adunare pancreștină pentru pace care, în iunie a. c., va întruni peste o mie delegați din lumea întreagă și va uni mai strâns pe creștinii de pretutindeni, din toate Bisericile, în acțiunea pentru pace, în sprijinirea luptei pentru pace a popoarelor.

Din convingerea că Mîntuitorul cheamă pe ucenicii Săi să fie „făcători de pace”, ca „împărăția păcii” să se întindă pînă la „marginile pămîntului” și dincolo de marginile lui și din atașamentul față de voința de pace a popoarelor, creștinii primesc noi îndemnuri de a conlucra fără răgaz la realizarea unei lumi fără arme și fără războaie, unei lumi a păcii, belșugului și fericirii.

Arhim. Prof. Dr. NICOLAE MLADIN

LUPTA PENTRU APĂRAREA PĂCII ÎN ANUL 1963

Epoca noastră este nu numai epoca unei tehnici înaintate, ci și epoca tensiunii către o etică mai înaltă a relațiilor dintre oameni, în cadrul căreia substanța sufletească a omului tinde să creeze un univers moral ce se ia la întrecere cu radio-sondele și cu telescoapele uriașe, care sondează universul fizic pînă dincolo de galaxii. Cea mai majoră trăsătură a acestui univers moral al omului nostru contemporan este iradierea puternică a dragostei de om și a dragostei de viață, dublată de sentimentul viu al solidarității umane și al responsabilității față de umanitate. Neliniștită față de destinul ei atît de greu încercat în ultimul veac, omenirea — înțelegînd tot mai bine sensul evoluției istorice — se aliniază tot mai mult în unitatea solidarității de viață creatoare și triumfătoare, care vrea să suridă triumfător peste ruine și să aprindă zorile împlinirii unor idealuri deschizătoare de perspective.

Din această unitate solidară pentru viață și progres, țîșnesc forțele creatoare ale celei mai mărețe epopei a omenirii: lupta pentru pace. Căci în plin elan creator, omenirea își dă seama că prima și inexorabila condiție a satisfacerii nepotolitului său neastîmpăr spre cucerirea idealurilor sale majore, este pacea.

Ideea că războiul poate fi evitat prin lupta unită și energică a tuturor forțelor iubitoare de pace dinamizează popoarele, făcîndu-le în stare să biruiască fatalismul și pasivitatea prin inspirarea încrederii în propriile lor forțe și prin ridicarea lor la luptă activă și hotărîtă împotriva războiului.

Acest lucru îl confirmă din plin și anul 1963. Căci și în cursul acestui an omenirea își dă seama că sarcina cea mai vitală și mai urgentă a epocii noastre este asigurarea unei păci trainice în lume. Astfel, anul 1963 se caracterizează prin continuarea eforturilor comune ale popoarelor de a ajunge la o înțelegere reciprocă și de a consolida definitiv pacea prin dezarmare, singura cale ce duce la salvare. Mai mult, eforturile depuse de popoare pentru împlinirea acestui ideal măreț sporesc; ceea ce face ca și rezultatele obținute să fie considerabile.

Firește, spațiul nu ne îngăduie să prezentăm aici toate inițiativele și eforturile pentru consolidarea păcii, depuse de-a lungul acestui an. De aceea,

le vom prezenta numai pe cele mai de seamă sau pe cele mai semnificative.

În tradiționalele mesaje de Anul nou (1963) — de la acela al secretarului general al O.N.U., U Thant, și pînă la acela al Papei Ioan XXIII — teama păcii răsună anul acesta cu mai multă vigoare și căldură ca de obicei. Tonul acesta constituie un preludiv al faptului că anul 1963 se dovedește — pînă la urmă — un an al dezvoltării pașnice a omenirii, un an de progrese esențiale în reglementarea problemelor internaționale actuale și de slăbire a încordării internaționale.

Acest succes se datorește faptului că statele iubitoare de pace continuă — și în acest an — neobosit lupta împotriva adeptilor cursei înarmărilor, împotriva forțelor imperialiste puse în slujba agresiunii și a războiului și depun eforturi asidue pentru soluționarea pozitivă a celei mai importante probleme a zilelor noastre: dezarmarea generală și totală.

Rolul principal în această acțiune îl desfășoară țările socialiste care inițiază permanent și neobosit acțiuni energice în vederea apărării păcii generale, venind mereu întru întîmpinarea puterilor occidentale, care nu manifestează totdeauna atitudini constructive. Stau mărturie grăitoare în acest sens propunerile lor pentru înfăptuirea dezarmării generale, totale și controlate, cu privire la problema germană, la asigurarea securității europene, la încheierea unui pact de neagresiune între N.A.T.O. și organizația Tratatului de la Varșovia ș. a.

Organism internațional reprezentativ al tuturor popoarelor, care asigură posibilitatea de acțiune pe plan mondial a tuturor partizanilor păcii, *Consiliul Mondial al Păcii* este factorul de legătură și de coordonare între mișcările și organizațiile care își consacră activitatea apărării păcii. Lucrînd după principiul de a ajuta la unitatea de acțiune a tuturor forțelor de luptă pentru pace, acest organism aduce și în cursul anului 1963 un aport substanțial la cauza păcii prin promovarea unor inițiative și acțiuni multiple, al căror răsunset exprimă interesele întregii opinii publice.

În zilele de 2 și 3 martie 1963, se întrunește la Malmö (Suedia) Prezidiul Consiliului Mondial al Păcii în ședințe lărgite. După discutarea rapoartelor privind problemele „Securitatea europeană și problema germană” și „Campania mondială pentru dezarmare și pace”, se adoptă o serie de documente în sprijinul dezarmării și coexistenței pașnice, în care se pune accentul principal pe necesitatea imperioasă a *unirii* tuturor forțelor care militează în favoarea păcii.

Subliniînd că „Popoarele Europei ... n-au fost niciodată atît de grav amenințate de un război termonuclear”, Apelul către popoarele Europei cheamă toate popoarele să depună eforturi susținute spre a obține din partea guvernelor lor crearea în centrul Europei a unei vaste zone în care să nu existe arma nucleară, lichidarea tuturor bazelor nucleare străine, regle-

mentarea — pe calea unui tratat internațional — a tuturor problemelor litigioase care au rămas în Europa de pe urma celui de al doilea război mondial, recunoașterea de către toate țările a existenței celor două state germane și a actualelor frontiere, precum și rezolvarea problemei Berlinului occidental în așa fel încît acest oraș să nu mai fie centrul războiului rece.

Totodată Consiliul Mondial al Păcii lansează Apelul pentru o campanie de primăvară în favoarea dezarmării și a păcii: „Chemăm pe toți bărbații și pe toate femeile care iubesc pacea, toate mișcările și organizațiile de pace să pornească în cursul lunilor viitoare, în mod simultan în toate țările din lume o largă campanie de acțiuni diferite”. Căci „pacea nu trebuie așteptată. Ea poate fi impusă numai prin exprimarea voinței popoarelor, prin acțiunea tuturor”.

Dintre rezoluții, cea asupra încetării experiențelor nucleare repetă în chip stăruiitor cererea de încheiere neîntîrziată a unui acord asupra interzicerii *tuturor* experiențelor nucleare, ca primă etapă spre dezarmarea generală și totală.

Ca urmare a apelului Consiliului Mondial al Păcii, primăvara lui 1963 este primăvara unor manifestări active pentru pace, de o amploare și diversitate fără precedent. Manifestările pentru pace și dezarmare cuprind lumea întreagă. În felul acesta, primăvara lui 1963 se impune într-adevăr ca o *primăvară a vieții*.

Prin președintele său executiv, prof. John Bernal, Consiliul Mondial al Păcii dă, la 16 martie 1963, o declarație de protest împotriva proiectatei experiențe nucleare franceze în Sahara.

În 5 iunie 1963, Consiliul Mondial al Păcii intervine — prin declarația președintelui executiv al Prezidiului său, profesorul John Bernal, împotriva bazelor nucleare și pentru crearea unor zone denucleazate.

Pe aceeași linie se mișcă și declarația prof. John Bernal din 5 septembrie 1963, în care condamnă — în numele Consiliului Mondial al Păcii — reluarea de către S.U.A. a experiențelor nucleare subterane și cere forțelor păcii să reînnoiască cererea de a se pune capăt *tuturor* experiențelor nucleare.

Între 27—29 septembrie 1963, se ține la Viena sesiunea Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii. În cadrul ei, prof. John Bernal, președintele executiv al Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii, prezintă raportul cu privire la sarcinile mișcării partizanilor păcii în condițiile create după încheierea Tratatului de la Moscova cu privire la interzicerea experiențelor nucleare în cele trei medii.

Participanții la sesiune adoptă mai multe rezoluții. Dintre acestea, rezoluția cu privire la situația din Vietnamul de Sud arată că întreaga lume s-a convins de caracterul inuman al regimului diemist și protestează

împotriva represiunilor la care sînt supuși preoții budiști, studenții și toți luptătorii pentru libertate din Vietnamul de Sud. Totodată, cere să fie restabilită fără întîrziere pacea și să fie recunoscut dreptul poporului sud-vietnamez de a-și rezolva singur problemele, precum și să fie respectate libertățile democratice și religioase.

În rezoluția de protest împotriva politicii de apartheid desfășurate de guvernul Republicii Sud-Africane, Prezidiul Consiliului Mondial al Păcii cere să fie îndeplinite rezoluțiile Consiliului de Securitate al O.N.U., care prevăd boicotul economic și sancțiuni împotriva guvernului sud-african. Totodată, cheamă toate guvernele, mai ales pe acelea care furnizează armament guvernului Verwoerd, să înceteze fără întîrziere aceste livrări.

În rezoluția de sprijinire a Republicii Cuba, se subliniază că, deși criza acută din toamna anului 1962 a fost lichidată, iar în prezent se lac simțite simptome îmbucurătoare de destindere a situației internaționale, totuși independența și securitatea Cubei continuă să fie amenințate. După ce se pronunță în sprijinul apărării independenței Cubei, Prezidiul Consiliului Mondial al Păcii sprijină crearea unei zone denuclearizate în America Latină, se pronunță pentru desființarea bazelor militare străine de pe teritoriul Americii Latine, inclusiv a bazei de la Guantanamo, și adresează guvernului S.U.A. indemnul de a începe tratative cu guvernul Cubei.

În hotărîrea Prezidiului cu privire la convocarea unei sesiuni ordinare a Consiliului Mondial al Păcii la Varșovia, se subliniază însemnătatea încheierii Tratatului de la Moscova cu privire la interzicerea experiențelor cu arma nucleară în cele trei medii.

Acest tratat — arată rezoluția — vine să confirme schimbările petrecute în relațiile internaționale. A fost făcut un prim pas pe calea spre destinderea încordării internaționale, spre realizarea dezarmării.

Subliniind că tratatul a fost primit cu o uriașă satisfacție de opinia publică, rezoluția arată că datorită hotărîrii și acțiunilor comune ale forțelor iubitoare de pace au devenit posibili noi pași pe calea dezarmării.

În legătură cu situația din Vietnamul de Sud, Consiliul Mondial al Păcii intervine și în primele zile ale lui noiembrie 1963, prin declarația președintelui executiv al Prezidiului său, prof. John Bernal. În această declarație se arată că războiul împotriva poporului din Vietnamul de Sud va continua, iar în încheiere se spune: „Situația creată cere ca toți aceia care luptă pentru pace în lumea întreagă și bunăstarea poporului din Vietnamul de Sud să-și reînnoiască eforturile în vederea realizărilor propuse de rezoluția Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii”.

Luînd cuvîntul, în 24 noiembrie 1963, la ședința de încheiere a Congresului național englez pentru pace și dezarmare, prof. John Bernal, președintele executiv al Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii, relevă pri-

mejdia pe care o prezintă continuarea cursei înarmărilor. De aceea, în condițiile actuale partizanilor păcii le revine o *răspundere deosebită* în lupta pentru dezarmare și, în primul rând, în lupta pentru dezarmarea nucleară.

Sesiunea ordinară a Consiliului Mondial al Păcii, ținută la Varșovia între 28 noiembrie și 2 decembrie 1963 cu participarea a 450 delegați reprezentând toate continentele, își concentrează atenția asupra dezarmării, preîntâmpinării unui război termonuclear și colaborării internaționale. După prezentarea rapoartelor privind aceste probleme, urmează discuții. În cadrul acestora se subliniază însemnătatea Tratatului de la Moscova ca un prim acord în domeniul armelor nucleare, ca un pas important pe calea destinderii internaționale. Totodată, participanții la discuții subliniază necesitatea de a se intensifica eforturile pentru *unirea* maselor largi în lupta împotriva pericolului unui nou război, cheamă la organizarea de acțiuni concrete menite să asigure triumful coexistenței pașnice.

Sesiunea adoptă rezoluții cu privire la Cuba, Vietnamul de Sud, coloniile portugheze din Africa, Africa de Sud, Laos, Coreea, Federația Malaieză, rezoluția cu privire la problemele naționale, rezoluția cu privire la problema Palestinei și comunicatul cu privire la situația din Camerun.

Dar documentul cel mai de seamă al acestei sesiuni este Chemarea la acțiuni a Consiliului Mondial al Păcii.

Ea cheamă pe toți oamenii să intensifice lupta pentru pace pe o scară mai vastă ca oricând, arătând că arma nucleară de toate tipurile trebuie să fie distrusă pentru totdeauna. Apoi se accentuează: „Este urgent să acționăm”.

Tratatul de la Moscova asupra încetării parțiale a experiențelor nucleare nu constituie decât un început, care trebuie să fie continuat. De aceea, Consiliul Mondial al Păcii cheamă să se depună eforturi pentru a se obține interzicerea *tuturor* experiențelor nucleare, preîntâmpinarea răspîndirii armei nucleare sub orice formă, inclusiv pe calea creării forțelor nucleare multilaterale. Trebuie să obținem — se spune mai departe — crearea de zone denuclearizate, realizarea unui acord privitor la renunțarea de a folosi arma nucleară, la limitarea și reducerea bugetelor militare, rezolvarea problemelor litigioase pe calea tratativelor.

După ce se insistă asupra necesității eliberării naționale și abolirii discriminărilor rasiale, chemarea pledează pentru cooperarea economică, tehnică și culturală a tuturor națiunilor.

De asemenea, în chemare se arată că este necesară desfășurarea unei vaste campanii pentru pace fără egal în istorie. De aceea, Consiliul Mondial al Păcii cheamă pe toți oamenii și toate organizațiile să-și *unească* eforturile în această direcție.

Sub impulsul pe care îl dă Consiliul Mondial al Păcii și opinia pu-

blică mondială — devenită o adevărată coordonată a vieții internaționale — lupta pentru pace se desfășoară pe un plan larg și cu aspecte variate.

Între 18 și 21 ianuarie 1963, se desfășoară la Paris a VII-a Masă Rotundă Est-Vest. Această conferință dă publicității trei moțiuni privitoare la cele trei grupuri de probleme dezbătute.

În problema dezarmării, conferința arată că singura cale de prevenire a flagelului unui război nuclear este dezarmarea generală și totală. De aceea, trebuie stabilit și ratificat în cel mai scurt timp Tratatul de dezarmare generală și totală. Aceasta este cea dintii îndatorire a guvernelor.

În problema Berlinului occidental și a Germaniei, conferința adresează un apel urgent către părțile interesate spre a întreprinde un efort care să ducă la un compromis acceptabil pentru toți.

În problema dezvoltării comerțului internațional, conferința stăruie pentru abolirea severelor bariere impuse de războiul rece și pentru sporirea comerțului Est-Vest.

De la 22—25 mai 1963, se ține la Addis Abeba conferința șefilor de state africane independente. Între altele, ea dă o rezoluție în problema dezarmării, în care cere să fie respectat principiul că Africa este o zonă de-nuclearizată.

La sfârșitul lui iunie 1963, se desfășoară la Moscova Congresul mondial al femeilor, în cadrul căruia delegatele femeilor de pretutindeni dau glas hotărârii ferme a popoarelor de a apăra bunul cel mai de preț al omenirii: — pacea. În Apelul lansat, se spune între altele: „...sîntem ferm hotărîte să aducem o contribuție din ce în ce mai mare la lupta pentru înlăturarea pericolului de război”. O uriașă forță mobilizatoare au cuvintele finale: „Dacă noi vom vrea, viața va triumfa”.

Dar cel mai de seamă act al luptei pentru pace din cursul anului 1963 și unul dintre cei mai importanți pași făcuți de la terminarea războiului în direcția rezolvării problemei dezarmării, este *Tratatul de la Moscova cu privire la încetarea experiențelor cu arma nucleară în cele trei medii*.

Tratativele pentru încheierea unui astfel de tratat încep încă din 1958, dar nu dau rezultate. Propunerile de la 2 iulie 1963 ale guvernului sovietic — în sensul includerii în limitele acestui tratat a experiențelor efectuate numai în atmosferă, în apă și cosmos — fac să se reia tratativele între 15—25 iulie 1963 la Moscova. Ele se încheie în ziua de 25 iulie 1963 cu parafarea tratatului numit mai sus. Semnat în ziua de 5 august 1963 de către cele trei părți care l-au încheiat: U.R.S.S., S.U.A. și Anglia, Tratatul de la Moscova de interzicere a experiențelor cu arma nucleară în cele trei medii intră în vigoare la 10 octombrie 1963.

Victorie de seamă a cauzei păcii și dovadă vie și grăitoare a forței mișcării mondiale pentru pace, acest tratat — la care aderă pînă acum 110

state — sparge gheața războiului rece și deschide o perioadă nouă în lupta pentru pace: de posibilități pentru inițiative constructive în vederea abordării cu succes a altor probleme internaționale. Îndepărtînd umbrele războiului rece, el constituie o uriașă realizare utilă: un prim pas important spre făurirea temelii unei păci cu adevărat trainice. El aduce o adiere proaspătă, un „vînt prilenic” în atmosfera internațională, demonstrînd că oricît de complexe sînt problemele ce frămîntă azi omenirea, se pot găsi soluții reciproce acceptabile în interesele menținerii păcii, dacă se manifestă năzuința necesară în această direcție.

Sub impulsul dat de succesul pe care-l reprezintă Tratatul tripartit de la Moscova și în noul climat făurit de acesta, lupta pentru pace ia un avînt și mai mare. De acum popoarele luptă cu și mai multă hotărîre ca să obțină atît încetarea *tuturor* experiențelor nucleare, cît și alte măsuri de desțîndere și dezarmare, între care înfăptuirea de zone denuclearizate și de conviețuire pașnică în Europa și în alte regiuni ale lumii.

Tradiționala decadă a întîlnirilor internaționale, deschisă în 4 septembrie la Geneva, discută necesitatea dialogului în opoziție cu violența. Conferințele ce se țin în cadrul acestei reuniuni analizează raporturile dintre dialog și violență, dintre confruntarea rațională de opinii și afirmarea forței brutale în lumea contemporană. Se subliniază necesitatea dialogului ca singura modalitate de preîntîmpinare a violenței și de întărire a coexistenței pașnice. Totodată, se resping metodele al căror corolar este războiul rece și se reliefează necesitatea promovării principiului coexistenței pașnice în viața internațională.

Desfășurată între 20 și 23 septembrie 1963 la Dubrovnik, în Iugoslavia, cea de-a XI-a Conferință a mișcării Pugwash întrunește 80 de delegați din 24 țări. Temele referatelor reflectă marile preocupări ale omenirii pentru pacea și securitatea ei amenințată de arma nucleară. Din întreg spiritul ce domină conferința, se desprinde necesitatea — imperioasă în epoca noastră — de a face totul pentru consolidarea păcii și preîntîmpinarea unui război nuclear pustiitor.

La sfîrșitul lui septembrie 1963, filozoful englez Bertrand Russell anunță înființarea unei „Fundații Bertrand Russell pentru Pace”, căreia U Thant îi trimite un mesaj. De fapt, este vorba de două fundații distincte. Prima are scopul de a patrona cercetări legate de problema păcii și de a strînge fonduri. A doua fundație, care poartă numele lui Bertrand Russell, urmează să „cerceteze cauzele războiului rece și să contribuie la micșorarea riscului unui război”. Ea vrea să desfășoare o campanie neobosită pentru prevenirea inumanității omului față de om, să facă ca „lupta împotriva războiului nuclear și pentru drepturile omului să fie ridicată la un nivel superior de intensitate și de realizări”.

○ contribuție de seamă pe linia eforturilor de frînare a cursei înarmărilor o constituie hotărîrea din octombrie 1963 a guvernelor U.R.S.S. și S.U.A. de a nu amplasa în spațiul cosmic nici un fel de obiecte cu arme nucleare sau altfel de arme de distrugere în masă. Acest acord de interzicere a nuclearizării cosmosului reprezintă un progres considerabil în ce privește colaborarea pentru folosirea pașnică a spațiului cosmic.

Încheindu-și lucrările la 24 noiembrie 1963, Congresul național englez pentru pace și dezarmare adoptă o rezoluție, în care se subliniază că sarcina principală a partizanilor păcii trebuie să fie lupta pentru încetarea războiului rece și reducerea cheltuielilor militare. Salutînd Tratatul de la Moscova ca pe un pas important pe calea spre pace, congresul cheamă pe partizanii păcii să-și intensifice eforturile în lupta pentru dezarmare.

Între 5 și 8 decembrie 1963, se întrunește la Moscova a VIII-a Masă Rotundă Est-Vest. În trei comisii, conferința dezbate: I. Problemele dezarmării; II. Îmbunătățirea relațiilor economice internaționale și dezvoltarea comerțului mondial; III. Cooperarea culturală.

Comisia I (politică) dă rezoluții privind o serie de măsuri parțiale, concretizate în acorduri limitate, urmărind dezarmarea și preîntîmpinarea atacurilor prin surprindere. Ea este unanimă în afirmarea necesității de a începe fără întîrziere tratative pentru un pact de neagresiune între țările Tratatului de la Varșovia și cele din N.A.T.O.

În rezoluția sa, comisia II (economică) arată: „...noi acordăm o mare importanță dezvoltării tuturor posibilităților comerțului mondial, ca mijloc de consolidare a relațiilor pașnice și prietenești între națiuni”.

Comisia III (culturală) propune ca învățămîntul să dezvolte, în rîndurile tineretului, simțul cooperării internaționale și al prieteniei între popoare. De asemenea, se recomandă intensificarea schimburilor culturale, cooperarea internațională în domeniile cercetărilor științifice și medicale, înființarea unui institut internațional al cancerului — întreținut din economii militare — care să fie un adevărat Institut al Vieții.

Intrunită în atmosfera favorabilă creată de Tratatul de la Moscova, cea de-a XVIII-a sesiune anuală a O.N.U. (17 septembrie—19 decembrie, 1963) aduce un sprijin important tendințelor constructive, favorabile păcii și îmbunătățirii relațiilor mondiale. Lipsa accentelor războiului rece și spiritul de colaborare fac posibilă dezbaterea fructuoasă a problemelor războiului și păcii. Astfel, se instaurează un nou mod de abordare a problemelor, care îngăduie ca perspectivele internaționale să fie privite cu calm și încrederea de a nu le vedea compromise de norii încordării. Ideea dezarmării are o cu totul altă consistență decît în trecut: apărătorii ei sînt tot mai numeroși, iar criticii ei tot mai izolați. Dovadă grăitoare în acest sens este adoptarea (15 noiembrie 1963) de către Comitetul politic a pro-

ieclului de rezoluție ce cere reluarea urgentă a tratatelor în cadrul Conferinței celor 18 state pentru dezarmare de la Geneva. În această rezoluție se cere să se adopte *măsuri urgente* pentru realizarea dezarmării. De asemenea, constituie un succes de seamă adoptarea (17 octombrie 1963) de către Adunarea Generală a O.N.U. — pe baza acordului dintre U.R.S.S. și S.U.A. — a rezoluției privind denuclearizarea spațiului cosmic, care cheamă toate statele să se abțină de la orice activitate de amplasare a armei nucleare în spațiul cosmic. Măsuri pozitive sînt și cele două rezoluții (adoptate de Comitetul politic) privind utilizarea și explorarea spațiului cosmic în scopuri pașnice.

Toate acestea arată că în cursul sesiunii 1963 O.N.U. își sporește eficiența sa de instrument al păcii și al colaborării internaționale.

Cît privește contribuția R. P. Romîne la lupta pentru apărarea păcii din cursul anului 1963, aceasta este notabilă.

Urmărind solidaritatea și colaborarea cu toate forțele păcii și progresului, R. P. Romîna desfășoară o activitate intensă și perseverentă pentru promovarea principiilor coexistenței pașnice în viața internațională. Grăitoare în acest sens sînt inițiativele ei diplomatice, contribuția pe care o aduce la rezolvarea problemelor litigioase și eforturile pentru continua dezvoltare a legăturilor economice, schimburilor culturale și științifice.

Declarația guvernului R. P. Romîne cu privire la Tratatul tripartit de la Moscova, semnarea și apoi ratificarea (25 octombrie 1963) acestui Tratat; acțiunile reprezentanților R. P. Romîne la sesiunea anuală 1963 a O.N.U. — inițiative noi sau reluări de propuneri vechi — confirmă că politica externă a țării noastre este credincioasă ideii că fiecare stat — mare sau mic — trebuie să-și aducă propria contribuție la cauza păcii. De asemenea, acțiunile țării noastre pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii, între care menționăm înființarea la București (22 aprilie 1963) a Asociației internaționale de studii Sud-Est europene, găzduirea la București (27—29 mai 1963) a celei de a treia întrîniri a reprezentanților comitetelor pentru colaborare și înțelegere reciprocă între popoarele balcanice ș. a.

Prin toate acestea, țara noastră își dobîndește un mare prestigiu pe plan internațional.

În acest ritm mai intens al luptei pentru pace se încadrează și Bisericele și organizațiile creștine.

Revirimentul ecumenist actual este inspirat cu deosebire de năzuința tuturor creștinilor de a acționa solidar pentru pacea și fericirea lumii. Unirea creștinilor crește și o dată cu ea devine tot mai puternic frontul apărătorilor creștini ai păcii, care ajută popoarelor să întărească pacea.

Conferința Creștină pentru Pace (CCPP) lînde să antreneze pe toți creștinii în efortul comun pentru apărarea păcii. Ea se adresează tuturor

conștiințelor creștine, voind să creeze o solidaritate creștină generală în apărarea păcii. Căci ea își dă seama că viața actuală cu cerințele ei impune coordonarea înțeleaptă a acțiunilor creștine pentru pace, pentru că acestea să fie cât mai rodnice. Ea își concentrează eforturile împotriva primejdiei atomice.

Intrunită între 28 martie și 3 aprilie 1963 la Dresda, sesiunea Comitetului executiv al CCPP are în centrul preocupărilor sale problema germană. În comunicatul final, reînnoiește chemarea la dezarmare generală și totală, la înlăturarea armelor nucleare și la încetarea tuturor experiențelor cu aceste arme, la tratative prin compromisuri înțelepte. Totodată, declară că sprijinește rezoluția O.N.U. pentru lichidarea sistemului colonial, iar pentru rezolvarea problemei germane propune convorbiri bilaterale, patronate de CCPP, între reprezentanții celor două Germanii.

Între 4 și 9 iunie 1963 se întrunește la Praga sesiunea Comitetului consultativ al CCPP sub semnul lozincii: „A trăi înseamnă a trăi împreună”. Ea are ca scop să continue mobilizarea conștiințelor creștine pentru pace și să pregătească cât mai bine a II-a Adunare Pancreștină pentru Pace din 1964, care vrea să fie un apel către toți creștinii de a acționa unitar pentru dezarmare generală și totală.

Această sesiune își concentrează eforturile asupra dezarmării, încetării tuturor experiențelor nucleare, distrugerii armelor nucleare, zonelor denuclearizate și bazelor militare. Totodată, se subliniază că creștinii contribuie la înfrățirea lumii prin împlinirea poruncii Mântuitorului despre dragostea față de semen pentru realizarea păcii în lume. Fiecare creștin trebuie să contribuie la asigurarea păcii în cercul său de viață.

Dintre cele două documente adresate de sesiune întregii creștinătăți, Apelul de participare la a II-a Adunare Pancreștină pentru Pace, care se va întruni între 28 iunie și 3 iulie 1964 la Praga sub lozincă: „Legământul meu este legământ de viață și pace” (Maleahi 2, 5), spune între altele: „Este cu totul necesar ca vocea păcii și a înțelegerii, întemeiată pe credința comună în Evanghelie și care este manifestată printr-un angajament personal, să devină tot mai puternică și mai pătrunzătoare”. Căci „nu putem tăcea, când auzim chemarea de a depune mărturie”.

Rezoluția finală insistă asupra dezarmării, încetării tuturor experiențelor nucleare, realizării de zone denuclearizate, lichidării bazelor militare de pe teritorii străine, lichidării sistemului colonial și îmbunătățirii relațiilor dintre popoare: „Facem apel la Națiunile Unite și la comisiile lor de a continua lupta intensivă pentru o dezarmare totală și controlată... Facem apel către toți oamenii de bunăvoință de pe pământ, rugându-i să ajute a îndepărta toate simptomele războiului rece și a crea o atmosferă de încredere, în care toate chestiunile internaționale litigioase pot fi rezolvate pe

calea pașnică a fratativelor". De asemenea: „Vrem să depunem toate eforturile de a ajuta nu numai prin munca noastră, pentru ca rezoluția O.N.U. asupra înlăturării definitive a oricărei forme de colonialism să fie realizată, ci vrem să dăm ce-i mai bun din forțele noastre pentru ca să poată fi consolidată și construită libertatea socială și economică a tuturor popoarelor”.

În 10 iunie 1963, Comitetul consultativ al CCPP trimite Consiliului Ecumenic al Bisericilor o scrisoare, în care îl invită să afirme un punct de vedere pozitiv în sensul înfăptuirii de zone denuclearizate în anumite regiuni geografice.

Comitetul consultativ al CCPP se întrunește, între 9 și 11 septembrie 1963, la Agape (Italia) pentru a se ocupa cu problema necesității de a adînci și justifica teologic străduințele pentru pace și înfrățire între popoare.

Puternic impresionat de Tratatul tripartit de la Moscova, comitetul își manifestă bucuria și satisfacția că prin el se încununează cu succes o parte din străduințele îndelungate ale CCPP. De asemenea, își exprimă dorința ca Tratatul să fie numai primul pas spre încetarea tuturor experiențelor nucleare și dezarmarea totală. Trebuie făcut totul pentru a birui piedicile ce stau în calea păcii. Totodată, se subliniază că marea datorie a Bisericilor creștine este să creeze o astfel de atmosferă, încît ratificarea Tratatului să nu rămînă un act formal și juridic, ci să pătrundă adînc în inima și voința popoarelor. Se mai arată că un pas de seamă pe drumul păcii trainice l-ar constitui crearea de zone denuclearizate și se accentuează necesitatea încheierii de pacte de neagresiune, a rezolvării problemei germane, a lichidării sistemului colonial și discriminărilor rasiale.

Cît privește chemarea creștinilor în cadrul luptei pentru pace, se pune accent pe faptul că legămîntul lui Dumnezeu, care este viață și pace, obligă pe toți creștinii să participe activ la strădaniile omînilor pentru coexistență pașnică.

Pentru continuarea lucrărilor de pregătire a celei de-a II-a Adunări Pancreștine pentru Pace, Comitetul executiv se întrunește la București în zilele de 11—17 noiembrie 1963.

În cuvîntul de deschidere, președintele J. Hromadka subliniază că creștinii trebuie să colaboreze frățește la rezolvarea problemelor mari ale vremii. Discuțiile, desfășurate pe trei grupe, urmăresc adîncirea tematicii creștine în legătură cu pacea prin explicarea teologică a noțiunii de „legămînt spre viață și pace”, dirijarea lucrărilor celor 10 comisii de studii și continuarea pregătirilor pentru cea de-a II-a Pancreștină pentru Pace.

În comunicatul final, se subliniază că „nîmicirea atomică în masă nu corespunde cu fapta împăcării lui Dumnezeu pe Crucea Mîntuitorului”.

Cît privește Tratatul de la Moscova, „acest pas poate fi o cotitură hotărîtoare pentru pacea lumii”. De aceea, „acum este necesar să se urmeze pe acest drum cu curaj și hotărîre”. „Creștinătatea mondială este chemată să îndemne puterile mondiale să facă pașii următori”. Între aceștia sînt: primirea R. P. Chineze în O.N.U., aderarea celorlalte state la Pactul de la Moscova, încetarea experiențelor atomice subterane, realizarea de zone de-nuclearizate, stabilirea unor posturi de control pentru împiedicarea unui atac prin surprindere, încheierea de pacte de neagresiune între blocurile de state opuse, realizarea unui tratat de pace cu ambele state germane ca și realizarea unui statut internațional pentru Berlinul occidental, înlăturarea resturilor colonialismului, abolirea discriminărilor rasiale și potolirea foamei, a trebuințelor materiale și spirituale ale omenirii.

Pe lângă faptul că lucrarea ei se lărgește mult în 1963 prin activitatea filialelor regionale (cea mai nouă în Japonia, înființată în septembrie 1963), CCPP acționează și prin cele 10 comisii de studii ale sale, care elaborează fundamentul teologic al mișcării. Astfel, în cursul anului 1963 se întrunesc la lucru comisiile: „Pacea și războiul rece” (11—13 februarie și 5—9 noiembrie), „Pacea și dreptatea” (Iași, 14—17 februarie), „Pacea și problema germană” (Matrahaza, 5—7 martie), „Pacea și libertatea” (12—15 martie), „Pacea și ecumenismul” (Moscova, 12—14 aprilie), „Pacea și dezarmarea” (Varșovia, 2—5 mai). În documentul adoptat la Iași, se spune: „Conștiinți de răspunderea noastră comună față de soarta întregii lumi, conștiinți față de marile valori ale culturii și civilizației și din devotamentul față de mesajul lui Hristos, ne îndreptăm gîndul către toate Bisericile și organizațiile creștine și le chemăm la acțiuni comune în slujba păcii”. Comunicatul final de la Varșovia subliniază că conștiința creștină ne îndatorează a tinde cu toate puterile spre încetarea tuturor experiențelor nucleare, primii pași de realizare a dezarmării, renunțarea la întrebuiințarea oricărei forțe în rezolvarea problemelor internaționale.

Toate organizațiile bisericești mondiale salută Tratatul de la Moscova și își exprimă mulțumirea față de realizarea lui.

Rezoluția celei de-a IV-a Adunări Generale a Uniunii Luterane Mondiale de la Helsinki (30 iulie—11 august 1963) salută „cu ușurare și nădejde” acordul, cerînd ca el să fie „pregătitorul de drum pentru relații mai prietenești între popoare ... și să atragă după sine alți pași în direcția dezarmării”. Totodată, exprimă „convingerea că pacea între popoare pe baza libertății și dreptății este voia lui Dumnezeu” și cheamă toate Bisericile membre „să trezească în comunitățile lor o atitudine duhovnicească, care contribuie la împăcare, prietenie internațională și atitudine frățească față de aproapele”.

În sesiunea de la Rochester (26 august—2 septembrie 1963), Comite-

tul central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor emite o serie de declarații privind marile probleme ale păcii.

În declarația pentru încetarea experiențelor atomice, coexistență și cooperare, salută cu însuflețire Tratatul de la Moscova ca prim pas spre măsurile viitoare de dezarmare și cheamă pe toți a „profita de orice ocazie pentru a folosi favoarea momentului și a căuta posibilitatea de a păși înainte de la coexistență la începutul unei colaborări”.

În adresa către U.R.S.S., S.U.A. și Anglia, își exprimă recunoștința pentru încheierea Tratatului de la Moscova și roagă guvernele acestor state să continue tratativele ca omenirea să scape de coșmarul armelor atomice.

În declarația privind discriminările rasiale, se aduc argumente de ordin uman și social, în baza cărora se cere înlăturarea discriminării între negri și albi sau între oameni de altă culoare, care se manifestă în S.U.A. și Africa de Sud. Căci prin întărirea încrederii reciproce, înlăturarea discriminării rasiale contribuie la întărirea păcii.

În declarația cu privire la situația din Vietnam se dă îndemn la unitate frățească pentru rezolvarea acestei situații, care prezintă pericol pentru omenire, dacă nu va fi rezolvată pe calea înțelegerii reciproce.

Ne bucurăm că la acțiunile creștine pentru pace participă mai activ și cercurile romano-catolice.

Prin enciclica „Pacem in terris” de la 11 aprilie 1963, Papa Ioan XXIII scoate pe creștinii romano-catolici din poziția lor închisă față de lupta pentru pace. În acest mesaj pascal, adresat păstorilor săi și „tuturor oamenilor de bună credință”, Papa respinge în esență punctul de vedere oficial al N.A.T.O., după care pacea poate fi asigurată prin „echilibrul forțelor armate” și se pronunță ferm pentru măsuri de dezarmare: „orice mărire a potențialului militar al unei părți determină din partea altor state o sporire a eforturilor în aceeași direcție. Și astfel, popoarele trăiesc într-o încordare continuă, ca și când s-ar afla sub amenințarea unui uragan înspăimântător, care se poate dezlănțui în orice clipă... Dreptatea, înțelepciunea, simțul omeniei cer, în consecință, să se pună capăt cursei înarmărilor; cer reducerea paralelă și simultană a armamentelor existente..., interzicerea armei atomice și, în sfârșit, dezarmarea efectuată în de comun acord și însoțită de un control eficace”.

Primind premiul pentru pace Balzan, Papa Ioan XXIII face chemarea indirectă: „Pașnicii proclamați fericiți de Evanghelie nu sînt inactivi ci, dimpotrivă, sînt niște meșteșugari activi ai păcii; ei sînt cei care o construiesc: *factores pacis*” (Mt. 5, 9).

În prima cuvîntare de după alegere, actualul Papă Paul VI declară că va depune toate străduințele pentru menținerea păcii. De asemenea, intervine în problema Vietnamului.

Mulțumită și strădaniilor Bisericii Ortodoxe Ruse în această direcție, anul 1963 înregistrează pași noi spre crearea solidarității creștine generale în apărarea păcii. Astfel, Comitetul executiv al CCPP își exprimă — în comunicatul final al sesiunii de la Agapé — nădejdea că la viitoarea Adunare Pâncreștină de la Praga se va manifesta o comunitate mai reală a mărturiei pentru pace din partea creștinilor de toate confesiunile.

Cît privește Biserica Ortodoxă Română, pe lângă contribuția adusă în cadrul CCPP, ea difuzează și în 1963 toate inițiativele acesteia și antrenează la acțiune organizată pe preoții și credincioșii ei în sprijinirea permanentă a acestor inițiative.

Cuprinzînd retrospectiv acțiunile și succesele luptei pentru pace de-a lungul anului 1963, putem spune că epoca noastră deschide *largi perspective* pentru pace, dar în același timp pune sarcini complexe, de o deosebită răspundere, tuturor forțelor păcii. Numai prin asumarea în mod solidar a acestor sarcini și prin concentrarea unitară a eforturilor pentru îndeplinirea lor, pot fi valorificate aceste posibilități.

Fiecare trebuie să facă tot ce poate în domeniul său pentru a apăra pacea. Nimeni să nu rămînă de-o parte. O faptă de importanța păcii nu se poate realiza și nu poate dura decît cu voia tuturor. De aceea, creștinii sînt chemați să colaboreze tot mai intens cu ceilalți oameni pentru biruința deplină a păcii în lume.

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

C. SIRBU

PUGWASH 1964 — SAU ȘTIINȚA ÎN SLUJBA VIEȚII ȘI PĂCII

La Udaipur (India), în decorul fastuos al palatului maharajahului din acea pitorească localitate, a avut loc cea de-a XII-a conferință Pugwash, ale cărei lucrări s-au desfășurat în zilele de 27 ianuarie—1 februarie 1964. Despre lucrările ei a publicat un foileton amplu și temeinic reprezentantul țării noastre, Dl Acad. Prof. Dr. Coriolan Drăgulescu, învățat chimist, cunoscut și în cercurile de specialitate de peste hotare. („Scînteia”, nr. 6176/1964).

De cîțiva ani încoace, mereu apare în presă și în comentariile radio-telvizate cîte ceva în legătură cu așa-numitele „conferințe Pugwash”. Ele și-au cîștigat merite de seamă în lupta contemporană de amploare universală pentru apărarea și întărirea păcii, pentru înlăturarea deplină și definitivă a primejdiei unui război atomic. În această privință, un cuvînt greu la cîntarul înclinărilor opiniei publice internaționale au de spus tocmai oamenii care se întrunesc în cadrele conferințelor Pugwash, pentru că cuvîntul lor este cuvîntul competenței științifice obiective, pentru că oaspeții anințitelor conferințe sînt somități științifice din cele mai felurite țări, active în domeniile de cercetări și creație care au tangențe vădite cu energia nucleară: fizicieni, chimiști, medici, economiști, etc.

Conferințele Pugwash confruntă pe savanții lumii cu problemele omenirii de astăzi și îi determină să ia poziție împotriva oricăror manifestări care degradează știința înaintată a vremii noastre urmărind să pună cuceririle ei în serviciul învrăjbirii, războirilor dintre state și popoare și a distrugerilor de vieți și bunuri agonisite prin trudă cinstită de veacuri.

„La temelia acestei mișcări — precum arată Dl. Acad. Prof. Dr. N. Gh. Lupu într-un judicios articol apărut în revista „Lumea”, (nr. 4/1964, p. 20 urm.) — se află apelul către toți oamenii de știință, inițiat de un grup de savanți, printre care Bertrand Russell, Albert Einstein, Frederic Joliot-Curie, etc., precum și invitația cunoscutului financiar și fruntaș al vieții publice din S.U.A., Cyrus Eaton, ca prima conferință a acestor oameni de știință să aibă loc la reședința sa din Canada, care a dat mai tîrziu numele conferinței”.

Prima conferință a avut loc în iulie 1957, la Pugwash (Noua Scoție). Ea a întrunit 25 de oameni de știință din 10 țări (între care: Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii și Anglia). Comitetul — prezidat de lordul Russel, cunoscutul filozof englez și activist pe tărîm social — cuprinde 8 membri: 2 englezi, 3 sovietici și 3 americani.

Din 1957 și pînă azi au avut loc douăsprezece conferințe Pugwash.

Este demn de reținut faptul — menționat de Dl Acad. Prof. Dr. N. Gh. Lupu — că „pînă în prezent, nici un savant invitat la conferință nu a refuzat să participe și nici un participant nu și-a exprimat dezacordul cu țelurile conferinței”, ceea ce arată dispoziția generală a oamenilor de știință de-a contribui la dezrobirea cuceririlor ei de ocară pe care o aruncă asupra acestora cei ce se servesc de ele spre a învrăjbi pe oameni întreolaltă și a-i împinge la conflicte ale căror urmări ne cutremurăm să le întrevădem.

Țelul conferințelor Pugwash zace în „a găsi soluții pentru asigurarea conviețuirii pașnice, pentru înfăptuirea dezarmării generale și totale, pentru a se exclude războiul din viața omenirii”. În cadrele acestor conferințe, oamenii de știință din Răsărit și Apus au găsit un limbaj comun în numeroase probleme care stau în fața omenirii și și-au exprimat de fiecare dată hotărîrea lor de-a nu permite ca rezultatele muncii creatoare să fie distruse, ci ca ele să folosească asigurării unui viitor fericit întregii omeniri (cf. art. cit. al Dlui Acad. Prof. Dr. N. Gh. Lupu).

La conferințele Pugwash — precum arată Dl Acad. Prof. C. Drăgulescu — „au participat un număr mereu crescînd de oameni de știință deținători ai Premiului Nobel, conducători ai unor academii de științe, savanți de diferite orientări și specialități”. Astfel, la cea de la Udaipur, din anul acesta, au participat 77 delegați din 25 de țări, între care: Prof. C. F. Powell (Anglia), deținător al Premiului Nobel pentru fizică, Prof. F. Seitz, președinte al Academiei de științe a S.U.A., Acad. M. D. Millinoșikov, vicepreședinte al Academiei de științe a U.R.S.S., ș. a., precum și Cyrus Eaton cu soția.

Conferința Pugwash de la Udaipur și-a desfășurat lucrările „în condițiile unui climat internațional favorabil realizărilor unor noi pași spre desțindere în relațiile dintre state, spre abordarea constructivă a problemei dezarmării generale și totale. Tratatul de la Moscova cu privire la interzicerea experiențelor nucleare în trei medii a fost salutat de toate popoarele, în nădejdea că el va fi urmat de noi măsuri pe calea securității internaționale și a păcii, ceea ce s-a făcut simțit și în atmosfera întrunirii de la Udaipur”.

Conferința de la Udaipur a constatat că „înalta dezvoltare a științei și tehnicii a creat posibilități uriașe pentru producția de bunuri, dar, din

păcate, și pentru distrugere, încît *înșiși creatorii științei poartă o răspundere deosebită pentru modul cum sint utilizate aceste posibilități*. La discuțiile de la Udaipur au fost exprimate opinii unanime despre necesitatea ca oamenii de știință în număr tot mai mare, să-și mobilizeze energiile pentru a contribui eficient la cauza progresului și a păcii. Din dezbaterile competente, din schimbul de păreri, s-au cristalizat mulți factori de apropiere a punctelor de vedere, s-a desprins ideea că statele trebuie să folosească posibilitățile existente în vederea creării unei ambianțe internaționale de progres și pace, de prosperitate și siguranță pentru toate popoarele”.

Acest lucru este cu atît mai esențial și mai urgent de realizat cu cît primejdia atomică a luat astăzi proporții înspăimîntătoare. Unul din participanții occidentali la dezbaterile de la Udaipur a declarat în această privință următoarele: *„In zilele noastre, marile puteri nucleare dispun de stocuri uriașe de arme nucleare, cu care distrugerea lumii ar fi posibilă de cîteva ori*. În măsura acumulării acestor mijloace de distrugere, a răspîndirii și dezvoltării lor și pe măsură ce sursele de neînțelegere și tensiune internațională sporesc, în lipsa unei atmosfere de încredere și colaborare între națiuni, pericolul unui dezastru pustitor persistă și îngrijorează toate conștiințele”.

Pe ordinea de zi a conferinței de la Udaipur au figurat următoarele probleme: organizarea securității colective, generale, regionale și în spațiul cosmic, implicațiile pentru securitate ce decurg din răspîndirea armelor nucleare, corelația dintre problemele economice ale țărilor slab dezvoltate și sirădanile de menținere a păcii mondiale și problemele priorității în ce privește viitoarea dezvoltare a științei și tehnicii în aceste țări.

Dezarmarea și eliminarea sărăciei din lume au fost socotite la Udaipur ca unele din cele mai stringente probleme ale zilelor noastre. Necesitatea de-a se folosi imensele resurse materiale ale planetei noastre exclusiv în scopuri pașnice a fost discutată temeinic, căutîndu-se căi de realizare. a acestui deziderat și determinîndu-se contribuția pe care oamenii de știință o pot aduce în acest scop.

Utile și pline de interes, dezbaterile de la Udaipur „s-au caracterizat printr-un schimb liber de păreri, printr-un efort comun de-a găsi problemelor în discuție soluții reciproc acceptabile”, așa cum a intrat în tradiția conferințelor Pugwash.

Savanții pot și trebuie să contribuie la împiedicarea răspîndirii armelor nucleare, la crearea unui teren prielnic ajungerii la un acord pentru interzicerea utilizării acestor mijloace de distrugere. Ei salută importanța înțelegerii realizate astă toamnă, de-a nu se plasa arme nucleare pe orbite circumterestre, ca și exemplul reciproc dat de marile puteri nucleare în

domeniul reducerii bugetelor militare, a efectivelor armate și a unor genuri de arme.

Delegația română la Conferința de la Udaipur a arătat eforturile consecutive ale țării noastre în vederea creării unui climat internațional favorabil întăririi păcii în lume. Încă în 1957 — și apoi în 1959 — ocîrmuirea de stat a Patriei noastre a adresat guvernelor din țările balcanice propunerea de încheiere a unui tratat pentru transformarea Balcanilor într-o regiune a păcii și colaborării, fără arme nucleare și fără mijloace de transportare a lor la țintă. De asemenea, la sesiunea a XV-a a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite țara noastră a propus punctul intitulat: „Acțiuni pe plan regional în vedere îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate dintre state europene aparținînd unor sisteme social-politice diferite”. Această problemă a figurat pe ordinea de zi a sesiunii a XVIII-a și urmează să fie discutată la viitoarea sesiune a Adunării Generale a O.N.U. Inițiativa țării noastre au fost întîmpinate cu deosebit interes de participanții la conferința de la Udaipur.

A XII-a conferință Pugwash exprimă cuvîntul autorizat al oamenilor de știință contemporani cu privire la problemele de actualitate ale omenirii. Acest cuvînt urgisește distrugerile și moartea săvîrșite în numele unei științe care refuză astfel de utilizări sinistre și se pronunță încă odată, cu fermitate și competență, pentru viață și pace, pentru colaborare și propășire multilaterală.

GR. M.

AURUL ÎN PREOCUPĂRILE SCRITORILOR BIBLICI

Biografia aurului este vastă și interesantă pentru că aurul este o „celebritate” care, în trecut, a avut o putere considerabilă asupra sufletului omenesc.

Nici un alt metal nu și-a cucerit o glorie atât de stabilă. Despre aur s-a scris o întreagă bibliotecă: tomuri de documente de stat și cronici tragice, cercetări economice și tratate filozofice, romane și poeme. Spectrul „vițelului de aur” i-a mînat spre cuceriri pe aventurieri, din cauza aurului s-au prăbușit atîtea „capitale, cheia de aur deschidea și mai deschide și astăzi anumite uși, puterea aurului a dat viață imaginărilor și a provocat o adevărată goană după aur”.¹ Această remarcă a scriitorului sovietic I. Afescenko este pur și simplu adevărată pentru că „diavolul galben” a făcut ravagii în lume. Unde te întorci găsești dovezi în această privință.

În această epocă de statornică străduință pentru a se crea condiții noi de viață omului și a se stabili o altă ordine în lumea valorilor, cînd puterea aurului asupra sufletului omenesc a fost puternic zdruncinată,² considerăm că n-ar fi lipsit de interes, pentru cititorii noștri, de a face „biografia” aurului, după Sf. Scriptură.

Faptul că în limbile orientale semite sînt mai mulți termeni pentru ceea ce noi numim „aur”, dovedește că cei vechi au cunoscut din bunăvreme aurul și variatele lui întrebuințări.

Din statistica biblică aflăm că aurul se cunoștea și se exploata încă din epoca primară a omului. Aurul a fost primul metal pe care l-a cunoscut omenirea. Într-adevăr, în Biblie, cel dintîi metal amintit este aurul. Descriind regiunea locuită de cei dintîi oameni, Sf. Scriptură spune: „În Hevila se află aur și aurul acestui pămînt este bun” (Gen. 2, 11—12).

¹ Afescenko, Aurul (în rev. „Uniunea Sovietică”, nr. 12 din 1962 p. 43).

² Idem, Ibidem.

După informațiile Genezei (19, 7; și 25, 18) Hevila ar fi Arabia. O caracteristică a Hevilei este tocmai bogăția solului în aur. Textul biblic apreciază calitatea aurului din Hevila.

Zăcămintele de aur se constată a fi și în Ofir, în Arabia sudică. Cât de bogată era Arabia în aur rezultă din darul făcut de cei de acolo lui Solomon, 420 talanți de aur (III Imp. 9, 28). Cartea Psalmilor pune la un loc de frunte Saba (Arabiei) între țările bogate în zăcămintele de aur (Ps. 72, 15; Is. 60, 6).

Isaia 49, 9 indică Tarsul Spaniei printre izvoarele producătoare de aur. Aceasta o știa și Ieremia (10, 9). Iov (37, 22) vorbește de regiunea nordică, ce nu poate fi decât teritoriul de azi al U.R.S.S. și al Turciei.

Pentru a doua oară se face caz de aur în Gen. 13, 2 unde ni se dă informația că Avraam era „om bogat în argint și aur”. Patriarhului i se făcură niște daruri din partea faraonului egiptean. Faraonul îi va fi dăruit aur, nu însă atîta încît să-l îmbogățească. Aurul menționat aici îl va fi adus Avraam din Babilonia, patria lui de origine.

Vechiul Testament indică și metoda cunoscută în extracția aurului. O primă metodă era spargerea blocurilor de piatră și apoi spălarea stîncii în care se afla pulberea de aur. Metoda e cunoscută din vechime. O menționează Iov (28, 6), una dintre cele mai vechi cărți ale Sf. Scripturi. Pentru curățirea aurului existau așa-numitele cuptoare de aur (Prov. 17, 3). Iov cunoaște minele de aur unde se aplica această metodă, „se scotea metalul pentru a fi dus la curățit” (28, 1—2).

Vechiul Testament face deasă pomenire despre aurari. Aceștia jucară un rol important la fabricarea obiectelor din cortul sfînt și din templu, la confecționarea veșmintelor arhieresti, a giuvaerelor ca și a idolilor. Instrumentele meseriei lor erau ciocanul (Ex. 39, 3), foalele (Ier. 6, 29), nicovala (Is. 41, 7), cuptorul (Prov. 17, 3) și dalta (Ex. 32, 4).

Cu ciocanul și dalta meșterul lovea în stratul de aur pentru a-l subția. Pentru spălarea aurului se serveau de leșie (Is. 1, 25).

Dintre meșterii aurari, Sf. Scriptură cunoaște după nume pe Bezaleel (Ex. 37, 1) și pe Dimitrie (F. Ap. 19, 24).

Intr-o altă legătură de idei avem o referire la aur în Gen. 24, 22. Aici se face portretul sufletesc al fetei cu numele Reveca, o fecioară frumoasă, modestă și cu multă prezență de spirit. Era tocmai femeia căutată de Isaac, feciorul lui Avraam.

Pentru purtarea delicată a fetei față de un străin cu totul

necunoscut, Eliezer, trimisul lui Avraam, o remunerează cu „un inel de aur în greutate de o jumătate de siclu și două brățare în greutate de zece sicli de aur” (Gen. 24, 22).

Inelul de aici („nezem”) nu e pentru deget (care se numește („naamat”), ci pentru nas. E o verigă care prinsă de nas constituia o podoabă obișnuită a fetelor din Orient. Un atare giuvaer erau și brățarele, mai ales când erau confecționate din aur.

Dacă socotim un siclu 16,37 grame, atunci constatăm că valoarea mare a cadoului n-a fost numai o simplă răsplătire a serviciului, ci se urmărea câștigarea simpatiei și cucerirea fetei.

În epoca lui Moise dovada bogăției o constituia aurul.

Ieșind evreii din Egipt, se scrie despre ei că „n-au plecat cu mâinile goale ... ci au luat cu ei vase de aur” (Ex. 3, 22). În schimbul aurului, evreii lăsară în Egipt proprietățile lor funciare.

În decursul timpului aurul a primit cele mai variate întrebuințări.

Din Exod 28, 6 știm că veșmintele arhieriești se confecționau din fire de aur și porfiră.

Din aur erau cele mai de seamă din odorele cortului sfânt. Astfel, altarul tămâierii s-a fabricat din lemn de salcîm îmbrăcat în aur, tot așa masa pîinilor din „sfînta”, candelabrele (cele două sfeșnice) erau din aur curat, ciocănit (Ex. 25, 31; 37, 17; Num. 8, 7).

Sicriul Legii din „Sfînta Sfintelor” era din lemn îmbrăcat în aur, iar cei doi heruvimi erau din aur masiv, ca și placa de sub ei.

O întrebuințare ciudată a aurului în epoca lui Moise o constituie fabricarea vițelului de aur,³ care după vederile îndrumătorilor religioși constituie un „mare păcat” (Ex. 23, 31), pentru că cultul idolatriei inaugurat prin vițelul fabricat era o crimă de înaltă trădare față de Dumnezeu și se pedepseau aspru delictului. Moise a legiferat împotriva: „Să nu vă faceți zei de argint și de aur” (Ex. 20, 23). Convingerea lui era că cultul idoloilor trebuia să dispară. Alături de credința în atotputernicul Dumnezeu nu se puteau tolera imagini divinizate. De aceea, con-

3 Istoria cunoaște multe astfel de exemplare mai vechi decît epoca lui Moise. Astfel este capul de bou, din aur încrustat, împodobind o harpă, descoperit în Ur și datînd aproximativ din sec. XXVI î.Hr., aflător azi în muzeul Universității din Filadelfia (cf. Jukov E. M., etc.: Istoria universală, vol. I, București 1958, p. 192).

Boul de aur din gorganul de la Markop, figurină turnată care servea de podoabă la baldachin, provine din Caucazul de nord, mileniul III î.Hr. (cf. Jukov, o. c., p. 222).

statînd fabricarea idolului, Moise zise îndurerat: „O! Poporul acesta a făcut un mare păcat, și-a făcut un zeu de aur” (Ex. 32, 31).

Nu trecu mult și vițeei de aur se reeditară. Regele Roboam fabricase alți doi, după ce s-a consultat cu consilierii săi intimi (III Imp. 12, 28). Acești doi vițeei de aur imitau boul sfînt, Apis, al egiptenilor și trebuiau să fie simbolul lui Dumnezeu (Ex. 32, 4—8). Idolii de aur au fost așezați unul în Betel, altul în localitatea Dan. Betel din sud și Dan din nordul țării erau localități accesibile tuturor locuitorilor. Mai era un temei pentru alegerea acestor două localități: atît Betel cît și Dan intraseră în conștiința credincioșilor ca vechi centre cultice (Gen. 28, 16; Iud. 17, 7).

Ce-i drept, nu peste multă vreme altarele acestea sînt urgisite de către „oamenii lui Dumnezeu”. Ido combate organizația cultică din Dan și Betel. Altarele se dărîmă iar regele suportă toate urmările depășirii atribuțiilor sale (III Imp. 13, 1—6).

Primatul îl menține aurul mult timp și după aceea. Toate cele 9 porți ale templului lui Irod erau fabricate din placaj de aur.

Pentru ca păsările să nu se așeze pe acoperișul templului, și să nu-l murdărească, Irod a introdus pe acoperiș cuie de aur, cu vîrful în sus. În afară de aceea, clădirea era acoperită cu plăci de marmoră albă și cu placaj de aur. În bătaia razelor solare aceste plăci dădeau strălucire, încît cel care le admira trebuia să-și întoarcă privirea întocmai ca din fața razelor orbitoare ale soarelui. Privit de departe, frumosul templu era asemenea unui munte acoperit cu zăpadă, din pricina albului imaculat al marmorei acoperită cu aur.

Edificiul a trezit pînă și admirația Apostolilor și ucenicilor Domnului, care într-o zi privindu-l, au zis: „Învățătorule, vezi ce fel de ziduri, ce fel de pietre” (Mc. 13, 1). Istoricul Tacitus descriind templul, spunea: „Este de o bogăție imensă”, iar Iosif Flaviu scria că „întreg edificiul era foarte pompos și impresionant în mod deosebit”.⁴

De fapt, templul lui Solomon a fost unul din monumentele cele mai celebre ale antichității, „fala puterii lui Israil, podoaba ochilor săi și dragostea sufletului lor”, cum se exprima profetul Ezechiil 24, 21. Totuși Mîntuitorul n-a avut astfel de aprecieri, fiindcă el a vrut să facă din inima oamenilor templu de aur, un adevărat templu al lui Dumnezeu. De aceea, El privind templul,

⁴ Bel. Iud. 5; 5, al. 6, p. 39.

zise: „Vedeți aceste ziduri mari, nu va rămînea piatră pe piatră care să nu se risipească” (Mc. 13, 1).

La ce bun această trufașă operă de aur, cînd la temelia ei stă ipocrizia, trădarea adevărurilor veșnice, crima față de om și față de Dumnezeu. Credința în Dumnezeu e mai mult decît acel edificiu învelit în aur, care oricît de frumos ar fi, totuși se va prăbuși într-o bună zi (Mt. 24, 2—3).

În preocupările scriitorilor biblici aurul continuă să rămînă obiectul unei atenții deosebite.

Iosua informează (7, 21) că a luat pradă de război, de la un prinț al Canaanului, o manta frumoasă de Șinear, fabricată în Babilonia. Era țesută în mod artistic, brodată în culori, cu fire de aur și mătase. Brățarele, cerceii, colierele și inelele bogătelor erau de obicei de aur. Aron a poruncit femeilor să-și scoată din urechi cerceii din aur și să-i predea (Ex. 32, 2). Erau destui dintre aceia care-și exteriorizau bogăția construind palate de marmură poleite în aur. Mobilierul le era din lemn de abanos, sau din fildeș, încrustat cu aur. Tot așa le erau și vasele, din aur (Iudit 10, 23; Dan. 5, 2).

Împărații din vechiul Orient erau bogați și fastuoși. Exemplele luate din viața lor constituie o contribuție prețioasă la exagerările în aprecierea aurului.

Regina din Saba a adus regelui Solomon 120 de talanți de aur (III Imp. (II Reg.) 10, 10). Dăruirea aurului concordă cu un obicei în uz la orientali, în virtutea căruia nimeni nu se prezenta înaintea unui prinț fără vreun dar ales, dintre care făcea parte mai ales aurul⁵ (Gen. 43, 11; I Imp. 10, 27). Greutatea aurului care i se aducea lui Solomon în fiecare an era de 666 talanți aur (III Imp. 10, 14). Aici s-a luat ca exemplu anul financiar, în decursul căruia încurgea acest aur în visteria regelui. Solomon și-a făcut 200 de scuturi mari, bătute cu aur, cîte 600 de sicli pentru fiecare scut. Dacă socotim un siclu 16,37 gr., atunci un scut cîntărea 9,82 kg.

De-altcum, aurul era întruparea proprietății materiale a regilor. În vremea lui Ezechia (sec. VIII î.Hr.), visteria curții regale poseda o cantitate atît de mare de aur încît domnitorul se bucură să-și expună aurul vederii unei solii străine (IV Imp. 20, 13).

Cartea Estirei (1, 6—8) ne informează că Ahașveros (Xerxe

5 T. Saru etc.: Ev. d. Matei, p. 75.

1), regele perșilor, avea în palat păturile de aur, adică țesute și brodate în firul aceluși metal.

Tronul regelui Solomon era lucrat din os de fildeș îmbrăcat în aur curat. La tron suiau șapte trepte, cu răzimătoare de aur. Toate vasele de băut ale casei sale domnitoare erau din aur ales.

Era o patimă a boierilor și mai ales a regilor să-și îngrămădească aur peste aur în visteria lor. Aurul și argintul, adică averile numeroase, fac pe om încrezut în puterea sa, iar mândria dă naștere la alte păcate. Modest și sobru se cade să fie regele. De aceea, oamenii reprezentativi, între care înșirăm pe Moise, nu numai că au atras luarea-aminte asupra relexor pe care și le pot pricinui omenii muieratici și aurofili, ci legisferează chiar în acest sens: „Regele să nu aibă cai mulți, să nu-și sporească femeile și argint și aur să nu-și strângă” (Deut. 17, 17).

Vechiul Testament se rostește împotriva auromaniei. Frumusețea vieții nu o dă strălucirea aurului. Adevărata strălucire o dă omului virtutea. Este o nesocotință ca în casele boierilor vasele să fie de aur, iar sărăcimea să rabde de foame, nobilimea să-și bea vinul din pahare de aur iar altora să le ardă gîtul de frigurile setei.

Pe regele Ezechia, profetul Isaia (39, 1—2) îl informează că este atît de sigur de prăbușirea împărăției sale, pe cît de mare îi este fala de auriturile proprii. Fin psiholog, Isaia îi dovedește, fără să fi putut fi contrazis, că așa se va întîmpla totdeauna cînd aurul țării se îngrămădește în safeurile personale ale regelui, în loc să fie pus în valoare publică și să îndestuleze viața populației.

Dacă cu toată această atitudine aurul se menține în tematica scriitorilor biblici, e pentru că i se dau diferite întrebunțări simbolice. Astfel profetul Maleahi îl aseamănă pe Dumnezeu cu un topitor de aur, pentru că la judecata din urmă el îndeplinește o activitate de curățire întocmai ca topitorul de metale prețioase. „Atunci va ședea, va topi și va curăți pe fiii oamenilor, și-i va lămuri ca aurul și argintul” (3, 3; cf. Zah. 13, 9).

Un rol simbolic are aurul la Zaharia 4, 12. Aici e „pîlnie”, simbolul Providenței care strecoară, lămurește lucrurile.

O adevărată comoară sînt bunurile spirituale și nu aurul. Această interpretare se deduce din cuvintele: „Și va fi cel Atotputernic aurul tău...” (Iov 22, 25).

Iov a fost cu mîna largă față de săraci. Aurul n-a fost idolul său, bucuria de a avea aur nu l-a făcut să trăiască în îmbuibare

(31, 24). Mai de preț decît aurul sînt legile sfînte care nu pot fi evaluate în aur. Pentru a exprima ideea că ele sînt ceva scump din cale-afară, zice psalmistul: „mai scump decît aurul” (Ps. 19, 11). Symbolismul acesta îl întîlnim și în Ps. 119, 72 unde „mai mult prețuiește legea gurii Sale decît mii de lucruri de aur”. Adică legea cea dreaptă și sfîntă e mai utilă decît orice avere. Pentru aceea omul evlavios o iubește mai mult decît aurul (Ps. 119, 127). Înțelesul textului este că virtutea e mai scumpă decît orice comoară pămîntească, fie ea chiar aur sau pietre prețioase.

În Ps. 72, 11 aurul este simbolul altor valori spirituale, al devotamentului și al rugăciunii.

Ca titlu de comparație servește aurul la Daniil 2, 32. Aici aurul ridică un cap încoronat, pe Nabucodonosor al Babiloniei. Intenționînd a spune că e puternic și temut, scriitorul sfînt îl aseamănă cu aurul, metalul cel mai scump și mai durabil.

De-altcun Nabucodonosor era un vestit aurofil. Pentru a prăznuî numeroasele sale victorii el ridică o mare statuie de aur, căreia avea să i se închine toată populația regatului său. Statuia avea o proporție uriașă: 60 coți înaltă și 6 coți de lată și era din aur masiv. Aurul statuii, foarte probabil, provenea din prăzile de război, din bogățiile regilor, legendare în orientul antic. Statuia era un omagiu adus zeilor Babiloniei și un simbol al puterii babiloniene, care avea să vorbească generațiilor viitoare despre marele Nabucodonosor și despre gloria împărăției sale (Dn. 31, 5).

Pe urmele aurofiliei lui Nabucodonosor păși și Belșazar, fiul său, ultimul rege al Babilonului. La un ospăț grandios, dat de rege, aduce pe masa ospățului vasele sacre luate pradă din templul din Ierusalim. Acestea erau din aur și argint și astfel „băură vin din vasele de aur și preamăriră pe zeii de aur...”, citim în Dn. 5, 4.

Pentru a arăta că lui Dumnezeu îi aparțin toate bunurile lumesti, Agheu zice: „Al Domnului este aurul și argintul” (Agh. 2, 8) iar pentru a arăta că de sus coboară toate darurile, Osea scria „că Domnul dă aurul” (Osea 2, 10), pe care însă omul nu-l folosește util, ci îi dă o întrebuințare condamnabilă, îl afierosește idolilor (2, 10).

La mulți scriitori biblici înțelepciunea este asemănată cu aurul (Prov. 3, 14; Prov. 8, 19), dar decît aurul mai bun este rodul înțelepciunii. (Ca idee vezi și Prov. 8, 10; 11, 19 și 16, 16s). Înțelepciunea dumnezeiască învață întîi virtute, apoi cîștigarea

de bani (aur). În acest sens „știința e mai bună decît aurul” (Prov. 8, 10).

Uneori aurul e tipul forței invincibile. Pentru atingerea unui ideal înalt omul e dator să rabde ca aurul în foc: „Precum aurul se încearcă în cuptor, așa și inimile alese” (Prov. 17, 3). Numele bun e o comoară mai mare decît un metal prețios. Aurul se pierde și-și schimbă stăpînul, dar vrednicia rămîne legată de numele celui ce-o are (Prov. 41, 12—13).

Precum în literatură în general, așa și în poezie în special, aurul ocupă un loc de frunte. El servește adesea pentru a ilustra valori etice. Astfel avem în Plîngerea a IV-a strofa: „Cum s-a înnegrit aurul! / Schimbatu-s-a aurul cel bun”.

Este un paralelism sinonim. Acelaș gînd se exprimă în mai multe membre din propoziție, dar cu alte cuvinte. Paralelismul exprimă ideea că aur sînt oamenii lipsiți de virtuți, cei care altădată străluceau ca aurul curat, dar îndepărtîndu-se de idealurile morale și-au pierdut splendoarea și strălucirea, s-au înnegrit.

Pentru a evidenția contrastul izbitor între comportamentul plăcut al celui înțelept și îmbulzeala inoportună a prostului cu lipsă de cuviință și decența rezervată a celui înțelept, Iisus Sirah zice: „Ca podoaba cea de aur este învățătura la cel înțelept și că brățara în mîna celui drept” (21, 21).⁶

Iisus Sirah dă sfatul de a răbda orice umilire, căci aceasta este ca un fel de încercare a aurului în foc. Comparația este adeseori întrebuițată în Biblie, trecută și în Proverbe 17, 3 în forma de sentință, ca și aici (Sirah 2, 5): „Precum aurul se încearcă în foc, așa și inimile alese de Domnul”.⁷

Autorul Proverbelor descoperă în aur un alt motiv pentru a-l alegoriza. E de remarcat Prov. 20, 15: „Este aur și sînt mărgăritare, dar buzele înțelepte sînt un lucru mare”.

Cu alte cuvinte, cel care are aur mult e bogat, însă e mult mai fericit cel care este înțelept. În Prov. 3, 14—15 și 8, 11; 16, 21 avem, indirect, aceeași idee.

În Prov. 20, 1 aurul e titlu de comparație cu numele bun, cu renumele: „Un nume bun este mai dorit decît aur și argint”.

Această atitudine este împărtășită și de Sirah 41, 12. Numele bun e mai mult decît o mare comoară de aur, căci cea mai

6 A. Ieșan, Iisus Sirah, trad. și com., manuscris în Bibl. Instit. Teol. Sibiu, p. 54.

7 Idem, Ibidem, p. 6.

bună viață are zilele numărate, dar numele bun este mai durabil.⁸

Aurul curat servește ca termen de comparație și în Cîntarea Cîntărilor 5, 11. Mirele de acolo e un fel de aur. Probabil fiindcă mirele avea culbarea bronzată, roșiatică, a aurului. Această culoare este semnul sănătății depline, căci în acest sens se zice: „Capul lui, aur curat, buclele lui, valuri, valuri, negre ca corbul”.

Symbolismul aurului trece cu aceeași semnificație și în Noul Testament.

Din Matei 2, 11 rezultă că aurul este darul obișnuit al înalțelor personalități. E „simbolul împărăției, pentru că supușii plăteau împăraților ca bir aur”.⁹

La Matei 10, 9 aurul indică moneda cu care se putea agonisi cele trebuincioase întreținerii fizice a vieții. Mîntuitorul legiferează aici pentru discipolii Săi, care nu trebuiau să aibă averi, ca să nu fie bănuți și pizmuiți și să se mulțumească cu puțin și pentru ca să fie scutiți de grijile aurului, care de obicei este o piedică pentru lucrări mai înalte.¹⁰ Dezbrăcați de orice grijă materială și ocupîndu-se de singurul serviciu cu care fuseseră încredințați se cădea să fie ei.

Intr-un sens mai larg se întrebuințează aurul în F. Ap. 3, 6 unde înseamnă avere materială. Cînd Sf. Petru spune: „aur și argint n-am”, voia să zică că nu-i bogat, nu-i om de bani gata. Tot așa și în F. Ap. 20, 33: „N-am rîvnit aurul vostru”, adică n-am poftit avutul vostru.

Pentru ca ideea superiorității valorilor spirituale să pătrundă în conștiința oamenilor și să învețe că aurul singur nu face fericirea, cel dintîi scriitor care se găsește în fruntea cărților Vechiului Testament, Moise, întreprinde ceva în acest sens. Astfel, pentru că s-au făcut autorii morali ai răului fabricînd vițelul de aur, Moise nu numai că trage la răspundere pe fratele său Aron, conducător al poporului, ci ia și alte măsuri radicale: „A luat vițelul de aur pe care-l făcuseră și l-a ars în foc, l-a zdrobit pînă ce l-a făcut pulbere, apoi a presărat cu ea fața apei și a dat-o fiilor lui Israil s-o bea. Dînd apa cu cenușă din idolul sfărîmat, idolatrii aveau să ducă mereu cu dînșii vină și a se căi.

Isaia a prevăzut chiar epoca în care puterea aurului va fi puternic zdruncinată. Atunci omul apucă aurul și-l aruncă pentru a lichida închinarea la el (2, 20).

⁸ Idem, Ibidem. p. 9.

⁹ Saru, o. c., p. 72.

¹⁰ Idem, Ibidem, p. 123—124.

Pentru a susține superioritatea valorilor spirituale față de bunurile materiale, Mîntuitorul (Mt. 6, 7—21) stăruie să abată pe om de la aurofilie. Acel: „Nu vă adunați comori pe pămînt, pe care moliile și rugina le strică și pe care furii le sapă și le fură” se referă și la aur, argint și pietre scumpe. Cuvintele: „Unde e comoara ta acolo e și inima ta” arată care este esența ce trebuie să se desprindă din învățătura Sa. Mîntuitorul voia să spună că există idealuri și valori mult mai interesante și mai fundamentale în viață decît aurul: preocuparea de om, care este cel mai mare capital, este unul din idealuri. Nu stabilise oare acest adevăr încă psalmistul, cînd vestise că omul e coroana făpturilor și numai cu ceva mai puțin decît îngerii? (Ps. 2, 1).

Expresiile: „Comori pe pămînt” includ glorii deșarte. Aurul pur, precum variatele lui întrebuințări, ca giuvaere, frîne de aur sau fire din aur, nu sînt excluse din cuprinsul „comorii”. Molia, rugina și furul indică pe dușmanii aurului. Ei sînt numeroși. Cu alte cuvinte, pericole mari, griji și necazuri pîndesc pe aurofili.

Aurul material provoacă o seamă de inconveniente, cîtă vreme aurul spiritual, bogăția sufletească, este o avuție mai folositoare.

Concepția fariseică, îngustă, a unora care puneau aurul mai presus de valorile spirituale, Mîntuitorul o combate (Mt. 23, 16). Astfel unii susțineau că jurămîntul în formula căruia figurează aurul (de ex.: „jur pe aurul templului că așa este precum zic”), e valabil, obligă, cîtă vreme formula de jurămînt în care nu figurează aurul n-ar avea valoare (b. o.: „jur pe templu”). Mîntuitorul stabilește primatul spiritual „ceea ce sfințește e mai mare decît ceea ce se sfințește”.¹¹

Intr-adevăr, „cinsteste pe Dumnezeu acela care, în loc de aur, aduce lui Dumnezeu ca dar strălucirea faptelor sale curate și cuvintele sale cinstite”.¹²

La biografia aurului aduce o contribuție prețioasă Sf. Ioan, în Apocalips. „A cumpăra aur” înseamnă, ioaneic, a-ți însuși credința adevărată (3, 18).

În 21, 18—20 Sf. Ioan descrie Ierusalimul ceresc, împărăția de dincolo. Zidăria Ierusalimului este de iaspis, iar cetatea de aur curat; temelile zidului cetății sînt împodobite cu tot felul de pietre scumpe, safir, smaragd, hrisolit, topaz, iachint, ametist. Cărările cetății sînt aur curat, ele sînt străvezii ca și cristalul.

¹¹ Olariu I., Ev. după Matei, Marcu și Luca, Caransebeș 1894, p. 259.

¹² Saru, o. c., p. 73.

În cazul de aici aurul indică frumusețea spirituală, desăvârșire morală, căci cît de curate trebuie să fie picioarele care vor călca pe covorul de aur strălucitor al străzilor.

De-altcun în Apocalipsul Sf. Ioan găsește multă întrebuintare aurul. Astfel menționăm locurile: 1, 12; 3, 18; 9, 7; 17, 4; 18, 12; 18, 16; 21, 18; 21, 20; 21, 21.

Cele șapte sfeșnice de aur (de la 1, 12) sînt simbolul Revelației divine. Aurul lămurit în foc (3, 18) este credința tare, reprezintă pe omul încercat. „Lăcustele” cu cununi de aur (9, 7) sînt dușmanii bine înarmați. Aurul din 17, 4 e semnul destrăbălării, iar paharul de aur din 17, 4 cu tot conținutul lui, este imaginea relelor morale și sociale de care se lasă amăgiți unii oameni. Va veni însă o vreme cînd rolul aurului va scădea, cînd nimeni nu mai cumpără „marfă de aur” (18, 12), cînd primatul aurului trece pe locul al doilea (18, 16).

La Sf. Pavel aurul are sensul de lucru valoros, temelie serioasă (I Cor. 3, 12). La Sf. Petru, „credința în Hristos este mult mai scumpă decît aurul pieritor” (I Petru 1, 7), „că nu cu aur ați fost răscumparați, ci cu scump sîngele lui Hristos” (I Petru 1, 18—19).

În cuvîntarea sa din Atena, Sf. Apostol Pavel rezolvă magistral problema aurului idolatrizat.

Reprezentarea materială a divinității este străină atît spiritului biblic, cît și celui creștin. Ea este caracteristica religiilor politeiste. E bine știut că la popoarele lumii antice — la perși, asirieni, babilonieni, egipteni și chiar și la greci — se întîlnește mult aurul idolatrizat în chipurile zeilor. În ochii multora aurul era socotit că ar constitui înșasi ființa zeilor adorați.

Sf. Pavel combate aceste concepții despre ființa divinității și cultul idolilor. Lui Dumnezeu i se aseamănă numai oamenii, nu obiectele fără viață. Divinitatea nu poate fi asemenea cu aurul, din care unii își construiesc zeii lor. Statuile din aur sînt obiecte neînsuflețite. Divinitatea nu este asemănătoare cu aurul cioplit de mînă omenească, oamenii fiind „neamul lui Dumnezeu nu trebuie să socotim că dumnezeirea este asemenea cu aurul” (F. Ap. 17, 29).¹³ Cu alte cuvinte, oamenii nu sînt înrudiți numai întrelaltă, ci și cu Dumnezeu. De aici obligația ca omul să devină un „alter deus” prin a se ridica cu curaj la cea mai înaltă desăvârșire și nu există o mai mare nebunie decît aceea de a înlocui

13 I. Moiesescu, Activitatea Sf. Apostol Pavel în Atena, Iași 1946, p. 182—183.

măreția lui Dumnezeu cu aurul, a te închina metalelor scumpe și a nu cugeta la înfîietatea spiritului asupra materiei.¹⁴

Pentru a înțelege cititorii săi că aurul cultivă ipocrizia — căci persoane lipsite de cochetărie o înlocuiesc pe aceasta printr-o frumusețe artificială, prin strălucirea aurului „făcîndu-și părul împletit și podoabe de aur și mărgăritare” (I Tim. 2 9), — Sf. Pavel se rostește împotriva aurului, care e ceva ce provoacă o prea mare atenție față de cele trecătoare. Adevărată strălucire îi dă omului virtutea.

În I Cor. 3, 12 aurul, ca materie prețioasă, indică învățătura adevărată, spre deosebire de lemn, fîn, trestie, care sînt imaginea învățăturilor false.

Cortul Sfînt, „avînd tîmlierul din aur și sicriul Legii ferecat peste tot cu aur și năstrapa de aur” (Evr. 9, 4), este umbra și icoana cortului celui desăvîrșit, nu făcut de mînă omenească (Evr. 9, 11).

Unul dintre scriitorii biblici care a adîncit problema aceasta este și Sf. Apostol Petru. Pentru el, o comoară nu e constituită din aur. Ceva mai mult, mai scump decît aurul este sentimentul sincer și curat. Aceste calități se mențin prin luptă, așa precum aurul își leapădă corpurile străine prin foc (I Petru 1, 7). Omul cu personalitate nu maimuțărește lustrul exterior, „podoabă din afară cu atîrnatul sculelor de aur” (I Petru 3, 3), pentru că „de aur” nu e cel bogat în averi funciare, ci acela care te încîntă prin trăsături care vorbesc de o viață cu voință de fier, omul căruia i se asociază o perfecțiune e mai strălucitor decît aurul.

Aurul nu este măsura valorilor cînd este vorba de om „căci dacă de exemplu, va intra într-o adunare un om cu inele de aur în degete și va intra și un om sărac, iar voi puneți ochii pe cel care poartă inele de aur și-i ziceți: șezi în fața noastră, pe cînd săracului îi ziceți: tu stai acolo în picioare!” — atunci se greșește enorm. Aurul nu dă calitate unui om. Valoarea i-o dă insului eul său propriu. Sf. Iacob ne furnizează (în 2, 2) elementele definirii raportului dintre om și aur. Aurul nu poartă în sine un ce care să-l facă pe om să se depășească pe sine.

Valoare are omul prin însușirile spiritului: „tăria voinței, puterea de a munci, claritatea judecății, delicatețea sentimentului și flacăra entuziasmului”. Afirmarea Mîntuitorului: „nimic nu-i mai presus decît sufletul”, care se poate deduce din: „ce fo-

los ai că vei dobîndi lumea întreagă și-ți vei pierde sufletul”, îl va fi călăuzit și pe Sf. Iacob în atitudinea sa față de regii aurului.¹⁵

Scriitorii biblici își dau seama că isteria aurului va avea un sfîrșit lipsit de glorie atunci „cînd va fi pămîntul plin de limpedea pătrundere a adevărului și a binelui, după cum marea plină e de apă”. Pînă atunci, ei se străduiesc să convingă pe credincioși că mai sînt pe pămînt și alte valori decît valorile aurului.

Pr. Dr. NICOLAE NEAGA

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

¹⁵ O apoteozare a aurului o evidențiază personificările și vorbirile metaforice, numirile proprii precum: Argos, Argonaut, Aureolus, Aurelianus, Aurelius, Aurelia; nunta de aur (aniversarea a 50 de ani de la căsătorie, petrecere organizată cu acest prilej), epocă de aur (perioadă de înflorire și strălucire a vieții materiale și culturale); inimă de aur (om bun, milos, înzestrat cu calități alese); gură de aur (distingus orator), etc.

BISERICA ORTODOXĂ DIN VEACUL XVII PÎNĂ AZI

Viața Bisericii Ortodoxe s-a desfășurat pe două planuri contemporane și anume: pe planul Ortodoxiei permanente și pe planul realităților social-politice, prin continua îmbinare a elementului revelațional cu cel uman, a harului cu credința și faptele, cu teologie răzimată pe principiile Sf. Evangheliei și a Patristicii și cu viață bisericească trăită în cadrul liturgic, în mediul istoric dat. Pe această linie, tradițională în Biserica Ortodoxă,¹ s-a desfășurat și viața Bisericii Ortodoxe după veacul XVII.

1. IN EPOCA PETRINĂ

Pe cînd viața Bisericii Ortodoxe era greu trăită în regiunile supuse semilunei, în Egipt, Orientul apropiat, Asia Mică și Balcani, în Rusia ea cunoaște o desfășurare deosebită pe vremea țarului Petru cel Mare (1672—1725). Acest răstimp e numit în istorie „epoca petrină”, fiind îndrumată de doi Petru și anume de Petru Movilă, Mitropolitul Kievului și de Petru, țar rus.

E adevărat că pe atunci Rusia era frământată de „rascolnici”, o mișcare social-politică, care sub masca tradiționalului îmbrăcase o haină religioasă, proclamînd unele uzuri locale (vohodul după soare, facerea semnelor Sf. Cruci cu 2 degete după firile Mîntuitorului, ridicarea de cruci cu 7 brațe, etc.) drept dogme oficiale împotriva „înnoirilor” pretinse ale Bisericii, care indicase corectarea cărților bisericești de greșeli. De aceea rascolul nu poate fi nicidecum socotit ca un fel de reformă a ortodoxiei. Mișcarea s-a frînt apoi într-o ramură cu preoți (popoviți) și alta fără preoți (bezpopoviți), așa că ideile ei au fost promovate numai de cei ignoranți, cu toate lămuririle date de patriarhii Ioachim și Adrian (—1702). Dar majoritatea credincioșilor se în-

¹ Vezi cercetările mele: Biserica ortodoxă pînă în veacul XI, Mitropolia Ardealului 1/3 1963; idem, Biserica ortodoxă în veacurile XI—XV, aceeași revistă 4/5 1963. idem, Biserica ortodoxă în veacurile XV—XVII, aceeași revistă, 7/9 1963.

china după regula ortodoxă și participa activ la slujbe prin cîntare comună, armonizată de Dilețki în 1679, fiind numită „cîntarea kieveană”.

Activitatea Mitropolitului Petru Movilă a avut de fapt caracter interortodox, căci ucenicii săi de la Academia din Kiev au răspîndit lumina culturii spre vecini. După Academia de la Iași au urmat alte ctitorii între care se impune înființarea în 1679 a Academiei de la Moscova prin Simeon Poloțki și a Colegiului Sf. Sava de la București. Dar și Școala neamurilor a Patriarhiei ecumenice își trimitea ucenicii neoeleniști către frații de credință și astfel circulația teologilor dintre singuraticile biserici locale înlesnea și menținerea unității de trăire ortodoxă bisericească. Exponent al acestui curent neoelenist panortodox era marele patriarh Dositei al Ierusalimului (—1707), teolog, tipograf și neobosit călător între Istambul și București.²

Această activitate a sprijinit și ființa altor școli, de la Halki, Janina, Smyrna, Kydonia, Chios, Patmos, Agrafa și Moscopole, un centru aromîn și bulgar cu tipografie. De la Athos și școala lui pornesc apoi multe manuscrise spre variate centre bibliofile din Franța, Roma, Moscova și Londra.

Astfel din contactul între ortodocșii greci și ruși se naște o puternică literatură ortodoxă, care înrîurește pretutindeni. Exponenții ei au fost Sf. Teodosie din Cernigov, patr. Adrian, neoisihastul Sf. Dimitrie de Rostov, Sf. Mitrofan din Voronej și alții, fapt care l-a îndemnat pe luteranul german Ar. Zörnîkav să treacă la Biserica ortodoxă rusă.³ Între greci s-au impus Ilie Miniatul (—1714) din Calavrita, mare predicator al ortodoxiei, ale cărui lucrări au fost publicate și la Breslau, Amsterdam și Viena; patriarhii Gherasim II și Samuil Kapasulis din Alexandria, patriarhul Atanasie Dabbas din Antiohia, patr. Hrisant al Ierusalimului, mitrop. Meletie al Atenei, autorul celei mai mari istorii bisericești; inmograful Petru Lampadariu; îndeosebi s-au impus frații Ioanichie și Sofronie Lichudis din Cefalonia, care realizează contactele greco-ruse, activînd cu succes și la Moscova.

2 Vezi monografiile de Papadopoulos, Ierusalim 1907; Palmieri A., Florența 1909; Mazarakis, Alexandria 1932. Giorgi C., München 1940; Chițescu N., O dispută dogmatică din veacul XVII, Biserica Ortodoxă Romînă 7/8 1945; Loichița V., Mărturisirea de credință a lui Dositei, Candela 3/4 1943; Coman I. G., Umanismul ortodoxiei romine, Biserica Ortodoxă Romînă 1/2 1948; alte amănunte și indicații bibliografice în Manualele publicate de Patriarhia Romînă: Istoria bisericească universală, vol. 2, București 1956 și Istoria Bisericii Romine, vol. 2, 1958.

3 Viktorov P., Sv. Dimitri Rostovski, Jurnalul Patriarhiei din Moscova 2, 1959, p. 64ss.

Aceste împrejurări i-au impresionat și pe români și astfel s-a impus cenaclul de teologi și scriitori care au contribuit la tipărirea Bibliei de la București, din 1688. Nu mică a fost, pe lângă spăt. Nicolae Milescu și frații Greceanu, contribuția mitropoliților Ștefan și Teodosie Veștemeanul din Țara Românească, ca și a mitrop. Dosoftei al Moldovei; impresionantă este apoi contribuția mitrop. Antim Ivireanul (—1716), patronul culturii în limbile română, greacă, arabă și gruzină (iviriană), precum și donația multiplă Brîncovenească spre Orientul ortodox, spre Sinai și Trapezunt.⁴

În schimb Biserica ortodoxă sîrbă trebuia să lupte cu mari greutăți. Înfrîngerea turcilor la Viena în 1683 și retragerea lor din Ungaria a atras aspre suspiciuni asupra creștinilor și începe o persecutare furioasă a lor. Atunci mulți dintre sîrbi au emigrat peste Dunăre în sudul Ungariei Habsburgice, în frunte chiar cu patriarhul Arsenie III Cernoievici, fiind bine primiți de împ. Leopold Habsburgul, în 1690, în cadrul graniței militare de mai târziu, în care se bucurau de unele privilegii. Astfel acești sîrbi și-au putut organiza o Mitropolie la Krusedol, care apoi se mută la Karloviț în 1710, dar în modul acesta s-a eludat jurisdicția Patriarhiei sîrbe de la Ipek, condusă de grecul Calinic I, încît numărul eparhiilor sîrbești scade de la 22 la 12 în Sîrbia propriu zisă.⁵ Deși autonomia Mitropoliei de la Karloviț nu era tocmai canonică, totuși Patriarhia ecumenică a tolerat-o, socotind-o organizație misionară într-o regiune de altă religie decît ortodoxă.

De aceste împrejurări profită aromîni, după ce o ramură a lor numită Morlacii, obținuse privilegii imperiale prin „Statuta Valachorum”, și astfel apar patriarhi aromîni la Ohrida, Ignatie în 1693 și Ioasaf în 1719.⁶ Se poate elibera și Muntenegrul pe vremea mitropolitului-voevod Visarion de Cetinie (—1692).

Dar profitori de situație doresc să fie iezuiții, pentru mărirea coroanei Habsburgilor; se exercită o presiune asupra coloniei grecești ortodoxe din Veneția, pe vremea ep. Fazeas; dar atacul principal a fost dus în Transilvania, încît în 1700 s-a rea-

4 Papadopoulos Chrisostomos, Kapassulis, Alexandria 1912; Viața și opera lui I. Miniatul, București 1942 și 1944; Cioban St., Dosoftei al Moldovei, 1918, etc.

5 Vanicek J., Geschichte der Militärgrenze, Viena 1875. Radici E., Beiträge zur Geschichte der serbischen Kirche im 18. Jahrh., Virșeț 1877; Radonici J., Histoire des serbes de Hongrie, Paris 1919; Stanoievici St., Istoria srpske crkve, Belgrad, ed. nouă, etc.

6 Snegarov I., Ochridski dokument, în Makedonski Pregled 3/4, 1939, p. 113ss. Vislan G., Rominii din Serbia, București 1940.

lizat o spărtură, unii romîni unindu-se, și totuși de un succes real nu se putea vorbi deloc.⁷

În aceste împrejurări ortodocșii dunăreni și balcanici cer ajutor la Moscova, unde țarul Petru domnea cu mîină viguroasă.⁸ El a găsit justificare pentru autocrația sa în afirmațiile vechi ale lui Paisie Ligaridis despre absolutismul unor împărați bizantini, dar mai ales a constatat această autocrație în aplicare la regele Angliei, care era totodată și șeful bisericii. Deci țarul își însușește acest principiu, crezînd că așa va fi mai ușor să poată patrona și pe toți ortodocșii din imperiul turcesc și statele vasale lui, realizînd astfel superioritatea „Romei a treia” peste Istambulul turcesc.

În dorințele sale de progres rapid a fost susținut de teologul Teofan Procopovici (— 1736) fruntașul grupului liberal, ca și de mitrop. Ștefan Iavorski, fruntașul grupului tradiționalist. În acest cadru episc. Pitirim din Nijni-Novgorod a trecut la recîștigarea rascolnicilor și mitrop. Filotei din Tobolsk a putut trimite misionari în Siberia, în Camciatka, Altai, Turkestan, Mongolia și în alte regiuni cu tătari, mongoli, ciuvași și mordvini. În scopul acestei misiuni a înființat și un seminar misionar la Irkutsk în Siberia, cu limbile de predare rusă, mongolă și chineză.

De aceea Dimitrie Cantemir al Moldovei leagă soarta țării sale de cea a Rusiei ca să scape poporul din robia turcească; la fel face și mitrop. Danilo al Muntenegrului; chiar și sîrbii, care din nou au fugit în sudul Ungariei, în frunte cu patr. Arsenie IV Sakabent, priveau cu dor spre Moscova și ajutorul ei; și bulgarii nădăjduiau într-un ajutor militar rusesc. Chiar și grecii au nădăjduit acest ajutor și de aceea s-au infiltrat în administrația turcească, fiind apoi cunoscuți sub numele de: fanarioți.⁹

Dar țarul Petru s-a dus și mai departe și în locul patriarhului rus a numit în fruntea Bisericii ruse un Sinod dirigent, în 1721, care urma să fie îndrumat de Oberprocurorul țarist. Mă-

7 Dragomir S., *Romîni din Transilvania și unirea cu biserica romană, Biserica Ortodoxă Romînă* 9/10 1962, p. 863—937; Ep. Iosif, *Lupta Ortodoxiei cu uniția papală*, *Jurnalul Patriarhiei din Moscova* 10, 1961, p. 45—61.

8 Despre timpul lui Petru cel Mare vezi monografiile de Ustriabov N., 1851 Palmer W., 1905; Koch H., 1929; Tolstoj A., 1936; Stupperich R., 1936; Popov N., 1940; Glazik I., *Die russische orth. Heidenmission seit Peter d. Grossen*, Münster 1954; Șabatin I., în *Jurnalul Patr. din Moscova* 6, 1948; idem și Nikonov V., în aceeași revistă 4, 1949, despre relații ruso-sirbești și bizantino-slave, și ruso-papale; Bogoiavlesnki S., *Relații între ruși și sîrbi în v. XVII și XVIII*, Moscova 1947.

9 Amănunte la Papadopoulos Th., *Studies and documents relating to the history of the Greek Church and people under turkish domination*, Bruxella 1952; apoi: *Hellenisme Contemporain 1453—1953*, Atena 1953, lucrare colectivă.

sura a fost acceptată de patriarhul ecumenic Ieremia III ca provizorie, cu rezerva celorlalți patriarhi, dacă aceasta o permit Sf. canoane. De fapt, patriarhii erau mult îndatorați țarului, căci el a intervenit pentru apropieri între ortodocși, luterani, calvini, anglicani și herrnhutieni, între 1718—1742, pentru slăbirea tensiunii interconfesionale și astfel ortodocșii au recunoscut botezul acestora, dacă era făcut în numele Sf. Treimi. Era deci o acțiune de caracter deosebit ecumenist modern, prin care însă Ortodoxia nu a fost știrbită, precum s-au exprimat patriarhii Ieremia al Constantinopolei, Atanasie al Antiohiei și Hrisant al Ierusalimului, în 1723, ci avea numai de profitat.

Astfel epoca petrină a stabilit principii și atitudini care au lăsat urme adânci în istoria Bisericii ortodoxe întregi.

2. IN EPOCA FANARIOȚILOR

Mari nădejdi își puneau grecii ortodocși, ajunși în Fanar, și în posturi administrative turcești, să poată recuceri pozițiile pierdute. De aceea au căutat să se impună prin voievozi și unii vlădici în Moldova și Țara Românească, apoi prin vlădici în Patriarhia Ohridei, a Ipecului și în Cipru, deși în veacul al XVIII-lea au fost 31 de succesiuni patriarhale în scaunul ecumenic.

Dar se vor lovi de propaganda iezuită care s-a intensificat, după pacea de la Pojarevaț, din 1719, în Transilvania, Oltenia, Turcia și Siria. Sub presiune politică habsburgică, turcii opresc zidiri de biserici ortodoxe. De atunci ortodocșii au accentuat reproșurile lor contra politicii papale în Orient din trecut imputându-i: represiunile din timpul cruciadelor, stăpânirea francă în Orient, despotismul papal, stîngenirea libertății științelor prin inchiziție, deformarea dogmelor și formularea unora noi fără bază în Sf. Scriptură, apoi exclusivismul limbii latine în cult și teatralismul cultului. De aceea în 1734 patr. Serafim I a proclamat ca sfînt pe antiunionistul mitropolit Marcu Eugenicul. Acest fapt i-a electrizat și pe românii ardeleni, în frunte cu Visarion Sarai, Cprea Miclăuș și Sofronie de la Cioara să reziste uniației. Apoi în Ungaria, Mitropolia din Karloviț s-a împotrivit la fel prin mitrop. Pavel Nenadovici (—1768), stăruind pentru întărirea ortodoxiei.¹⁰

¹⁰ La Anuichi, în Studii Teologice 9/10, 1961, p. 543s, și idem, în Ortodoxia 3, 1961, p. 419ss.

Victoria turcilor și pacea de la Belgrad din 1738 i-a făcut mai îngăduitori pe turci față de fanarioți. Aceștia pot porni deci la acțiuni mai organizate. E drept că au stors averi de unde se putea, mai ales din mănăstirile române închinat, și unde fanarioții erau voievozi și vlădici, dar totodată au și sprijinit progresul cultural, după împrejurări. Astfel s-a putut impune pictorul atonit Dionisie din Furna, patr. Silvan al Antiohiei, mare pictor și predicator, psaltul atonit Anatolie de la Vatoped, patr. ecumenic Ciril V a putut înființa la Athos, în 1750, o Academie teologică, la care au învățat renumiții dascăli Neofit Kafsokalivitul, marele teolog de renume european Evghenie Vulgaris, activ și la București, la Lipsca și în Rusia, Atanasie din Paros și Nic. Zurzulis. Patriarhii Eustratie al Alexandriei și Partenie al Ierusalimului pot acum rezista mai bine prozelitismului iezuit și în 1757 redobîndesc dreptul de patronare la Locurile Sfinte, luat în 1689 de către viziri și dat pe bani altora. Acum poate fi reactivată Frăția Sf. Mormînt și întărită școala patriarhală de la Ierusalim. Dar din cauza variatelor practici de prozelitism iezuit și protestant, patriarhul ecumenic Ciril V a refuzat protestanților și latinilor să le recunoască botezul. Totuși a intervenit Biserica rusă spre atitudine tolerantă, precum s-a hotărît mai înainte. Dar pe atunci se ridicau critici în Rusia împotriva reformelor bisericești ale țarului Petru și arhiep. Ambrozie din Novgorod și mitrop. Arsenie din Tobolsk au cerut restabilirea patriarhiei ruse.

Deoarece fanarioții nu s-au sprijinit pe ortodocșii sîrbi și nici pe cei bulgari, precum și nici pe ierarhia locală, înlocuind-o cu cea grecească, unde era posibil, de aceea apelurile sîrbilor și bulgarilor la Moscova contra fanarioților deveneau tot mai stăruitoare și de aceasta voia să profite propaganda apuseană. Astfel, patr. Vasile Belec din Ipek, fugit la Țarlovit în 1765, a scris la Moscova despre greutățile pe care trebuie să le suporte creștinii din statul turcesc. Același lucru îl fac mitrop. Vasile Petrovici, istoric al poporului și mitrop. Sava Sîrbul, din Muntenegru.

Și românii și-au exprimat rezervele lor față de Patriarhia ecumenică din cauza fanarioților și de aceea la sinodul de la Iași din 1752, ținut de mitrop. Iacob Putneanul, se afirmă că Moldova și-ar fi dobîndit autocefalia încă în 1425 și deci roagă acum să i se recunoască aceasta, deși actul original s-a pierdut. De aceea se creează o Academie proprie teologică, la Putna, în frunte cu dascălul Vartolomeu Măzăreanu și cu ajutor rus. Atunci,

pentru a-i mulțumi într-un fel oarecare pe români, Patriarhia ecumenică a acordat în 1776 mitropolitului din Țara Românească-Ungrovlahia, titlul frumos de „Locțiitor al Cesareei Capadochiei”.¹¹

Fanarul s-a îmbogățit astfel că se afirma că ar fi „un muzeu al artelor” și atunci patr. ecumenic Serafim II (—1761) obține de la sultanul turcesc încuviințarea ca alegerea de patriarh să fie de acum înainte liberă de influența vizirilor, fiind determinată numai de votul mitropoliților din Efes, Cizic, Heraclea, Nicomedia, Nicea și Chalcedon.

De aceea patr. ecum. Samuil I (— 1774) poate începe și reorganizarea patriarhiei, chemînd la colaborare pentru chestiuni culturale și economice pe laici; apoi a organizat „colegiul bătrînilor” și altele. Văzînd că în imperiul turcesc există trei patriarhii în Europa, ocupate în majoritate de greci, cea Ecumenică, cea de la Ohrida și cea de la Ipek și văzînd că ultimele două patriarhii sînt supuse unor presiuni nedorite din Apus, prin exploatarea nemulțumirii bulgarilor și sîrbilor, le-a suprimat în 1766/7, anulînd autocefalia lor și supunîndu-le Patriarhiei ecumenice. Firește că localnicii, bulgari și sîrbi, nutrind gînduri separatiste, au înțeles acest gest ca etnofilie grecească, și nu măsură canonică, și au protestat. Dar nu s-au bucurat atunci de sprijinul Bisericii ruse, care nu s-a amestecat direct în chestiune.¹²

Teologia greacă număra pe atunci ca reprezentanți pe At. Comnenos Ipsilanti, pe marele Evghenie Vulgaris, autorul cunoscutei lucrări „Orthodoxos omologia”, apoi pe Sergiu Makraios, Nikifor Teotokis, profesor la Constantinopole, Iași, Corfu și Cherson; pe patr. Antim al Ierusalimului, patr. Calinic V al Constantinopolei care a reorganizat Marea școală a neamurilor, pe Nicodim Aghioritul, autorul Pidalionului răspîndit în lumea ortodoxă și al lucrărilor de îndrumare duhovnicească „Hristoitia” și „Războiul cel nevăzut contra păcatelor”, pe At. Parios cu lucrarea: Antipapas, pe istoricul Stylian Vlasopoulos și pe filologul A. Korais. Numărul martirilor greci a sporit cu alți 28 din cursul veacului XVIII și Nic. Aghioritul a adăugat Viața Sfîntului popular Ioan III Vatațe, din veacul XIII.¹³

¹¹ Soare Gh., în Studii Teologice 5/6, 1960, p. 369s.

¹² Slepcevici A., Ukidanje Pecike patriaršije, Belgrad 1940; Snegarov I., Istoria na Ochridskata arhiepiscopia, vol. 2, Sofia 1932; idem, Istoria na Tîrnovskata eparchia, Sofia 1943.

¹³ Amantos K., O bios I. Batatzeu, Omagiu St. Kyriakides, Hellenikon 4, 1953, p. 29s.

Pe cînd la romîni s-au impus vlădicii cărturari ep. Chesarie de Rîmnic mitrop. Grigorie II al Munteniei, ep. Amfilohie de Hotin, mitrop. Filaret II al Munténiei și mitrop. Iacob Stamati al Moldovei, la sîrbi cinstirea se concentrează spre sfinții naționali: Sf. Sava, regele Uroș, Stefan Dușan, Stefan Bazarevici și craiul Marcu, și nădejtile se îndreaptă spre Zaharia Stefanovici Orfelin (—1785) mare dascăl și editorul primului periodic numit „Magazin slavo-sîrb” și publicat la Mljet, din 1768, cu ajutor rus; apoi apare istoricul Ioan Raici, ucenic al Academiiilor de la Kiev și Moscova. Bulgarii cinsteau pe atunci pe sfinții proprii: Sf. Ioan Rilski, Ilarion de Macariopole, Damaschin din Tîrnova și pe Paisie de la Hilandar, autorul primei Cronici slavo-bulgare; în schimb moaștele sfîntului bulgar Dimitrie Basarabov au fost aduse în 1774 la București. În Epirul albanez era cinstit Sf. Cosma din Anatolia, dascăl organizator de școli. Toți acești Sfinți noi, greci, bulgari și sîrbi au apărut în Mineiul grecesc al lui Glykas publicat în Veneția din 1789, fiind numiți „îndrumători ai ortodoxiei”.

3. IN EPOCA PATRONAJULUI RUSESC

Venirea la tronul rus a țarinei Ecaterina II (—1796), deși a adus în 1767 trecerea averii bisericești pe seama administrației de stat, totuși nu a stingherit Biserica ortodoxă rusă în activitatea ei, realizată de clerul negru-monahal și de cel alb-parohial. Cu toții au profitat de cercetările savantului N. Lomonosov (—1763) care a dat impuls la aplicarea limbii ruse în domeniul cultural și științific și astfel i-a apropiat pe mai mulți la cunoașterea progresului. Țarina i-a sprijinit pe ortodocșii balcanici și ardeleni și din 1768 a realizat și respectarea ortodocșilor din Polonia, pînă ce această țară a fost împărțită între vecini. Tratatul cu turcii de la Cuciuc-Cainargi din 1774 a impus turcilor și respectarea ortodocșilor din Orient. Apoi după înfrîngerea răscoalei cazacilor, ațîțați și de rascolnici, s-a putut trece și la recuștigarea acestora, din ramura popoviților, în frunte cu mitrop. Nicodim. Astfel se punea baza pentru mișcarea „edinoverților”.¹⁴

O astfel de stare a avut și ecurile ei teologice. Expresie strălucită a ei este teologul Platon Levșin, care ajunge și mitropolit al Moscovei (—1812) și poate sprijini școala teologică tradițională rusă. În cadrul ei au activat: teologul Teofilact, autorul pri-

¹⁴ Sleev E., O edinoverii, Jurnalul Patriarhiei din Moscova 6, 1950, p. 34s.

mei lucrări despre: Dogmele religiei creștine ortodoxe; apoi neoisihastul Paisie Velicicovski, Sf. Tihon de Voronej, Sf. Inocențiu din Irkutsk, Sf. Serafim de Sarov, mitrop. Gavril Bănulescu-Bodoni și alții. De aceea la sinodul de la Polotsk, din 1839 se poate manifesta dorința uniților bieloruși și ucrainieni de a reveni la Biserica ortodoxă, fapt care se înfăptuiește apoi în decurs de mai mulți ani. A impresionat viața duhovnicească a Sf. Xenia de la Petrograd și a Sf. Tihon Zadonski, pe când țara era bîntuită de numeroase răscoale țărănești pentru motive social-economice.

Influența Bisericii ruse sporește în Europa, în Orient și în Palestina, unde abundă pelerinii ruși. Activitatea misionară poate spori încît din 1800 se organizează misiuni speciale pentru samoiezi, burjași, mongoli, manciurieni, coreeni, japonezi, chinezi și din Camciatka. Biserica Georgiei se asociază Bisericii Ortodoxe Ruse de pe teritoriul statului Gruzin (Iviriei), care s-a supus țarului rus, scăpînd de stăpînirea vecinilor mohamedani, de Turcia. Apoi din 1805 a fost organizată și activitatea tipografică, fiind publicată Biblia în limbile tătară, ceremișă, ciuvașă, mordvină, carelă, persană și gruzină. Pe linia muzicii bisericești au excelat compozitorii Berezovski, Vedelia, Dechtierev și Bortnianski.

Aceste împrejurări i-au îndemnat pe patr. Policarp al Ierusalimului și patr. Calinic V al Constantinopolei să rezidească Biserica Invierii din Ierusalim, arsă în 1808. Apoi patr. Ciril VI binecuvintează Societatea biblică rusă, înființată în 1812 de A. Golițin, oberprocurorul Sinodului. După ea se ghidează și Societatea biblică greacă de la Corfu și altele, chiar și una de la Suceava, de scurtă durată. E îndemn pentru mitrop. bulgar Ilarion al Tîrnovei să înceapă prima traducere bulgară a Noului Testament, în 1818.

Astfel promovarea mai liberă a credinței a fost pentru cei supuși stăpînirii turcești și un motiv pentru a obține și libertatea politică, cînd statul rus era gata să intervină și cu forțele sale. Astfel aromînul Riga Valeștinul a propus o campanie comună pentru eliberarea de sub jugul turcesc¹⁵ și Sîrbia se eliberează în 1815, cinstind ca martir pe Hadji Neșkovici și centrîndu-și credincioșii în jurul Mitropoliei de la Belgrad. Turcii reacționează și prima lovită e Patriarhia Ecumenică, care în veacul XIX cunoaște 33 de succesiuni patriarhale. La 22 aprilie 1822 este ucis patr. ecumenic Grigore V, apoi cad martiri 10 mitro-

15 Revista istorică 1/12, 1946, p. 92ss.

poliți, 9 episcopi, numeroși monahi de la Athos, sute de clerici și mii de credincioși. Lupta o susțin mai departe patriarhii Teofil II și Ierotei al Alexandriei, patr. Atanasie al Ierusalimului și intervine și Rusia. Sultanul Mehmed II trebuie să cedeze. El desființează corpul Ienicerilor și în 1829 recunoaște independența Greciei, apoi garantează libertățile în Țările Române, Sîrbia și Muntenegru. Și patr. ecum. Constantin I a primit în 1833 asigurări din partea sultanului Abdul Medjid că va fi garantată viața și onoarea creștinilor. Deci se pot organiza școli teologice la Corfu, la Athos-Karies și Halki, apoi în Grecia la Atena, o facultate și școala Rhizareion; se pot rezidi biserici și pictura lor se face în stil bizantin.¹⁶

Pe acea vreme s-a organizat mai bine Mitropolia sîrbă de la Belgrad, devenind statul un regat, în 1830. Patriarhia ecumenică a recunoscut autonomia ei, cu 3 eparhii. Dar rivalitatea dintre familiile domnitoare Obrenovici și Karagheorghe pentru tron a îngreuiat rapida refacere a țării, care era pusă sub ocrotirea Sf. Sava și a Sf. Nicolae. S-au impus teologii și vlădicii M. Pavlovici, St. Stratimirovici, Moise Putnic, proclamat sfînt în 1837, Iosif Raiacici. Iau ființă școli teologice, la Belgrad o facultate, dar stau sub influența celor din Mitropolia Karlovițului, unde activau și dascăli ruși. În Muntenegru s-a impus mitrop. Petru I Niegoș, și în Dalmația se creează centrul vlădicesc de la Zadar.¹⁷

Biserica bulgară se manifestă cu Sofronie din Vrața, Petru Sapunov și Serafim din Zagora, autorii de la București ai ediției Noului Testament bulgar din 1828; apoi Neofit de la Rila, și Dionisie din Loveci; credincioșii se închină memoriei mărturisitorilor Lazăr și Ioan Bulgarul, și Onufrei. La renașterea bulgară contribuie și școala de cîntăreți de la Sliven, condusă de Nic. Triandafilov, fugit la București.

Biserica romînă din Moldova și Ungrovlahia se bucura de ajutor rusesc din partea mitrop. Platon al Moscovei și atunci mitrop. Veniamin Costachi poate ctitori, odată cu seminarul de la Socola, și teologia romînă modernă, fiind mult prețuit și de Patriarhia ecumenică. Printre ucenicii lui și urmașii în străduințe

16 Lopuchin A., *Istoria christ. cerkvi v XIX stol.*, vol. 2, Petrograd 1901; Sokolov I., *Tarigradskaia cerkov*, 1904; Benz E., *Die Ostkirche und die russ. Christenheit*, Tübingen 1949; Popescu N., *Situația creștinilor ort. în Imperiul otoman în sec. XIX*, *Studii Teol.* 7/8, 1955; Ivanov A., *Greceski vostok v trudach russk. cerk. istorikov*, *Jurnalul Patriarhiei din Moscova* 10. 1960, p. 45s.

17 Amănunte în: Patriarhia sîrbă, 150 ani de libertate, Belgrad 1954. Bodogae T., *Activitatea mitr. St. Stratimirovici, Mitropolia Ardealului* 5/6, 1959, p. 383s.

se numără psaltul Macarie, Dionisie Lupu, lăudat și el de patriarhii din Constantinopole și Ierusalim, Grigorie Dascălul, Chesarie de Rîmnic, Gheorghe Lazăr, ep. Calinic Cernicanul și alții. Prin dispoziția Regulamentului Organic din 1832, dat de generalul-guvernator rus în Țările Române, P. Kiselef, s-au înființat numeroase seminarii teologice, s-au rînduit parohiile și s-a înviorat viața bisericească în genere. Eufrosin Poteca publică prima gazetă bisericească numită „Vestitorul Bisericesc”. De aceea mitrop. Neofit trimite mulți seminariști la studii la Moscova și Kiev; între aceștia se află și Filaret Scriban și Melchisedec Ștefănescu, mari cărturari de viitor; alții studiază la Atena și Halki.¹⁸

De aceea enciclica papii Piu IX din 6 ianuarie 1848 care cerea creștinilor răsăriteni să se supună a fost respinsă în mod energic prin scrisoarea comună a celor patru patriarhi vechi ortodocși,¹⁹ apoi a fost combătută teologic de patr. Antim IV și Constantin I, de arhiep. Constantin din Sinai, de teologul român Alex. Sturza în numele Bisericii ruse, de St. Karatheodoris, de Typaldos din Stavropolis; atunci mitrop. Grigorie din Chios începe să publice revista „Fone Orthodoxias” - Vocea Ortodoxiei, ca să fie auzită vocea Bisericii Ortodoxe și în Apusul romano-catolic și cel protestant.

4. IN EPOCA STĂRUINȚEI PENTRU AUTOCEFALIE LOCALĂ

Spiritul revoluționar european din 1848, în cadrul căruia a apărut și „Manifestul comunist” al lui K. Marx și Fr. Engels, și-a exercitat influențele sale și spre Răsărit, stimulînd lupta popoarelor pentru independență, fie sub forma continuării războaielor țărănești din Rusia, *fie a revoluționarilor români în frunte cu N. Bălcescu, Popa Șapcă și alții*,²⁰ fie a luptei pentru independență susținută de macedoneni, greci, bulgari și albanezi contra stăpînirii turcești. Această luptă pentru independență era dublată și de dorința autocefaliei bisericești, după prevederile can.

¹⁸ Despre Mitropolitul Veniamin Costachi, în Biserica Ortodoxă Română 10/12, 1946; Gheorghită I., Un veac de la moartea mitrop. Veniamin, Măn. Neamț 1946; Eftimie A., Despre starea preoției din Țările Române, Telegraful Român 15/16, 1955. Elian A., Din legăturile mitrop. Moscovei Platon cu clericii români, Ortodoxia 2, 1960 p. 179s.

¹⁹ Vezi Bria I., în Ortodoxia 2, 1961, p. 314s.

²⁰ Constantinescu-Iași P., Popa Șapcă, Buc. 1945; Corivan N., Clerici ort. care au luat parte la revoluția din 1848, Mitropolia Moldovei și Sucevei 7/8, 1958, p. 624ss.

34 apostolic, dar Patriarhia ecumenică, redusă la numai 78 de eparhii sufragane, cu greu renunța la unele din ele, chiar pe cale canonică.

În această împrejurare intelectualitatea rusă s-a divizat în două ramuri și anume: una cu idei revoluționare, reprezentată prin N. Stachevici, A. Herzen, V. Belinski, M. Butașevici și N. Cernășevski, și alta tradiționalistă-slavofilă, în frunte cu frații I. și P. Kireievski, A. Homiakov și G. Aksakov.²¹ Dacă primii au acționat în direcție social-politică, slavofilii au sprijinit concepția „panslavismului”, acționînd spre slavii catolici, cehi, croato-slavoni și poloni. Panslavismul acesta era agreat în Franța, care se temea de germanismul amenințător, și de aceea el află ecou, fiind împărtășit de numeroși intelectuali slavi din Europa centrală, care vor și trece la Ortodoxie. În acest cadru poetul panslavist ceh J. Kollar a compus în 1852, eposul „Fiica Slavei”, în care citează ca Sfinți comuni pentru toți slavii pe: Constantin-Ciril și Metodie, apostolii slavilor; pe Sf. Olga, Sf. Vladimir cel Mare, țarina Ana cu fiii Boris și Gleb, Nestor de la Kiev și cneazul Alexandru Nevski de la ruși; pe Sf. Ludmila și fiul ei Sf. Vaclav cehul, Sf. Voitech și Sf. Procopie cehul, Sf. Kazimir polonul și Bronislava Polona, Sf. Sava Sîrbul, Sf. Stefan Nemanja, regele sîrb Uroș, cneazul Lazăr și soția sa Milița, Cuv. Anghelina și Cuv. Petca-Parascheva de la Belgrad, sfîntă și la greci, bulgari și romîni.

Atunci Patriarhia ecumenică ratifică autocefalia Mitropoliei grecești și din prudență tace față de proclamarea Patriarhiei sîrbe de la Karloviț, rînduită așa de împăratul Habsburgic. Astfel Europa află despre formațiile noi ortodoxe, dar totodată ia cunoștință despre Ortodoxia veche, cuprinsă în Canoanele Bisericii Ortodoxe, în ediția lui G. Rallis și M. Potlis de la Atena, din 1852, precum și Ortodoxia Patristică, din Patrologia, seria greacă, publicată de J. P. Migne la Paris, din 1857.

Dar luptă serioasă s-a dat pentru Locurile Sfînte din Palestina, apărute de patr. Ciril II contra creștinilor de alte confesiuni, susținuți de Franța și Germania. Atunci țarul rus Nicolae I, educat în teologia lui A. Homiakov, Filaret de Cernigov și mitrop. Filaret Drosdov din Moscova, sare în ajutorul ortodocșilor orientali, pe cînd Franța, Anglia și Savoia dădeau spri-

21. Despre Homiakov la Chițescu N., *Ortodoxia* 1, 1961, p. 22—54; Drăgulin G., în *Ortodoxia* 2, 1961, p. 281s.

jin turcilor. În 1854 începe „războiul Crimeii” și la capătul lui, prin pacea de la Paris din 1856, Patriarhia Ierusalimului și-a păstrat drepturile de pază la Locurile Sfinte. Dar turcii se răz-bună prin masacre în Arabia, Liban și Siria. Pe atunci ponegri-rea ortodocșilor prin scrisul unitului Pitzipios Bey în „Despre Biserica Orientală” nu a reușit, căci numai puțini ani mai târziu, același autor a dovedit, cu aceleași argumente, în „Despre Ro-manism”, vina exclusivă a Romei în privința schismei bisericilor.

Frământările europene au avut consecințe și în Țările Ro-mîne, unde Cuza Vodă realizează secularizarea averilor mănăs-tirești, fapt care a avut drept urmare, din neînțelegerea locurilor competente, încetarea ajutoarelor romînești către Patriarhiile din Ierusalim și Antiohia, Locurile Sfinte, Athos și Sinai.²² Dar cu aceasta s-a întărit poziția Mitropoliilor romînești, conduse de Calinic Miclescu și Iosif de Argeș la Iași, și de mitrop. Nifon și Calinic la București, care stăruiau pentru recunoașterea auto-cefaliei bisericești.

Pe atunci excelau în Biserica greacă teologii Th. Farmaki-dis, S. Ikonomos, I. Vamvas, C. Kontogonos, Rompotis, G. Lykurgos, N. Damals, N. Kalogeras și alții. În Mitropolia Bel-gradului s-a impus cunoscutul Mihail Iovanovici (—1898), care era ascultat de vlădicii sîrbi din Macedonia, Bosnia, Dalmația, Slovenia și Muntenegru, fiind sprijinit de teologii sîrbi N. Zicici, N. Gruici, T. Zivkovici, N. Ducici, ep. Nicodim Milaș, E. Radici și alții. La Sibiu se realizează restabilirea Mitropoliei ortodoxe a romînilor ardeleni, în frunte cu Andrei Șaguna și cu eparhiile de la Arad și Caransebeș; dacă nu s-ar fi manifestat rezistența episc. Eugeniu Hacman de la Cernăuți, toți romînii ortodocși din Austro-Ungaria ar fi ascultat de același mitropolit și Facul-tatea de teologie, creată în 1875, ar fi putut crește mai ușor noi cadre preoțești, deși și așa au studiat la ea numeroși romîni din alte regiuni, ca și sîrbii și bulgarii.

Biserica rusă a continuat, și pe vremea țarului Alexandru II, să patroneze bisericile surori în năzuințele lor spre autonomie și autocefalie bisericească. Pe atunci ea număra 4 mitropolii, 21 arhiepiscopii și 28 episcopii, cu numeroase școli teologice. De aceea teologia rusă s-a putut dezvolta și în mai multe direcții, pe linie biblică, tradiționalistă, istorică, rațională, socială și

²² Izvoreanu St., Sinoadele de sub regimul lui Cuza Vodă, Biserica Ortodoxă Română 7/8, 1960, p. 658s.

mistică, în frunte cu A. Muraviev, P. Uspenski, Silvestru de Canev, A. Lopuchin, N. Malinovski, E. Akvilonov, A. Katanski, Teofan din Zambov, Ioan din Kronștadt și alții, pe cînd în creația muzicală religioasă au excelat Ceaikovski, Rimski-Korsakov, Smolenski și alții, și pe teme populare. În fruntea tuturor stă însă renumitul teolog Macarie Bulgakov, mitropolit al Moscovei. De aceea se reorganizează și misiunea ortodoxă într-o Asociație misio-nară, cu centre stabile în Siberia, China, Japonia, India, Siam, Arabia, Persia și Palestina. Impresionați de aceasta, numeroși apuseni vin la Ortodoxie, ca: istoricul galican catolic V. Guettee de la Paris, protestantul G. Overbeck de la Halle, prof. Biering din S.U.A., prof. P. Lepetit de la Paris și alții.²³

Invitarea la conciliul papal de la Vatican, din 1869, nu a fost luată în seamă, fiind privită ca o chestiune pur internă a Bisericii romano-catolice și a Patriarhiei romane. Mai multă atenție s-a dat în schimb întăririi Frăției Sf. Mormînt, prin patr. Ierotei al Ierusalimului, pentru paza și grija Locurilor Sfinte. Apoi Rusia a sprijinit lupta bulgarilor pentru independență, încît sultanul Abdul Azis a acordat prin firmanul din 28 febr. 1870 o oarecare autonomie locală și a recunoscut bulgarilor să se organizeze în Exarhat bisericesc. Dar deoarece decizia nu s-a dat cu aprobarea Patriarhiei ecumenice, cum o cereau canoanele și exarhul Antim I s-a proclamat chiar autocefal, din septembrie 1872 începe „schisma bulgară”, pe cînd era patriarh ecumenic Antim VI, pentru a treia oară. A fost o povară grea pentru conștiința ortodoxă și de aceea Biserica rusă și cea romînă căutau să ajute sora în necaz.²⁴ Avîntul bulgarilor în „epoca renașterii naționale” a produs și figuri de vlădici, mari cărturari, ca exarhii Antim și Iosif, mitrop. Panaret și Paisie de Plovdiv, Antim de Vidin, Ilarion de Lovci, Dorotei de Sofia și Climent de Tîrnova.²⁵

Pe pămînt european a urmat recunoașterea autocefaliei depline pentru Mitropolia Principatelor Unite romîne în 1879, con-

23 Drăgulin G., Wl. Guettee, în *Ortodoxia* 3, 1959, p. 381s.

24 Snegarov I., *Die Beziehungen der bulg. Kirche zu den anderen Kirchen nach Proklamierung des Schismas*, Sofia 1929; Zankov St., *Bălg. pravosl. cărkva*, Sofia 1939. Natan I., *Bălg. vāzrāzdane*, ed. IV, Sofia 1949; Konidaris G., *I arsis tu bulg. schismatos*, Tesalonik 1950.

25 Mitropolit Kiril de Plovdiv, Mitr. Paisij, Plovdiv 1948; idem, Mitr. Panaret, Sofia 1950; idem, Exarh Antim, Sofia 1956.

firmată de patr. Filotei Brieniu, Manuil Ghedeon, Filaret Vafidis, At. Kerameus și alții. Astfel Mitropolitul primat Calinic Miclescu și-a văzut poziția definitivată. Pe atunci se ridica și numărul teologilor români, printre care s-au impus Filaret și Neofit Scriban, ep. Melhisedec, Vl. Suhopan, Gh. Enăceanu, E. Voiutski, Al. Comoroșan, V. Mitrofanovici, Is. Onciul, T. Tarnavski, frații Constantin și Eusebiu Popovici, mare istoric universal; prin viață ascetică s-a distins Sf. Antipa din Callapodești-Tecuci, fiind introdus chiar în Mineiul rusesc.

În Balcani s-a mai dus însă și disputa între sârbi și bulgari pentru jurisdicția asupra sediilor episcopale de la Scopia, Prizren, Veles și Bitolia. Și Sf. Munte Athos a fost afectat de frământări, dar a fost reorganizat prin decizie patriarhală, primind autonomie locală și așa s-au putut stabili acolo din nou monahi din națiunile ortodoxe, ruși, sârbi, bulgari, gruzini și români, ultimii în noul mare Schit Prodromos.

Cu toate aceste frământări de caracter local, conștiința ortodoxă despre unitate în Hristos, s-a menținut neștirbită și îi dă expresie patr. Fotie al Alexandriei, scriind în 1901 către mitropolitul primat Iosif Gheorghian de la București următoarele: „Biserica ortodoxă este una și sfântă, urmărind mântuirea tuturor în genere; ea se numește și catolică, adică menită de Dumnezeu ca să cuprindă tot neamul omenesc în sfântul ei sîn spre mântuire; căci nefiind despărțită prin depărtarea locurilor sau a țărilor, nici prin deosebiri de națiune, pentru speculațiuni naționaliste, ea e una și ecumenică în toți și în toate locurile, țările, semințiile, neamurile, popoarele, limbile și nefiind specială pentru un loc sau națiune sau stat, ci fiind cunoscută numai pe numele lui Hristos Dumnezeu, pe toți credincioșii îi unește împreună” (vezi în B.O.R. 25, 1901, p. 125). Unitatea Bisericii Ortodoxe, chiar cu biserici locale autocefale, era astfel dovedită lămurit.

5. ÎN EPOCA MODERNĂ

Stăruințele de veacuri ale credincioșilor ortodocși s-au împlinit în veacul XX. Astfel pe lângă vechile Patriarhii venerabile, de la Constantinopole, Alexandria, Antiohia, Ierusalim, Georgia-Gruzia și Rusia, care a fost restabilită în 1917 și în 1946 s-a reorganizat cu 73 eparhii, s-au mai înființat și: Patriarhia sârbă de la Belgrad-Karloviț în 1920 cuprinzând mitropoliile de Karloviț, Belgrad, Bosnia, Dalmația și Muntenegru; apoi Patriarhia

Romîna din 1925 în frunte cu primul patriarh Miron Cristea, cuprinzînd mitropoliile din Țara Romînească, Moldova și Transilvania; și Patriarhia bulgară, ca a 9-a, din 1953, în frunte cu P. F. Patriarh Kiril, după ce la 25 febr. 1945 patr. ecumenic Veniamin I. a stins schisma bulgară din 1872.

S-a înmulțit și numărul Mitropoliilor autocefale, luînd ființă pe lîngă Arhiepiscopia Ciprului și a Greciei, încă Mitropolia Albaniei, în 1937, apoi Mitropolia Poloniei, în 1949 și în fine, ca ultima și a 14-a, Mitropolia Cehoslovaciei. Astfel Biserica Ortodoxă cuprinde 14 biserici locale autocefale și alte două autonome, ca cea Finlandeză, din 1920, și cea Chineză, din 1956. De ea se apropie unele biserici eterodoxe, precum: Biserica creștină a Sf. Toma din Travancor-India și Biserica ortodoxă coptică din Etiopia. Mai există și comunități locale ortodoxe: franceză, olandeză, germană și americană, incluse vreunei biserici autocefale mai mari, vecine. Apoi Patriarhia ecumenică și Patriarhia rusă au mai organizat exarhate proprii pentru Europa apuseană și America.

Școli teologice ortodoxe superioare există la Halki, Alexandria, Damasc, Moscova-Zagorsk și Leningrad, Paris, Belgrad, București și Sibiu, Sofia, Atena și Salonic, Varșovia, Prešov și Travancore-India, cursuri speciale s-au organizat și la universitățile din S.U.A. Printre marii teologi s-au impus: la greci: H. Alivisatos, D. Balanos, K. Diovuniotis, Chr. Papadopoulos, G. Konidaris etc.; la ruși: P. Uspenski, S. Troițki, N. Borovoi, L. Pariiski, I. Rujițki; la Paris: N. Arseniev, N. Berdiaev, S. Bulgakov, G. Florovsky; la sîrbi: ep. Nic. Velimirovici, ep. Irineu de Novi Sad și alții; la romîni: I. Mihălcescu, V. Tarnavschi, V. Gheorghiu, V. Șesan, V. Loichița, H. Roventă, P. Vintilescu, Șerban Ionescu, etc.; la bulgari: St. Zankov, I. Markovski, N. Zlatarski, I. Snegarov, P. Goșev, Chr. Diulgerov etc., abundă revistele și participarea la problemele vremii. Astfel s-au întrunit ședințele cu caracter panortodox, ca cele de la Constantinopole din 1923, de la Athos din 1930 și 1932, de la Atena 1936, de la Moscova din 1948 și 1958, de la Rhodos din 1962 și 1963. S-a putut încheia și cu capitolul uniților ucrainieni, bieloruși, galițieni, carpatici, romîni și slovaci, între anii 1946—1950, întregindu-se astfel Biserica Ortodoxă cu frații din cealaltă strană. Apoi delegații ortodocși s-au prezentat la toate conferințele de caracter mondial, precum Consiliul Ecumenist al Bisericilor de la

Geneva, Consiliul Mondial al Păcii, Mișcarea Conferinței Creștine pentru Pace, și multe altele.²⁶

Astfel Ortodoxia modernă are de spus multe către frații creștini de alte confesiuni, separate.

CONCLUZII

Biserica ortodoxă și-a trăit traiul de la începuturi și pînă în actualitate din încrederea în Evanghelia Mîntuitorului Iisus Hristos. A avut multe de suportat și a participat la variate fapte ale lumii. Totuși i se potrivește considerația istoricului Th. Mommsen, făcută față de imperiul roman astfel: „imperiul roman a fost mai mult bîrfit, decît cunoscut”. În adevăr și Biserica ortodoxă a suferit de pe urma acestei atitudini din partea fraților mai puțin înțelegători.

Astfel a fost privită cu ochi de critică aspră de teologul romano-catolic J. de Maistre în 1821 și după el de alții, între care și Bonomelli, Janin, Jugie. Dar de cînd papa Pius XI a recunoscut că și Bisericile orientale au păstrat din tezaurul Bisericii primare, s-a mai schimbat și atitudinea multor teologi papali în bine, spre moderație, cum se observă la: Max von Sachsen, Fr. Grivec, H. Ehrenburg, L. Perrin, M. Congar, G. Wunderle, J. Hausherr, Alb. Ehrhard, Fr. Dvornik, J. Tyciak, M. Viller, A. Baumstarck și alții.

Teologii protestanți moderni au urmat criticii aspre a lui Ad. von Harnack și F. Kattenbusch, dar cu timpul s-au mai lămurit și ei în bine și moderație în urma cercetărilor lui H. Mûlert, Fr. Heiler, K. Holl, H. Koch, J. Behm, Fr. Schultze, K. Beth, J. Hromadka, E. Benz, H. Vogel, precum și ale anglicanilor G. Chesterton, F. Gavin, J. Neale, A. Hore, L. Lovrie, F. Burkitt, F. Brightman, J. Kidd și ale calvinului ecumenist Visser't Hooft.

Astfel se recunoaște că Biserica Ortodoxă păstrează multă sfințenie (Pius XI), că este Biserica lui Iacob pe baze apostolice (W. Gass), că este Biserica ioaneică a iubirii (Heiler), că fără Ortodoxie nu este ecumenism (Visser't Hooft). Se recunoaște ceea ce pentru ortodocși era firesc să fie de totdeauna.²⁷

²⁶ Despre singuritele Biserici ortodoxe locale vezi informații de pînă la Crăciun, în Mitropolia Moldovei pe 1960s; L. Stan, Ortodoxia și Diaspora, Ortodoxia 1, 1963, p. 2—38. despre Ortodoxie și ecumenism, în Ortodoxia 1/2, 1962; E. Timiadis, în Mitropolia Banatului 3/4, 1963; despre Ortodoxie și Mișcarea creștină pentru pace, referate de M. Șesan în Biserica Ortodoxă Română și Mitropolia Ardealului, din 1958 cont. și altele.

²⁷ Expunerile mai vechi de Papadopoulos Chr., Atena 1896. Bubnoff N., München 1923; Arseniev N. mai multe publicații, între 1926—1946; Konstantinides M.,

Biserica Ortodoxă este Biserica credincioșilor, stînd în tot timpul alături de popor, de năzuințele, bucuriile și suferințele lui; este Biserica sobornicității apostolice, căci numai în comun și în colectiv și-a luat hotărîrile principale și obligatorii pentru toți; este în deplină unitate generală, căci cele 14 Biserici auto-cefale contribuie esențial la menținerea unității ortodoxe, pe care nici o frămîntare de ordin uman și personal, și nu au fost puține, nu a deformat-o; este ecumenică întru Hristos în care se integrează prin Sf. Evanghelie; este și catolică pentru că răspunde cel mai deplin noțiunii clasice de catolicitate; este organism viu; pentru că nu s-a ascuns după teze raționale și nici schematic-scolastice, ci a trăit viața primită din plin; este ortodoxă pentru că continuă fără știrbire învățătura Mîntuitorului, a Sf. Apostoli, a Părinților bisericești și a sinoadelor ecumenice, care i-au dat un fundament de nezdruccinat.

De aceea a fost neconținut prezentă în istoria popoarelor și a lumii, fără zgomot și reclamă, ci activînd discret pentru realizarea a ce era bun și folositor în vederea mîntuirii sufletelor.

De aceea ea întinde și acum mîna ei frățească către toți oamenii, știind că întru Adam și întru Domnul Iisus Hristos cu toții sînt frați și trebuie să trăiască în înțelegere și pace pe pămînt.

Pr. Dr. MILAN ȘESAN

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Londra 1931; Mihălcescu I., București 1932; Bulgakov S., Paris 1932; Lotocki A., Varșovia 1938; Balanos D., Atena 1938; Rezuș P., Caransebeș 1939. Ionescu Șerban, Buc. 1941; Zankov St., mai multe lucrări între 1928—1945. Coman I., Buc. 1948; Mitr. Ștefan, Pravoslavie, sila i krasota, Sofia 1938; Kalogiru I., Die Auffassung der orth. Kirche im neuen deutschen Protestantismus, Marburg 1945, p. 305; Zankov St., Die orth. Kirche des Ostens in ökumenischer Sicht, Zürich 1946; Friz K., Die Stimme der Ostkirche, Stuttgart 1950; Mitr. Serafim-Cetverikov I., Die Ostkirche, Stuttgart 1950. p. 339, etc.

TIPĂRITURI ROMÎNEȘTI VECHI NECUNOSCUTE

I

Bibliografiem mai jos un număr de patru tipărituri vechi românești care nu sînt menționate în *Bibliografia romînească veche* publicată de I. Bianu, Nerva Hodoș și Dan Simonescu.¹

Tipăriturile nu figurează nici în ultima evidență a acestui fond, în *Repertoriul cărților romînești vechi 1508—1830*, întocmit pe localități și în ordinea apariției, de Barbu Teodorescu.²

Investigațiile făcute în cinci mari biblioteci din țară — la București, Cluj și Iași — s-au soldat cu același rezultat negativ. Alte exemplare din aceste tipărituri nu se mai cunosc pînă la această dată.

Deși *Repertoriul Teodorescu* are meritul de a aduce un spor cantitativ de aproape o sută cărți vechi românești față de *Bibliografia romînească veche*, fondul vechii culturi românești e departe de a fi întreg depistat și cunoscut. Multe tipărituri mai stau încă ascunse cercetătorilor prin biblioteci, biserici, mănăstiri și case particulare.

În special, din fondul vechii culturi românești lipsesc acele tipărituri care au formatul mic și file puține, care se pot pierde ușor și se deteriorează mai repede. Deci tocmai acel tip de cărți care se adresau unor cercuri mai largi, unui public mai numeros și prin care se urmărea informarea sau instruirea, cum sînt în special abecedarele, bucoavnele, catehismele, etc. Mai lipsesc apoi un alt tip de tipărituri, în și mai puține file: manifeste, memorii, programe, etc., ba chiar și cărți mai voluminoase.

Pe măsură ce se înregistrează fondul tuturor bibliotecilor și se fac investigații oriunde se bănuiește că sînt cărți, se mărește acest fond valoros cu piese noi care ajută la cunoașterea din ce în ce mai bine a trecutului nostru cultural.

¹ Vol. I, 1508—1716, București, 1903; Vol. II, 1717—1808, în 1910. Vol. III, 1809—1830, în 1929—1930; Vol. IV, Adăugiri și Indreptări, în 1944.

² Biserica Otodoxă Romînă, 1960, LXXVIII, nr. 3—4, p. 339—366.

Revenind la tipăriturile noastre, cred că nu e lipsit de interes a prefața bibliografierea cu câteva date asupra vechimii lor în Biblioteca Mitropoliei.

Nu mai puțin interesante ne par apoi împrejurările care au contribuit la sustragerea înserării lor în *Bibliografia românească veche*, și importanța ce o au aceste tipărituri pentru cunoașterea trecutului nostru.

*

Tipăriturile de care ne ocupăm sînt proprietatea Bibliotecii Mitropoliei noastre de mai multe decenii.

Astfel *Scoaterea sau Izvodul puncturilor din prevelegii*, publicată la Rîmnic în 1751, necunoscută ca tipăritură și nicăieri menționată, aparține Bibliotecii Mitropoliei de peste 90 de ani. În inventarul acestei biblioteci, întocmit de Ilarion Pușcariu în 1872, cartea era înregistrată la cota 1502/II.

Se poate admite însă că Mitropolitul Șaguna și-a procurat această broșură mult înainte, pe timpul cînd ducea luptă pentru egala îndreptățire a clerului ortodox cu clerul celorlalte culte din Austro-Ungaria. Date din această broșură se întîlnesc în memoriul din 1855 trimis împăratului contra ministrului Thun, care se opunea revendicărilor clerului ortodox, precum și în celelalte memorii în cauza reînființării Mitropoliei ardeleni.

În cazul acesta cartea a aparținut Bibliotecii Mitropoliei de mai bine de o sută de ani.

Celelalte cărți, *Capete de poruncă* din 1743 și *Întrebări și răspunsuri* din 1747, ambele publicate la Rîmnic de Episcopul Climent (1737—1749), la fel necunoscute, și care se găsesc la noi legate împreună cu alte două broșuri vechi românești asupra cărora mai trebuiesc făcute cercetări întrucît le lipsește foaia de titlu, provin în Biblioteca Mitropoliei din vechiul fond al bibliotecii studenților Institutului teologic. În acest fond ele au purtat următoarele cote, în ordinea succesiunii: 797, 110/II și ultima, imprimată semi-mecanic, 0358.

În biblioteca studenților teologi cărțile au ajuns prin 1877, fiind donate de erezii protopopului din Miercurea, Petru Bădilă.

Dintr-o însemnare pe fila albă din fața foi de titlu reiese că Petru Bădilă și-a procurat aceste cărți la Viena, în 1825, cînd își făcea studiile ca bursier al eparhiei Sibiului.

Ultima tipăritură, *Tabela de dare* din 1816, a intrat în posesiunea bibliotecii noastre după primul război mondial, în epoca de mari prefaceri a acestei biblioteci.

*

Odată constatată vechimea acestor cărți în Biblioteca Mitropoliei, se naște întrebarea firească: cum de nu au fost înserate aceste tipărituri în *Bibliografia românească veche*, știut fiind că Ion Bianu și Nerva Hodoș au cercetat fondul de cărți vechi românești al bibliotecii noastre și au avut un corespondent-colaborator pentru acest fond în persoana Arhimandritului Ilarion Pușcariu?

Răspunsul la această întrebare e ușor de dat dacă ne gândim că autorii *Bibliografiei românești vechi*, în faza de început, când au cercetat fondul sibian, au urmărit depistarea și descrierea celor mai vechi tipărituri, cele din secolul XVI și XVII, trecând pe plan secundar cele din secolele următoare. Planul redactorilor *Bibliografiei românești vechi* urmărea descrierea tipăriturilor în ordinea apariției, nu pe genuri de cărți, format, limbă sau alte criterii. E natural deci ca tipăriturile din secolul XVIII și XIX, unde se încadrează cărțile ce le vom descrie, să-i fi preocupat mai târziu, nu la data respectivă.

Dar biblioteca noastră posedă două cărți rare și de mare valoare chiar din secolul XVI, și anume: Liturghierul lui Macarie 1508³ și Molitvelnicul slavonesc din secolul XVI.⁴

Exemplarul nostru din Liturghier își are caracteristicile sale: e singurul exemplar din prima carte tipărită pe solul românesc aflat în Transilvania; e varianta primă; e compactat de un meșter sătesc hunedorean în mod neîndemânatic, iar ornamentația pe coperte, din flori și frunze stilizate, e lucrată grosolan și dezordonat.⁵ Exemplarul este deci o dovadă a legăturilor culturale dintre Țara Românească și Transilvania la începutul secolului XVI, unde cartea s-a răspândit repede, înainte de a se face corectarea textului; e o mostră de tehnică ornamentală și de compactorie ardeleană sătească, mult inferioară celei din mănăstirile Țării Românești.

Împreună cu Molitvelnicul slavonesc din sec. XVI, o altă raritate bibliografică din care se mai cunoaște un singur exemplar aflat în Biblioteca Academiei Republicii Populare Române, ambele cărți provin din biserica comunei Alun-Hunedoara, fiind donate bibliotecii noastre în 8 noiembrie 1898 de preotul Iosif Suciu.

³ Bibliografia românească veche, nr. 1.

⁴ Idem, vol. IV, Adăugiri, nr. 1.

⁵ Liturghierul lui Macarie. Cu un studiu introductiv de P. P. Panaitescu. București 1961, p. XVII și XXX.

Aceste rarități bibliografice la fel nu sînt menționate în *Bibliografia romînească veche* ca aflîndu-se în Biblioteca Mitropoliei noastre, deși redactorii acestei monumentale opere promit în prefață că vor indica depozitul unde se află exemplare din cărțile bibliografiate.

Aceasta denotă că de fapt redactorii *Bibliografiei romînești vechi* au cercetat fondul bibliotecii noastre înainte de 1898, sau chiar în acest an, dar după apariția primei fascicule a volumului I în care era bibliografiat Liturghierul lui Macarie din 1508 pe baza altor exemplare.

Desigur neînserarea la timp a Liturghierului din 1508, dar mai ales a Molitvelnicului slavon din sec. XVI, a detras din valoarea fondului de cărți vechi romînești al Bibliotecii Mitropoliei, dar nu mai puțin a lipsit istoria vechii literaturi romînești de o piesă rară, cu care se va face cunoștință abia după 40 de ani, mai precis în 1944, prin volumul IV din *Bibliografia romînească veche*, deși cartea era în biblioteca noastră din 1898.

Datele altor cărți rare din biblioteca noastră, care au apărut în secolele XVIII și XIX, au fost comunicate redactorilor *Bibliografiei romînești vechi* de către Ilarion Pușcariu. În mai multe locuri din vol. II și IV al acestei opere unice sînt menționate cărți din depozitul Bibliotecii Mitropoliei.

Cercetînd cu atenție acest fond, Ilarion Pușcariu a găsit între cărțile vechi, voluminoase, cu scoarțe tari și grele, un fascicol cu foi puține, deteriorate, prinse stîngaci cu ață și probabil pentru a-l feri de eventuale alte deteriorări s-a decis să-l pună într-o carte cu scoarțe tari. Atunci presupun că s-a produs sustragerea: în loc să pună această broșură într-o carte care urma să fie descrisă, ca să o aibă în vedere, a pus-o la sfîrșitul Noului Testament din 1648, care era deja descris mai înainte și astfel i-a pierdut urma.

Abia recent, cu prilejul întocmirii noului inventar, cerut de Onor. Departament al Cultelor, revizuiind carte cu carte și numărînd filă cu filă, s-a dat peste *Scoaterea sau Izvodul puncturilor din privelegii*, tipărită la Rîmnîc în 1751.

În ceea ce privește acum faptul cum de au rămas atît timp necunoscute celelalte cărți, *Capete de poruncă din 1743* și *Întrebări și răspunsuri din 1747*, compactate la un loc cu alte două rarități, *Pravoslavnica învățătură* și *Treabnic de semne omenești*, adevărul e că fondul din care făceau parte aceste cărți n-a fost

cercetat și cunoscut. Pe timpul cînd I. Bianu și N. Hodoș au cercetat fondul de cărți al bibliotecii noastre, cărțile acestea făceau parte din biblioteca studenților teologi.

Această bibliotecă, cu totul aparte de Biblioteca Mitropoliei și de cea a profesorilor Institutului pedagogic-teologic, era administrată exclusiv de studenți. Ilarion Pușcariu, ca fost profesor la acest institut, știa că fondul de cărți al acestei biblioteci se îmbogățește prin cumpărări de cărți noi teologice, literare și istorice din banii Societății de lectură și prin donații. El n-a bănuțit că pe această din urmă cale a intrat în bibliotecă și material mai vechi.

O dovadă sigură că I. Bianu, N. Hodoș și Ilarion Pușcariu nu au cercetat biblioteca studenților e prezența în această bibliotecă pe acel timp a cîtorva manuscrise și cărți vechi de mare valoare, peste care nu s-ar fi putut trece fără să le menționeze.

Dacă mai adăugăm la acestea și faptul că după primul război mondial Biblioteca Mitropoliei a suferit transformări radicale și anume: i s-au adăugat bibliotecile Institutului teologic, s-au cumpărat stocuri mari de cărți, s-au primit donații importante și a fost așezată într-un local propriu, dar din lipsă de personal suficient a rămas fără inventar pînă în 1961, — atunci avem o explicație suficientă a motivelor care au contribuit la necunoașterea pînă acum a acestor cărți.

Dar chiar și înainte de aceste transformări, din cauza bătrînețelor, Ilarion Pușcariu pierduse legătura cu bibliografii vechiului fond de cărți romînești.

Astfel au rămas necunoscute mai multe tipărituri aflate în biblioteca noastră, la care dacă adăugăm unele publicate mai recent,⁶ înseamnă că numai aici erau atîtea tipărituri aparținătoare fondului vechi cultural romînesc de care specialiștii n-au putut lua cunoștință. Cîte vor mai fi și prin alte biblioteci?

Și acum cîteva cuvinte despre importanța acestor tipărituri.

Nota comună a lor e dimensiunea foarte redusă: pagini puține și cu excepția *Tabelei de dare*, formatul cel mai mic al cărților romînești pînă la 1830.

Aceasta nū scade cu nimic din valoarea lor. Prin felul acesta de tipărituri se adresa în sec. XVIII maselor populare, astfel că ele devin foarte importante pentru cunoașterea trecutului.

⁶ D. Bărbulescu, Contribuții la Bibliografia romînească veche. In: Biserica Ortodoxă Romină, 1961, LXXIX, nr. 9—10, p. 921—932.

Tabela de dare din 1816 ne dezvăluie caracterul fiscal excesiv al administrației austriace de la începutul sec. XIX. Ne mai dă apoi posibilitatea să cunoaștem un sistem de măsură care s-a încetățenit în Transilvania și a dăinuit pînă de curînd.

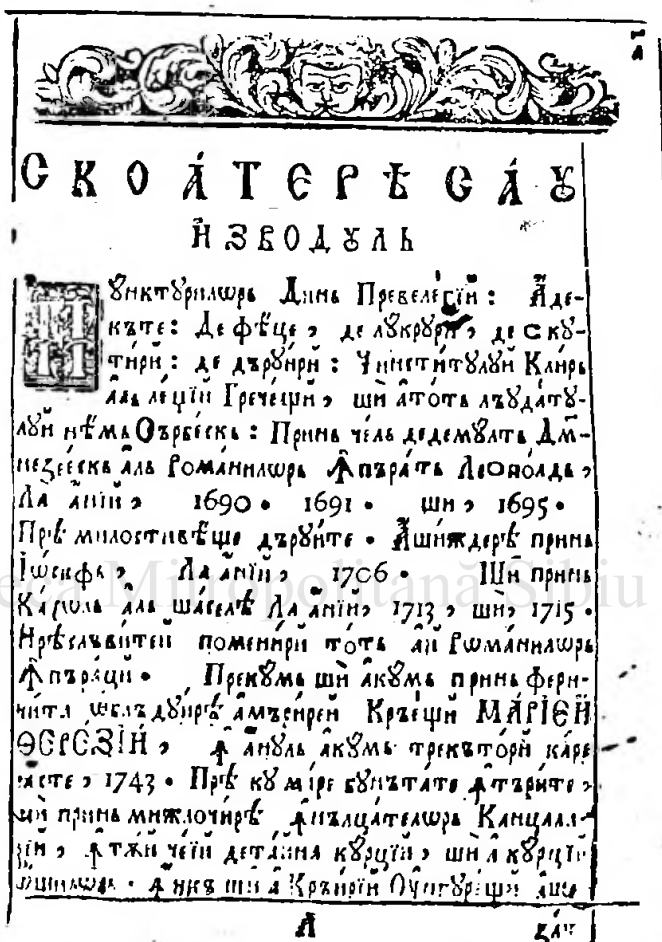
Din dispozițiile finale însă putem deduce implicațiile sociale pe care le-a avut respectiva reformă de impunere a proprietății private, adică darea împărătească din 1816.

Sărăcite printr-o nedreaptă repartitie a proprietăților, masele populare își văd modestul avut măsurat, cîntărit și impozitat așa de mult, încît darea împărătească devine o sarcină foarte grea.

Reacția maselor populare față de această reformă a fost naturală: ne-declararea întregii proprietăți impozabile. Pentru a se curma acest neajuns s-a dublat impozitul pentru proprietatea ne-declarată, iar cei care descopereau infracțiunea și denunțau înraudele se premiau cu jumătate din impozitul încasat.

Tot atît de importantă e apoi *Scoaterea sau Izvodul puncturilor din privilegii cinstitului clir al legii grecești și a tot iăduatuii neam sîrbesc*, publicată în romînește la Rîmnic în 1751.

Pentru cine și cu ce scop a tipărit Episcopia Rîmnicului privilegiile clerului sîrbesc?

Titlul cărții

Scoaterea sau Izvodul Puncturilor din Prevelegii

Sîrbii nu simţeau lipsa unei traduceri în romîneşte a privilegiilor primite de la împăraţii Austriei pe seama aceloră dintre ei care au părăsit imperiul turcesc şi s-au stabilit în Ungaria şi Banat.

Pentru românii din Oltenia, scăpaţi de vreo 12 ani de administraţia austriacă, privilegiile clerului sîrbesc sub a căror arhipăstorire au stat pe timpul ocupaţiei austriace, pînă la 1739, nu prezentau la 1751 nici cel mai mic interes.

Este apoi exclus ca o preocupare strict ştiinţifică să fi determinat în sec. XVIII publicarea acestei cărţi, cunoscut fiind că era o prea mică pătură de intelectuali care să se ocupe cu problemele de drept internaţional, şi mari cheltuielile împreunate cu imprimarea unei cărţi.

Cartea a putut fi publicată de Episcopia Rîmnicului pentru a da o mîină de ajutor clerului bănăţean, care se vedea înlăturat de ierarhia sîrbă de la conducerea bisericească, care vedea cum îşi pierde eparhiile bănăţene caracterul lor romînesc şi cum limba romînească e eliminată din şcoală şi înlocuită cu cea sîrbă.

Există însă un fapt care nu justifică această opinie. Pe la mijlocul sec. XVIII ofensiva de acaparare a puterii eclesiastice de către ierarhia sîrbă intră într-o fază nouă, de declin. Datorită greutăţii vieţii în această parte a Banatului o bună parte din sîrbi au emigrat în Rusia, iar o altă parte s-au reîntors la vechile lor aşezări în Serbia, rămînînd o parte mică în Banat, care s-au unit bisericeşte cu românii, extinzînd privilegiile lor şi asupra romînilor.⁷

Mult mai probabil e că această carte a fost pusă în slujba mişcării de rezistenţă ortodoxă din Transilvania, aflată pe la mijlocul sec. XVIII într-o grea criză.

Se ştie că după unirea din 1698 ortodocşii ardeleni au rămas timp de 60 ani fără ierarh. Mitropolitul Ţării Romîneşti, Episcopul de la Rîmnic şi apoi Mitropolitul sîrbesc de la Belgrad şi Carloviţ sînt cei care în ascuns sau pe faţă s-au îngrijit de ei, hirotonindu-le preoţi şi sfătuindu-i în cele duhovniceşti.

Exponenţii ortodoxiei ardeleni în această perioadă s-au recrutat din rîndurile preoţimii şi ale poporului de jos, care ne-au dat figuri măreţe de sfinţi şi eroi ai credinţei străbune.

Prigonirile pe care au trebuit să le îndure cei rămaşi în credinţa străbună din partea administraţiei şi din partea celor re-

⁷ Eus. Popovici, Istoria bisericească universală, ed. II. vol. IV, p. 464.

negați au creat neliniște și nesiguranță în rîndurile populației din sudul Ardealului. Din acest mediu frămîntat de problema

credinței se desprind pe la mijlocul sec. XVIII o galerie de eroi ca Nicolae Oprea din Săliște, Ioan Oancea din Făgăraș, Popa Ioan din Aciliu, Popa Măcenic din Sibiel, Nicolae Pop, călugărul Nicodim, etc., care iau drumul Rusiei și al Vienei, ducînd în desagi memorii cu revendicările consătenilor lor.

Datorită insistențelor lor și mai ales relațiilor pe care au reușit să și le creieze la Viena prin ministrul Rusiei și la curtea împărătesei Elisabeta Petrovna, ei erau siguri că răul

Ⲛⲓ	ПѢСНЬ : Ⲛⲓ	Ⲛⲓ
ЗАТЕ АА СМЕРНА ЧѢРРЕ АФЕРИТѢДАН ПАПІАРХА МІТРОПОЛИТА ШІ АРХІЕПІСКОПѢ АРСЕНІ ІОАН- НОВИЧѢ ШІ АТОТА КАИРѢ ШІ НѢМѢЛА ЛЕЦІИ ЕРРЕЦІИ ПРННѢ ШРЖАДІЦІИ ДЕРЖИЦІИ ШІ ДІ- ПАНИѢ ПОДЪЕРНИЦІИ КѢ НѢМЕЛА АТОТА НѢМІТѢДАН НѢМѢ ОУБРЕКѢ АА АТАСТА ТРѢБѢ АНѢМЕ ПРН- МІШІИ АДЕКѢ ПІВЕЛА НЕПЛОДОВИЦІИ СПІСКО- ПѢЛА КАРЛОЦІАТѢДАН ШІ АА ПАТРІАРХѢДАН ГЕНЕ- РАЛА ВІКАРІИ ІОАННѢ ГЕОРГІЕВИЧѢ АРХІЕПІСКО- ПѢЛА ПАТРІАРХѢДАН АРСЕНІЕ ВѢНИЦѢ ОУБРЕ- ЦІИ ПРННѢ АНѢ МАРЦИНѢ ТУСЕН АНДРЕИ АНДРЕЕВИЧѢ АДРЕПІТѢТОРНАА ПОШІИ КОРЕЦІИ ШІ А МОШІИ АА ОУФЕЛА ДЕЛА КАРЛОВИЦѢ АДМИНИ- СТРАТОРѢЛА		
ДІПАЛА АНѢ ПРЕБЛЕГІДА АН ЛЕОПОЛА ПРН КІНЦААРАІА КѢЦІИ ЧЕН ДЕРЖИЦІИ АА АНІИ 1690 С АА ДАТА КАРѢ КѢПРНДѢ АЧѢСТА		
А НѢ ЛЕОПОЛА АНѢ МІЛА АН АМНЕЗѢ АПѢ- РАТА ІОАННАШѢ АТОТА АЧѢЛА АУГѢСТА АА ЧѢ- РІИ НЕМІЦѢЦІИ АА ЧѢРІИ ОУНГѢЦІИ АА КО- ХІМІИ КРАІИ ІНПРІИ КѢ ФѢГѢДАН МѢ ВОІИ ТѢГѢЦІИ ПРН НѢМІЦІИ НѢМѢРН ШІ ЧѢРІИ		

НСАЧ

Continuarea titlului f. 1 v.

va fi remediat și în curînd vor putea obține recunoașterea Bisericii ortodoxe ardelenе și dreptul de a avea ierarh.

Pe la sfîrșitul anului 1750 se produc două evenimente care dau o lovitură gravă rezistenței ortodoxe: doi din fruntașii mișcării, Nicolae Oprea și Popa Măcenic, sînt arestați la Viena și apoi închiși la Kufstein de unde nu se vor mai întoarce niciodată, iar protectorul lor, ministrul rus de la Viena Mihail Bestuzev-Rjumin, în urma intrigilor vieneze, datorită faptului că a dat asistență delegaților ortodocși ardeleni, este rechemat la Moscova.

Glasurele de protestare contra unirii amuțesc acum, iar calea spre catolicism începe a se netezi și în regiunile din sudul Ardealului.⁸

Ultima pagină din

Scoaterea sau Izvodul Puncturilor din Prevelegii.

bazat pe privilegiile acordate națiunii sale, se erijează în apărătorul tuturor ortodocșilor din imperiu.

Brașovenii, făgărășenii, cei de la Sibiu, Sebeș, Dobra, etc., îi adresează cereri și memorii, în care descriu chinurile la care sînt supuși pentru credință și-l roagă să-i ia sub scutul său.

Renegatul Petru Dobra, procurorul general al tablei regești, devenit celebru prin metodele de terorizare a fraților săi rămași ortodocși, își desfășoară cu relativ succes ultimele sale acțiuni de protector al unirii.

În schimb Petru Aron, mai norocos la început, descinde în districtul Hălmeagului, unde reușește pînă la urmă, după multe frămîntări, să atragă la unire trei preoți și cîteva zeci de iobagi.

În această situație apare un nou protector al Ortodoxiei ardelene: mitropolitul de la Carloviț, Pavel Nenadovici, care

⁸ S. Dragomir, *Istoria Desrobirii Religioase a Romînilor din Ardeal în sec. XVIII*. Sibiu, 1920, vol. I, p. 213.

Din răspunsurile trimise de mitropolitul Nenadovici hălmăgenilor și ardelenilor desprindem următoarele: îi laudă pentru curajul și statornicia lor în credința străbună; prigonirile la care sînt supuși sînt abuzuri locale; cererile lor au fost înaintate la locul în drept; să-l anunțe de tot ce pătesc pentru credință ca să remonstreze la Curte și „întru cît vor putea, să se apere și singuri provocîndu-se la privilegiile națiunii sîrbești”.⁹

Iată de ce trebuiau traduse și tipărite privilegiile națiunii sîrbești.

Episcopia Rîmnicului, care putea invoca și alte intervenții binefăcătoare în trebile bisericești ardeleni, își ia sarcina de a traduce, tipări și difuza privilegiile națiunii sîrbești pentru frații de peste munți, cu scopul de a le oferi, într-un moment greu, sprijin în lupta lor pentru apărarea credinței străbune.

De o deosebită importanță pentru istoria bisericească sînt și cele două cărți tipărite de episcopul Climent al Rîmnicului (1737—1749): *Capete de poruncă* din 1743 și *Intrebări și răspunsuri* din 1747. Cu excepția părții a doua din *Capete de poruncă*, care este de fapt o pastorală adresată întregului cler și popor cu prilejul postului mare, conținutul acestor broșuri privește numai pe preoți.

Judecate după conținut, în *Intrebări și răspunsuri*, avem proba cea mai evidentă a nivelului de pregătire al preoțimii din epoca fanariotă, în Oltenia. La 5, respective 8 ani de la ocupația austriacă, episcopul Climent e obligat să-și pună aceleași probleme cu privire la pregătirea clerului ca și Antim Ivireanul cu 30 de ani mai înainte.

Caracterul strict exploatator al ocupației austriace a determinat înregistrarea cu amănuntul a tuturor bunurilor bisericești cu scopuri fiscale, dar n-a contribuit cu nimic la ridicarea nivelului cultural al poporului și al preoțimii. Cunoștințele teologice ale clerului pe la jumătatea sec. XVIII se reduceau la dimensiunile celui mai sumar catehism. Cîteva noțiuni despre Sf. Taine, poruncile bisericești, virtuți-păcate și despre Sf. Treime, un formular de testament și altul pentru foaia de zestre, toate învățate de rost, — la atîta se reduceau cunoștințele teologice ale clerului de mir pe acel timp.

Lipsa de cultură a avut ca urmare scăderea nivelului moral al clerului. În cele 12 puncte din *Capete de poruncă* episcopul Cli-

⁹ S. Dragomir, op. cit., p. 230.

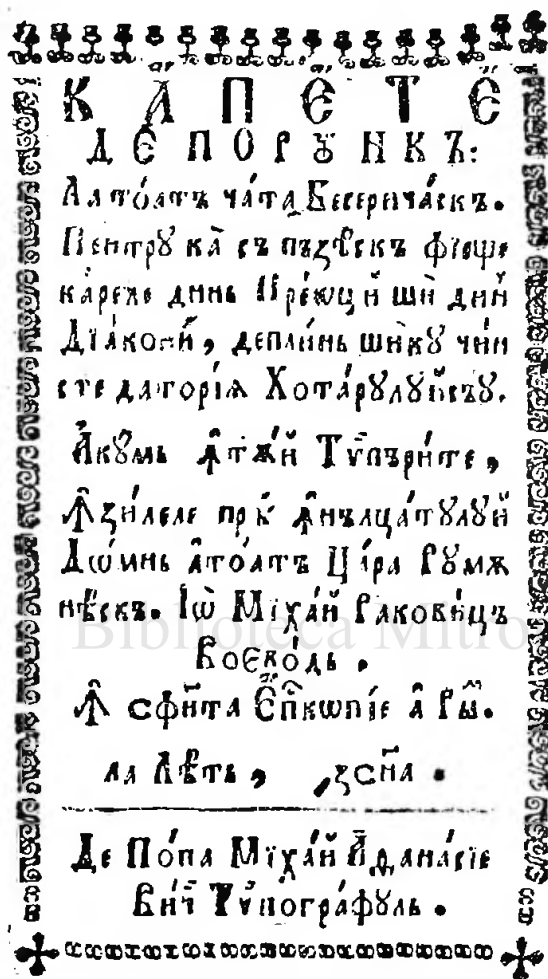
ment își sfătuiește clerul cu privire la felul cum trebuie îndeplinită misiunea sacerdotală și combate cu tărie unele păcate ale preoțimii, ca: beția, lăcomia, minciuna, neascultarea de ierarh, neglijența în slujbă, etc.

În dorința de a-și ridica clerul pe o treaptă culturală cât mai sus, el nu va face apel la conștiința acestui cler, la valorile morale de care trebuie să fie animați. Climent rostește mereu amenințarea că cei care nu vor îndeplini acele porunci, vor fi pedepsiți și bisericește și de către domnie. Dintre pedepse, cele mai amenințătoare pentru cei care nu se conformează, sînt caterisirea și trecerea în rînd cu țărani la bir.

Păstoria episc. Climent al Rîmnicului este una dintre cele mai zbuciumate din istoria bisericească a Olteniei. Avînd opoziția unei părți din boieri și a mitropolitului sîrbesc, deși ales canonic, el este hirotonit abia la doi ani după alegere, la insis-

tențele administrației austriace. Ulterior Climent devine dușman al acestei administrații pentru dezinteresul față de Biserică. După zece ani de păstorie, sub regim românesc, în 1749, părăsește cîrja episcopală îmbrăcînd haina schimniciei.

Cele două cărți publicate de Climent ne ajută la conturarea personalității acestui vrednic ierarh și ne dau putința de a cunoaște starea culturală a preoțimii oltene pe la jumătatea secolului XVIII.

Foaia de titlu a cărții *Capete de poruncă*

II.

1. CAPETE DE PORUNCĂ LA TOATĂ CIATA BESERICIASCĂ.

Rîmnic, 1743. Ediția întâia.

Formatul: 14,8×9,3. Dimensiunea textului: 12×7,5.

32 pagini nenumerotate, 19 rînduri pe pagină.

Tiparul negru, în cirilică.

Cartea are două părți distincte: în prima, după numerotarea noastră, p. 1-11, sînt cuprinse 12 porunci adresate preoților și anume:

1. Să cerceteze biserica făcînd rînduitele slujbe cu frică și inimă umilită.

2. Să arate bun nărav, adică să fie blînzi, înțelepți, înfrînați, smeriți, nu trufași, nu mincinoși, nu lacomi, nici iubitori de ospete. „Fiii voștri să-i învățați a umbla în căi bune fără de ponosuire”.

3. Preotul să fie curat cînd merge la biserică. Biserica să fie întreținută în curățenie deplină, iar mireni să nu intre în altar, nici să pună acolo cărnuri sau băuturi.

4. „Și nu pentru frica vreunui om sau plăcerea vreunui boiar să scurtați ceva din slujbe”.

5. Să viziteze nechemăți pe săraci, văduve și bolnavi.

6. „Cap întru toate să aveți pe arhiereul locului ... și să nu vă faceți duhovnici fără de cartea arhiereului”.

7. „Să nu vă amestecați în lucruri lumești ... în mărturii mincinoase ... care aduc scandală în popor”.

КАМЕНЬ КЪМНА
ЛЪН ДМНЕЗЪ БОЖИО ГЛАВНА.

ТЪТЪРЪ ЧЕЛЪРЪ ЧЕВЪ АФАЦЪ АЕ-
ПАРХІА СМЕРІНІЙ ПОЛСТРЕ, КЪВІО
ШЛАРЪ ИГЪМЕНІЙ, КЪТЪРЪШЛАРЪ
ПРЕЩІЙ: ЧИНІТІЦНАРЪ БОЛРЪ,
ДЪМНЕЗЪ БОЛСТРЕ ИГЪЦАТЪ БОЛСТРЕ,
ШІ ЧЕЛЛАЦЪ БОЛОСЛОНИЦЪ КРИЦІЙ.
АТРЪ ДЪВЪ СФІТЪ ИЕНЦІЙ ФІЙ
АЙ СМЕРІНІЙ ПОЛСТРЕ, ДАРЪ СЪ
ФІЕ КЪВІО КЪ ТЪЦІЙ, ДЕЛА ДМНЕЗЪ
ДМНЕЗЪ АТЪОТЪ ПОТЪРІВІКЪ.

ПЪРЪ ДЕЛА СМЕРІНІА ПОЛСТРЕ
МАТЪВЪ ШІ БОЛОСЛОНИЦЪ
ШІ ЕРТЪВІКЪ.

Pagină din Capete de poruncă

8. Cei care se vor hirotoni în altă țară (Vidin) ca să fie scuțiți de bir, vor fi pedepsiți ca furi de cele sfinte și vor fi supuși birului cu țărani.

9. Cei ce vor intra în cârciume și vor umbla beți, vor fi lipsiți de darul preoției și se vor trece în rînd cu țărani la bir.

10. Preotul, preoteasa și slugile lor sînt opriți de a vinde băuturi în casa lor.

11. Interzice preoților de a se muta în altă parohie fără „carte de mărturiseală”.

12. Preoții „să plinească cu fapta cele ce scriu că apoi de nu vor face se vor pedepsi”.

Partea a doua, p. 11—28, e textul unei pastorale despre post și mărturisire, adresată de data aceasta și „cinstiților boiari și neguțători”, și la ceilalți creștini.

După acest text urmează: „După aciasta poruncim voao preoților de pe la besearci să citiți învățătura aciasta prin toate besearcile, învățînd oamenii cum vor posti și cum vor treace curgerea sfîntului post. Deci de veți face și veți ceti aciasta în besearcile voastre, învățînd pe creștini aceștia ce mai sus urmează, veți lua de la Dumnezeu plata ostenelii voastre și de la noi molitvă și blagoslovenie. Iară de vă veți arăta neascultători poruncii noastre și leneși asupra învățăturii aceștia, nu numai că veți rămîne în judecata lui Dumnezeu, ci pe care îl vom afla că nu face după cum scriem, unul ca acela va lua și pedeapsă beserească”.

Pe fila albă din fața foi de titlu e scris: „Aquesta carte se țîne de Bodilla Petru theologu de Vienna în vechea Universitate a Vindobonei și în ces. r. convictu alumnu în zilele lui Augustu. 1825”.

2. ÎNTREBĂRI ȘI RĂSPUNSURI. Rîmnice, 1747.

Formatul: 14,8×9,3. Textul: 11,3×8.

Are 12 foi nenumerate. 23 rînduri pe pagină.

Textul în cirilică, numai în tipar negru.

Cuprinsul:

f. 1: foaia de titlu;

f. 1v—3: Cuvîntul episcopului Climent către cititor;

f. 3—5v: Sfintele taine;

f. 5v: Cele zece porunci;

f. 5v—6: Șapte daruri ale Duhului Sfînt;

f. 6—6v: Trei fapte ale blagosloviei;

f. 6v: Patru bunătăți ale sufletului și ale trupului;

f. 6v—7: Șapte păcate și faceri de bine împotriva lor;

f. 7: Cele 12 porunci ale milosteniei;

f. 7v—10v: Credința legii și în ce Dumnezeu să credem;

f. 10v-12v: Izvodul
dietii;

f. 12v: Izvodul foii
de zeastre.

„Climent cu mila
lui Dumnezeu Epis-
cop al Râmnicului
Noul Severin.

Cucernicilor preoți și diaconi din toată eparhia smereniei noastre. Tuturor de obște de la prea puternicul Dumnezeu, vă rugăm milă, pace, sănătate, viață curată și spăsenie sufletească, iară de la smerenia noastră, molitvă, blagoslovire și iertăciune.

Milostivulu Dumnezeu, carele ca unu părinte al milostivilor, chivernisește și mîntuiește pe toți cîți nădăjduiesc spre mila lui, a văzut

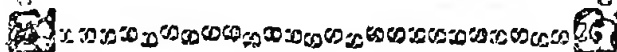
smerenia și păsulu vostru al credincioșilor slujitori ai sfântului său jertfelnic și plecîndu-se cu iubire de milostivire, au pusu și au grăit bune în inima bunului credinciosului și prea înălțatului Domnului nostru și oblăduitoriul țării rumînești Io Constantin Nicolae Voevod pentru beserecă și toată preoția. Dreptu aceea măriia sa dinu Dumnezeiasca voință îndemnîndu-să, au lucratu în zilele noastre lucru sfîntu și plăcutu lui Dumnezeu. Ca un Dmnu iubitoriu de leage și fiiu adevăratu alu Sfintei Besearecii noastre a răsăritului au mîntuit toată ciata preoțască de sarcina

Ѧ Т Р Ъ Б Ъ Р Ы Ш Ы Р Ъ З С П Х Н С Ѧ Р Ы
 ПѣнтрѸ шѧпте тѧйный ѧле сѧнѧтѧй Бѣсѧ
 ричѧ шѧ чѧле зѸбѧе прѧрѧчѧй . Шѧ пѣнтрѸ
 кредѧца лѧсѧи шѧ ѧѸе дѧмнѧзѸх крѧ дѧмь .
 Шѧ пѣнтрѸ , зѧ : дѧрѸрѧй . Шѧ пѣнтрѸ , ѧ :
 фѧпте вѧне ѧле бѧслѧвѧтѧй шѧ пѣнтрѸ дѧ :
 вѧнѧтѧчѧй ѧле сѸфлѧсѸлѸй . Шѧ пѣнтрѸ ,
 зѧ : пѧкѧпте дѧе мѧрѧрте . Шѧ пѣнтрѸ вѧ :
 рѧдѸрѧй ѧле мѧтѧнѧтѧй . Шѧ пѣнтрѸ ѧѸѧпте
 лѧвѧрѧмѧ мѧрѧцѧй . Шѧ пѣнтрѸ нѧцѧй спѧ
 фѧлѧсѧль шѧ лѧсѧеа прѧсѧцѧлѧсѧрь . ѧнѸмѧ
 ѧѸрѧчѧсѧспѧ кѧнѧ ѧѸѧѧй пѧѧѧѧрѧрте ѧѸѧлѧе
 ѧѸмнѧѧпѸлѸй дѧмнѧ Ісѧвѧ Константѧнѧ
 Нѧкѧлаѧе Всѧеѧ . ѧ Бѧѧѧѧѧ РѸмѧнѧлѸ

На Печаль дела ХС аψmъ.

Де Попа Мѣхалъ Яданасти Поговичъ.

Foaia de titlu a cărții *Intrebări și răspunsuri*

dărilor ce da de rîndu cu țara precumu înșivă vedeți. Dreptu aceia și noi precumu mai înainte de cîndu lau adusu Dumnezeu înluminatulu scaunulu mării sale și oblăduirea țării aceștia vamu trimisu multă învă(ță)tură și fealuri de porunci, și totu nu auzimu cuvîntare bună de voi. Deci lîngă acealea toate acumu de nou vădămu în știre tuturoru preoților și diaconilor, pentru aceasta mare, și fără de asămănare milă, și facere de bine carea au făcutu și vă face voao casă înălțați slava milostivului, și dă-tătoriului de bunătăți Dumnezeu să faceți rugăciune ne încetatu seara, și dimineața, și întra miazăzi. Pentru spăseniia sufletelor părinților și moșilor lui și pentru bună sănătate a mării sale, și pentru bună întemeierea în scaunul Domniei, sălu păzească Dumnezeu de toate vicleșugurile înprotivniciloru și să supue suptu picioarele lui pretotu vrăjmașulu și pizmașul, lîngă aciasta vărugămu și vă învățamu înumele Domnului vă poruncimu: 1. întii să lăcuiți duprecum zice psalmistulu încasa Domnului în toate zilele vieți voastre, și să cercetați bisearica cea sfîntă alui cînlîndu rînduitele slujbe cu toată socotința și nevointa și făcînd sfînta liturghie cu frică și cuinimă umilită pentru casăse arate Dumnezeu milostiv și politiei și totu norodului.

2

Iată acumu vă dămu mare poruncă, pentru șapte taine bese-ricești, și zece porunci ale legii. Că intru aceste doao, toată leagea și prorocii sășinu: ca să nufiți nebăgători de seamă de învățatură, că vamu datu în scrisu și vamu poruncitu, ca să nu vă leniți ce totu deauna săle cetiți, și săle învățaț de rostu: că va fi mare cercare pentru aciasta. Și voi nați băgatu seamă. Ci iată acumu neveni mare imputăciune, și prea bănuială de la măriia sa Vodă: și aciasta curge din ne purtarea voastră de grijă: pentru că la divanuri înaintea mării sale vodă sînteți foarte isteți și răspunzători. Și încă și vechili vă puneți pentru alții. Iară cîndu vă întreabă măriia sa Vodă sau altu cineva dinu boiari, sau din alte obrază pentru leage, voi sînteți foarte smeriți și tăcuți, și nu știi da unu răspunsu. O rușinea mare și păcatu împotriva Duhului sfint, ci de vreme ce santeți nebăgători de seamă de păcatu, și nu știți de rușine, au nu știți că dinu unele ca acestea măriia sa vodă își va lua mila care au arătat cu voi și veți fi iară înrînd cu țara și cū mai greale sarcini. Ci iată că pentru mai pe lesnele vostru acumu amu datu întipariu: ceale 7

taini și ceale 10 porunci, cum veți întreba și cum veți răspunde precum urmează înainte”.

La sfârșit, pe fișa 12v: „Iară ori carii din preoți și diaconi nu va învăța de rost ceale 7 taini și ceale 10 porunci și ce iaste credința legii și înce Dumnezeu creade, și săva înțeleage mai pe urmă că sau lenevit și nu au învățat, întâi isăva lua darulu dela Arhiereul locului, apoi săva pedepsi foarte tare dela domnie.

Și sau așezatu și sau deortositu, de Lavrentie Ieromonahu ot Hurezi”.

3. SCOATEREA SAU IZVODUL PUNCTURILOR DINU PREVELEGIL... CINSTITULUI CLIRU ALU LEGII GRECEȘTI ȘI A TOTU LAUDATULUI NEAMU SĂRBESCU. Rîmnic 1751.

Formatul: 21,2×15,5. Textul: 16×12, în chenar de linii. Are 10 foi numerotate în cirilic. Ultima filă e albă. Colontitul, pe două pagini.

Cuprinsul:

f. 1—1v: Titlul;

f. 1v—2v: „Dipluma dinu Prevelegiulu lui Leopoldu prinu Canțalariia curții cei de taină la anii, 1690”;

f. 2v—5v: „Adoao Diplomă alui Leopoldu prinu Canțalariia Crăirii Ungurești a curții dată la anii, 1691”;

f. 5v—7v: „Dipluma atreia iarășu alui Leopoldu prinu Canțalarie.

Așijderea și prinu Canțalariia curții ungurești dată la anulu, 1693”;

f. 7v—8: „Diplumă scutitoare și întăritoare prinu Canțalariia oșteștii curții dată la anulu, 1743”;

f. 8v—9v: „Mai pe urmă cuprinderea întăririi cesau datu prinu canțalariia Crăiască și ungurească de curte la anul, 1743”.

„Sau tipăritu în Sfînta Episcopie a Rîmnicului. La anii dela Adam 7259. Iară dela Hs. 1751”.

Cartea a aparținut protopopului Timișorii Vasilie Georghievici.

4. TABELĂ PRIN CARE SĂ ARATĂ DAREA FIEȘTE CĂRUI ARTICUȘ, ȘTIH SAU AVEARE, DE PE CARE SĂ PLATEAȘTE BIR SAU PORȚIE ÎMPĂRĂTEASCĂ, 1816.

1 foae, 75,5×47,5. Mărimea e obținută prin lipirea a două fci de 39,5×47,5. Dimensiunea textului, 67×38.

Textul, tipărit în latul foii, cuprinde următoarele rubrici, despărțite prin linii orizontale și laterale: Taxa moșiilor dinafară (Appertenențiilor); taxa agonisirii osebite; taxa dobitoacelor; taxa protecții; taxa capului și taxa orășenească a neguțătorilor și a meșterilor.

Sus, deasupra titlului: „numarul 223, 1816”.

Jos, ultimul aliniat:

„Carii întracest chip mai sus arătînduse, mai preurmă iaste vrednic de înșămnaire, cumcă Tabela aceasta spre știință și cîrmuirea (Direcția) oamenilor de dare (Contribuensilor) din porunca Prea Înaltei Măririi Crăești sau așezat, ca porțiașii, știhurile (articușurile) ceale de supt darea împărătească să le poată însuși socoti, și la întîmplare de cumva pe unul sau alt articuluș, fărăcale sar pune taxă sau prin culegătorii jurații sau biraele locurilor sar sili a plăti peste măsură, sau articulușurile sale a nu fi toate scrise și tăxăluite singur ar oblici, la amîndouă întîmplările să și poată ajuta și a să păzi de pagubă, fiindcă strins iaste poruncit, ca decumva înaintea scriitorilor, sau țăr-călăilor de dare, după credința sa, care să cade lui Dumnezeu și Prea Înălțatului Impărat ar ascunde și pitula, și după aceia au prin următoarea cercetare, au prin măsurătura fundușurilor, adecă pămînturilor, fînaților și a viilor sar descoperi, sau prin vecini sau alți locuitori sar dovedi, știhu acela ascuns în anul cel din tîi al descoperirii, să se plătească îndoit, și îndoirea aceia, care va cădea spre averile ceale ascunse, descoperitoriul și doveditorilor la fiește care întîmplare cu titlu de răsplătire negreșit să se plătească jumătate, însă aceia încă înțălegînduse, precum cei ce lucrurile ceale până acum prin sine pitulate însuși de bună voe nesiliți, le vor descoperi și dovedi, de poruncita pedeapsă preamiloștiveaște sînt scutiți”.

Prot. IOAN N. BEJU

Bibliotecar la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

DESĂVÎRȘIREA VIEȚII CREȘTINE PRIN SFINTELE TAINE

I. TAINA ECONOMIEI MÎNTUIRII OMULUI

Învățătura creștină cu privire la natura și scopul omului are un caracter cu totul specific față de celelalte concepții religioase. Creatura cea mai superioară a lui Dumnezeu, făcută după chipul și asemănarea Sa (cf. Gen. 1, 26—27), prin păcatul original a decăzut din starea de desăvîrșire originară pe care o avea, ajungînd sub robia morții. Prin ajutorul harului divin redobîndit prin Iisus Hristos, se poate renaște ca o făptură nouă și poate să se ridice și să ajungă la o stare de desăvîrșire care să-i facă posibilă asemănarea cu Dumnezeu, pe care virtual o primise prin însuși actul creației sale, dar pe care o pierduse prin păcat și la care, fără harul mîntuirii prin Iisus Hristos, nu mai era posibil să ajungă (cf. Rom. 5, 14—21).¹

Fiind destinat de Dumnezeu pentru o fericire deplină, pe care însă a pierdut-o în clipa în care a păcătuit, în ființa lui a rămas totuși dorul și năzuința după fericirea pierdută, năzuință ce nu s-a stins niciodată, de aceea el n-a renunțat cel puțin la

¹ E adevărat că ideea mîntuirii omului nu este o idee specifică învățaturii creștine, ea aflindu-se și în alte sisteme filozofice și religioase (budhism, brahmanism, maniheism, platonism, iudaism, neoplatonism, etc.); în creștinism, însă, ea se înfățișează în mod cu totul deosebit, căci deși religiile păgîne mai superioare, ca de-altcum și iudaismul, cunosc o mîntuire din păcat, totuși aceasta nu e concepută în sens creștin, fiindcă numai în creștinism păcatul e considerat ca o împotrivire față de voia lui Dumnezeu și o piedică a unirii cu El, iar scăparea sau slobozirea de păcat nu se obține prin spălări ori rituri magice, psalmi de pocăință ori practici ascetice, ci prin renașterea harică spre o viață nouă, supranaturală, prin care păcătosul de odinioară e schimbat și transformat d.p.d.v. interior într-o creatură nouă, într-un adevărat fiu al lui Dumnezeu. După concepția creștină, mîntuirea nu-i o schimbare fizică în privința slăbiciunilor, ori o lepădare de viața simțială prin asceză ori renunțare, și nici un moralism auster ce ar susține că e de ajuns o iluminare spre a se putea mîntui, ori că adevărata virtute ar fi identică cu știința binelui, după cum nu e nici o transformare magică a naturii omenești, printr-un cult al misterelor, ci ea constă din partea credinciosului într-o pregătire psihică liberă, căreia îi urmează — prin ajutorul harului divin — o transformare și înălțare a întregii ființe, într-o iertare divină harică a păcătosului de odinioară, o ridicare a acestuia. (Vezi B. Bartmann, *Lehrbuch der Dogmatik I*, B. Freiburg im Breisgau 1928, p. 307).

nădejdea de a o putea ajunge cîndva. Iată cum exprimă acest adevăr un teolog modern: „Dorul după fericire și libertate e tot așa de vechi, ca și viața oamenilor pe pămînt... Multe drumuri au fost străbătute în decursul istoriei omenirii ... cu siguranță, unii au mers către îndeplinirea unicului scop. Dar scopul ultim, cel mai înalt, cel mai frumos, cel mai măreț, scop la îndeplinirea căruia contribuie întreaga omenire, nu s-a realizat, el licărește în adînci depărtări. Cine știe cînd va fi îndeplinit complet? Pînă cînd pămîntul va deveni paradis, pînă atunci omul trebuie să caute a-și găsi calea care să-l mulțumească, calea care să-i în-tărească inima și să-i dea posibilitatea să fie mulțumit cu viața sa și să poată privi liniștit viitorul. El va trebui să caute această cale; aceasta se vede lămurit din faptul că stă în natura omului să nu-și găsească liniștea pînă nu-și află calea”.

Sf. Apostol Pavel vorbește adeseori în epistolele sale (Rom. 11, 33—35; 16, 25—26; I Cor. 15, 24—28 etc.) despre taina cea ascunsă din veac,² dar descoperită de Dumnezeu oamenilor prin Evanghelia lui Hristos, arătînd că precum prin Adam toți oamenii au păcătuit, iar prin aceasta și-au atras asupra lor împărăția morții (Rom. 5, 14. 17. 18), tot astfel prin harul lui Iisus Hristos vor putea ajunge să împărătească peste ei viața veșnică (Rom. 5, 21) la sfîrșitul veacurilor.

Ne-am propus ca în cele ce urmează să ne ocupăm mai amănunțit de rolul duhovnicesc al Sf. Taine.

II. DUMNEZEU ȘI FĂPTURA NOUĂ

Potrivit învățăturii Bisericii noastre, prin păcatul strămoșesc omul și-a pierdut dreptatea și nevinovăția originară cu care a fost creat, legătura dintre el și Dumnezeu s-a rupt, iar cea mai mare pagubă pe care a avut să o sufere a fost pierderea harului divin.³ Prin păcat, însușirile noastre și-au pierdut frumusețea și strălucirea lor originară, fapt ce înseamnă că natura noastră spirituală și morală s-a corupt, iar starea de nevinovăție și lipsă de răutate s-a schimbat în stare de înclinare spre păcat (concupiscență). Prin alterarea chipului lui Dumnezeu în noi, armonia originară dintre trup și suflet s-a pierdut, iar pierderea harului

² Citat din Hans Duhm, *Der Weg des modernen Menschen zu Gott*, München 1931, p. 11; H. Andrușos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene*, Sibiu 1930, p. 179.

³ Vezi și H. Andrușos, *Simbolica*, trad. rom. de Iustin Moisesescu, prof. univ. Craiova 1955, p. 153.

divin a adus cu sine moartea sufletească, de asemenea omul a dobândit și moartea trupească, voința i-a slăbit. În scurt, urmările păcatului original sînt: moartea sufletească, moartea trupească, alterarea naturii spirituale și morale, precum și răul în lumea morală și fizică,⁴ adică o stare anormală, iar a ieși din ea nu-i cu putință, fără ajutorul harului divin.

Harul divin îi este credinciosului absolut necesar pentru curățirea lui de păcate, pentru înnoirea lui interioară și apoi pentru a putea duce o viață cu adevărat creștină, deci pentru a se putea desăvîrși în moralitate.⁵ Aceasta e rodul împreună-lucrării harului dumnezeiesc și a puterilor omenești. Prin întoarcerea la Dumnezeu înțelegem ieșirea din starea păcatului și străduința ca prin ajutorul harului divin, redobîndit prin Iisus Hristos, să ne curățim de păcate, deci credinciosul să se îndrepteze, să se sfințească și ca o făptură nouă, să viețuiască în Hristos, să devină cu adevărat creștin.

Îndreptarea (*δικαιοσύνη, ἁγιοσύνη*) care, după învățătura Bisericii noastre, este reșezarea noastră în starea dreptății și a sfințeniei originare, prin ajutorul harului divin, nu poate rezulta fără voia personală. De aceea, ca o condiție absolut necesară îndreptării, este voința desfacerii de păcat și hotărîrea de a nu mai păcătui.⁶ De asemenea trebuie să ne folosim de mijloacele prin care se împărtășește harul divin necesar pentru mîntuire.

Cineva poate cu de la sine putere și numai prin voința lui să păcătuiască, dar să se ridice și să se slobozească din starea păcatului, adică să se mîntuiască sau să se îndrepteze, nu stă în puterea lui, căci numai Dumnezeu însuși poate să reșeze iarăși pe păcătos în starea de dinainte de păcat. În întreagă opera mîntuirii, harul divin ocupă locul cel dintîi, iar îndreptarea este o lucrare divină mai mare decît însăși creația, deoarece în opera creației harul divin i s-a împărtășit creaturii sub forma participării acesteia la natura divină, în timp ce în opera mîntuirii, ha-

4 Cf. O. Bucevschi, Păcatul strămoșesc, în: Zece ani în slujba Bisericii și a Neamului. 1924—1934, Cluj 1934, p. 104.

5 În această privință Biserica Ortodoxă bazîndu-se pe cele spuse de Sf. Apostol Pavel în Rom. 1, 19 ca și în alte locuri; de asemenea, ținînd seamă de mărturisirea lui Dositei (def. 14), susține că omul natural, deci omul nerenăscut prin Botez, poate face binele *moral*, dar nu și pe cel *spiritual*, adică poate face unele fapte bune, dar acestea nu-l pot mîntui. cu toate că ele nu sînt considerate de Dumnezeu ca păcate; însă omul renăscut prin Botez poate face binele *spiritual*, prin care se poate mîntui. Cf. Andrușos, Simbolica, p. 153; Macarie T., Dogmatică, vol. II, p. 337 și urm. și Comoroșan, Dogmatică specială, la Al. Mironescu, Teologia morală, București 1895, p. 579.

6 Cf. Andrușos, Simbolica, p. 202.

rul se împărtășește în mod cu totul deosebit.⁷ Mîntuirea prin noul Adam (Hristos) nu-i numai o restituție, adică o reaşezare a celui păcătos în starea de dinainte de păcat, ci e și o completare a creației, precum și o culminare a acesteia.⁸

Dar cu toate că pasul cel dintîi pentru îndreptare este făcut de Dumnezeu prin harul Său,⁹ totuși înnoirea morală a celui ce crede nu se realizează în mod necesar, nici în chip magic în sufletul lui, ci numai printr-o acțiune reciprocă dintre harul divin și activitatea liberă a voinței fiecăruia.¹⁰ În această împreună-lucrare din partea lui Dumnezeu este absolut necesar harul care începe mîntuirea, iar din partea noastră sînt necesare credința și faptele bune. Prin credință însă nu înțelegem numai credința ca act spiritual, ci credința ca virtute morală care presupune și îndemnul inimii și al voinței spre fapte bune (Iacob 2, 14—20). În acest înțeles, credința este nedespărțită de nădejde și iubire, deci cuprinde în sine toate virtuțile teologice ce sînt absolut necesare creștinului în această viață (cf. I Cor. 13, 13).

Așadar, păcătosul se îndreaptă prin credință, nădejde și dragoste și prin faptele ce izvorăsc din aceste virtuți (cf. Mt. 10, 34 urm.; 19, 17; 26, 41; Rom. 5, 1 urm.; 7, 18 urm.; Efes. 4, 13—15; II Petru 1, 10 etc.)¹¹ Și cu toate că acest drum nu este ușor, totuși, izbutește cu ajutorul harului divin.¹²

III. SF. TAINE CA MIJLOACE ALE HARULUI DIVIN PENTRU DUCEREA VIEȚII CREȘTINE

Puterea ce decurge din jertfa de pe cruce a Mîntuitorului, care îndreptează și sfințește pe credincios, nu lucrează asupra acestuia în mod nemijlocit, ci este legată de anumite semne și lucrări văzute, care sînt organele purtătoare sau transmițătoare

7 Vezi At. Mironescu, o. c., p. 580 și urm. comp. și A. Koch, Lehrbuch der Moralthologie, Freiburg im Breisgau 1910, p. 173.

8 Cf. Gr. Marcu, Antropologia Paulină, Sibiu 1941, p. 29—30.

9 Cf. Andrușoș, Simbolica, p. 187.

10 Ibid. p. 185 și A. Koch, o. c., p. 173.

11 Cf. At. Mironescu, o. c., p. 582 (după Macarie și Comoroșan).

12 Amintim aici că noțiunea de mîntuire se folosește în două sensuri și anume: mîntuirea obiectivă, care e identică cu răscumpărarea și care este realizată odată pentru totdeauna, pentru întreg neamul omenesc, prin jertfa lui Iisus Hristos pe cruce și mîntuirea subiectivă, numită și îndreptare, sfințire sau simplă mîntuire. Aceasta din urmă e urmarea celei dintîi și se realizează prin însușirea sau apropierea roadelor mîntuirii obiective, prin străduința personală a credinciosului. Imnologia creștină exprimă în mod figurat deosebirea dintre cele două sensuri ale mîntuirii prin expresii ca acestea: „Iisus Hristos ne-a deschis nouă ușile raiului”, adică, prin mîntuirea obiectivă ni s-a dat putința de a ne mîntui subiectiv. Vezi H. Andrușoș, Dogmatica, p. 181 și B. Bartmann, o. c. II, B. Freiburg i. Br. 1929, p. 2.

ale harului divin asupra creștinului, deci sînt mijloace de sfințire ale acestuia; aceste mijloace sînt cuvîntul lui Dumnezeu și Sf. Taine.¹³ Așadar, roadele mîntuirii obiective (răscumpărării) noastre prin Iisus Hristos se pot însuși personal de fiecare om prin cele două feluri de mijloace: Cuvîntul dumnezeiesc și Sf. Taine, dar spre deosebire de protestanți, care socotesc cuvîntul lui Dumnezeu¹⁴ ca purtător al harului pe o treaptă cel puțin egală, dacă nu mai înaltă decît Sf. Taine, Biserica Ortodoxă nu-l consideră drept purtător al harului nici în aceeași măsură, nici în același sens ca Sf. Taine.¹⁵ Intrucît rodirea cuvîntului dumnezeiesc, fie la convertire, fie la renaștere și la sfințire, este în funcție de anumite condiții subiective ale celui ce crede, în primul rînd de libera acceptare și colaborare a acestuia, este evident că acțiunea sa nu este legată de harul divin în același fel ca Sf. Taine, care aduc, asupra celor ce se împărtășesc cu ele, harul lui Dumnezeu în chip necesar.¹⁶ Spre deosebire de cuvîntul lui Dumnezeu, Sf. Taine sînt mijloace prin care Dumnezeu împărtășește creștinilor harul Său sfințitor, care e absolut necesar îndreptării (sfințirii, mîntuirii subiective) a creștinilor. Așadar, Sf. Taine sînt lucrări sfinte văzute, instituite de Mîntuitorul și încredințate Sf. Sale Biserici, prin care se împărtășește creștinilor harul cel nevăzut al Duhului Sfînt, iar scopul lor este acela de a restabili starea harică de dinainte de păcat.¹⁷ Ocupîndu-ne aici de Sf. Taine, vom avea în vedere numai efectele acestora asupra vieții creștinilor.

1. *Botezul*. Botezul este taina prin care se intră în starea de har, creștinul curățindu-se de păcatul strămoșesc, ca și de toate celelalte păcate săvîrșite pînă atunci, renăscîndu-se spre o viață nouă (spirituală) și făcîndu-se părtaș roadelor răscumpărării prin jertfa crucii. Botezul este baia nașterii celei de a doua,¹⁸ el

13 Andrutsos, *Simbolica*, p. 235.

14 E vorba de cuvîntul lui Dumnezeu cuprins în revelația supranaturală, al cărei izvor unic e Sf. Scriptură — după ei — vestirea căruia constituie partea centrală a cultului divin.

15 Cf. Andrutsos, *Simbolica*, p. 136.

16 Mărt. lui Dositei, def. 15, la Andrutsos, *o. c.*, p. 337.

17 Sf. Ioan Gură de Aur arată strînsa legătură ce există între moartea pe cruce a Mîntuitorului și Sf. Taine, printr-o explicație simbolică pe care o dă împingerii cu sulița a coastei Celui răstignit, de către unul din ostași. Din coastă au curs elementele constitutive ale Bisericii, apa și sîngele, corespunzătoare celor două taine fundamentale, Botezul și Euharistia, dintre care cea dintîi renaște, iar a doua hrănește pe cei renăscuți. (Cf. Omil. 85, Migne 59, 463 la H. Andrutsos, *Dogmatica*, p. 314).

18 Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. de D. Fecioru, București 1938, p. 261.

fiind ușa prin care omul intră în Biserică, deci devine creștin și e totodată taina absolut indispensabilă pentru primirea celorlalte taine.

Insemnătatea Botezului pentru viața creștină ne-o arată diferitele sale numiri, pe care le găsim în scrierile Sf. Părinți și scriitori bisericești. Astfel, el e numit: scăldătoare, izvor sfânt, apă sfințitoare, luminare, harismă, renaștere, sfințire, pecete în Hristos, pecete a creștinătății, pecete a credinței, baie mistică, baie mîntuitoare, baia pocăinței și a cunoștinței, baia nașterii de a doua, baia vieții, apa vieții veșnice, taina apei, taina nașterii noastre, etc.¹⁹ Botezul este deci taina prin care se face începutul mîntuirii subiective a creștinului, deoarece prin el, cel botezat, primește harul sfințitor al renașterii spre o viață nouă. Dar deodată cu harul sfințitor ce se revarsă asupra celui botezat, acesta mai primește și harul suprafiresc al celor trei virtuți teologice: credința, nădejdea și dragostea; prin Botez, deci, deodată cu harul sfințitor și deosebit de acesta, creștinul primește și dispoziția suprafirească a credinței, în virtutea căreia el ține de adevărate toate cele descoperite de Dumnezeu, de asemenea harul sau dispoziția nădejdii, în purtarea căreia el așteaptă cu încredere mîntuirea și harul dragostei, în puterea căreia el consideră pe Dumnezeu drept cel mai înalt bine și tinde să se unească cu El.

Dar ar fi greșit să se creadă că dacă adeseori cele trei virtuți teologice se numesc haruri sau dispoziții suprafirești, supranaturale și se accentuează că ele sînt date creștinului în taina Sf. Botez deodată cu harul sfințitor, în ele nu găsim străduința sau lucrarea creștinului, respectiv ele ar avea un singur izvor și anume: harul divin.

E adevărat că ele, ca haruri divine sau ca dispoziții supranaturale sînt date creștinului deodată cu harul înnoirii sau al sfințirii prin Botez, dar se înțelege de la sine că aceste haruri își fac vizibilă prezența în creștin și se dezvoltă ca virtuți numai prin străduința și lucrarea personală a acestuia, deci creștinul poate face ca aceste haruri să devină active în el, să-și facă simțită prezența și să rodească prin străduința și lucrarea sa continuă. Căci cu toată superioritatea pe care virtuțile teologice o au față de celelalte virtuți, dacă ele n-ar fi rezultatul conlucrării creștinului cu harul divin, nici nu s-ar putea numi virtuți, cum afirmă

¹⁹ Vezi Dr. P. Deheleanu, o. c., p. 294 (după Comoroșan și Mihălcescu) și H. Andrusos, p. 343.

categoric Sf. Ioan Damaschin: „Nu este nici rațional nici virtute ceea ce se face cu forța”.²⁰ Dacă adeseori aceste virtuți se definesc ca haruri sau dispoziții supranaturale ori suprafirești vărsate în sufletul creștinului prin taina Sf. Botez,²¹ aceasta n-are a se înțelege că ele rămân în creștin în forma în care acesta le-a primit la Botez, ci în înțelesul că acesta face ca aceste haruri, prin străduința și faptele sale, să sporească și să rodească, deci să devină virtuți, ori să dispară din el. De asemenea, dacă se accentuează uneori faptul că creștinul n-are nici un merit la dobândirea acestor virtuți, aceasta înseamnă numai că harul divin al acestor virtuți este dat creștinului — ca de-altcun și harul sfințirii și înnoirii prin Botez — înainte de ce el ar putea face ceva bine pentru a-l merita, ele fiindu-i date, ca haruri, alături de harul sfințitor, drept condiții indispensabile pentru renașterea și reînnoirea sa spirituală. Prin împreună-lucrarea creștinului cu aceste haruri, el aduce la viață aceste virtuți, iar apoi la desăvârșire, făcând din ele cununa întregii sale vieți spirituale. Ca haruri, deci, ele sînt date prin taina Sf. Botez și copilului nou botezat, dar prezența lor nu se vădește în el decît în măsura în care acesta crește și se dezvoltă sub aspect psiho-fizic, ajungînd să-și formeze conștiința morală și voința liberă, făcîndu-se astfel capabil de a săvîrși fapte bune ori rele.

Spre a înțelege mai bine raportul dintre harul acestor virtuți și lucrarea omenească, e potrivit să ne folosim de o comparație. După cum sămînța nu poate încolți spre a da naștere firicelului ce va ieși din ea, care apoi devine, prin creștere, o plantă deplin dezvoltată, decît atunci cînd există condiții externe favorabile: umezeală, căldură, lumină, etc., tot astfel harul virtuților teologice nu poate da naștere singur acestor virtuți, decît numai dacă la el se adaogă străduința și lucrarea creștinului. Iată de ce am afirmat mai înainte că aceste virtuți, ca haruri insuflate, dau sufletului creștinului numai o dispoziție, o tendință sau o înclinare spre viața supranaturală, ele însă nu-i dau și o ușurință sau îndemînare în executarea acțiunilor, deoarece acestea se cîștigă prin exercitarea continuă a lor prin atitudini și fapte corespunzătoare.

20 Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, p. 136.

21 Teologii romano-catolici dau de preferință acestor virtuți numele de virtuți supranaturale sau insuflate. Vezi și I. Mausbach, *Katholische Moraltheologie*, VII, Anfl. Münster i. W. B. II 1936, p. 4 și O. Zimmermann, *Lehrbuch der Aszetik*, Freiburg im Br. 1932, p. 97 urm.

Înțelegînd astfel cele trei virtuți teologice, putem spune despre ele că în primul rînd sînt condițiuni absolut necesare pentru desăvîrșirea creștinului, dar în măsura în care ele se cultivă și se dezvoltă, ele devin virtuți desăvîrșite, iar creștinul care le posedă devine creștin adevărat, pe măsură vîrstei deplinătății lui Hristos (cf. Efes. 4, 13). Cele trei virtuți teologice sînt principalele moduri de manifestare a vieții cele noi, supranaturale, pe care creștinul începe să o trăiască din momentul renașterii lui prin taina Sf. Botez, deci ele asigură atît înnoirea vieții creștinului, cît și ridicarea acesteia spre cea mai înaltă treaptă a desăvîrșirii morale; ele sînt în același timp și temelie, dar și încununarea vieții creștine.²² Prin ele întreaga viață a creștinului, deci și celelalte virtuți, primesc înțelesul lor adevărat, de aceea ele sînt specifice creștinismului.

Se poate deci afirma că taina prin care se realizează într-adevăr renașterea spirituală a creștinului — omul cel păcătos murind și născîndu-se un om nou, creștinul — este Botezul.²³ Din punct de vedere moral, Botezul înseamnă începutul unei noi vieți prin care creștinul redobîndește posibilitatea de a deveni asemenea cu Dumnezeu, de a urma drumul desăvîrșirii creștine. Fără taina Sf. Botez această posibilitate este exclusă, deoarece binele pe care-l poate face din fire, nu-l poate mîntui pe om.²⁴

2. *Sf. Mir (mirungerea)*. Prin taina Sf. Mir se conferă celui ce a primit botezul darul Duhului Sfînt, spre a se întări și a spori în viața cea nouă dobîndită prin taina Sf. Botez. Acest efect al tainei îl arată și numirile de pecete (σφραγίς) și întărire sau confirmarea (βεβαίωσις) pe care acesta le mai are, efect ce rezultă limpede din cuvintele Sf. Apostolului Pavel: „Dumnezeu care ne întărește pe noi, împreună cu voi, în Hristos și ne-a uns pe noi, care ne-a și pecetluit pe noi și a dat arvuna Duhului în inimile noastre” (II Cor. 1, 21—22) și ale Sf. Apostolului Ioan: „Voi ungere aveți de la cel sfînt...” (I Ioan 2, 20). Inafară de numirile de mai sus, ea se mai numește: ungere, mirungere, ungerea mîntuirii, împărtășirea Duhului, taina și simbolul Duhului, desăvîrșire, pecetea vieții de veci, punerea mîinilor, ș. a.²⁵ Prin această taină se împărtășește noului botezat harul Duhului Sfînt care luminează

²² Vezi At. Mironescu, o. c., p. 325.

²³ Cf. Schilling, *Lehrbuch der Moraltheologie* I. B. München 1927, p. 192.

²⁴ Cf. Andrusos, *Simbolica*, p. 154, conf. Mărt. lui Dositei def. 1651, def. Conc.

Trid. Sess. 6.

²⁵ Ibid, p. 271 și *Dogmatica*, p. 357—358.

mintea și întărește voința creștinului pentru înțelegerea și mărturisirea adevărurilor de credință și pentru desăvârșirea în fapte bune.²⁶

Raportul dintre efectele acestei taine și cel al Sf. Botez e acela dintre creșterea trupească și naștere: După cum copilul după naștere are nevoie de o îngrijire deosebită ca să crească, tot așa are nevoie și noul botezat să fie întărit prin noi daruri, spre a spori în viața cea nouă, dobândită prin Botez. Harul ce se dă prin taina Sf. Mir este deci un har necesar creșterii și desăvârșirii spirituale și morale. De aceea Sf. Părinți spun că noul botezat abia după primirea tainei Sf. Mir e vrednic de a se numi creștin.

E adevărat că prin taina Sf. Botez se dă celui botezat har suficient pentru a se renaște din punct de vedere duhovnicesc, dar de vreme ce el este încă slab, ca un copil nou născut, în noua viață el are nevoie de o întărire pe care o primește numai prin taina Sf. Mir; aceasta îi dă puterea de a rămâne alipit de Iisus Hristos și de a-și păstra calitatea de membru al Bisericii Sale, de a se întări în credință și de a o mărturisi; de asemenea, de a se putea împotrivi și rezista în fața primejdiilor ce vin din partea dușmanilor mântuirii sale. Iată cum se exprimă un teolog ortodox asupra efectelor acestei taine pentru viața creștinilor: „...înțelegem că ea ne dă curaj a mărturisi cu îndrăzneală credința în Hristos..., că ea ne face a înfrunta ispitele diavolului, ne ajută a înăbuși pornirile poftelor rele ce se ridică în noi și a nesocoti derîderile ... care voiesc a ne descuraja de a mai duce o viață regulată și conformă cu legea creștină”.²⁷

Prin taina Sf. Mir se împărtășesc creștinului îndeosebi cele 7 daruri ale Duhului Sfânt și anume: darul înțelepciunii, al înțelegerii, al sfatului, al puterii, al cunoștinței, al bune credințe și al temerii de Dumnezeu.²⁸ Aceste daruri îi dau creștinului dispoziția de a întrebuința în mod desăvârșit harul cîștigat la îndreptarea sa, putînd astfel ajunge la cîștigarea celor mai alese virtuți, ele nu sînt în sine virtuți, ci numai puteri care ajută la desăvârșirea creștinului în virtute.

După învățătura romano-catolică, aceste daruri ale Duhului Sfânt se numără — alături de cele trei virtuți teologice — la vir-

26 Cf. I. Mihălcescu, *Manual de Teologie Dogmatică*, ed. III, Buc. 1924, p. 235. Cf. Andrusos, *Dogmatica*, p. 361 și *Simbolica*, p. 271.

27 Cf. din At. Mironescu, o. c., p. 603.

28 Mărt. Ort. P. I. Răsp. la întrebarea 73 și urm. Cf. Isaia 11, 2—3 și Apoc. 4, 5... Vezi și E. Braniște, *Contribuții la istoria literaturii teologice bizantine*, Nicolae Cabasila: *Despre viața în Hristos*, în *Studii Teologice*, Seria II-a, anul XIV nr. 1—2, ianuarie—februarie 1962, p. 18.

tuțile insuflate ce se primesc de creștin deodată cu harul sfințitor în taina Sf. Botez²⁹ și se consideră ca fiind într-o foarte strânsă legătură cu virtuțile teologice, fiind vărsate în sufletul creștinului deodată cu acestea.³⁰ Învățătura ortodoxă susține că aceste daruri nu se dau prin taina Sf. Botez, ci prin taina Sf. Mir, fiind daruri speciale ale Duhului Sfânt pentru creșterea și desăvârșirea în viața cu adevărat creștină.³¹ Fundamentînd din punct de vedere logic poziția Bisericii Ortodoxe în legătură cu împreunarea Tainei Mirungerii cu cea a Botezului față de practica Bisericii romano-catolice, teologul grec Andrutsos de fapt întărește și cealaltă teză ortodoxă, anume că darurile speciale ale Duhului Sfânt se dau prin taina Sf. Mir și nu prin botez. „Intr-adevăr, botezul realizează ființa creștină, fiind nașterea și intrarea în viața spirituală prin Hristos și alcătuindu-se din toate darurile spirituale necesare pentru această transformare din întuneric în lumină, din vechiul Adam în omul cel nou. Dar imboldul în viața aceasta spirituală începută, întărirea pașilor în trăirea duhovnicească deschisă de la botez, are nevoie de harul dătător de viață al Sfîntului Duh, care călăuzește pe credincios în calea cea lungă a încercărilor spirituale și a luptei pentru Domnul. Astfel, în timp ce botezul se referă mai mult la acordarea firii spirituale prin Hristos, ungerea cu Sf. Mir este aceea care dezvoltă această fire spirituală în viața personală creștină”.³²

Iată care este însușirea specifică a fiecăruia din cele 7 daruri ale Duhului Sfânt.³³

1. Darul *înțelepciunii* este acela care conferă creștinului o luminare deosebită spre a cunoaște și înțelege atît adevărurile de credință, cît și celelalte adevăruri, în raport cu adevărul suprem, Dumnezeu.

2. Darul *înțelegerii* este darul prin care creștinul primește o putere deosebită de a înțelege în special tainele și voia lui Dumnezeu.

29 Cf. Schilling, o. c., p. 192.

30 Vezi și Th. Specht, Lehrbuch der Dogmatik II B. Regensburg 1925, p. 220.

31 E de mirare că unii teologi ortodocși, care s-au folosit în lucrările lor de izvoare romano-catolice, n-au sesizat deosebirea și au acceptat teza romano-catolică în lucrările lor. Astfel Voiutski (în o. c., vol. II, p. 166) acceptă teza romano-catolică, iar At. Mironescu. (în o. c., p. 329 și 630) de-a dreptul se contrazice, deoarece într-un loc acceptă teza catolică, iar în altul revine la teza ortodoxă. Dintre teologii romano-catolici, foarte puțini își însușesc în lucrările lor teza ortodoxă; între aceștia e B. Bartmann, vezi o. c. II B., p. 285.

32 Citat din Andrutsos, Simbolica, p. 273—274.

33 După Em. Voiutski, Prelegeri academice din Teologia morală Ortodoxă, vol. II, 1911, p. 167.

3. Darul *sfatului* este ajutorul suprafiresc pe care îl primește creștinul atunci când se găsește într-o stare de nehotărîre în ceea ce privește săvîrșirea unor fapte pentru preamărirea lui Dumnezeu și pentru propria sa mîntuire.

4. Darul *puterii* este ajutorul pe care îl primește creștinul ca o întărire sufletească, spre a se putea opune cu curaj greutăților și ispitelor prin care trece.

5. Darul *cunoștinței* sau al științei este o putere deosebită pe care creștinul o primește spre a cunoaște raportul dintre bunurile vremelnice și cele veșnice, iar în temeiul acestei cunoștințe să le prețuiască pe fiecare pe cît se cuvine.

6. Darul *bunei credințe* (pietății, evlaviei) e puterea deosebită pe care creștinul o primește pentru a stărui în supunere și rîvnă față de Dumnezeu și a împlini cu statornicie toate cele ce sînt spre preamărirea lui Dumnezeu.

7. Darul *temerii de Dumnezeu* e darul în puterea căruia creștinul face cele bine plăcute lui Dumnezeu din frică filiască față de El, temîndu-se să nu piardă dragostea lui printr-o purtare nevrednică.

3. *Euharistia* (Cuminecătura). Sf. Euharistie este taina prin care, sub forma pîinii și a vinului, creștinul se împărtășește cu însuși trupul și sîngele Domnului Iisus Hristos. Prin această taină creștinul se împărtășește cu jertfa euharistică, săvîrșită la Sf. Liturghie tocmai în acest scop.³⁴ Ea este cea mai însemnată dintre toate tainele, deoarece în timp ce prin celelalte taine se împărtășește creștinilor numai harul divin cîștigat prin jertfa de pe cruce a Mîntuitorului, prin Sf. Euharistie creștinii se împărtășesc cu însuși trupul și sîngele Mîntuitorului.³⁵

Din punct de vedere moral, această taină are pentru creștini cea mai mare importanță, deoarece ea a fost instituită de Mîntuitorul ca hrana spirituală cea mai înaltă a creștinului (cf. Mt. 26, 26, 28; Mc. 14, 22—24; Lc. 22, 19—20; Ioan 6, 27; 6, 32—33; 6, 48—58), precum și ca arvună a dobîndirii fericirii veșnice. Precum spune Sf. Ignatie al Antiohiei, ea este o „medicină” a nemuririi și un mijloc împotriva morții, dar cu atît mai mult un mijloc de a viețui împreună cu Hristos; ea este punctul central al rînduiei mîntuirii noastre, ea este pomul vieții duhovnicești pre-

34 Vezi E. Braniște, Explicarea Sf. Liturghiei, după Nicolae Cabasila, București 1943, p. 61.

35 Idem, în: Contribuții., După viața în Hristos, în o. c., p. 19.

figurat în rai de pomul vieții (Gen. 2, 9; 3, 22) și nu este numai o comoară prețioasă a credinței creștine, ci e și mijlocul cel mai eficace pentru a întări și exercita credința și a o face roditoare în fapte bune. Ea este și semnul vizibil al unirii noastre reale cu Hristos și al învierii dimpreună cu El.³⁶

Necesitatea și importanța acestei taine pentru viața spirituală și morală a creștinilor rezultă în mod evident din cuvintele Mântuitorului: „...De nu veți mânca trupul Fiului Omului și de nu veți bea sîngele lui, nu veți avea viață întru voi” (Ioan 6, 53). Efectele pe care ea le are asupra creștinilor sînt următoarele: 1. Unirea reală și tainică cu Mântuitorul Hristos; după cuvintele Sale: „Cel ce mănîncă trupul meu și bea sîngele meu, acela petrece întru mine și eu întru el” (Ioan 6, 53). 2. Deoarece prin Sf. Euharistie se însușesc în mod individual roadele jertfei euharistice care în esență este una și aceeași cu jertfa de pe cruce, ea are ca efect și curățirea sau iertarea păcatelor, bineînțeles a celor ușoare.³⁷ 3. Garanția sau arvuna dobîndirii vieții veșnice, după cuvintele Mântuitorului: „...Cel ce va mîncă din pîinea aceasta nu va muri în veac” (Ioan 6, 51).³⁸

Așadar, fiecare creștin e dator a se împărtăși cu această taină, deoarece ea este însuși izvorul harului divin și garanția nemuririi. Practica Bisericii Ortodoxe recomandă creștinilor o împărtășire cît mai deasă,³⁹ deoarece, precum se vede din odele și rugăciunile canonului Sf. Cuminecături, ea aduce celor ce o primesc cu vrednicie și curățenie și o înnoire sufletească, o bucurie și o rîvnă în împlinirea poruncilor și o încredere în bunătatea și ajutorul dumnezeiesc.

Dar tocmai pentru că Sf. Cuminecătură este însuși trupul și sîngele Domnului, care se dă ca hrană duhovnicească creștinilor, cel ce se împărtășește trebuie să se pregătească în mod deosebit pentru aceasta (cf. I Cor. 11, 28—29) atît din punct de vedere sufletesc, cît și trupesc. Înainte de toate, acesta trebuie să fie în stare harică, adică să fie liber de orice păcat de moarte, cel întinat cu astfel de păcate este mort sufletește, iar această hrană duhovnicească nu se dă morților, ci viilor.⁴⁰ Deci, cel ce se

36 Cf. Andrutsos, *Dogmatica*, p. 385—386; A. Koch, o. c., p. 180; B. Bartmann, o. c., B. II, p. 329 urm.

37 Cf. E. Braniște, *Explicarea Sf. Liturghii*, după Nicolae Cabasila, București 1943, p. 61.

38 Efectele acestei taine se văd și din formula rostită de preot la împărtășire: „Se împărtășește ... spre iertarea păcatelor și spre viața de veci”.

39 Nu e îngăduit a se face totuși o împărtășire prea deasă, deoarece atunci ea devine o hrană obișnuită și comună.

40 Cf. At. Mironescu, o. c., p. 609.

împărtăşeşte, e necesar ca, înainte de aceasta, să fi dobândit iertarea păcatelor prin taina Pocăinţei. E adevărat că şi Sf. Euharistie are ca efect iertarea păcatelor, dar numai a păcatelor uşoare, deoarece pentru iertarea celorlalte păcate — înafară de cel strămoşesc — şi îndeosebi a celor grele sau de moarte, este o taină specială şi anume taina Pocăinţei sau a Mărturisirii. Iar faptul că Sf. Cuminecătură iartă numai păcatele uşoare, se poate vedea din cuvintele Sf. Apostol Pavel: „Căci cel ce mănîncă şi bea cu nevrednicie, îşi mănîncă şi îşi bea lui osîndă, nesocotind trupul Domnului” (I Cor. 11, 29). La curăţenia sufletească a celui ce se împărtăşeşte trebuie să se mai adauge credinţa că se împărtăşeşte cu însuşi trupul şi sîngele Domnului, apoi nădejdea dobîndirii vieţii veşnice şi dragostea către Dumnezeu, cu care ne unim în această taină. De asemenea e necesară o dorinţă stăruitoare, o foame şi o sete sufletească de a se uni cu Hristos, precum şi umilinţa şi evlavie corespunzătoare. În ce priveşte pregătirea trupească, aceasta constă în ajunare, reţinere mai dinainte de la îmbuibare şi plăceri trupeşti şi, în general, în curăţenie trupească.

Insemnătatea Sf. Cuminecăturei pentru viaţa morală a creştinului se poate rezuma în următoarele: Ea umple de har şi binecuvîntare pe cel ce o primeşte cu vrednicie, face să petreacă în noi înşine Hristos, ne curăţeşte de păcatele uşoare şi ne fereşte a săvîrşi păcate de moarte, ne dă o dispoziţie şi o rîvnă deosebită spre săvîrşirea celor bune, ne întăreşte în credinţă şi ne dă bucuria duhovnicească a vieţuirii în Hristos. Ea opreşte aprinderea poftelor şi a dorinţelor păcătoase din noi, slăbeşte tăria patimilor şi ne dă putere ca să înaintăm pe calea desăvîrşirii morale şi a virtuţii. În sfîrşit, ea uneşte pe toţi cei ce o primesc în acelaşi trup tainic al lui Hristos şi le dă arvuna vieţii veşnice (cf. I Cor. 10, 16 urm.; Ioan 6, 51).

4. *Pocăinţa*. Pocăinţa sau Mărturisirea este taina prin care creştinul, căindu-se de păcatele ce le-a săvîrşit şi mărturisindu-le înaintea preotului duhovnic, primeşte de la Dumnezeu — prin mijlocirea preotului — iertarea păcatelor, fiind astfel reaşezat în starea harică din care căzuse prin acestea. Din acest motiv, Pocăinţa se mai numeşte şi al doilea botez.⁴¹

Momentele esenţiale care constituie taina Pocăinţei sînt următoarele: Mai întîi, păcătosul hotărîndu-se să se îndrepteze, cu umilinţă şi cu inimă înfrîntă se apropie de Dumnezeu, spre a-şi

41 Andrusos, Dogmatica, p. 401—402.

mărturisi înaintea preotului duhovnic păcatele săvârșite. Acesta, după ce îi ascultă mărturisirea sinceră a tuturor păcatelor săvârșite și după ce constată căința și părerea de rău a păcătosului din pricina păcatelor săvârșite de el, îi dă dezlegare sau iertare, iar apoi îi dă o epitimie sau un canon, adică o pedeapsă medicinală, spre a-i folosi la îndreptare.

Importanța și necesitatea acestei taine pentru viața creștinilor este evidentă, deoarece Botezul neputîndu-se repeta, e nevoie de o altă taină prin care să ierte păcatele făcute după Botez și aceasta cu atît mai mult cu cît Botezul nu șterge decît vina și pedeapsa păcatului strămoșesc, dar nu și urmările acestuia, ceea ce înseamnă că datorită acestora, creștinul păcătuiește și după Botez, făcînd nu numai păcate ușoare, ci și păcate grele, sau de moarte. De aci rezultă că orice creștin este dator să se folosească de această taină ori de cîte ori a căzut în păcate și, deci, a rupt legătura cu Dumnezeu, decăzînd din starea harică, fiindcă numai prin ea se poate restabili această legătură, iar creștinul ajungînd astfel iarăși în starea harică, e din nou capabil să facă fapte bune, îndepărtîndu-se astfel și scăpînd de osînda veșnică.

Dar mărturisirea păcatelor e necesară chiar pentru cei ce au progresat în virtute, mai întîi fiindcă și aceștia niciodată nu pot fi siguri că nu au săvârșit vreun păcat greu, iar în al doilea rînd, ea e necesară fiindcă este și un mijloc eficace de a se feri de păcate în viitor și de a progresa în viață virtuoasă. De aceea Sf. Ciprian zice: „Sînt mai mari prin credință și mai buni prin frică păcătoșii care nesăvîrșind vreo greșală grea, se întorc îndată ce gîndesc la ea, o mărturisesc cu inimă înfrîntă și zdrobită înaintea preoților Domnului și caută leacul ranelor lor, deși ușoare și nepericuloase”.⁴² Porunca a IV-a bisericească nu stă împotriva primirii cît mai dese a acestei Sf. taine, deoarece ea fixează numai un minim obligatoriu. Iar în mod special sînt obligați să se împărtășească de această taină cei ce se pregătesc pentru primirea altor taine, ca: Euharistia, Preoția, Nunta și Maslul, spre a se curăți de toate păcatele, apoi cei ce se găsesc pe patul de moarte sau în grele suferințe.

Precum s-a putut vedea din momentele esențiale ce constituie această taină, la nici o altă taină nu se cere o conlucrare mai mare din partea primitorului, ca la taina Pocăinței. Pentru ca ea să-și aibă efectul binefăcător se cere ca primitorul să îndepli-

42 Sf. Ciprian, De lapsis, c. 28, la At. Mironescu, o. c., p. 618.

nească mai multe condițiuni și anume:⁴³ 1. Să se recunoască vinovat de păcatele mărturisite, să se căiască de ele în mod sincer și, încredințat de îndurarea lui Dumnezeu, să se hotărască să nu mai păcătuiască în viitor. 2. De la o mărturisire la alta să se poată constata o tendință de îndreptare și chiar o îndreptare reală din partea păcătosului, deoarece fără o asemenea îndreptare, la care păcătosul se hotărăște, dar de care hotărîre nu se ține, Mărturisirea nu-și are nici un rost.

De aceea Sf. Apostol Pavel zice: „Pocăiți-vă și vă întoarceți, ca să se spele păcatele voastre” (F. Ap. 3, 19); iar Sf. Vasile cel Mare zice: „Spre a se mîntui, nu este de-ajuns celor ce se căiesc să se îndrepteze de păcat, ci trebuie să aducă roade adevărate de pocăință”. 3. Să aibă credință și nădejde în îndurarea lui Dumnezeu că va fi iertat, pentru credința și dragostea lui Hristos, precum spune Sf. Apostol Petru: „Toți proorocii mărturisesc că toți cîți vor crede în El, vor primi în numele lui iertarea păcatelor” (F. Ap. 10, 43). 4. Să-și mărturisească păcatele înaintea preotului duhovnic, deoarece numai preoților li s-a dat harul și puterea de a ierta păcatele (cf. Mt. 18, 18; Ioan 20, 22—23; F. Ap. 19, 18, etc.). 5. Cel ce s-a mărturisit, să-și îplinească epitimia sau canonul pe care l-a primit din partea duhovnicului, care are drept scop a-l ajuta pe penitent să evite prilejurile spre păcat, a-i dispune cugetarea, simțirea și voința spre fapte bine plăcute lui Dumnezeu și a-i da astfel ajutor spre îndreptare.⁴⁴

Dar abstracție făcînd de caracterul ei de taină, Pocăința nu e numai o practică specific creștină, ci e o manifestare ce se bazează pe o adîncă nevoie sufletească, ce se găsește în însăși firea sau natura umană în general. Astfel, e cunoscut faptul că, din firea lui, omul cînd are o bucurie, ține să o împărtășească și altora (Lc. 15, 4—6; 15, 8—9); tot așa se întîmplă și în cazul cînd are o supărare, o greutate pe cuget, sau cînd își simte conștiința încărcată de vreun păcat greu. Adeseori el se destăinuiește unui prieten, iar uneori poate merge pînă acolo încît, dacă a comis vreo nelegiuire, se predă autorităților pentru a fi pedepsit. Conștiința vinovăției nu-i dă păcătosului liniștea necesară, de aceea el caută să se destăinuiască, în nădejdea că va putea astfel scăpa de muștrările ei. Unii merg pînă acolo încît, neavînd tăria sufletească de a-și dezvălui păcatul, se sinucid, iar alții se pedepsesc singuri, supunîndu-se diferitelor privațiuni sau umilințe. Toate

43 După I. Mihălcescu, o. c., p. 240.

44 Vezi P. Deheleanu, o. c., p. 361.

acestea ne dau cea mai bună dovadă că oamenii din fire simt totdeauna nevoia de a-și ușura sufletul de povara păcatelor care îi apasă, ceea ce înseamnă că ei simt nevoia de a se pocăi. Și dacă aceasta s-a dovedit necesară în toate timpurile, cu atât mai mult reiese în evidență necesitatea tainei Pocăinței pentru creștini, taină care într-adevăr aduce o reală vindecare și ușurare.

5. *Preoția* (Hirotonia). Preoția este acea sfântă taină prin care — prin punerea mâinilor episcopului și prin rugăciunile corespunzătoare — se revarsă harul divin asupra unei persoane de parte bărbătească anume pregătită, sfințindu-l și așezându-l într-o treaptă a ierarhiei bisericești, dându-i astfel puterea de a învăța cuvântul lui Dumnezeu, de a săvârși Sf. Taine și de a conduce turma cuvântătoare pe calea mântuirii.

Datorită faptului că Preoția este o taină prin care cel ce o primește este ales și instituit într-o clasă specială care conduce și sfințește pe credincioși;⁴⁵ de asemenea, luînd în considerare înalta chemare, demnitate și sfințenie a stării preoțești precum și datoriile și sarcinile împreunate cu aceasta și totodată faptul sau vocație spre aceasta (cf. Ioan 15, 16; Evr. 5, 4, etc.), cel chemat spre această taină trebuie să se pregătească în mod deosebit pentru primirea ei. Insușirile sau calitățile pe care trebuie să le îndeplinească un preot se tratează pe larg în cadrul studiului Pastoralei. Aici, noi menționăm doar atât că pregătirea viitorului preot va trebui să urmărească pe de-o parte desăvîrșirea lui morală, iar pe de altă parte, cîștigarea cunoștințelor necesare legate de slujba preoției. În conformitate cu cele spuse de Sf. Apostol Pavel în F. Ap. 20, 28 și I Timotei 4, 16, preotul trebuie să ia aminte mai întâi de el, iar apoi de turma încredințată lui, căci numai așa se va putea mîntui el și toată turma.

Taina Hirotoniei are asupra celui ce o primește următoarele efecte: 1. Împărtășește celui hirotonit harul divin, spre a îndeplini cu vrednicie cele ce se țin de treapta ierarhiei în care a fost instituit (cf. I Tim. 4, 14; II Tim. 1, 6). 2. Imprimă asupra celui hirotonit un caracter neșters prin care el este așezat în tagma sau în cinul preoțesc.⁴⁶ Datorită importanței pe care o are ierarhia în cadrul Bisericii, e necesar ca acei ce au primit Hirotonia în oricare treaptă ierarhică, să fie cu cea mai mare grijă și râvnă în vederea împlinirii îndatoririlor lor, deoarece numai astfel își vor putea îndeplini rostul lor și chemarea lor înaltă.

⁴⁵ Andrutsoș, Dogmatica, p. 414 și Simbolica, p. 315.

⁴⁶ Ibid., p. 316.

Precum se poate vedea ușor, taina Hirotoniei are o importanță foarte mare pentru desăvârșirea vieții creștinilor. Această importanță e îndoită și anume, mai întâi pentru cel hirotonit, iar în rîndul al doilea, pentru cei ce sînt încredințați acestuia spre păstorie. Pentru cel hirotonit, importanța ei constă în înalta demnitate și chemare ce i-o conferă această taină, osebindu-l de ceilalți creștini și făcîndu-l urmaș al Apostolilor, calitate ce-i prelinge o exigență deosebită față de sine însuși, iar pentru cei încredințați lui spre păstorie, importanța acestei taine constă în calitatea pe care ea o conferă celor hirotoniți, de a fi pentru credincioși slujitori ai lui Iisus Hristos și economi ai tainelor lui Dumnezeu (cf. I Cor. 4, 1), deci în lucrarea preoțească pe care preotul trebuie să o săvîrșească pentru mîntuirea credincioșilor. De aceea, pe bună dreptate se poate afirma că taina Hirotoniei sfințește pe preot, pentru ca acesta, la rîndul său, prin lucrarea lui, să poată sfinți pe credincioși. De aici rezultă înalta — dar, în același timp, și greaua — sarcină și răspundere a preotului atît pentru sine însuși, cît mai ales pentru turma încredințată lui pentru a o conduce pe calea mîntuirii.

6. *Nunta* (Căsătoria, Cununia). Nunta este taina prin care un bărbat și o femeie se unesc în mod voit, spre a trăi împreună toată viața, a da naștere și a crește copii, precum și a se ajuta reciproc, primind pentru aceasta harul divin, prin rugăciunile preotului.

Înainte de a fi fost ridicată de Mîntuitorul la rangul de taină, căsătoria a fost cel mai vechi așezămînt social pe pămînt, care s-a dovedit atît de necesar neamului omenesc. În Noul Testament, Mîntuitorul a ridicat acest așezămînt la rangul de taină, legătura dintre bărbat și femeie prin căsătorie închipuind astfel legătura dintre Hristos și Biserică (cf. Efes. 5, 32).

Scopul cel dintîi al căsătoriei este împreună-viețuirea și ajutorarea reciprocă a celor doi soți, pentru a putea face față mai ușor greutăților vieții (cf. Gen. 1, 28). Al doilea scop al ei este continuarea neamului omenesc, prin nașterea și creșterea de fii (cf. Gen. 1, 28). Al treilea scop al ei este preîntîmpinarea imoralității, prin îngăduința legăturii trupesti dintre soți (cf. I Cor. 7, 2 urm.).

Deoarece Sf. Apostol Pavel după ce reproduce cuvintele din Geneză: „Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeie sa și vor fi amîndoi un trup” (Efes. 5, 31;

cf. Gen. 2, 24), adaugă: „Taina aceasta mare este, iar eu zic în Hristos și în Biserică” (Efes. 5, 32), rezultă de aici că legătura aceasta dintre bărbat și femeie atât de strânsă, pînă a fi socotiți amîndoi un trup, *este o taină*, după asemănarea legăturii dintre Hristos și Biserică Sa. Din acest motiv, în vederea Căsătoriei, creștinul trebuie să se pregătească în chip deosebit. Astfel, cea dintîi datorie pe care o are, este de a proceda cu toată grija la alegerea tovarășului de viață, avînd în vedere calitățile lui spirituale și morale. fiindcă numai așa Căsătoria își va putea îndeplini scopul. Viitorii soți nu trebuie să se amăgească, lăsîndu-se atrași unul spre celălalt numai de porniri fizice sau interese momentane ce ar putea fi satisfăcute prin Căsătorie, ci ei trebuie să caute unul la celălalt „frumusețea sufletească netrecătoare”, însușirile psihice și morale, fiindcă atunci, chiar după ce frumusețea trupească a trecut, se vor simți legați totdeauna unul de celălalt. Numai intențiile bune și curate ce stau la temelie unei căsătorii vor fi întărite și sporite prin harul divin ce se revărsă asupra celor ce se căsătoresc în taina Nunții. De aceea, numai acele căsătorii care se clădesc pe o temelie durabilă, vor constitui pentru cei doi soți — precum și pentru copiii lor — mijloace de propășire și desăvîrșire creștinească pe calea virtuții.

Dacă o căsătorie se încheie în astfel de condițiuni, atunci, desigur, efectele tainei vor fi vizibile, astfel că prin harul revărsat asupra celor doi soți, se va stabili între ei o legătură trupească și sufletească statornică, o armonie durabilă care îi va face înțelegători și îngăduitori unul față de celălalt și le va da tăria de a putea suporta toate greutățile vieții; de asemenea îi va ajuta să-și poată crește copiii în dragoste creștinească și în frică de Dumnezeu, iar familia va deveni o adevărată vatră din care va porni practicarea celor mai alese virtuți.

Cei ce se căsătoresc mînați de alte interese și scopuri și fără o afinitate sufletească unul față de celălalt comit o gravă eroare și totodată un păcat greu, deoarece necinstesc dintru început taina spre care se îndreaptă și cu toate că au primit-o, efectele ei nu se văd, deoarece ei s-au apropiat cu nevrednicie de ea. Atunci neînțelegerile dintre soți se nasc foarte ușor, din pricini de nimic, certurile devin tot mai dese și în loc să se statornicească între ei buna viețuire și dragostea, se naște și se statornicește ura. Copiii crescuți într-o astfel de atmosferă familială, vor fi lipsiți de respect și dragoste față de părinți, dar și de cre-

dința și dragostea față de Dumnezeu. O astfel de căsătorie devine un adevărat focar de imoralitate.

Mai amintim aici că învățătura creștină susține unitatea și indisolubilitatea căsătoriei, ceea ce înseamnă că formele inferioare de căsătorie (poligamia și poliandria) sînt abolite, admitîndu-se numai forme de căsătorie monogamică și monoandrică (o singură femeie și un singur bărbat); de asemenea, încheierea acesteia ca o legătură pentru întreaga viață, divorțul neîngăduindu-se decît pentru motiv de adulter.⁴⁷

7. *Maslul* (Eleoungerea). Sf. Maslu este acea taină în care — prin ungerea cu untdelemn sfințit și prin rugăciunile preoților — se împărtășește creștinilor bolnavi harul tămăduirii de boalele sufletești și trupești, precum și iertarea păcatelor (cf. Iac. 5, 14—15).⁴⁸ Maslul este — ca și Hirotonia și Nunta — o taină ce se împărtășește numai unei categorii de creștini — și anume, celor bolnavi trupește și sufletește. Romano-catolicii restrîng împărtășirea acesteia numai bolnavilor de moarte, ca ungerea cea de pe urmă (extrema unctio).⁴⁹

Scopurile acestei taine sînt: 1. Vindecarea de boalele trupești și sufletești; dacă vindecarea nu urmează totdeauna, în mod necesar însă urmează; 2. Iertarea păcatelor, în cazul că aceasta nu s-a făcut anterior prin taina Pocăinței.⁵⁰

Pentru ca taina Sf. Maslu să aibă efect, se cere din partea creștinului care îl primește să-i pară rău de păcatele săvîrșite, sau, dacă e conștient, să se fi mărturisit în fața preotului duhovnic, de unde s-a adoptat practica de a se administra celui bolnav mai întîi taina Pocăinței și apoi taina Sf. Maslu. E necesar apoi ca bolnavul să aibă credință în îndurarea lui Dumnezeu, nădejde și dragoste. De asemenea este necesar să fie curat și din punct de vedere trupesc. În acest chip, prin taina Sf. Maslu, bolnavul dobîndește cel puțin ușurare și mîngîiere sufletească, putînd suporta, fără a cîrî împotriva lui Dumnezeu, încercările și suferințele prin care trece.

IV. TREPTILE DESĂVÎRȘIRII VIEȚII CREȘTINE PRIN SF. TAINE

În cele dinainte am arătat pe scurt care sînt efectele fiecăreia din Sfintele Taine asupra vieții creștinului și ne-am putut

47 Dreptul bisericesc se ocupă în mod amănunțit cu motivele pe care Biserica le admite drept cauze ale divorțului.

48 Vezi și Andrutsos, *Dogmatica*, p. 426.

49 Vezi B. Bartmann, o. c. II B, p. 426.

50 H. Andrutsos, *Simbolica*, p. 323.

da seama că harurile oferite acestuia prin mijlocirea lor sînt bogate și variate, ele corespunzînd diferitelor nevoi din viața creștinului de la naștere pînă la moarte. De-altfel, unul din punctele principale din care rezultă sensul Noului Testament față de Vechiul Testament ni se pare tocmai acesta: În timp ce legea Vechiului Testament era lipsită de mijloacele necesare pentru realizarea unui ideal religios-moral mai înalt, Noul Testament aduce cu sine mijloacele harice necesare pentru împlinirea acestui ideal, iar aceste mijloace harice sînt în primul rînd Sf. Taine.⁵¹ Prin mijloacele oferite de noua învățătură, creștinul, ca urmare și ca efect sau rod al jertfei Mîntuitorului pe cruce, se îndreaptă înaintea lui Dumnezeu, se sfințește și se renaște ca o făptură nouă (cf. Gal. 6, 15), ceea ce nu-i era cu puțință Legii vechi, deoarece ea cuprindea numai umbra bunurilor viitoare (Evr. 10, 1). Dar și mai mult: Prin mijloacele oferite de Noul Testament, creștinul n-are numai puțința de a se renaște pentru o viață nouă, ci dobîndește puterea de a se desăvîrși, adică de a se perfecționa în mod continuu, spre a putea ajunge la ceea ce i-a fost dat omului — ca dispoziție — prin însuși actul creației: asemănarea cu Dumnezeu (cf. Mt. 5, 48). Datorită iubirii nesfîrșite a lui Dumnezeu față de el, acesta se găsește în mod permanent sub purtarea de grijă a lui Dumnezeu, care prin mijloacele instituite de Mîntuitorul și lăsate în visteria Sfintei Sale Biserici, de asemenea prin prezența reală și continuă a Sa în Sf. Biserică (Mt. 28, 20), îi dă posibilitate creștinului să ajungă la cea mai înaltă desăvîrșire morală.

Este însă de la sine înțeles că harul oferit creștinilor prin Sf. Taine nu lucrează asupra acestora nici în mod magic, nici în chip mecanic, deoarece — precum spune Fer. Augustin — dacă Dumnezeu l-a făcut pe om fără voia lui, nu vrea însă să-l mîntuiască tot fără voia lui, ci din contră, numai cu voia și cu străduința lui. Mîntuirea creștinului nu este deci un simplu dar divin, ci este o lucrare care se înfăptuiește în el în mod treptat, ca urmare a conlucrării acestuia cu harul divin pe care îl primește prin Sf. Taine. În acest fel, creștinul începe o viață nouă, viața în Hristos, pe care strălucitul teolog bizantin Nicolae Cabasila⁵²

51 Cf. Ioan 1, 17; Iacob 1, 17.

52 N. Cabasila, *Despre viața în Hristos*, trad. cu un studiu introductiv de Pr. T. Bodogae, Sibiu 1946, p. 1. Un studiu scurt dar documentat asupra acestei lucrări a lui N. Cabasila, de o valoare remarcabilă, a publicat prof. E. Braniște, sub titlul: *Contribuții la istoria literaturii teologice bizantine*. N. Cabasila: *Despre viața în Hristos*, în rev. „St. Teol.”. S. II, anul XIV, nr. 1—2, ian.—febr. 1962, p. 13—15.

o definește ca o viață supranaturală, o trăire în Hristos prin harul Sfintelor Taine. despre care se exprimă astfel: „Viața în Hristos începe și se dezvoltă în viața pămîntească, însă desăvîrșirea ei se atinge abia cînd ajungem în viața viitoare”.⁵³ „Ca orice viață, așa și viața în Hristos și după chipul lui Hristos, are o naștere, o pruncie, o creștere și o stare a bărbăției, a desăvîrșirii sau sfințeniei. Intrucît viața aceasta se naște, crește și se desăvîrșește prin harul Duhului sau prin Duhul, ea se numește viață duhovnicească”.⁵³

Cea dintîi treaptă pe scara desăvîrșirii duhovnicești care urmează după îndreptare, este pruncia duhovnicească. Pruncia duhovnicească este o stare a omului născut ca o făptură nouă prin taina Sf. Botez, deci a creștinului în care acesta, datorită curățirii de păcate și a reînnoirii cîștigate prin îndreptare, poate săvîrși binele, deoarece voința lui nu mai este ținută în legăturile păcatului (Rom. 8, 4; Cor. 3, 1; I Petru 2, 2; Evrei 5, 12 etc.). Cu toate acestea, făptura nouă a creștinului în această stare este încă firavă și slabă, întocmai ca a unui copil care învață să umble, sau ca a unui convalescent după o boală grea. Din acest motiv, cu toate că el are credință în Hristos, el nu și-a dobîndit încă deprinderea și statornicia în calea binelui; de aceea trebuie să se străduiască mereu spre aceasta, adică spre dobîndirea virtuților. Aflîndu-se în această stare, creștinul se poticnește ușor, deoarece ispitele sau amăgirile celui viclean lesne îl pot face să cadă. Sf. Apostol Pavel în epistolele sale adeseori își exprimă părerea de rău și mîhnirea că unii dintre cei pe care i-a renăscut pentru o nouă viață, se manifestă mereu ca prunci în cele duhovnicești (I Cor. 3, 1; Gal. 5, 10; Evrei 5, 12 etc.) și sînt gata să se poticnească, dacă nu s-au și poticnit și au căzut (Ef. 4, 14). În această stare, cea dintîi datorie a creștinilor este de a se sili să-și păstreze noua viață dobîndită în Hristos, prin potrivirea voinței lor cu voia lui Dumnezeu, adică, prin ascultarea de voia lui Dumnezeu⁵⁴ și prin înlăturarea tuturor gîndurilor potrivnice binelui; celor ce fac astfel, li se potrivesc cuvintele psalmistului: „Poruncile tale, Doamne, nu le-am uitat” (Ps. 118, 176).

Asalturile celui viclean se dau asupra creștinului îndeosebi cînd se află în această stare, deoarece, în afară de ajutorul harului divin, el nu mai are nici un mijloc decît voința sa, spre a

53 Invățătura de Credință Creștină Ortodoxă, București 1952, p. 131.

54 N. Cabașila, o. c., p. 135.

se împotrivi uneltirilor acestuia. Această voință este însă liravă și neexercitată, deoarece nu și-a putut câștiga încă deprinderea virtuților, care i-ar fi de mare ajutor. Căderea aceasta este ușoară, dar păcatul lor este greu. Unora ca aceștia li se adresează cuvintele Sf. Apostol Pavel: „Căci este cu neputință pentru cei ce s-au luminat odată și au gustat din darul ceresc și s-au făcut părtași și Duhului Sfânt și au gustat cuvântul cel bun al lui Dumnezeu, și puterile veacului ce va să vină și au căzut, a-i înnoi iarăși spre pocăință, ca unii ce răstignesc pentru ei a doua oră pe Fiul lui Dumnezeu și-l fac de batjocură” (Evr. 6, 4—6).

Dacă creștinul nu s-a poticnit în timpul prunciei duhovnicești, ci a urmat poruncile Domnului, el începe să pășească pe o nouă treaptă a vieții în Hristos, anume pe cea a creșterii sau a sporirii duhovnicești. Aceasta se caracterizează prin străduința creștinului de a săvârși în mod constant cele bine plăcute lui Dumnezeu, adică de a săvârși în mod neîntrerupt fapte bune, așadar prin zelul sau rîvna continuă a creștinului de a împlini voia lui Dumnezeu. Prin aceasta creștinul își câștigă statornicie și siguranță pe calea binelui, ne mai putînd fi ușor clătinat de ispite, chiar dacă acestea sînt puternice; aceasta e faza în care creștinul se zidește duhovnicește, adică își clădește și își înalță virtuțile sale, pe temelia dragostei față de Dumnezeu. Harul lui Dumnezeu e mereu prezent în creștin, după cuvintele Sf. Apostol Pavel: „Căci Dumnezeu este cel ce lucrează în voi...”, dar străduința lui trebuie să fie neîntreruptă: „...lucrați cu frică și cu cutremur la mîntuirea voastră” (Filip. 2, 12—13). Raportul dintre pruncia duhovnicească și creșterea în Hristos îl arată Sf. Apostol Pavel în Epistola către Efeseni: „...ca să nu mai fim prunci, aruncați de valuri și purtați de tot vîntul învățăturii, în amăgirea oamenilor, întru vicleșug, spre uneltirea înșelăciunii, ci ținînd adeverul în dragoste, să creștem în toate întru el, care este capul Hristos...” (Efes. 4, 14—15).

Cu toate acestea, creștinul poate cădea în păcat și în această stare, deoarece virtutea lui nu este atît de desăvîrșită, încît să-l poată feri cu totul de păcat. Ce e drept, acum creștinul își dă seama de harul ce este întru el și de puterea acestuia, dar dacă ispitirile sînt puternice, el poate cădea în păcat, deoarece voința lui încă nu-i atît de puternică să reziste acestora, chiar dacă el își dă seama că se lasă tîrît în calea păcatului. Această stare a creștinului, Sf. Diadoh al Foticeei o explică astfel: „Cînd cineva stă într-o vreme de iarnă într-un loc oarecare, sub cerul liber,

privind la începutul zilei cu fața spre răsărit, partea de dinaintea sa se încălzește de soare, dar cea din spate rămîne nepărtașă la căldură, deoarece soarele nu se află deasupra creștetului său. Tot așa și cei ce sînt la începutul lucrării duhovnicești își încălzesc în parte inima prin harul sfînt, din care pricină și inima începe să rodească cugetări duhovnicești; dar părțile dinafară ale ei rămîn de cugetă după trup, deoarece încă nu sînt luminate de Sfînta Lumină, printr-o simțire adîncă, toate măduarele inimii”.⁵⁵

Dacă creștinul se menține pe această cale, rezultatul este creșterea la care se referă Sf. Apostol Pavel cînd zice: „Pînă ce vom ajunge toți ... la starea de bărbat desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos...” (Efes. 4, 13). Aceasta se mai numește și stare de sfințenie și ea este ultima treaptă a desăvîrșirii morale pe pămînt; ea nu e identică cu sfințenia în înțeles mai larg, deoarece aceasta din urmă începe la îndreptarea sau la sfințirea omului prin taina Sf. Botez, ca urmare a harului divin ce se revărsă asupra lui, fapt pentru care, în vremea apostolică, toți creștinii se numeau „sfinți” (cf. I Cor. 1, 2; Ef. 1, 1 etc.), ci este o stare de sfințenie propriu-zisă, care se dobîndește prin împlinirea continuă și statornică a voii lui Dumnezeu, avînd ca urmare cîștigarea virtuților celor mai alese.

Această stare de desăvîrșire trebuie să fie în viața această idealul fiecăruia dintre creștini, căci în vederea împlinirii acesteia, Domnul a așezat „pe unii apostoli, pe alții prooroci, pe alții evangheliști, iar pe alții păstori, spre desăvîrșirea sfinților, pentru lucrul slujirii, pentru zidirea trupului lui Hristos pînă ce vom ajunge toți ... la starea de bărbat desăvîrșit, la măsura vîrstei deplinătății lui Hristos (Ef. 4, 11—15).

Această stare de sfințenie, sau de desăvîrșire duhovnicească, se caracterizează printr-o adevărată liniște și armonie interioară, ca urmare a statorniciei creștinului pe calea binelui; lupta dintre pornirile cele rele și „legea minții” au încetat cu totul, deoarece el și-a cîștigat cele mai desăvîrșite virtuți, așa că acum el nu mai poate fi tulburat de ispită nici măcar în cugetul lui. Mai mult, creștinul, avînd în sine aceeași simțire ca și Hristos (cf. Fil. 2, 5), ca urmare a harului divin de care se lasă pătruns, la un anumit moment ajunge să fie liber de orice pornire rea, de orice patimă, ceea ce înseamnă că el a dobîndit virtutea nepătimirii. În

55 Citat din *Invățătura de Credință Creștină Ortodoxă*, București 1952, p. 132.

acest chip creștinul se lasă inundat de cea mai mare dragoste față de Dumnezeu, dragoste care îl face să dorească numai ceea ce dorește și voiește Dumnezeu.⁵⁶ Așadar, virtuțile nepătimirii și dragostei fierbinți față de Dumnezeu sînt semnele cele mai sigure că viața creștinului a ajuns la cea mai înaltă treaptă a desăvîrșirii morale, la starea de sfințenie. Cu aceasta, creștinul s-a ridicat de la chipul lui Dumnezeu, restabilit în el prin taina Sf. Botez, la asemănarea cu Dumnezeu.⁵⁷ De acum, viața creștinului este cu adevărat o viață în Hristos, precum spune Sf. Apostol Pavel: „Eu însă viețuiesc, dar nu mai viețuiesc eu, ci Hristos este cel ce viețuiește întru mine...” (Gal. 2, 20).

Bineînțeles că și în această stare creștinul se împărtășește de harul primit prin Sf. taine, acesta sporind în el îndeosebi prin taina Sf. Împărtășanii. Prin har, el rămîne unit cu Hristos și aceeași sevă de viață care este în Hristos, circulă și în trupul său tainic, Biserica, ale cărui mădulare sînt creștinii (cf. Colos. 3, 3). Aceasta e desăvîrșirea morală la care poate aspira creștinul, cîtă vreme trăiește pe pămînt.

Dar cu toate acestea, nici această stare nu e încheiată, deoarece creștinul o poate duce cu un pas mai departe chiar în viața pămîntească, iar în viața viitoare ea devine și mai desăvîrșită, căci îndumnezeirea dreptilor care începe în această viață, se realizează deplin abia după moarte, cînd trupurile înviate ale dreptilor, împreunîndu-se cu sufletele, se vor împărtăși de fericirea veșnică. În această viață a veșniciei va înceta desăvîrșirea prin lucrarea noastră (cf. Ioan 9, 4); dar, precum spune Sf. Maxim Mărturisitorul, nu va înceta desăvîrșirea prin har: „După această viață vom înceta de a mai lucra virtuțile, dar nu vom înceta de a simți în noi lucrîndu-se îndumnezeirea după har, ca o răsplată pentru ele. Căci lucrarea îndumnezeirii în noi fiind mai presus de fire, e fără hotar”.⁵⁸ Atunci va fi Dumnezeu totul în toate (cf. I Cor. 15, 28).

CONCLUZII

Ne-am propus în studiul de față să arătăm în ce chip renaște și se desăvîrșește viața creștină prin ajutorul harului divin revărsat asupra credincioșilor prin Sf. Taine. Am arătat că renașterea omului căzut nu e posibilă decît prin harul divin, iar

56 N. Cabasila, Despre viața în Hristos, p. 196 și 200.

57 Inv. de Cred., p. 133.

58 Citat după: Invățătura de Credință Creștină Ortodoxă, p. 189.

acest har al renașterii se revarsă asupra creștinului prin taina Sf. Botez, realizînd astfel îndreptarea sau sfințirea acestuia; alături de acest har, prin taina Sf. Botez se mai revarsă asupra creștinului și harul virtuților teologice, prezența căruia se face văzută numai dacă el conlucrează cu acest har prin voia sa liberă, ajungînd astfel la dobîndirea celor mai importante mijloace prin care el poate sta în cea mai strînsă legătură cu Dumnezeu. Am arătat apoi că, prin taina Sf. Mir, creștinul dobîndește alte haruri care îl fac să crească, să se întărească și să sporească în noua viață începută la Botez și îndeosebi aceasta se realizează prin cele 7 daruri ale Duhului Sfînt pe care le primește în această taină. Am înfățișat apoi efectele pe care le au asupra creștinilor harurile ce se revarsă asupra lor prin celelalte taine și în special prin taina Sf. Euharistii, care e cea mai desăvîrșită dintre toate tainele, deoarece prin ea creștinul nu se împărtășește numai de harul divin, ca prin celelalte taine, ci se împărtășește și se unește cu însuși trupul și sîngele dătător de viață al Mîntuitorului Hristos, izvorul harului divin al celorlalte taine.

S-a putut constata, de asemenea, că nu toți creștinii se împărtășesc de harul tuturor celor 7 taine, deoarece trei dintre acestea — și anume: preoția, nunta și maslul — se administrează numai unor anumite categorii de creștini, dar cu toate acestea efectul acestora nu se răsfrînge numai asupra celor ce se împărtășesc cu ele, ci în mod indirect și asupra vieții creștinilor în general și aceasta îndeosebi la taina Preoției și a Nunții.

În sfîrșit, ne-am ocupat de desăvîrșirea creștină, arătînd care sînt treptele acesteia și prin ce se caracterizează fiecare; de asemenea am arătat că această desăvîrșire este urmarea conlucrării creștinului cu harul Sf. Taine, datorită căreia se realizează în el viața în Hristos, sfințenia creștinului care începe în această viață, dar care se realizează deplin, prin har, în viața veșnică.

E firesc să ne întrebăm: Care este concluzia ce se desprinde din cele anterioare pentru creștini? Răspunsul la această întrebare îl vom cuprinde în cele următoare:

1. Creștinii văd că Sf. Taine nu-s simboale sau forme sensibile prin care se înfățișează idei spirituale mai înalte, ci lucrări sfinte ale Bisericii, instituite de însuși Mîntuitorul Iisus Hristos, prin care se înnoiește și se sfințește viața creștinilor, deci mijloace pentru împărtășirea harului divin, datorită cărora creștinii pot ajunge la desăvîrșire duhovnicească.

2. Creștinii se împărtășesc cu aceste Sfinte Taine potrivit rânduielilor și practicii Sf. Biserici, pentru că numai în acest fel se pot mântui.

3. Pentru primirea cu vrednicie a dumnezeieștilor Taine creștinii se cuvine să fie pregătiți suletește și trupește, de asemenea, ei trebuie să conlucreze cu harul divin ce li se împărtășește prin acestea, ferindu-se de a săvârși păcate; de asemenea, exercitându-și în continuu voința spre fapte bune.

4. Desăvârșirea duhovnicească e accesibilă oricărui creștin, indiferent de starea în care se află; ea nu e apanajul unor categorii sau clase favorizate dintre creștini, căci morala creștină nu e o dublă morală, una pentru inițiați, iar alta pentru cei desăvârșiți. Viața în Hristos e cu putință să o trăiască orice creștin, indiferent de starea și chemarea pe care o are în această viață.

În convingerea că Dumnezeu voiește ca toți să se mântuiască (cf. I Tim. 2, 3—4), fiecare creștin este dator să se străduiască a deveni bine pregătit pentru tot lucrul bun (I Timotei 3, 17) și așa să viețuiască încît prin purtarea lui să preamărească pe Dumnezeu, precum spune Sf. Apostol Pavel: „Deci, ori de mîncați, ori de beți, ori altceva de faceți, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceți” (cf. I Cor. 10, 31). Iar dacă la aceasta adăugăm îndemnul aceluiași dumnezeiesc apostol dat ucenicului Timotei: „Nu nesocoti harul care este întru tine, care ți s-a dat ... prin punerea mîinilor. Acestea cugetă-le, de acestea să te ții, pentru ca desăvîrșirea ta să fie învederată tuturor” (I Tim. 4, 14—15), același îndemn ne poate fi adresat și azi nouă creștinilor: Nu nesocotiți harul care este întru voi, care vi s-a dat prin Sfintele Taine, ci astfel să cugetați și așa să umblați, încît desăvîrșirea voastră să fie învederată tuturor.

Arhid. Dr. IOAN ZĂGREANU
Profesor la Seminarul Teologic, Cluj

„PAVEL, APOSTOL AL LUI IISUS HRISTOS“ ÎN VIZIUNE HRISOSTOMICĂ

(1 Timotei 1, 1)

Despre Sf. Apostol Pavel s-a scris mult și se scrie și astăzi. Dar oricît s-ar scrie, acest lucru nu va fi de prisos niciodată, pentru că, pe de o parte, învățătura creștină datorează mult ostinelilor acestui mare Apostol, iar pe de altă parte, pentru că bogata personalitate a Sf. Apostol Pavel este parcă inepuizabilă, este mereu vie, mereu actuală în viața creștină; ea trebuind să ne fie mereu înaintea ochilor, mereu îmbolditoare spre o adevărată trăire creștină și cu deosebire spre o adevărată viață preoțească, spre o pastorație rodnică.

Fire neastîmpărată, spirit viu și ascuțit, neodihnit, mereu în căutare, mereu gata spre fapte mari, Sf. Ap. Pavel a înțeles rostul venirii Mîntuitorului Iisus Hristos în lume, propovăduind și trăind acest mare adevăr în toate dimensiunile lui. „Bogăția lui Hristos cea nepătrunsă” (Ef. 3, 8) l-a făcut pe Pavel-Apostolul să vadă învățătura creștină ca factor esențial de îmbunătățire a vieții, prin regenerare spirituală. Și acest lucru l-a demonstrat în însăși viața sa. Așa se face că personalitatea multiplă a Sf. Apostol Pavel ne încălzește, ne entuziasmează, ne luminează, ne întărește și ne înțelepțește mereu.

Personalitatea Sf. Apostol Pavel a pătruns-o și a făcut-o cunoscută cu deosebire Sf. Ioan Gură de Aur. Fire iubitoare de adevăr și el, plină de râvnă pentru binele credincioșilor, avîndu-l mereu pe Sf. Apostol Pavel drept model după Mîntuitorul Iisus Hristos, Sf. Ioan Gură de Aur l-a avut pe acest Apostol mereu aproape, înțelegîndu-i viața, gîndurile, frămîntările și bucuriile, pe care le-a tălmăcit ca nimeni altul pînă la el și nici de atunci încoa. Despre aceasta ne grăiește însuși Sf. Părinte, cînd zice:

„Auzind neconținut citindu-se epistolele fericitului Pavel de două ori pe săptămână, de multe ori și de trei ori și de patru ori, când săvârșim pomenirea Sfinților mucenici, mă bucur desigur că mă încânt de trâmbița spirituală a acestui fericit, salt și mă încălzesc cunoscând glasul cel iubit mie și mi-l închipui pe dînsul ca fiind de față”.¹ „De aceea eu admir cetatea Romei” — spune Sf. Ioan în altă parte — nu pentru bogățiile ei, sau pentru altele de felul acestora „care se găsesc acolo, ci pentru acești doi stâlpi puternici ai Bisericii”,² pentru Sfinții Apostoli Petru și Pavel care au fost martirizați în acest oraș.

Dar, tot Sf. Ioan Gură de Aur spune că „este trist”, deoarece „bărbatul acesta” — Sf. Apostol Pavel adică — nu este cunoscut de toți creștinii așa precum ar trebui să fie cunoscut.³

Se cuvine deci ca despre Sf. Apostol Pavel pe el — pe Sf. Ioan Gură de Aur — să-l lăsăm să ne grăiască în cele ce urmează.⁴

1. „*Pavel, slujitorul lui Iisus Hristos, chemat de el apostol, ales spre (vestirea) Evangheliei lui Dumnezeu*” (Romani 1, 1).

În afară de epistola către Evrei, în toate celelalte treisprezece epistole ale sale, Sf. Apostol Pavel se legitimează, să spunem așa, își arată funcția sa; în unsprezece epistole în chip direct: Pavel, Apostol al lui Iisus Hristos, ori sluga sau slujitorul lui Iisus Hristos, sau în chip indirect, cum face de pildă în epistola I și II către Tesalonicieni. De altfel, despre acest lucru, despre calitatea sa adică, și despre modul cum a fost investit cu darul apostolice, Sf. Pavel grăiește și în alte locuri, fie direct, cum întâlnim în Faptele Apostolilor, fie în corpul unor epistole ale sale. Astfel, apărîndu-se în Ierusalim, înaintea consîngenilor săi, Sf. Apostol Pavel le povestește cele întîmplate cu sine pe drumul Damascului, reproducînd cuvintele lui Anania, care i-a spus: „Dumnezeul părinților noștri te-a ales pe tine (Saule) ca să cunoști voia lui și să vezi pe Cel Drept și să auzi glasul din gura lui, căci îi vei fi lui mărturie înaintea tuturor oamenilor pentru cele ce ai auzit și ai văzut” (F. Ap. 22, 14—15). Făcînd aluzie la acest eveniment hotărîtor din viața Sf. Apostol Pavel, la fap-

1 Omilia I la Epistola către Romani.

2 Omilia XXXIII la Ep. c. Rom.

3 Omilia I la Ep. c. Rom.

4 În această sumară expunere ne folosim cu deosebire de omiliile Sf. Ioan Gură de Aur la epistolele Sf. Apostol Pavel, în traducerea Arhim. Theodosie Al. Anasiu.

tele deosebite petrecute cu Saul la convertire, Sf. Ioan Gură de Aur se întreabă zicînd: „Dacă n-ar fi fost acestea, ce altceva ar fi putut ca să contribuie la o astfel de transformare, să-l decidă să schimbe cînstea cu insultele, liniştea cu primejdiile şi odihna cu zbuciumarea? Nimic absolut decît numai dragostea înflăcărată pentru adevăr”⁵ — răspunde Sf. Părinte, pentru adevărul celor văzute şi auzite în ziua aceea cu soare dogoritor, cînd s-a ridicat nevăzător din colbul drumului care ducea în cetatea Damascului, pentru adevărul lui Iisus Hristos, sau pentru „taina lui Hristos” primită „prin descoperire” (Ef. 3, 4. 3), pentru comoara de învăţături creştineşti mîntuitoare, pe care Apostolul le numeşte atît de gingaş „odorul meu”, atunci cînd scrie lui Timotei unele ca acestea: „A adus la lumină (El, Hristos) viaţa şi nemurirea prin Evanghelie, pentru care sînt pus eu propovăduitor şi apostol. Din această pricină şi pătimesc eu atîtea, dar nu mă ruşinez, căci ştiu cui am crezut şi sînt încredinat că puternic este să păzească *odorul meu*” (II Timotei 1, 10—11). Sf. Pavel a fost chemat al apostolie, aşadar, pe drumul Damascului, iar răpirea de care Apostolul vorbeşte în epistola II către Corinteni (12, 2—4), Sf. Ioan Gură de Aur o tălmăceşte ca o înţărare în slujba de Apostol, pentru ca Pavel să se considere egal cu ceilalţi Apostoli pe care Mîntuitorul Iisus Hristos i-a avut alături de Sine în timpul petrecerii Sale pe pămînt. „Pentru ce a fost răpit? Pentru ca să nu se pară, după părerea mea, că este mai mic decît ceilalţi Apostoli. Pentru că aceia au stat împreună cu Hristos iar el deloc, de aceea l-a răpit pe dînsul întru slavă”.⁶

Comentînd începutul epistolei I către Timotei (1, 1), unde Sf. Apostol Pavel se întitulează „Apostol al lui Iisus Hristos”, Sf. Ioan Gură de Aur arată pentru ce făcea Pavel acest lucru în astfel de cuvinte: „Mare era demnitatea Apostolului, mare şi minunată, şi pretutindeni vedem pe Pavel punînd dinainte cauzele demnităţii sale, nu ca şi cum ar fi răpit această cinste, ci ca încredinţată lui şi ca fiind investit cu această cinste. Pretutindeni scriind pune numele Apostolului, învăţînd prin aceasta pe auditor ca să nu-şi închipuie că cele grăite sînt omeneşti (ca de la sine adică). De aceea, în toate epistolele sale el pune toate acestea la început, făcînd cuvîntul vrednic de credinţă”.⁷

Sf. Ioan Gură de Aur numeşte adesea pe Sf. Pavel „leu du-

5 Comentariile sau Explicarea Epistolei către Galateni... Bucureşti 1901, p. 29.

6 Omilia XXVI la Epistola II către Corinteni.

7 Omilia I la Epistola I către Timotei.

hovnicesc”, „atlet al lui Hristos”⁸ și „prieten al lui Dumnezeu”, ținând să arate însă că Apostolul a realizat aceste performanțe duhovnicești, nu numai datorită puterii cu care a fost investit și întărit de Sus, ci și datorită calităților sau însușirilor sale personale deosebite, precum și străduințelor sau efortului de voință pe care acesta le-a depus susținut și permanent. Deși era de aceeași natură ca și noi, Pavel a devenit mare datorită credinței lui, care l-a făcut cu totul altul, spune Sf. Părinte.⁹ Și el „s-a născut și a crescut ca și noi, a locuit pe pământ și a respirat același aer ca și noi, dar în celelalte a fost cu mult mai mare și superior nouă, vreau să spun în zelul, credința și dragostea lui”.¹⁰ Ostenelile Apostolului s-au datorat nu numai „puterii omenești, dar nici numai ajutorului lui Dumnezeu, ci pe lângă ajutorul de Sus a fost nevoie și de voința lui Pavel”.¹¹ „Se temea și el și se înfricoșa foarte, căci deși era Pavel, era în același timp și om. Numai că el n-a făcut nimic nedemn din cauza fricii”.¹²

În una din omiliile sale la epistola I către Corinteni, Sf. Ioan Gură de Aur învață că natura noastră omenească este mult mai aptă spre bine decât spre rău, este mai capabilă spre a lucra binele decât răul și că „cel ce vrea să fie bun, nimic nu-l poate împiedica la aceasta, chiar dacă ar fi fost pînă atunci cel mai rău om de pe pământ”.¹³ Și Sf. Părinte exemplifică acest principiu cu viața Sf. Pavel, arătînd că „de aceea s-au scris toate ale lui Pavel, cele de mai înainte de întoarcerea la creștinism, cu totul contrare cu cele petrecute după aceasta, ca astfel noi să aflăm că faptul acesta este și din voință și că celor ce voiesc toate le sînt ușoare”. Și se știe cît de temut era, cîtă groază băgase în credincioșii tinerei Biserici creștine, încît „Apostolii chiar și după intrarea lui în creștinism nu îndrăzneau să se apropie de el. Și cu toate acestea, după atîtea rele, a devenit așa precum a fost după aceea”.¹⁴ Dumnezeu însă, în atotștiința Sa, cunoștea sufletul bogat al lui Saul, rîvna și zelul lui greșit folosite, de aceea i-a deschis ochii, spunîndu-i lui Anania, care ezita să ia legătura cu Saul: „Mergi, căci vas ales îmi este acesta, ca să ducă numele meu înaintea neamurilor și a împăraților și a fiilor lui

8 Cf. Omilia XXXIII la Ep. c. Rom.

9 Cf. Omilia IX la Ep. c. Rom.

10 Idem, ibidem.

11 Omilia III la Ep. I c. Tim.

12 Omilia VI la Epistola I către Corinteni.

13 Omilia XXII la Ep. I c. Cor.

14 Idem, ibidem.

Israil” (F. Ap. 9, 15). Este adevărat că, după chemarea sa la apostolie, Sf. Pavel își va regreta profund și neîncetat greșala de dinainte. Ne-o spune și Sf. Ioan Gură de Aur: „Nimic nu supără atât de mult pe cei mulți dintre auditori, ca a se lăuda cineva pe sine. Pavel însă este foarte umilit când este nevoie, ba chiar el singur își înfierează viața de dinainte (de convertire), numindu-se pe sine blasfemitor, persecutor și batjocoritor”.¹⁵

Sf. Apostol Pavel a avut deci permanent conștiința vie a misiunii sau a lucrului pe care-l îndeplinea. „Nimeni n-a fost învrednicit de mai mult har (ca Pavel). A avut atâtea daruri. Cu toate acestea se temea încă și se cutremura de această înaltă dregătorie” — spunea Sf. Ioan Gură de Aur.¹⁶

2. *„Gata sînt a treia oară să vin la voi și nu vă voi îngreui pe voi, căci nu caut ale voastre, ci pe voi. Deci eu prea bucuros voi cheltui și mă voi cheltui și pe mine pentru sufletele voastre”* (II Corinteni 12, 14—15).

Nota fundamentală a învățăturii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos o constituie dragostea. Alături de Sf. Apostol Ioan, care subliniază mereu acest adevăr în scrierile sale, Sf. Pavel a fost numit de asemenea Apostol al dragostei creștine. Acest lucru l-a demonstrat nu numai în scrierile sale, cît mai ales în viața sa zilnică. Sufletul Apostolului Pavel a vibrat puternic de această „mamă a virtuților”, pătrunzînd-o în toată adîncimea ei, căci trăirea lui constituie o dăruire fierbinte și totală pentru binele semenilor. Sf. Ioan Gură de Aur se vede neputincios, nu are cuvinte suficiente pentru a cinsti precum se cuvine pe acest uriaș al dragostei creștine. Vorbind odată credincioșilor săi, Sf. Ioan le spunea printre altele: „Știu că ați rămas ca încremeniți de uimire, auzind că vă este cu puțință a avea un mai mare dar decît a învia morții și a da vedere orbilor și a face cele de pe timpul Apostolilor, ba încă poate că vi se pare de necrezut. Deci care este acel dar? *Dragostea*. Dar credeți-mă că aceasta nu este vorba mea, ci a lui Hristos, spusă lui Pavel. Ce spune el: „Să rîvnești darurile cele mai bune și încă mai înaltă cale vă arăt vouă” (II Cor. 12, 31). Și ce va să zică „și încă mai înaltă cale”? Ceea ce el (Pavel) spune aici, aceasta înseamnă: Corintenii aceștia cugețau lucruri mari despre dînsii și despre darurile de pe atunci. Cei

15 Omilia XXII la Ep. II Cor.

16 Despre preotie. Trad. de Pr. D. Fecioru, în rev. Biserica Ortodoxă Romînă, nr. 10 (octombrie) 1957. Cartea a treia, cap. VII.

ce aveau darul limbilor de pildă — considerat cel mai mare — se îngîmfau mai mult decît toți ceilalți. Deci le zice Apostolul: „Voiți să aveți numai decît toate darurile? Iată eu vă arăt vouă calea darurilor”. Apoi zice: „De-aș grăi în limbi omenești și îngerești, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare și chimval răsunător și de-aș avea darul proorociei și de-aș cunoaște toate tainele și toată știința și de-aș avea atîta credință încît să mut și munții, iar dragoste nu am, nimica nu sînt. Și de-aș împărți toată avuția mea și de-aș da trupul meu să-l ard, iar dragoste nu am, nimic nu-mi folosește...” (I Cor. 13, 1—8). Ai văzut dar? Așadar rîvnește acest dar. Acesta e mai mare decît a învia morții, acesta este cu mult mai bun decît toate celelalte. Și acum că este așa, ascultă ce spune Hristos vorbind cu ucenicii: „Întru aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii mei de veți avea dragoste între voi” (Ioan 13, 35). Apoi arătînd în ce anume, n-a spus de minuni, ci „de veți avea dragoste între voi”. Deci acest dar — dragostea — este cu mult mai însemnat și mai strălucit decît acela de a învia morții și cu drept cuvînt, căci a învia morții este darul lui Dumnezeu numai, în timp ce a avea dragoste este și al nostru, adică depinde și de sîrguința noastră. Aceasta este caracteristica creștinului, aceasta arată pe ucenicul lui Hristos și lipsind aceasta nici mucenicia nu poate folosi cuiva. *Și ca să cunoști, privește lucrul acesta lămurit în persoana lui Pavel*”.¹⁷

Sf. Apostol Pavel a avut mai întîi o dragoste puternică față de cel ce l-a socotit „vas ales” și l-a chemat la apostolie, față de Iisus Hristos — Domnul nostru, din care a și izvorît toată rîvna lui misionară și din care pricină spunea adesea că „nu pe noi ne propovăduim ci pe Iisus Hristos, Domnul” (II Cor. 4, 5). „Dragoste mai fierbinte decît focul” avea Pavel față de Iisus, spune Sf. Ioan Gură de Aur, tîlcuind cuvintele Apostolului: „Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos?...” (Rom. 8, 35—39). Iar în altă parte afirmă direct, că „nimeni n-a iubit pe Hristos atît de mult ca Pavel”.¹⁸

„Pavel toate le făcea din dragoste pentru Hristos”, căci „plata este mai mare cînd nu săvîrșim fapta cu nădejdea la plată”.¹⁹ El nu iubea pe Hristos pentru cele ale lui Hristos,²⁰

17 Omilia III la Epistola către Evrei.

18 Despre preoție, Cartea III, cap. VII.

19 Omilia IV la Ep. c. Rom.

20 Ce idee minunată! Pavel lucra binele, ducea greaua muncă de evanghe-

ci pentru Dînsul iubea cele ale lui Hristos și numai la Dînsul se uita și numai de un singur lucru se temea, adică să nu cadă din dragostea către El". „Pavel era singur care pătimea totul pentru Hristos, nu pentru împărăția cerurilor, nici pentru cinstea de la Dînsul ci pentru dragostea cea către Dînsul”.²¹

Din această nelimitată dragoste a lui Pavel-Apostolul, față de Iisus Hristos, a izvorît o tot pe atît de fierbinte dragoste față de oameni, față de toți oamenii, născuți în Iisus Hristos și nenăscuți, iudei și neiudei, prieteni și neprieteni. Căci dragostea cea curată către Dumnezeu în chip necesar se revarsă în afară, asupra făpturilor Sale, și unde este dragoste „acolo nu poate fi nici iuțime, nici mînie, nici hulă, căci toate sînt alungate”.²² Iar „dragostea lui Pavel era cu mult mai întinsă decît orice mare, mai iute și mai arzătoare ca orice pară sau văpaie de foc, și nici un cuvînt n-ar putea s-o descrie după dreptate, ci numai cel care a cîștigat (și-a format) o astfel de dragoste știe și o cunoaște cu exactitate” — ne încredințează Sf. Ioan Gură de Aur.²³

Această dragoste l-a făcut pe Sf. Apostol Pavel să simtă aproape de sine pe toți credincioșii săi, fără deosebire, să-i cunoască bine și să lucreze pentru binele lor, pentru mîntuirea lor sufletească. „Mare este dragostea lui Pavel — spune Sf. Ioan — căci și celor mari și celor mici aceeași le dorește, pe toți îi cunoaște și nici pe unul nu trece cu vederea, ci aceeași dragoste are către fiecare”.²⁴

Această dragoste l-a făcut pe Pavel-Apostolul să nu caute nici o clipă interesul său personal, vreun beneficiu pentru sine de la cei cărora le propovăduia, ci, dimpotrivă, numai binele lor îl avea mereu în vedere. Acest lucru îl spune direct Corintenilor: „*Nu caut ale voastre, ci pe voi*” (II Cor. 12, 14), „cer de la voi ceva mai mult: suflete în loc de bani, mîntuire în loc de aur” — tălmăcește foarte potrivit Sf. Ioan Gură de Aur.²⁵ Căci chemarea „dascălilor (preoților, episcopilor) nu este de a căuta onoare, nici slavă din partea celor mai mici, ci mîntuirea lor și pentru aceasta a face totul, iar cel care caută astfel de lucruri

lizare nu de dragul răsplătii, nu urmărind vreo recompensă oarecare, ci din dragoste curată pentru Iisus Hristos, ceea ce de altfel va spune în continuare și Sf. Ioan Gură de Aur.

21 Omilia XVI la Ep. c. Rom.

22 Omilia XVII la Epistola către Efeseni.

23 Omilia XVII la Ep. c. Rom.

24 Omilia X la Ep. c. Evr.

25 Omilia XXVII la Ep. II Cor.

nici că se poate numi dascăl, ci tiran. Nu doar pentru aceste le-a pus Dumnezeu peste dînşii pentru ca tu să te bucuri de o mai mare îngrijire, ci pentru ca cele ale tale să fie date la o parte, iar cele ale lor să fie bine îngrijite şi edificate. Acesta este lucru dascălului. Astfel a fost fericitul Pavel”.²⁶

Această dragoste îl făcea pe Sf. Apostol Pavel să scrie Corintenilor: „Vă rîvnesc pe voi cu rîvnă dumnezeiască” (II Cor. 11, 2), cuvinte pe care Sf. Ioan le interpretează astfel: „Nu zice „Vă iubesc pe voi”, ci pune tocmai ceea ce este cu mult mai înflăcărat: „Vă rîvnesc pe voi”. După aceea, apoi, ca nu cumva să se creadă că el rîvneşte dragostea lor din cauza stăpînirii, sau a cinstei, sau a banilor, sau altceva de acest fel, a adăugat zicînd: „Cu rîvnă dumnezeiască”. Că şi de Dumnezeu se zice că rîvneşte, nu ca prin aceasta să bănuiască cineva vreo patimă, ci ca să afle toţi că pentru nimic altceva decît numai pentru dînşii cei rîvniţi face aceasta, şi nu ca el să cîştige ceva de aici, ci pentru ca ei să se mîntuiască”.²⁷

Această dragoste îl făcea pe Sf. Apostol Pavel să scrie tot Corintenilor într-un mod cum nu se poate mai călduros, arătîndu-le dragostea lui părintească: „In inima noastră nu sînteţi strîmtoraţi. Gura noastră s-a deschis către voi, inima noastră s-a lărgit” (II Cor. 6, 12. 11) — text pe marginea căruia Sf. Ioan Gură de Aur spune: „După cum ceea ce încălzeşte obișnuieşte a mări pînă a dilata un lucru, tot așa face şi dragostea, căci dragostea este fierbinte. Aceasta a deschis şi gura lui Pavel şi tot ea i-a lărgit inima. „Căci nu numai cu gura vă iubesc, zice, ci am şi inima care conglăsuieşte şi de aceea grăiesc cu toată sinceritatea, cu toată gura, cu tot cugetul”. Nimic nu este mai atotcuprinzător ca inima lui Pavel, pe toţi credincioşii îi iubea atît de mult, ca un îndrăgostit, fără ca prin aceasta inima lui să fie împărţită sau slăbită din cauza dragostei, ci rămînînd întreagă pentru fiecare dintre dînşii”.²⁸ Tot în acest sens, parafrăzînd cuvintele Sf. Apostol Pavel de la Filipeni 1, 8, Sf. Părinte le pune din nou în gura lui Pavel în felul următor: „Vă iubesc pe voi nu cu dragoste naturală, ci cu o dragoste mai fierbinte, cu dragostea cea după Hristos”. „Vă iubesc pe voi toţi” (Fil. 1, 8) pentru că toţi sînteţi demni de iubit. Nu pot să exprim cu cuvîntul ceea ce eu vă doresc şi cît de mult vă iubesc, pentru că

26 Omilia VII la Ep. c. Ef.

27 Omilia XXIII la Ep. II Cor.

28 Omilia XIII la Ep. II Cor.

nu este posibil. De aceea las aceasta lui Dumnezeu, care cunoaște cele lăuntrice ale inimii”.²⁹

Despre această inimă fierbinte și mereu vibrândă la toate bucuriile și durerile tuturor păstoriților săi și a tuturor oamenilor pe care Sf. Pavel îi avea cuprinși în aria sa misionară, Sf. Ioan Gură de Aur are încă și alte frumoase cuvinte, ele înșile vădind o dragoste nemărginită pentru neobositul Apostol: „Nu numai gura ci și inima lui aş voi să o văd, pe care nu ar greși cineva dacă ar numi-o inima lumii întregi, izvorul miilor de bunătăți... Atît de încăpătoare era inima lui, încît putea primi în ea cetăți întregi, popoare și națiuni. Acea inimă care s-a făcut jertfă, care a fost mai înaltă decît cerurile, mai largă decît lumea întreagă, mai strălucită decît raza soarelui, mai fierbinte decît focul, mai tare decît diamantul, acea inimă care slobozea din ea rîuri de apă curată..., acea inimă care tremura pentru păcatele străine..., acea inimă care s-a învrednicit a iubi pe Hristos precum nimeni nu l-a iubit”.³⁰ Cu adevărat „nimic nu este egal cu frageda iubire apostolească, cu nimic nu se poate egala simpatia și iubirea părintească a fericitului Pavel” — exclamă pe drept cuvînt Sf. Ioan Gură de Aur.³¹

Numai căutînd să pătrundem această dragoste de Dumnezeu și de oameni putem să înțelegem zbuciumul, truda neobosită, alergările, peripețiile, lipsurile, primejdiile, suferințele de tot felul prin care a trecut Sf. Apostol Pavel. Forțat de împrejurări, despre o parte din toate acestea a vorbit și Apostolul.³² Într-un grai cu totul sugestiv și plin de admirație ne vorbește și Sf. Ioan Gură de Aur în cuvinte ca acestea: „Minunat este David, care cu o singură piatră a doborât la pămînt pe Goliat, dar dacă ai cerceta isprăvile lui Pavel, ai vedea că fapta aceluia este faptă de copil și ai mai vedea că pe cîtă deosebire este între un păstor și un general, tot pe atîta este și între David și Pavel”, care „pretutindeni alerga într-una. Alerga la aceștia, trecea la aceia, se întorcea la unii și iarăși la ceilalți, alergînd în toate părțile mai iute ca vîntul”, conducînd pe credincioși „ca pe o singură casă, sau ca pe o singură corabie”. „Pe unii îi trăgea la sine botezați, pe cei care ameteau din cauza valurilor, îi sprijinea ca să nu cadă jos, mai-marilor (preoților, episcopilor) le porunca să fie

29 Omilia III la Epistola către Filipeni.

30 Omilia XXXIII la Ep. c. Rom.

31 Omilia III la Ep. c. Ef.

32 Cu deosebire în Ep. II Cor.

la locurile lor, iar el stînd la cîrma corabiei, privea cu băgare de seamă la prora ei, funiile le manevra, vîsla o întrebuița, pînza o întindea, la cer se uita, el fiind totul: și marinar, și căpitan, și pilot, și pînză, și corabie, și, în sfîrșit, toate pătîmindu-le numai să scape pe alții de rele”.³³

Dragostea părintească, dragostea de mamă — căci cu ce nu s-a comparat numai pentru a-și apropia cît mai mult fiii săi duhovnicești — a Sf. Apostol Pavel a cuprins, precum am văzut, pe toți; pentru toți se ruga, pe toți îi sfătuia, pe toți îi ajuta, dar și pe fiecare în parte. Cunoaștem cazul lui Onisim, sclav fugit de la stăpînul său, pentru ajutorarea căruia Sf. Pavel nu pregetă să-i scrie personal, cu mîna sa, lui Filimon. Comentînd textul de la Filimon 19: „Eu, Pavel, am scris cu mîna mea, eu voi plăti” — Sf. Ioan Gură de Aur spune: „Nimic nu poate fi mai aprins ca o asemenea dragoste, nimic mai însemnat, nimic mai plăcut. Cîtă îngrijire pune el pentru un om”.³⁴

Dragoste nemărginită a avut Sf. Apostol Pavel și față de poporul din care făcea parte, față de consîngenii săi, „pentru irații mei, rudele mele după trup”, cum obișnuiește să-i numească (Rom. 9, 3), pentru binele cărora era gata să renunțe la ceea ce ținea el mai mult, la ceea ce avea el mai scump, să fie „lepădat de la Hristos” (Rom. 9, 3). Pavel își dădea „și sufletul și trupul, numai ca aceia care-l împrășcau cu pietre și-l băteau să poată cîștiga împărăția cerurilor”, să ajungă la cunoștința adevărului, ne spune Sf. Ioan Gură de Aur.³⁵

3. „Tuturor toate m-am făcut” (I Corinteni 9, 22).

Virtutea dragostei, pe care Sf. Apostol Pavel o trăia din plin, l-a făcut să găsească soluțiile cele mai bune în rezolvarea marilor probleme pe care le avea permanent în față, să caute căile cele mai potrivite și mijloacele cele mai indicate pentru ca munca atît de uriașă și plină de răspundere pe care o desfășura să fie cît mai plină de roade, cît mai plină de succes. Această virtute îl mîna să se facă iudeilor ca un iudeu, ca să dobîndească pe iudei, celor de sub lege ca un supus legii, ca să dobîndească pe cei de sub lege, celor neputincioși ca un neputincios ca să dobîndească pe cei neputincioși, făcîndu-se tuturor toate, așa cum frumos le scria Corintenilor (I Cor. 9, 19—22),

33 Omilia XXV la Ep. II Cor.

34 Omilia III la Ep. c. Filim.

35 Omilia XXXII la Ep. I Cor.

acomodîndu-se în chip înțelept fiecărei situații, fiecărei împrejurări, pentru ca pe cît mai mulți să cîștige pentru adevărul pe care-l propovăduia.

Așa se face că activitatea Sf. Apostol Pavel constituie, peste veacuri, o pildă neîntrecută și mereu vie de tact sau de lucrare pastorală. Cu înțelepciunea și graiul său înaripat, Sf. Ioan Gură de Aur ne vorbește nu odată și despre această însușire a Apostolului Pavel. „Ca și un doctor, ca și un dascăl, ca și un părinte, care se pogoară spre a aduce îndreptare, unul bolnavului, altul ucenicului și celălalt copilului, iar *nicidecum vătămare*, înlocuim așa făcea și Pavel”,³⁶ urmărind tot timpul interesul sau binele credincioșilor săi.

Această comparație a activității Sf. Pavel cu munca medicului se întâlnește foarte des în omiliile Sf. Ioan Gură de Aur. Astfel, comentînd îndemnul Apostolului: „Mîniindu-vă să nu greșiți” (Ef. 4, 26), Sf. Ioan spune: „Privește înțelepciune la Pavel, zice să nu greșim, dar chiar cînd am greșit el nu ne părăsește, pentru că nu-l lasă inima lui cea părintească. După cum doctorul sfătuiește pe bolnav ce trebuie să facă, iar dacă acesta se arată greoi în îndeplinirea prescripțiilor medicale, el (doctorul) totuși prin sfaturi îl convinge și îl vindecă pînă la urmă, tot așa face și Pavel”. După cum un doctor bun „caută în toate chipurile sănătatea bolnavului, avînd în vedere un singur lucru: cum să-l ridice din pat și să-l însănătoșeze, la fel face și Pavel”.³⁷ Căci „după cum doctorii cei maieminenți tratează bolile din obîrșie și încep cu însăși rădăcina răului, tot așa face și fericitul Pavel”,³⁸ și după cum „doctorul, care vrea să taie rana cea putredă, nu se gîndește cum să-și țină mîinile curate ci cum să scape bolnavul de rană”,³⁹ la fel și Pavel jertfea totul, și în primul rînd pe sine, pentru vindecarea rănilor trupești și sufletești ale născuților săi în Hristos.

Atît în cuvintele pe care le rostea, cît și în pedepse, Sf. Apostol Pavel era foarte cumpănit. „Acesta era obiceiul lui Pavel, de a nu întrebuița vorbe multe, iar cuvintele care sună rău la auz de a le înlocui cu cele care sună mai bine”.⁴⁰ În cele ce poruncea era aspru, ba chiar foarte aspru, în pedepse însă era

36 Omilia XXII la Ep. I Cor.

37 Omilia XIV la Ep. c. Ef.

38 Omilia XVI la Ep. c. Rom.

39 Omilia XXXVI la Ep. I Cor.

40 Omilia III la Ep. c. Evr.

„zăbavnic. Căci nu pedepsea imediat pe cei care păcătuiau, ci le porunceă și odată, și de două ori și nici așa, neascultînd, nu erau pedepsiți, ci iarăși le porunceă”.⁴¹ În această atitudine a sa, Sf. Apostol Pavel a urmat desigur în primul rînd pilda Mîntuitorului, care de asemenea își acomoda graiul potrivit cu împrejurările în care se afla. Așa de pildă, cînd Petru a vorbit bine, corect, Iisus l-a lăudat, ca altă dată, vorbind ce nu trebuie, pe același ucenic să-l certe. „Așa bunăoară zicînd lui Petru: „Fericit ești Simone, fiul lui Iona” (Matei 16, 17) și făgăduind a așeza temelia Bisericii pe credința în Dumnezeuirea Sa, mărturisită de el în numele tuturor, la puțin timp după rostirea acestor cuvinte, îi zice: „Fugi înapoia mea, satano” (Matei 16, 23). Acestea știindu-le Pavel și călcînd pe urmele Invățătorului își potrivea cuvîntul după trebuința discipolilor, acum deci taie și arde, iar altă dată cu multă abilitate aplică medicamentele potrivite”.⁴² Și din acest motiv — spune Sf. Ioan Gură de Aur — Pavel este vrednic de admirat, „pentru că era îndemînatec”, acomodîndu-se cu ușurință diverselor împrejurări, fiind „pri-ceput de toți”.⁴³

O acomodare și un tact deosebit a vădit Sf. Pavel, de pildă, atunci cînd a luat pentru prima dată contact cu Atena. Deși era aprins cu duhul din cauza multelor zeități pe care le întîlnea la tot pasul în cetate, Sf. Apostol Pavel se adresează totuși atenienilor cu o înțelepciune cu adevărat rară. „Priviți pe Pavel cît de liniștit vorbește atenienilor, cînd a fost dus înaintea areopagului; el nu le-a zis: „O smintiților și nebunilor!”, ci: „Bărbați atenieni” — spune Sf. Ioan.⁴⁴

Știm că Sf. Apostol Pavel nu se îngrijea numai de cele sufletești, ci și de cele trupești ale celor încreștinați de el. Grija lui era „îndoită” pentru toți, după cum ne spune Sf. Ioan.⁴⁵ Cunoaștem cu toții colectele bogate în alimente, în bani și în haine, pe care Apostolul le făcea în regiunile evanghelizate de el, mai avute, pe seama altora din alte regiuni, care sufereau de foame și alte lipsuri din cauza secetei și a altor calamități. Preocupat fiind permanent de a zidi mereu, de a nu dărîma cumva în vreun fel sau altul, Sf. Apostol Pavel ia toate măsurile de precauțiune pentru a nu produce cumva vreo sminteală „în

41 Omilia XXIX la Ep. I Cor.

42 Explicarea Ep. c. Gal., p. 4.

43 Omilia IV la Ep. c. Rom.

44 Omilia XI la Epistola către Coloseni.

45 Omilia XII la Ep. II Cor.

această îmbelșugată adunare de daruri”, la administrarea și predarea lor celor în suferință asociind o seamă de bărbați de încredere, spulberînd, în felul acesta, orice fel de bănuială care ar fi putut să vină din partea cuiva, că el, Pavel, și-ar însuși din ele în scopurile sale personale.

Admirînd această înțelepciune a Apostolului, care „a luat și pe alții la chivernisirea” darurilor, Sf. Ioan Hrisostom spune: „Nici un păcat nu este atît de străin de noi, cît de străin era de Pavel furtul. Și cu toate că Pavel era atît de străin de această faptă rea, totuși s-a gîndit că mulți oameni s-ar putea să bănuiască aceasta, deși era o prostie și o nebunie a bănuiei de furt pe acest fericit și minunat bărbat. Cu toate acestea Pavel a surpat de la început pricinile acestei bănuieli. El n-a disprețuit îngustimea unora și nici n-a spus: „Cui i-ar fi putut trece prin mînte să bănuiască despre mine așa ceva?”. Pavel n-a grăit așa, ci cu totul dimpotrivă; a prevăzut și s-a așteptat la o astfel de bănuială rea. A smuls-o din rădăcini, dar mai bine spus nici n-a lăsat-o să încolțească”.⁴⁶

În sfîrșit, ca un păstor bun ce era, atenția Sf. Apostol Pavel se îndrepta în mod egal asupra tuturor fiilor săi duhovnicești fără deosebire, dînd primele lovituri zidurilor despărțitoare și de netrecut care existau pe vremea aceea între oameni. „Precum bine știți — scrie Apostolul — ca un părinte pe fiii săi, așa v-am povățuit și v-am mîngîiat pe fiecare din voi” (I Tes. 2, 11), text pe marginea căruia Sf. Ioan spune: „Într-o mulțime atît de mare, el (Pavel) nu trece cu vederea pe nimeni, la el nu este mic nici mare, nici stăpîn nici sclav, nici avut nici neavut, ci toți deopotrivă”.⁴⁷

4. *„Eu întru aceasta mă străduiesc pururea, ca să am față de Dumnezeu și față de oameni un cuget fără prihană”* (F. Ap. 24, 16).

Sf. Apostol Pavel n-a propovăduit numai cu cuvîntul, ci a propovăduit și cu viața sa, cu faptele sale. „Aceasta este caracteristica dascălului celui bun, de a face singur ceea ce zice și învață pe alții” — spune Sf. Ioan Gură de Aur.⁴⁸ Căci cel ce „învață pe alții cu cuvîntul și cu fapta, acela este mai mare de-

46 Despre preoție, Cartea a șasea, cap. IX.

47 Omilia III la Ep. I către Tes.

48 Omilia XXI la Ep. I Cor.

cît toți. Aceasta și pe Apostoli i-a făcut să fie Apostoli” — cum spune în altă parte.⁴⁹ Și Sf. Apostol Pavel a respectat cu sfințenie acest fundamental adevăr pedagogic. Despre această străduință a sa ne-a grăit atît de frumos în versetul de mai sus și o spune și cu alte prilejuri. „Imi strunesc trupul meu și-l robesc ascultării, ca nu cumva altora propovăduind eu însumi să mă găsesc netrebnic” — le spunea Corintenilor (I Cor. 9, 27). Conștiința curată sau cugetul neprihănit, spre care ne spune că se străduiește neconținut, Sf. Pavel l-a și dobîndit — ne informează Sf. Ioan — căci mereu se bucura deși era „zbuciumat și strîmtorat în fiecare zi”.⁵⁰ Această bucurie era efectul unei conștiințe nepătate, care aduce cea mai mare mulțumire omului.

Despre frumusețea vieții Sf. Apostol Pavel, Sf. Ioan Gură de Aur ne vorbește în multe din omiliile sale. „Cei ce petrec o viață minunată, chiar dacă tac, slăvesc pe Dumnezeu, pentru că prin ei mulți alții îl slăvesc” — spune Sf. Ioan Gură de Aur. Făcînd o comparație între frumusețea și măreția Universului — care ne încîntă privirea și ne stîrnește admirația față de Creator — și frumusețea luminoasă și ziditoare a vieții unui om virtuos, Sf. Părinte scrie: „Nu atît este de admirat Dumnezeu prin cer, pe cît este de admirat prin viața cea curată a omului, căci omul este mult mai superior decît cerul și poate să-și cîștige sau, mai bine zis, poate să-și facă sufletul său mai strălucit decît frumusețea cerului”. Aplicînd acum acest principiu general asupra vieții Sf. Pavel, Sf. Ioan continuă: „Cerul, deși a fost privit atîta vreme, totuși n-a convins atît de mult pe om, pe cînd Pavel, predicînd un timp scurt, a atras la sine atîta lume, pentru că el își cîștigase un suflet nu mai prejos de cer, care a putut să atragă pe toți. Vrednicia lui Pavel este mai covîrșitoare și decît cerurile, căci cerul își păstrează intacte lîmîta și rînduiala stabilite de Dumnezeu, în timp ce înălțimea sufletului lui Pavel a întrecut și cerul, căci el convorbește cu însuși Hristos. Frumusețea aceluia suflet era atît de strălucitoare încît însuși Dumnezeu a proclamat-o. Cînd s-au făcut stelele, îngerii l-au admirat (pe Creator), dar pe Pavel l-a admirat însuși Dumnezeu, zicînd: „Vas ales îmi este mie acesta” (F. Ap. 9, 15). Cerul adeseori este acoperit de nori, pe cînd sufletul lui Pavel nici o ispită n-a fost în stare să-l acopere, ci chiar în timpul vijeliei el s-a arătat mai strălucit decît cea mai frumoasă amiază și lumina

49 Omilia XXXII la Ep. II Cor.

50 Omilia XII la Ep. II Cor.

ca și mai înainte de a veni peste el norii ispitelor, căci soarele care lumina întru dînsul nu slobozea raze din acelea care pot fi întunecate de năvala ispitelor”.⁵¹

Mai mult decît atît, viața Sf. Pavel întrece, prin frumusețea ei, toate celelalte daruri cu care era înzestrat Apostolul, ceea ce îl face și pe Sf. Ioan să spună: „Dacă am lăsa la o parte minunile lui și am veni la viața fericitului Pavel și i-am cerceta viețuirea lui îngerească, am vedea și aici, mai mult decît prin minuni, biruitor pe atletul lui Hristos”, căci cu greu se poate vorbi de rîvna, de bunătatea lui, de deseale primejdii prin care trecea, de mila lui față de cei neputincioși și în general de toată viața lui nepătată și încărcată cu tot felul de roade binefăcătoare.⁵²

Frumusețea vieții Sf. Apostol Pavel se vădește și prin munca manuală, prin truda sa cu brațele pentru cîștigarea celor necesare existenței sale și a celor care îl însoțeau. Știm că Apostolul cunoștea o meserie, pe care a învățat-o încă din tinerețe și pe care a practicat-o în nopți și zile după alte zile și uneori chiar și nopți de propovăduire, cum s-a întîmplat la Troia. Sf. Ioan Gură de Aur are despre muncă și despre cei ce-și cîștigă cîinstul pîinea cea de toate zilele, cuvinte de o rară frumusețe. Vorbind despre această temă pentru a o întări mai mult, Sf. Ierarh nu uită să înfățișeze ascultătorilor săi și pilda mult grăitoare a „făcătorului de corturi”, a celorlalți Apostoli și a Mîntuitorului însuși. Să nu vă rușinați de muncă și de cei ce o prestează — spunea el adesea — pentru că „noi sîntem ucenicii pescarilor, ai vameșilor, ai făcătorilor de corturi, ai Acelui care a crescut în casa unui tîmplar și care din pruncie chiar a primit să stea în ieslea vitelor, iar după aceea nu avea unde să-și plece capul”.⁵³ Așadar, „iubitule — îndemna în continuare Sf. Părinte — nu disprețui pe fratele tău, căci chipul acestuia este foarte apropiat de cel apostolic. Deci, cînd vezi lemnar, sau fierar, sau hornar, să nu-i disprețuiești din această cauză, ci, pentru aceasta, încă mai mult să-i admiri, pentru că și Petru se încingea, avea mreajă și pescuia în mare. Dar ce spun eu de Petru? Insuși Pavel, cu toată zdroaba sa și cu atîtea minuni, sta și cosea piei pentru facerea corturilor, fără să se rușineze de aceasta”.⁵⁴

51 Omilia XIX la Ep. c. Rom.

52 Despre preoție, Cartea a patra, cap. VI.

53 Omilia XX la Ep. I Cor.

54 Idem, ibidem.

Că toată configurația corpului nostru converge spre muncă, că munca este ceva înalt, că sîntem datori să muncim, indiferent cine am fi și indiferent cum ne-ar ieși, Sf. Ioan Gură de Aur le spunea de obicei bogaților vremii aceleia, celor care huzureau în tot chipul, celor care și în nevoile personale cele mai elementare se foloseau de mîinile servitorilor, nu de ale lor, și acestora mai ales Sf. Ioan le aducea pilda zdrobitoare a lucrătorului Pavel: „Dumnezeu ne-a lăsat destoinici (capabili) spre slujba noastră, ba încă și a aproapelui. Dacă nu crezi, apoi ascultă pe Pavel care zice: „Voi singuri știți că pentru trebuințele mele și ale celor ce sînt împreună cu mine au muncit mîinile acestea” (F. Ap. 20, 34). Apoi dacă dascălul lumii și cel vrednic de ceruri nu se rușina muncind mult, tu dacă nu tragi după tine o droaie de slugi o consideri ca ceva necinstit și nu știi că tocmai aceasta este care te necinstește? Pentru că din acest motiv Dumnezeu ne-a dat și mîini și picioare ca să nu avem nevoie de slugi” — apostrofa Sf. Ioan Gură de Aur pe cei care nu voiau să știe că mîinile sînt date omului pentru muncă, pentru a-și împlini nevoile cu ele, nu pentru a fi înlocuite cu robi sau argați de tot felul. Și, în continuare, Sf. Ioan venea împotriva acestora cu argumente cum nu se poate mai evidente, spunînd: „Nu din cauza nevoii s-au introdus slugile, pentru că atunci odată cu Adam s-ar fi creat și sluga”.⁵⁵

a) *„Pentru aceea vă rog să-mi urmați mie, precum și eu urmez lui Hristos”* (I Cor. 4, 16; 11, 1).

Sf. Apostol Pavel avea conștiința personalității sale. Nu considera nici odată însă a fi ajuns ținta. Ținta era Hristos-Domnul și știa că ea este departe. Știa însă că aleargă spre această țintă și mai știa că aleargă bine, că pășește pe urmele marelui său Dascăl, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. De aceea îndemna și el pe credincioșii săi să-l urmeze, oferindu-le o pildă concretă de trăire creștină, aproape de ei, vie, pe care o puteau vedea cu ochii lor și pe care puteau pune mîna. El le propovăduia nu o învățătură abstractă, care să plutească pe deasupra capetelor lor, care să le gîdile doar auzul și să le pună mintea în mișcare, ci o învățătură care, mai întîi de toate, trebuia trăită, iar el, Pavel, le oferea, în persoana lui, o pildă reală de trăire a acestei învățături.

⁵⁵ Omilia XL la Ep. I Cor.

„Să-mi urmați mie”, pentru că „și semne am făcut și cu cuvîntul v-am învățat și primejdii am întîmpinat și *v-am dat ca pildă și o viață neprihănită*” — spune Sf. Ioan Gură de Aur⁵⁶ parafrazînd unele cuvinte ale Apostolului. Comentînd cuvintele Sf. Pavel din epistola I către Corinteni (4, 16), mai sus arătate, Sf. Ioan înțelept ne grăiește tuturor, zicînd: „Cîtă sinceritate la dascăl. Cît de exactă icoană ne prezintă, îndemnînd și pe alții a o imita. El face aceasta nu ca și cum s-ar lăuda pe dînsul, ci ca să arate că virtutea este ușoară. „Să nu-mi spui, zice, că nu pot să te imit, căci tu ești dascăl mare”, căci nu este atît de mare deosebirea între mine și voi, pe cîtă este între Hristos și mine. Și cu toate acestea eu l-am imitat pe El. Această imitare nu are nevoie de timp și de (talent sau învățătura unui) meșteșug, ci de bună intenție, de voință. Dacă noi intrăm la un pictor nu vom putea imita un tablou, oricît de mult l-am fi văzut, pe cînd pe Pavel putem să-l imităm”,⁵⁷ căci dacă aceasta — a-l imita pe Pavel adică — „ar fi peste putințele noastre, n-ar mai fi îndemnat el, zicînd: „Urmați-mi mie...” (I Cor. 11, 1).⁵⁸

Ce cere de la noi Sf. Apostol Pavel? El cere credință curată, viață curată, muncă, cinste și omenie, pe care le-a întrupat atît de fidel, el cere de la noi pace (I Tes. 5, 13) și mai presus de toate el ne cere dragoste, precum spune și Sf. Ioan Gură de Aur: „Dragoste cere de la noi Pavel, nu însă cum s-ar întîmpla, ci acea dragoste care ne unește la un loc și ne face nedezlipiți unul de altul și care cu atîta precizie ne leagă unul de altul, așa cum sînt încheiate membrele corpului întreolaltă”. Căci „o astfel de dragoste săvîrșește lucruri mari și frumoase”.⁵⁹

Această virtute, dragostea, este și cheia imitării sau urmăririi Sf. Apostol Pavel, ține să ne arate Sf. Ioan Gură de Aur, căci numai aprinzînd acest „foc în noi vom putea imita pe acel sfînt”,⁶⁰ iar unul care l-a imitat cu osîrdie, întruchipîndu-l într-o oarecare măsură pe Sf. Apostol Pavel, a fost însuși Sf. Ioan Gură de Aur. Vor fi fost desigur încă alți mulți și vor mai fi destui creștini care vor căuta să pășească pe urmele marelui Apostol „al neamurilor”, cum obișnuia să-și zică uneori, dar unul despre care știm precis că a mers pe aceste urme, avîndu-l mereu în inimă și înaintea ochilor pe Sf. Pavel, a fost Sf. Ioan Gură de Aur.

56 Omilia XXI la Ep. I Cor.

57 Omilia XIII la Ep. I Cor.

58 Omilia XXXIII la Ep. c. Rom.

59 Omilia XI la Ep. c. Ef.

60 Omilia XXXIII la Ep. c. Rom.

Sf. Ioan Gură de Aur a iubit în chip deosebit pe Sf. Apostol Pavel și tocmai din această dragoste și cinstire pe care o avea față de el a rostit și cuvintele pe care le-am prezentat în rîndurile de pînă acum și încă multe altele. Acest lucru ni-l spune el însuși, și anume că ceea ce știe și vorbește despre Sf. Apostol Pavel nu datorește nici „talentului”, nici „fineții” și nici „inteligenței” sale, ci datorește faptului că-i urmează și-l „iubește mult” pe acest bărbat.⁶¹

Această dragoste l-a făcut pe Sf. Părinte să rostească și cuvinte de slavă către Cel Prea Înalt că a zidit, că ne-a dat nouă, tuturor creștinilor, un om care a făcut atîta bine, la care privind putem învăța atîtea lucruri sănătoase și folositoare. Căci spune Sf. Ioan Gură de Aur: „Cine va spune puterile Tale, Doamne, că ai arătat omenirii un astfel de bărbat? Te-au lăudat pe Tine toți îngerii într-un glas, cînd ai făcut stelele și cînd ai făcut soarele, însă nu atît pe cît te-au lăudat cînd ai arătat omenirii pe Pavel... Soarele acesta de pe cer nu va putea ajuta niciodată mugurii cei putrezi ai pomilor, pe cînd Pavel întorcea (la calea cea bună, cea dreaptă) pe cei care aveau mii de putregaiuri, vreau să spun mii de rele, mii de păcate”.⁶²

*

Sf. Pavel a fost chemat la Apostolie de însuși Mîntuitorul Iisus Hristos. A avut conștiința acestui lucru și-l proclama ori de cîte ori socotea de cuviință. L-a făcut mai ales la începutul epistolelor sale, pentru a le da autoritatea cuvenită.

Profund pătruns de adevărul creștin, întîlnind în învățătura creștină „o forță în stare să-l ridice pe om deasupra sa însăși”, precum spune un teolog, Sf. Apostol Pavel propovăduiește cu o neodihnită rîvnă pe Mîntuitorul Iisus Hristos, rîvnă izvorîta dintr-o neîțarmurită dragoste față de Iisus Hristos și față de toți oamenii.

Această dragoste l-a făcut să găsească căile și mijloacele cele mai potrivite pentru ajungerea țelului său apostolic și tot această dragoste l-a făcut să se dăruiască și să întruchipeze în ființa sa o fidelă trăire a învățăturii creștine, pe care o oferă apoi drept exemplu viu, concret, de urmat credincioșilor săi iubiți.

61 Omilia I la Ep. c. Rom.

62 Omilia V la Ep. c. Filip.

Aceste osteneli au produs desigur ecouri puternice în sufletele multor creștini. Un asemenea ecou a stîrnit cu deosebire în sufletul Sf. Ioan Gură de Aur, care a închinat Sf. Apostol Pavel simțiri, gînduri și cuvinte de o rară frumusețe. Cîteva dintre ele am desprins și noi în rîndurile de mai sus.

Imitîndu-l el însuși pe Sf. Apostol Pavel, Sf. Ioan Gură de Aur ne îndeamnă și pe noi, credincioși și preoți deopotrivă, să urmăm învățăturii lui, înțelepciunii lui, rîvnei lui spre tot lucrul bun și mai ales bogatei și neprihănitei sale vieți. Noi, preoții cu deosebire, avem multe de învățat de la Sf. Apostol Pavel și mai ales aceea de a fi conștienți de lucrul pe care îl îndeplinim, de a ne iubi poporul, de a iubi pacea, de a ne iubi munca noastră, de a ne iubi credincioșii noștri, de a le urmări încontinuu binele și cu deosebire de a le pune permanent înaintea o pildă vie de urmat.

De aceea, „toate acestea cugetîndu-le, iubiților, să-l urmăm cu bărbăție, pentru că și Pavel a fost om ca și noi, împărtășindu-se din aceeași fire ca și noi și toate celelalte le-a avut deopotrivă cu noi. Dar pentru că a arătat o atît de mare dragoste pentru Hristos ca și pentru semenii, a covîrșit și cerurile și a stat împreună cu îngerii” — ca să încheiem tot cu un cuvînt al Sf. Ioan Gură de Aur.⁶³

Diacon GHEORGHE PAPUC

63 Omilia XXXIII la Ep. c. Rom.

PREDICA VEACULUI DE AUR

Nu s-au scris prea multe lucruri asupra predicii răsăritene de către răsăritenii înșiși. Ici-colo a apărut câte o monografie tipărită în cadrul Bisericii autocefale, (Katajew și Pevnickij, la ruși; Trembela și Moraitis la greci; Gh. Comșa la români, etc.), dar o istorie amplă asupra propovăduirii ortodoxe, considerată de-a lungul tuturor perioadelor și în toate ariile ei de dezvoltare de la început și pînă în vremurile noastre, nu avem încă. Pînă la viitoarea mare istorie a predicii ortodoxe să ne mulțumim și cu lucrări mai puțin cuprinzătoare și chiar cu studii trînd capitoare din istoria predicii răsăritene, cum este de pildă și studiul prof. D. N. Moraitis, intitulat: *Τὸ κήρυγμα ἐν τῇ Ἀνατολῇ κατὰ τὸν χρόνον αἰῶνα τῆς ἐκκλησίας καὶ μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ι. Χρυσοστόμου. Ἐπιστημονικὴ ἐπετηρὶς ἐκδομένη ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. Τόμος δεύτερος Ἐν Θεσσαλονίκῃ* (1957, p. 263—290). (Predica în Răsărit din veacul de aur al Bisericii și pînă pe vremea lui I. Hrisostom — în: Anuarul științific publicat de Facultatea de Teologie, vol. II, în Tesalonica, 1957, p. 263—290).

În studiul acesta prof. Moraitis și-a propus să-și prezinte cercetările sale asupra celei mai strălucite și fecunde perioade din istoria predicii creștine și anume asupra predicii din veacul de aur. Tema a mai fost tratată și de către alți cercetători. Totuși subiectul e de așa natură că poate constitui o permanentă ispită pentru omiletul pasionat de investigații științifice. Descoperirea unui manuscris nou, a unei lucrări considerate ca pierdute, intuirea unor aspecte, procedee, nuanțe, idei noi, în activitatea teoretică și practică a marilor — și mai puțin marilor — cuvîntători creștini ai veacului de aur, pot constitui tot atîtea îndemnuri de a lua sau relua în studiu perioada acum amintită ai cărei reprezentanți au fost și vor fi totdeauna un model și o sursă inepuizabilă de inspirație pentru predicatorul creștin.

Despre perioada în chestiune, prof. Moraitis a mai scris și în lucrarea sa: *Ἱστορία τῆς χριστιανικῆς ῥητορίας* (Istoria retoricii creștine, 1947). Dar conținutul omiletic neobișnuit de variat și bogat al epocii de aur l-a determinat să-i dedice un studiu separat.

Studiul cuprinde 2 părți. În prima, autorul tratează despre *Predica în sine*. În a doua despre *Oratorii bisericești în special*. Fiecare din aceste părți cuprinde numeroase subîmpărțiri cecute de tratarea științifică a temei. Astfel, în prima vorbește despre: 1. — Cîteva generalități introductive. 2. — Condițiile externe ale propovăduirii sfinte. Predica și cultul creștin. 3. — Păstrarea prin scris a predicilor creștine. Tahigrafii. 4. — Drep-tul la predică. Cine erau predicatorii. 5. — Pregătirea pentru predică și desfășurarea ei. 6. — Auditorul, dispozițiile sufletești și reacțiile lui la predică. 7. — Forma și cuprinsul predicii. 8. Tehnica predicii în Răsărit și Apus.

Subîmpărțirile părții a doua a studiului — numerotate în continuarea paragrafelor părții întâia — sînt: 9. — Epoca de trecerc. Oratorii asceți ai Egiptului. 10. — Atanasie cel Mare. 11. — Efrem Sirul. 12. — Alți oratori bisericești după jumătatea sec. IV. 13. — Cei trei capadocieni. Vasile cel Mare. 14. — Grigorie Nisanul. 15. — Grigorie de Nazianz.

Ce-a determinat promovarea predicii creștine pe treapta ei de culminație? Întîi încheierea perioadei persecuțiilor. Eliberată de grijile dinafară, Biserica s-a putut dedica netulburată dezvoltării cultului, arhitecturii bisericești, literaturii, științelor teologice și retoricii.

Un alt factor care a contribuit la dezvoltarea predicii în sec. de aur a fost accentuarea elementului uman creator în întocmirea și rostirea cuvîntărilor bisericești. În primele trei veacuri predicatorii erau priviți „ca simple organe de vestire a voinței lui Dumnezeu”. Darurile Sfîntului Duh, oricît de necesare, erau tot mai rare, fapt care a dus la o accentuare a contribuției omenești privind pregătirea predicii și perfecționarea ei tehnică.

Școlile catehetice (din Alexandria, Antiohia, etc.) au adus și ele un aport însemnat la promovarea predicii în înțelesul că contribuind la formarea conducătorilor Bisericii, ele au influențat prin însuși acest fapt, înfrumusețarea și dezvoltarea predicii.

Școlile păgîne de retorică ale vremii și-au avut de asemenea partea lor de contribuție la înflorirea propovăduirii creștine. În folosirea retoricii vremii însă Părinții Bisericii au avut conștiința deosebiriilor esențiale dintre oratoria profană și cea creș-

tină. Preocuparea lor mergea mai ales în direcția alcătuirii unor tipare de sine-stătătoare ale propovăduirii sfinte.

În oarecare măsură marea dezvoltare a predicii în veacul IV se datorește și osebitei prețuiri și dragostei pe care lumea greco-romană de atunci le avea față de arta oratorică. O asemenea situație a determinat pe oratorii creștini ca la întocmirea cuvântărilor să se adapteze cerințelor ascultătorilor pentru ca astfel aceștia să fie mai ușor atrași la primirea cuvântului dumnezeiesc.

Dezvoltarea predicii merge paralel cu dezvoltarea cultului precum și cu construirea de noi și mai mari locașuri de cult. Apar amvoanele. Episcopul vorbea stînd în tronul arhieresc sau în ușile împărătești. Se predica Duminica și în zilele de sărbătoare. Uneori se predica în fiecare zi, mai ales în cetățile cu populație numeroasă. În cadrul slujbei predica era plasată după psalmi și după pericope. În general predicile erau mai des susținute în Postul mare și în Săptămîna luminată.

Predica dura cam jumătate de oră. Dar uneori dura și mai mult.

Predicatorii de obicei, nu-și redactau în scris predicile. Înregistrarea prin scris o făceau tahigrafii. Obiceiul s-a introdus pe vremea lui Origen. Unii tahigrafi publicau cuvântările tahigrafiate și le mai și vindeau, uneori cu apobarea oratorilor. Alții în ascuns.

Principalul propovăduitor era episcopul. Dar nu erau excluși nici preoții. Constituțiile Apostolice cer ca și preoții să predice. Locul lor la predică era înaintea episcopului: Astfel la aceeași Liturghie puteau fi două sau chiar mai multe predici succesive.

Numai în Alexandria, pe vremea lui Arie, a fost ridicat dreptul preoților de-a predica.

Cu învoirea episcopului puteau predica și diaconii. Și chiar și laicii. Numai femeile au fost oprite de la predică, deoarece Domnul a trimis numai bărbați la propovăduire.

Predicile erau rostite liber. Rareori erau citite. Și mai rar erau citite cuvîntări alcătuite de alții. La începutul predicii se rosteau cuvintele: „Pace tuturor” la care credincioșii răspundeau: „Și Duhului său”. Ca formulă de adresă se foloseau expresiile: Fraților; sau: sanctitas vestra; caritas, fidelitas vestra; fratres mei (Augustin).

În încheiere se făcea un rezumat, se dădeau îndemnuri adecvate, sau se rostea o doxologie. Din veacul III întîlnim și termenul: Amin.

Predca, substanțială și rostită cu însuflețire, era primită cu satisfacție, cu aplauze puternice. Ioan Hrisostom le primea uneori binevoitor. Alteori le dezaproba cu tărie. Erau și oratori care umblau după aplauze și aclamații. După cum existau credincioși care umblau nu atât după conținutul predicilor cât mai ales după arta cu care erau rostite.

Invățătura creștină era prezentată sub forma mai ales de omilii, dar și de predici tematice. Acestea din urmă erau precedate de un text scripturistic în jurul căruia se desfășura expunerea. Ideea centrală sau tema era anunțată adesea în introducerea predicii.

Pentru dezvoltarea unei asemenea forme de propovăduire a contribuit cel mai mult retorica profană, bine stăpînită atât teoretic cât și practic, de către Părinții veacului de aur.

În a doua jumătate a veacului IV s-au dezvoltat în Răsărit cuvîntările de laudă, cuvîntările de înmormîntare, panegiricele. N-au lipsit nici prediciile populare. Acestea aveau ca bază deosebiriile dintre Vechiul și Noul Testament, și erau alcătuite după modelul cuvîntărilor lui Origen. Din nefericire cele mai multe din prediciile populare s-au pierdut.

Tehnica propovăduirii e perfecționată. Compoziția e mai elegantă, materialul ilustrativ mai bogat și mai variat. Sub influența retoricii profane unii oratori creștini acordă un interes sporit elevației oratorice, mijloacelor formale, stilului, care, toate, cuprind ceea ce mai mult uimește decît zidește și încălzește.

În Apus cuvîntările oratorilor creștini sînt mult mai simple, mai sobre, mai concise. Predica apusenilor e în urma celei răsăritene. Aceasta, între altele, pentru că Apusul a fost aproape lipsit de școli retorice.

Seria oratorilor bisericești în secolul IV, o începe Eusebie al Cesareei († 339), cu cuvîntările lui panegirice. Influențat de oratorii necreștini, Eusebie e adesea ditirambic. Subliniază îngroșat, dar nejustificat, unele lucruri. Uneori lasă să iasă la iveală mai mult istoricul decît oratorul.

Eustatie Antioheanul († 360) e lăudat de Sozomen pentru talentul său de vorbitor și scriitor. Frază cizelată, stil ales, expunere cursivă, conținut adaptat la scopul urmărit, iată cîteva din calitățile oratorice ale lui Eustatie. Din omiliile lui Eusebie al Emesei († circa 360) s-au păstrat unele fragmente. Deși puține, acestea ne îngăduie să ne dăm seama de dreptul lui de a fi trecut printre cei mai buni oratori ai Bisericii vechi. Argumentarea îi

era clară, luminoasă și plină de forță. Punea căldură în cuvînt. Folosea propoziții scurte, imagini vii și pregnante.

-Din Egiptul de Jos e semnalat Isaia. Cuvîntările lui se disting prin caracterul lor practic, simplitate, prin tendințele lor ascetice. Dar și prin adîncimea cugetării.

Omiliile atribuite lui Macarie cel Mare († 390) se disting prin cuprinsul lor moral și ascetic, prin gîndirea profundă, inspirată din filozofia stoicilor și neoplatonicilor. Aceste omilii au fost adresate călugărilor.

Ca predicator, Atanasie cel Mare († 373) e vestit mai ales prin cuvîntările contra arienilor. Azi sînt socotite ca autentice numai primele trei. Ele sînt de conținut dogmatic și se caracterizează prin tendința lor polemică. Atanasie citează mai întîi tezele adversarului, respingîndu-le apoi punct cu punct. Folosește uneori ironia. Se întemeiază pe mărturii luate și din Scriptura Vechiului Testament. Nu arareori recurge la argumente logice. Expunerea e dinamică, energică, plină de acțiune, e orientată și stăpînită cu măiestrie. Clar și fără afectare în grai, se înalță cu îndemîinare la nivelul unei remarcabile cugetări teologice.

Pe lîngă aceste virtuți oratorice, Atanasie prezintă și unele scăderi. Ca de pildă: e unilateral dogmatic, neocupîndu-se cu problemele etice; se lasă antrenat uneori spre exagerări și spre folosirea de cuvinte grele împotriva adversarilor. Cu toate acestea Fotie are cuvinte de mare laudă la adresa lui.

Cele mai multe omilii ale Sf. Efrem Sirul († 380) au ca bază sărbătorile Nașterii Domnului, ale Născătoarei de Dumnezeu, ale Apostolilor și martirilor. Predica o scria de obicei în versuri care se caracterizau prin bogăția imaginației, forța inspirației, prin compoziția poetică. Folosea din plin figurile retorice (exclamații, invocații, apostrofe, antipofora etc.); expunerile patetice care mișcau pe ascultători pînă la lacrimi. Bogăția fanteziei acoperea uneori dreapta cunoaștere a textului scripturistic. Asemănările folosite nu-s totdeauna reușite. Accentul e pus uneori pe hiperbolă, mai ales cînd vorbește despre păcat, judecată, pedeapsă, dughuri rele etc. Nu urmează întru totul fidel textul scripturistic, ci obișnuiește să-l explice liber. În unele omilii folosește tautologia.

Cu toate aceste scăderi, Efrem este vrednic să fie așezat printre cei mai străluciți oratori ai Bisericii vechi.

Antonie cel Mare († 355), deși n-a avut o pregătire deosebită, s-a distins prin cuvînt lucrat cu finețe și cu frumusețe — cum zice despre el Atanasie cel Mare.

De la Ciril al Ierusalimului († 386) ni s-a păstrat o omilie.

Despre Apolinarie din Laodiceia († circa 390), Epifanie ne informează că de tânăr s-a pregătit întru cele ale oratoriei. După ce a ajuns dascăl de retorică, anagnost și apoi episcop în patria sa, a căzut, din nenorocire, în erezia gnostică.

Dintre evhiți sînt amintiți Nilos sinaitul și Marcu cremitul. Oratori bisericești de mai mică importanță au fost: Leontie († 358); Tit († 378); Meletie († 381—382); Grigorie Baiticos (sfîrșit. sec. IV); Pachian († în jurul lui 391); Didim cel orb († circa 400); Epifanie († 403).

Dar mai vestiți decît toți cei amintiți pînă acum, mai stăpîni pe mijloacele oratoriei, ale culturii creștine și umane au fost fără îndoială cei trei mari capadocieni: Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigorie de Nazianz și Sf. Grigorie Nisanul. Aceștia sînt cele mai însemnate personalități din veacul de aur al propovăduirii creștine. Cuvîntările lor nu sînt numai niște podoabe ale măiestriei oratorice, dar sînt și modele ale gîndirii teologice.

În fruntea capadocienilor trebuie să fie așezat Sf. Vasile cel Mare († 379). Predicile și omiliile Sf. Vasile cel Mare fac începutul predicii practice.

Zestrea nativă și studiul l-au promovat pe treapta cea mai de sus a înțelepciunii și a măiestriei oratorice. N-a studiat numai teologia, dar și pe preoții, scriitorii și filozofii elinilor.

Omiliile lui se împart în: teoretice și practice. Unele din cuvîntările lui, ca de exemplu: *Contra cămătarilor*; *Cu ocazia secetei* etc. sînt foarte importante și pentru cunoașterea obiceiurilor epocii. Deosebit de valoroase sînt cele nouă omilii la examenon. Importanțe sînt și omiliile lui la Psalmi.

Cuvîntările și omiliile Sf. Vasile cel Mare se caracterizează prin gîndire vie, credință caldă, conținut duhovnicesc, observație fină, cunoașterea precisă a problemelor sociale și a inimii omenești, compoziție aleasă, expunere atrăgătoare și unitate metodică.

Sf. Vasile cel Mare se distinge și prin minunate descrieri plastice, precum și prin observarea fină și profund religioasă a naturii. Un suflu de austeritate răzbate prin toate cuvîntările lui. Știe să prezinte cu îndemînare de maestru foloasele practice ale principiilor eticii creștine.

Activitatea predicatorială a Sf. Vasile cel Mare nu se resimte de influența retoricii profane.

Sf. Grigorie Nisanul a fost fratele Sf. Vasile cel Mare. O vreme a fost dascăl de retorică. Dar nu se distinge atît prin talentul oratoric, cît mai ales prin tendinţele lui teoretice şi filozofice. Cuvîntările lui se împart în: etice, istorice, panegirice şi funebre. În cuvîntările funebre urmează — sub raportul formei şi organizării materiei — principiile retoricii profane.

Dintre omiliile lui merită să fie amintite îndeosebi: cele cinci omilii la Rugăciunea Domnească; opt omilii la Fericiri; cincisprezece la Cîntarea Cîntărilor etc. Cuvînt vestit al lui Grigorie Nisanul este şi *Contra destinului*. Dintre cuvîntările lui care au şi importanţă istorică menţionăm: *La Marele Vasile*; *Viaţa Sf. Marina*. Importante sînt şi cuvîntările lui etice. E evident că el a fost influenţat de retorica profană şi că s-a conformat cerinţelor estetice şi retorice ale timpului, cum se vede din folosirea alegoriei, a comparaţiilor, a descrierilor pompoase. Elementul alegoric e legat în chip original cu cel didactic. Descrierile pompoase şi măreţe, chiar dacă uneori sînt căutate, nu sînt lipsite de frumuseţe, de ardoare, de acţiune dramatică. Nu arareori Grigorie anunţă de la început şi tema şi împărţirea ei. Rămîne în urma Sf. Vasile cel Mare în ce priveşte acţiunea oratorică, dar îl depăşeşte sub raportul gîndirii filozofice. Panegiricele şi cuvîntările funebre ale Sf. Grigorie cuprind multe elemente retorice şi diti-rambice, dar rămîn în urma cuvîntărilor Sf. Grigorie de Nazianz.

Pentru caracterul prin excelenţă teologic al cuvîntărilor sale, Sf. Grigorie de Nazianz a fost supranumit „teologul”. Pregătirea lui a fost îndelungată şi temeinică. După ce şi-a terminat studiile la Atena, a fost profesor de retorică în patria sa.

Din cuvîntările lui s-au păstrat un număr de 45, care pot fi împărţite în: dogmatice, etice, panegirice, polemice.

Cele mai vestite sînt cuvîntările teologice rostite în Constantinopole, cinci la număr, în care expune învăţătura ortodoxă despre Sfînta Treime.

Deşi preocuparea lui e îndreptată spre cele dogmatice, Grigorie de Nazianz nu neglijează nici elementul etic şi practic-ziditor în cuvîntările sale. Dintre cuvîntările de conţinut etic sînt menţionate: Despre dragostea faţă de săraci; Despre divorţ; Despre moderaţia în discuţii. Din cuvîntările la sărbători şi panegirice sînt remarcate mai ales cuvîntările la Paşti, la Naşterea Domnului, la Rusalii, la Botezul Domnului.

Important din punct de vedere istoric sînt îndeosebi: cuvîntarea la moartea Sf. Vasile cel Mare; cuvîntul rostit la moar-

tea tatălui său Grigorie; cuvîntul de apărare pentru fuga sa din Pont; cuvîntul de rămas bun, rostit la plecarea sa din Constantinopole.

Sf. Grigorie de Nazianz a fost un mare orator, înzestrat cu multe daruri pe care a căutat să le valorifice pentru Biserica sa. Gîndire teologică profundă, fantezie bogată, sensibilitate delicată, limbă elegantă, iată calități pe care el le-a posedat în grad înalt.

A utilizat cu succes toate mijloacele retorice, inclusiv ironia. Se distinge prin bogăția cunoștințelor și prin patosul său înflăcărat. Cuvîntările lui, chiar dacă cuprind unele digresiuni, se desfășoară pe firul unei idei centrale, în direcția unui singur scop.

Dacă și numai simpla lectură a cuvîntărilor Sf. Grigorie de Nazianz impresionează în mod deosebit, ne putem da seama de cît de puternică trebuie să fi fost întipărirea pe care ele o lăsau asupra ascultătorilor.

Cele de mai sus reprezintă doar o parte din studiul prof. Moraitis. Lucrarea în chestiune e mult mai cuprinzătoare, mai bogată, mai densă.

Principala calitate a studiului este expunerea sistematică și temeinic documentată.

Autorul nu-și dezvoltă tema într-o singură desfășurare. El sesizează o multitudine de aspecte ale temei pe care le dezvoltă apoi cu îndemînarea cercetătorului versat în investigația științifică. Astfel după ce arată cauzele care au determinat înflorirea propovăduirii în veacul de aur, lucrarea analizează: legătura dintre predică și cult; felul de înregistrare și păstrare a cuvîntărilor: dreptul la predică; ascultătorii; felurile predicii; tehnica predicii în Răsărit și Apus. Trece apoi la cercetarea activității predicatorilor veacului IV, insistînd mai mult asupra celor mai vestiți, cu excepția Sf. Ioan Hrisostomul despre care făgăduiește că va scrie un studiu separat. În dezvoltarea temei autorul nu se rezimă pe intuiții și presupuneri, ci folosește un impunător număr de izvoare, în primul rînd răsăritene. Dar și din ale teologilor — mai vechi și mai noi — ai celorlalte confesiuni, ca: Benger, Schian, Thilo, Stoffel, Villecourt, Burgess, Mercati și alții. Întîlnim în lucrare și unele caracterizări pe care le-am fi voit mai bine documentate. De exemplu: Vorbînd despre Sf. Efrem Sirul, autorul afirmă că marele cuvîntător „nu urmează întru totul fidel textul scripturistic, ci obișnuiește să-l explice liber, și uneori ... îl înțelege rău” (p. 282). E evident că citarea cîtorva texte din

omiliile Sfîntului, în scopul întăririi afirmației amintite, nu era de prisos.

Despre omiliile Sf. Vasile cel Mare autorul nostru spune că nu sînt umbrite de folosirea „metodelor retoricii profane pe care le adoptau oratorii creștini din vremea aceea” (p. 285). Cîteva texte doveditoare ar fi fost și aici bine venite.

Sf. Grigorie Nisanul e prezentat ca inferior — în unele privințe — atît față de Sf. Vasile, cît și față de Sf. Grigorie de Nazianz (p. 287). Citarea a 1—2 pasaje scurte și bine alese din cuvîntările marilor capadocieni ar fi convins mai ușor pe cititor de poziția unuia față de ceilalți.

Se știe că ironia e folosită extrem de rar în cuvîntările bisericești. Moraitis afirmă că Sf. Atanasie și Sf. Grigorie de Nazianz au folosit cu succes toate mijloacele retorice, inclusiv ironia (p. 281; 289). Mai e nevoie să spunem că prezentarea cîtorva locuri în care cei doi mari cuvîntători utilizează ironia, ar fi fost de cel mai mare interes pentru cititori?

Se știe, de asemenea, că împrejurările sociale își au partea lor de contribuție la dezvoltarea activității predicatoriale. Autorul însă nu vorbește nimic despre condițiile sociale în care trăiau credincioșii și oratorii bisericești din veacul al IV-lea. Nu vorbește nimic despre împărțirea societății în clase: clasa celor de sus, a celor puțini, dar bogați și care-și puteau îngădui toate plăcerile, și clasa de jos, a celor mulți, a celor apăsați, exploatați și bîntuiți de tot felul de nevoi și suferințe. E adevărat că „Sf. Scriptură a format ... baza, centrul și punctul de plecare al predicii” veacului de aur (p. 274—275). Dar condițiile de viață ale credincioșilor n-au inspirat mai puțin pe oratorii creștini în activitatea lor predicatorială. Problema socială a fost permanent în atenția cuvîntătorilor bisericești de atunci. Cuvîntări ca de pildă: *Contra bogaților*; *Cu ocazia secetei* (Sf. Vasile cel Mare); *Despre iubirea de săraci* (Sf. Grigorie Nisanul), etc., arată în chipul cel mai lămurit interesul predicatorilor veacului IV pentru problemele sociale.

De obicei, un studiu se încheie cu o concluzie. Autorul nostru a renunțat la osteneala de a ne da un scurt rezumat al celor cuprinse în studiul său.

Și încă ceva. Numele predicatorilor — chiar al celor mari — nu este redat niciodată în întregime. De exemplu, autorul spune totdeauna: Atanasie cel Mare, Vasile cel Mare, Grigorie Nisanul, Grigorie de Nazianz, nu: *Sfîntul* Atanasie cel Mare; *Sfîntul* Va-

sile cel Mare; *Sfântul* Grigorie Nisanul; *Sfântul* Grigorie de Nazianz, cum este corect.

Am adăuga că autorul nostru nu relevă cu accentul cuvenit și cealaltă parte a predicii oratorilor bisericești cu care se ocupă: predica prin exemplul personal. Predica creștină în înțelesul ei plin este tâlcuire a învățăturii dumnezeiești, nu numai prin cuvânt, dar și prin faptă. Lucrarea în discuție vorbește numai de predica prin gai viu, nu și despre predica prin viață.

Valoarea lucrării Dlui Moraitis rămîne însă neatinsă. Studiul d-sale se impune prin densitatea lui și se înscrie ca unul din capitolele bine lucrate ale acelei mari istorii a propovăduirii răsaritene pe care o așteptăm. Il recomandăm cu căldură cititorilor revistei noastre.

Pr. Dr. DUMITRU BELU

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

LA ÎNTIMPINAREA DOMNULUI

Sfânta Scriptură ne arată că în inima omului credincios există o înclinare și o aspirație care nu-i îngăduie să se statornicească într-o stare de tihnă și mulțumire de sine. În manifestarea ei, această aspirație își propune scopuri mai apropiate sau mai depărtate. Pe măsură ce scopurile propuse sînt realizate, s-ar cădea ca și acea aspirație de care vorbim să scadă tot mai mult, să fie tot mai puțin exigentă. În realitate, însă, ea nu scade nicidecum în intensitate. Dimpotrivă, lucrurile făptuite aprind parcă și mai mult cerința acestei aspirații după alte și alte realizări, după alte și alte orizonturi.

Sf. Evanghelie de azi ne pune în față două chipuri de oameni. Este vorba despre proorocița Ana și bătrînul Simeon.

Cea dintîi, proorocița Ana, era o văduvă care de optzeci și patru de ani trăia în jurul templului în post și rugăciune, într-o exemplară curățenie trupească și sufletească.

Celălalt, bătrînul Simeon, era și el un om drept, un om plin de ovlavie, ca unul care-și ducea viața pe făgașul aspru al poruncilor Domnului.

Desigur, amîndoi vor fi avut multe cunoștințe despre Dumnezeu. Și le vor fi agonisit de la filciurile din cadrul slujbelor sfînte, din lectura cărților lui Moisi, a cărților Profeților și a celorlalte cărți sfînte.

Vor fi aflat despre Dumnezeu mai ales că este Creatorul atotputernic și este judecătorul inflexibil care pedepsește aspru orice abatere de la poruncile Lui.

Vor mai fi putut afla, însă, că Dumnezeu nu este numai dreptate, ci și iubire. Vor fi aflat că Dumnezeu nu e numai judecător aspru, dar și Părinte plin de iubire față de fiii Săi.

La convingerea aceasta îi va fi dus îndeosebi făgăduința făcută dintru început de Dumnezeu că odată și odată, El va trimite pe Unsul Său oamenilor, pe Mesia, care să-i împace pe oameni cu Tatăl ceresc și să le ajute a înfăptui în viața lor omenia în toată plenitudinea ei.

Generații după generații au așteptat plinirea vremii, cînd avea să vină Mesia, adică Iisus Hristos, dar la puțini le-a fost dat să fie martorii acestui neobișnuit eveniment.

Printre acești puțini s-au aflat și proorocița Ana și dreptul Simeon. Indemnați de Duhul Sfînt, ei au venit amîndoi la templu tocmai în ceasul în care soseau acolo Fecioara Maria cu dumnezeiescul prunc și cu Iosif, pentru a împlini cele prescrise de Lege.

Și era în încăperea templului norod mult. Simeon se îndreptă către pruncul Iisus, îl ia în brațe și rostește cuvintele: „Acum slobozește, Doamne, pe robul tău în pace, că văzură ochii mei mîntuirea ta...”. Doamne, a vrut să spună bătrînul Simeon, anii mei sînt mulți la număr. Sînt mai vîrstnic

decît mulți dintre frații mei. Știu, Doamne, că am ajuns la această vîrstă din mila Ta. Numai Tu m-ai susținut în viață, întărindu-mă în credința că nu voi trece din lumea aceasta pînă ce nu voi vedea cu ochii mei pe Unsul Tău, pe Mesia. Iată, acum ochii mei văd mîntuirea Ta, văd pe Mîntuitorul lumii și pe Mîntuitorul meu. E negrăită bucuria de a avea în brațele mele chiar pe Fiul Tău, Iisus Hristos. Binecuvîntat să fii tu, Doamne, pentru această neasemuită bucurie pe care mi-ai dăruit-o“.

Cuvinte de mulțumire și de preamărire a lui Dumnezeu a rostit și proorocița Ana.

Amîndoi: dreptul Simeon și proorocița Ana au fost printre cei dintîi vestitori ai venirii în lume a Mîntuitorului.

Se pune acum întrebarea: Pentru noi, credincioșii de azi, este dată oare posibilitatea de a ne întîlni cu Iisus Hristos, Mîntuitorul nostru?

Sf. Biserică ne învață că fiecare credincios poate întîlni cu adevărat pe Domnul Hristos, mai întîi în învățăturile și poruncile Sale cuprinse în Sf. Scriptură.

Sf. Scriptură nu-i o carte oarecare. Ea este carte scrisă de oameni sfinți și sub călăuzirea Duhului Sfînt. Scriptura cuprinde învățătura descoperită de Sus. În ea găsim viața, învățătura și cuvîntul lui Hristos. Unde este cuvîntul lui Hristos este și Hristos însuși. Cînd citim Scriptura sau cînd auzim cuvîntul ei și mai ales cînd împlinim poruncile ei, ne întîlnim în chip tainic, dar real, cu Mîntuitorul nostru însuși.

Pe Mîntuitorul îl mai simțim prezent în sfînta Sa icoană. Icoana Mîntuitorului nu-i o zugrăvitură oarecare. Prin anumite rînduiri ale Bisericii, între chipul din icoană al Mîntuitorului și între personalitatea Lui se stabilește o strînsă legătură, încît credinciosul care se află în fața icoanei Lui se află în prezența tainică, dar reală, a Mîntuitorului însuși.

Un alt loc în care credinciosul poate întîlni pe Hristos sînt sfintele slujbe. Toate slujbele bisericești nu urmăresc, în fond, altceva decît de a pune pe credincioși în cea mai strînsă legătură cu Mîntuitorul.

În sfîrșit, pe Mîntuitorul îl putem întîlni în Sf. Taine și dintre acestea, mai ales în Sf. Euharistie. Cînd ne apropiem și primim semnele văzute ale Sf. Cuminecături, noi sîntem încredințați că ne apropiem și primim în adîncul ființei noastre pe însuși Domnul și Mîntuitorul nostru.

Pe Mîntuitorul, însă, nu-l putem întîlni așa cum putem întîlni o ființă din sfera vieții obișnuite. Pe Mîntuitorul nu-l putem vedea cu ochii fizici, ci cu ochii sufletului, și numai dacă ochii aceștia sînt curați de întinăciunea poftelor murdare, a înclinărilor întunecate, a dorințelor și intereselor joșnice. Prin pilda proorociței Ana și a dreptului Simeon, Sf. Evanghelie de azi ne învață că numai mergînd pe calea curățeniei trupesti și sufletești, pe calea dreptății, putem avea certitudinea că ne vom întîlni în realitate cu Iisus Hristos, Mîntuitorul nostru.

Sărbătorim azi Întîmpinarea Domnului. Rînduind această sărbătoare, Sf. Biserică a vrut să ne învețe că fiecare credincios se poate întîlni cu Mîntuitorul.

După învățătura Bisericii noastre, pe Mîntuitorul îl întîlnim în poruncile Lui, în icoana Lui, în sfintele slujbe, în Sf. Taine și mai ales în Sf. Împărtășanie.

Prin exemplul proorociței Ana și al dreptului Simeon, Sf. Evanghelie

ne învață, că pe Hristos nu-l putem întâlni ca Mântuitor al nostru decât dacă eliminăm din ființa și viața noastră păcatul și mergem hotărâți pe calea curăteniei și a dreptății.

Stăruind pe calea curăteniei trupești și sufletești și mergând cu fermitate pe calea dreptății, putem avea încredințarea că Sf. Scriptură, icoana Mântuitorului, sfintele slujbe și Sf. Taine nu sînt numai niște semne care ne duc cu gîndul la existența într-un anumit spațiu de timp a Domnului, ci sînt locul sigur în care noi credincioșii ne întâlnim în chip tainic, dar real, cu Iisus Hristos, Mântuitorul nostru, care e mereu prezent lângă noi, e mereu împreună cu noi.

Pr. Prof. D. BÉLU

SFINTA CUMINECĂTURĂ¹

„Cel ce mănîncă trupul meu și bea singele meu, are viață veșnică...”

Iubiți credincioși,

(Ioan 6, 1)

Odată, pe cînd Mântuitorul nostru Iisus Hristos fusese invitat la masă în casa unuia dintre căpeteniile fariseilor, între alte învățături și povești date celor ce se adunaseră acolo, a roslit și parabola omului care a făcut cină mare și a chemat pe mulți. Parabola ați auzit-o citindu-se în Sf. Evanghelie de astăzi. În ea este vorba de un om care făcînd o cină mare, și-a invitat la ea prietenii și cunoscuții. Aceștia, însă, fiecare la rîndul său au găsit motive felurite pentru a-l refuza, astfel că omul acela, supărîndu-se tare, a dat poruncă slugilor sale să meargă la răspîntiile drumurilor și pe oricine vor afla acolo — deci pe toți săracii, cerșetorii și neputincioșii — să-i poștească la cină, pentru ca astfel aceștia să se învrednicească de cîntea pe care prietenii și cunoscuții săi au refuzat-o.

După cum ușor se poate înțelege, prin supărarea stăpînului din Sf. Evanghelie de astăzi, care a fost refuzat de prietenii săi, ni se înfățișează supărarea și mîhnirea Părintelui nostru cel ceresc, din cauza refuzului multora dintre noi de a ne împărtăși din darurile cerești. Cina din Sf. Evanghelie reprezintă darurile împărăției lui Dumnezeu, dobîndite prin jertfa de pe cruce a Mântuitorului. Ea înfățișează mai ales Sf. taină a Cuminecăturii. Se cuvine, deci, să ne oprim puțin asupra acestei „cine a Domnului” — Sf. Cuminecătură — spre a vedea însemnătatea ei pentru viața creștinească, precum și datoria noastră de a o primi cum se cuvine.

Iubiți credincioși,

Izvorul păcatului este neascultarea de Dumnezeu. Pentru neascultare, protopărinții noștri au fost izgoșiți din rai; pentru neascultare, toți urmașii lui Adam au primit ca plată a păcatului moartea (Rom. 6, 23); pentru neascultare, în loc de ridicarea omului spre Ziditorul său, s-a deschis și s-a adîncit tot mai mult prăpastia dintre om și Dumnezeu.

Dar Tatăl ceresc n-a voit să-l lase pe cel zidit după chipul și asemănarea Sa sub blestemul păcatului, ci, din nemărginita Sa dragoste față de el, a binevoit să-l reazeze iarăși în starea și demnitatea din care căzuse. De aceea a trimis pe Fiul Său în lume, pentru ca prin jertfa de pe cruce să împace pe om cu Dumnezeu.

Mîntuitorul Iisus Hristos pătimind ca om, prin jertfa Sa a împăcat în mod real pe om cu Dumnezeu, dobîndind pentru oameni prin palimile

¹ Predică la Duminica XXVIII după Rusalii.

și moartea Sa pe cruce, iarăși calitatea de fii ai lui Dumnezeu. Dar, pentru ca jertfa Sa de pe cruce să poată fi însușită personal de fiecare dintre creștini, El a dispus ca această jertfă să fie continuată, să fie actualizată, pentru ca toți creștinii să ne putem împărtăși din ea în Sf. jertfă și taină a Sf. Euharistiei sau Cuminecături. Mîntuitorul ne-a dat prin aceasta puțința de a ne împărtăși cu sfîntul Său trup și sînge, fiindcă el spusese mai-nainte ascultătorilor săi: „Eu sînt pîinea cea vie care s-a pogorît din cer. Cine va mîncă din pîinea aceasta, va fi viu în veci. Iar pîinea pe care eu o voi da, este trupul meu... Cel ce mîncă trupul meu și bea sîngele meu, are viață veșnică și eu îl voi învia pe el în ziua de apoi” (Ioan 6, 51—56). De aceea, încă mai înainte de mîntuitoarele Sale patimi, la Cina cea de Taină, Mîntuitorul a instituit cea mai de preț comoară spirituală lăsată omenirii: Sfînta Cuminecătură. Cuvintele pe care le auzim rostindu-se la fiecare Sf. Liturghie, de către preot, în sf. altar: „Luați, mîncăți, acesta este trupul meu... Beți dintru acesta toți, acesta este sîngele meu...” sînt înșiși cuvintele Mîntuitorului, prin care El a dat spre mîncare Sfînților Săi Apostoli trupul și sîngele Său, Sf. Cuminecătură, după ce, prin rugăciune și binecuvîntare, prelăcuse pîinea în trupul Său, iar vinul în sîngele Său. „Aceasta să o faceți întru pomenirea mea” — a mai spus Mîntuitorul Apostolilor Săi (Luca 22, 19). Iar Sf. Apostol Pavel scrie credincioșilor corinenți: „Căci de cîte ori veți mîncă pîinea aceasta și veți bea paharul acesta, moartea Domnului vestiți, pînă ce el iarăși va veni” (I Cor. 11, 26).

Iată, deci, cea mai minunată cină pe care Mîntuitorul a lăsat-o creștinilor și la care El ne invită pe toți, pînă la a doua venire a Sa.

La înălțarea Sa la cer, Mîntuitorul a spus Sfînților Săi Apostoli: „Iată, eu cu voi sînt, în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului” (Mt. 28, 20). Această rămînere cu noi a Mîntuitorului și după înălțarea Sa la cer, această prezență a Lui pe pămînt, nu este numai o prezență harică, datorită puterii Sale dumnezeiești, prin care ocrotește și conduce Sf. Biserică, ci este o prezență reală, vizibilă, luînd o formă accesibilă și simțurilor noastre. E prezența Sa între noi, sub forma pîinii și a vinului, pe sfintele altare, este prezența lui Hristos cel euharistic printre noi și pentru noi, spre a ne putea uni totdeauna cu El.

Așadar, în nemărginita Sa dragoste pentru noi, Mîntuitorul a găsit mijlocul cel mai potrivit de a rămîne mereu între noi și de a ne putea uni fiecare creștin cu El, prin taina Sf. Împărtășanii. De aceea, Cina cea de Taină, jertfa de pe cruce și jertfa euharistică ce se aduce la fiecare Sf. Liturghie, constituiesc o unitate inseparabilă, fiindcă prin toate, împreună, se realizează mîntuirea neamului omenesc.

„Întru pomenirea Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos”, minunea de la Cina cea de Taină, precum și jertfa de pe Golgota, se săvîrșesc neconținut la Sf. Liturghie, sub ochii noștri, pînă la sfîrșitul veacurilor. Prin puterea rugăciunii preoților, pîinea și vinul aduse ca dar de jertfă la sfintele altare, se prefac, prin invocarea Duhului Sfînt, în însuși trupul și sîngele Domnului, spre a fi împărtășite credincioșilor ca hrană duhovnicească. Prin rugăciunile preoților, Mielul lui Dumnezeu, Cel ce s-a jertfit pe Golgota, la Sf. Liturghie se jertfește pe toate altarele. Atunci s-a

adus pe Sine jertfă singeroasă, acum însă nesingeroasă; atunci s-a jertfit pe cruce, acum pe sf. altar; atunci o singură dată, acum de nenumărate ori. Sfânta jertfă de pe altar — însuși trupul și sângele Domnului — se împărtășește creștinilor în Sf. taină a Cuminecăturii, fiindcă tocmai pentru aceasta a fost pregătită spre a se putea împărtăși și sfinți prin ea toți credincioșii care iau parte la Sf. Liturghie.

Oare ce poate fi mai minunat pentru un creștin decât a intra în comuniune cu Hristos, în taina Sf. Cuminecături? „Cel ce mănincă trupul meu și bea sângele meu rămîne întru mine și eu întru el” (Ioan 6, 56). Oare ce poate fi mai măreț și mai dumnezeiesc pentru creștin decât faptul că în cea mai umilă biserică, ori în cea mai fastuoasă catedrală, pe sfânta masă a altarului, după rostirea rugăciunii de invocare a Duhului Sfânt (epicleza) de către preot, se află sub forma pîinii și a vinului însuși Mîntuitorul Hristos, cu trupul Său cel ce a pățimit, s-a îngropat și a înviat, spre a se da în Sf. Cuminecătură fiecărui credincios, ca hrană spre iertarea păcatelor și ca cheazășie a dobîndirii vieții celei veșnice?

În Sfînta Cuminecătură ne împreunăăm cu Hristos, dobîndim iertarea păcatelor și îndeosebi primum „arvuna” vieții veșnice, fiindcă însuși Mîntuitorul a spus: „Cel ce mănîncă trupul meu și bea sângele meu, are viață veșnică și eu îl voi învia pe el în ziua cea de apoi” (Ioan 6, 54). De aceea, creștine, ia aminte ca atunci cînd te apropii de sf. potir, să te apropii cu frică și cu cutremur de focul cel dumnezeiesc, care arde spinii păcatelor.

Pregătește-te în mod deosebit atunci cînd primești pe Mîntuitorul să locuiască în trupul tău, spre a fi vrednic de El. Nu lăsa ca din nebagare de seamă, ori din ușurință, în loc să dobîndești iertarea păcatelor și viața cea veșnică, să te faci vrednic de osîndă. Adu-ți aminte de cuvintele Sf. Apostol Pavel care zice: „Să se cerceteze însă omul pe sine și așa să mănince din pîinea aceasta și să bea din pahar, căci cel ce mănîncă și bea din ele cu nevrednicie, își mănîncă și își bea sieși osîndă, nesocotind trupul Domnului” (I Cor. 11, 28—29). De asemenea adă-ți aminte, creștine, de învățătura Sf. Ioan Gură de Aur, care zice: „Rugați-vă, dar ... să ne apropiem de trupul lui Hristos cu frică și cu cutremur și cu toată curăția. Cînd îl vei vedea pe dînsul pus înainte, să-ți zici: Prin acest trup am ajuns să nu mai fiu pămînt și cenușă, nici rob, nici slobod. Prin el nădăjduiesc să ajung la ceruri și să mă fac părtaș bunurilor gătite acolo: viața fără de moarte, fericirea cu îngerii, împreunarea cu Hristos” (Com. I Cor. 11, 28—29).

Iubiți credincioși,

Sfînta Cuminecătură este cina mîntuirii, gătita de Mîntuitorul tuturor credincioșilor. Prin glasul Sfintei Sale Biserici, Mîntuitorul ne invită la această cină. De aceea, să nu cădem sub osînda invitațiilor de la cina din Sf. Evanghelie de astăzi, refuzînd a lua parte și a ne ospăta din ea. Să nu nesocotim izvorul cel de viață dătător, prin care creștinii pot dobîndi viața veșnică. Să dăm urmare fiecare dintre noi cuvintelor cîntării din Joia cea Mare: „Din ospățul Stăpînului și din masa cea nemuritoare, veniți credincioșilor la loc înalt, cu gînduri înalte să ne îndulcîm, de Cuvîntul cel prea înalt, din cuvîntul Lui cunoscîndu-l, pe carele îl mărim”

Protos. ARSENIE OBANCEA

Constantin Kalokiru: ATHOSUL. Teme de arheologie și artă (cu ocazia serbării mileniului Lavrei 963—1963). Atena 1963, p. 360 în l. greacă).

Titularul catedrei de Arheologie creștină și bizantină de la Universitatea din Salonic, prof. Constantin Kalokiru s-a născut în Creta, unde a și profesat primii ani după terminarea studiilor din țară și străinătate (Paris, Erlangen și München), ajungînd director al antichităților din întreaga insulă, unde a lucrat peste 10 ani la săpături și restaurări de basilici și monumente vechi bizantine. În 1958 ia titlul de doctorat, funcționînd 3 ani ca agregat la catedra de Arheologie creștină și bizantină de pe lângă Facultatea de Teologie din Atena, pînă în 1961, cînd e chemat ca șef de catedră la Universitatea din Salonic. În urma studiilor și a cercetărilor de specialitate, Constantin Kalokiru a fost adeseori delegat la congrese internaționale de artă și de studii bizantine, iar în țară este unul dintre membrii de frunte ai „Societății de arheologie creștină și bizantină” din Atena.

Dintre studiile publicate amintim pe cele despre basilicile din Creta (1948—1951). Appreciate sînt publicațiile: „Inscripții și gravuri inedite” (1951), „Vechea Rethimna” (1950), apoi „Nașterea lui Hristos în arta bizantină” (1955), dar mai ales „Frescele bizantine din Creta” (1957) și „Ființa picturii ortodoxe” (1960). Nenumărate sînt articolele și studiile publicate în noile enciclopedii, precum și în revistele de specialitate.

În acest volum jubiliar despre Athos autorul adună la un loc 5 studii de specialitate și anume: 1. *Omiterea scenei „Îmbăierii pruncului Iisus” din frescele sfîntului Munte* (p. 5—54 cu 8 reproduceri), 2. *Despre frescele lui Teofan Cretanul din Meteore și din Sf. Munte* (p. 55—98 și reproduserile 5—41), 3. *Cercetări despre tîmplele post-bizantine din Athos* (p. 175—216 și reproduserile 42—58), 4. *Iconografia contemporană din Sf. Munte* (p. 253—275 și reproduserile 59—62) și 5. *Monumente și călugări din Sfîntul Munte* (p. 277—292).

Reținem din studiile de mai sus cîteva amănunte.

I. În ciclul Nașterii Domnului tradiția picturii bizantine a cuprins pe lângă personajele principale (Hristos și Maica Domnului) și cîteva scene secundare; de pildă: Corul îngerilor (stînga sus), păstoriu (dreapta), magii (stînga, în mijloc), dreptul Iosif, gînditor (jos, stînga) și Îmbăierea pruncului (jos, dreapta). Uneori, rar, aflăm această ultimă scenă sub Maica Domnului întinsă pentru odihnă în registrul de mijloc ori de jos, iar în cazul acesta pendantul ei din dreapta e dreptul Iosif.

Scena „îmbăierii” o formează două femei cu mînele răsfrînte, din care una de vîrstă mijlocie șade și ține pe genunchi sau în mîini pruncul

gata de îmbăiat, iar cealaltă, mai tinăra, toarnă dintr-o cană apă în vană. Prima femeie cearcă cu o mină căldura băii, iar în alte compoziții spală pruncul intrat pînă la gît în apă. Se știe că izvorul din care s-au inspirat pictorii au fost apocrifele (Evanghelia lui Matei, dar mai ales Protoevanghelia lui Iacob), aceleași care au completat și amănuntele iconografice ale praznicelor Bunevestiri, Nașterii, Intrării în Ierusalim, Răstignirii, Învierii, etc., ca și pe cele iconografice (Condacul lui Roman Melodul, imnele „Intrării în Biserică” etc.) și, în fine, pe cele calendaristice (pomenirea protopărinților Ioachim și Ana). „Evanghelia lui Matei” vorbește de două moașe chemate de Iosif s-o asiste pe Maria, „Protoevanghelia lui Iacob” are numai o moașă și un ajutor, Salomi, căreia i s-a și paralizat mîna din cauză că n-a crezut cum poate naște o fecioară, dar care s-a vindecat imediat ce pruncul a fost înfășat.

Pînă la Reformă scena e întilnită și în biserica apuseană sub titlul „spălarea pruncului”, sub care formă autorului îi pare a fi un împrumut din păgîneasca spălare a lui Dionisos, ceea ce dovedește antichitatea temei. De fapt o întilnim încă pe vestita cruce smălțuită cu email din Lateran din veacul V—VI, apoi în frescele bisericilor rupestre din Capadochia (sec. X), în mozaicele bisericii Sf. Luca din Levadia (sec. XI), în frescele din Castoria (sec. XII), în biserica din Egina (1289), în frescele bisericilor Sf. Apostoli din Salonic și a bisericii Hora (sec. XIV), ca și în frescele de la Perivlept (Mistra), în bisericile din Sîrbia (Sf. Pantelimon din Nerezi, Studenița Gradaț), apoi cele din Creta (sec. XIV—XV), la Schimbarea la față din Meteore (sec. XVI), etc. Scena „îmbăierii” a fost repetată și la nașterea Sf. Ioan Botezătorul, cum arată biserica din Dafni, Minologhionul lui Vasile II, Studenița, etc. Pot lipsi uneori îngerii sau păstorii, dar, „spălarea” nu.

În Apus o aflăm în capela palatină din Palermo (sec. XII), în peștera San Biagio din Apulia (sec. XIII), în portalul sculptat al catedralelor din Chartres și Orvieto, în capitелurile bisericii Sf. Ioan din Lyon, al baptisteriului din Pisa, în timpanul catedralei din Ulm, etc.

În Athos o aflăm la Protaton (sec. XIV), în catolicoanele Sf. Pavel (sec. XIV), Dohiar (1568), Hilandar (sec. XVI), ultima repictată în sec. XIX. Din păcate scena noastră a fost scoasă în unele din cele mai mari biserici athonite: catoliconul Lavrei și paraclisul Sf. Nicolae, catolicoanele mănăstirilor Dionisiu și Stavronichita pictate în stil cretan de Teofan, Simion, Zorz și alți meșteri. În locul „spălării” avem un arbore, la Stavronichita un păstor, la Dionisiu stinci. Schimbarea s-a făcut cu ocazia repictărilor în sec. XVI—XVII, dar nu sub influența discuțiilor teologice locale (se credea că scena ar fi un atentat la absoluta curățenie a lui Hristos, a nașterii fără dureri a Maicii Domnului), nici a vederilor exagerate călugărești exprimate după 1750 de oameni cu influență ca Nicodim Aghioritul, care, comentînd canonul 79 al sin. V ecumenic și 60 apostolesc zicea că „pictarea femeilor goale spălînd pruncul e cu totul nepotrivită”, iar povestirea apocrifelor despre Iosif cum a chemat pe moașă „e un lucru cu totul straniu”. Scena a fost scoasă încă în sec. XVI—XVII sub influență romano-catolică, căci sinodul tridentin nu mai îngăduia redarea formelor goale. Influența s-a exercitat mai întîi în insule (Tinos, Hios, Sîros, Naxos, Skiros, Creta, etc.), apoi a trecut mai departe, într-o vreme cînd mărturisirile de

credință și școlile iezuite ajung pînă la Athos (1636—1641). Se știe că în urma ideilor contrareformei au fost „îmbrăcați” arhanghelul Mihail din Capela Sixtină, ca și Sf. Terezia din biserica Sf. Maria della Vittoria de Bernini, după cum tot sub influența acestui baroc controlat de iezuiți apare în scena învierii Hristos cu drapel, în loc să fie pictat ca mergînd la iad. Viziunea catolică a unei „biserici triumfătoare” transformă și scena Nașterii: în loc de iesle avem un soclu într-o grădină, spre a prîmi închinarea magilor plini de haine strălucitoare; în loc să aflăm, cum spune Scriptura, „pruncul înfășat și pus în iesle” (Luca 1, 12), aflăm un prunc complet gol (singura excepție), întins jos; Maica Domnului în loc să fie culcată o găsim ingenunchiată, pentru ca să reiasă și mai bine înțelesul scenei: „adorarea pruncului”. Cum rămînem cu Condacul Sf. Roman: „și pămîntul peșteră celui neapropiat aduce”? Acum și boul și asinul (Evangh. ps. Matei) completează scena „adorării”. Nu-i mirare de ce Sf. Nicodim Aghioritul socotea astfel de scene „nebiblice”, „nepotrivite”, „scandaloase” (p. 33—35).

Cînd ne gîndim că pictura apuseană prin realismul ei (Agnes Sorel a pozat cu pieptul gol cu pruncul la sîn, cum se vede dintr-o icoană păstrată în muzeul din Amiens), nu ne mirăm de ce sub influența reacției protestante sinodul tridentin a venit cu „voalurile” artificiale cunoscute. De altfel, în scena „îmbăierii pruncului” nu-i vorba de nu știu cîtă goliciune, ci doar de brațe sumese. În pictura răsăriteană se dematerializează scenele, cum cîntăm la Bobotează: „goliciunea rușinoasă a lui Adam se spală acum prin cuviincioșia noului Adam”. Teoria că Maica Domnului a născut fără dureri, cum cîntăm la acaltist sau în canonul Simbetei celei mari, nu poate fi argument decisiv pentru a înlătura o scenă de un pitoresc și de un omenesc alît de pregnant și nevinovat. Că n-a avut lipsă de moașă, că pruncul era într-un totu curat? Că scena se bazează doar pe tradiția unor apocrife? Dar nici intrarea în biserică și nici hrănirea de către inger, nici îmbrățișarea de la lîntînă sau binecuvîntarea de către preoți, precum nici altele din scenele acaltistului n-au alt temei decît tot al apocrifelor, pentru aceasta să le eliminăm? Doar spălarea, curățirea ca și hrănirea, oboseala, durerea, lacrimile sînt lucruri legate strîns de firea omenească. Ar fi trebuit să eliminăm și scutecele și tot ce se ține de „coborîrea”, de smerenia Domnului. Ori El a primit și tăierea împrejur și botezul (deși n-avea lipsă de ele), tocmai pentru a întări și mai mult dovada umanității Sale împotriva celor ce credeau altfel, ca Marcion ori docheții. Desigur, cu timpul ele au fost tălmăcite spiritual, ieslea=închipuind sînta masă, vasul=botezul etc., dar „o temă uzitată încă din antichitate și pînă și sub iconoclaști, nu trebuie eliminată după răstălmăciri picturale tîrzii” (p. 42).

II. Vorbind de „frescele lui Teofan Cretanul din Meteore și de la Sf. Munte”, prof. Kalokiru spune că deși s-a scris mult despre acest mare artist din veacul XVI, totuși problema e încă deschisă, pentru că lipsea o considerare a operei lui în cadrul picturilor din Creta și Meteore, toate anterioare lucrărilor din Athos.

„Școala cretană, zice autorul, e acea linie de pictură tradițională și idealistă, care, mînebind în deosebi din Bizanț, s-a transformat, mai ales sub influența icoanelor ferecate și a tradițiilor antice, într-o direcție independentă. Se numește așa pentru că și-a atins apogeul în a doua jumătate

a sec. XV și începutul sec. XVI prin Teofan și alți ucenici ai săi în Creta, de unde a trecut apoi în Meteore, la Athos și aiurea, iar în sec. XVII se extinde ca normativă în întreg răsăritul mai ales prin conservatismul și monumentalitatea formelor și prin tonalitatea sumbră și auster-călugărească a ideologiei isihaste". În genul acesta cunoaștem o școală de culme și în Novgorodul și Moscova anilor 1400 prin lucrările unui alt Teofan Grecul, dar și în multe din bisericile balcanice, ca Hora (Constantinopol), Mistra (Peloponez), Manasia (Serbia), multe în Moldova, etc.

Spre deosebire de ea, școala macedoneană (cu centrul în Constantinopol, Macedonia, Tesalia) se distinge mai ales prin realism, libertate, tonuri deschise, dramatism și concepții clasicizante. Ea era mai ales cultivată la curțile domnești de învățați, de laici, de oameni mai liberali, ca Varlaam Calabrezul.

Sub influența gravurilor și icoanelor italiene, școala cretană ajunge pe la 1500 la maturitate, dar cu unele amprente apusene. Așa se face că avem în 22 de biserici din Creta „Deisis” în loc de „Platitera” sau Pantocratorul în absidele altarului. Lucrările prăznicarilor din bisericile Lambiotis și Prinosis (din Creta pe la 1525) sînt lucrări robuste ale lui Teofan.

Îndeosebi, însă, biserica Sf. Nicolae din Meteorele Tesaliei (1527) ne oferă exemple de asemănare izbitoare cu cele din Athos, mai ales cu catoliconul Lavrei. Cele 12 compoziții din ciclul patimilor de pe pereții Meteorelor, ca și Pantocratorul încadrat lângă liturghia îngerească în cupolă, iar în vest Adormirea Maicii Domnului, pe cînd în nartex a doua venire, cu toți sfinții la poarta raiului, precum și alte compoziții sînt atît de asemănătoare cu maniera din catoliconul Lavrei atonite (1535), semnată de el, încît și cele mai mici amănunte sînt observate cu strictețe (vezi figurile 20—24). Realismul portretelor (din viziunea Sf. Petru al Alexandriei sau mirarea apostolilor la adormirea Maicii Domnului, ca și ctitorii Dionisie și Nicandru) dovedește că Teofan avea puternică personalitate și că, înainte de a merge în Athos, împăca în chip magistral ambele curente: macedonic și cretan.

După cite știm, catoliconul Lavrei e prima și cea mai bună lucrare a lui Teofan în Athos. Pictura se desfășoară pe cupolă și pe cele 3 abside. Tonurile sînt mai sumbre, linia mai rigidă decît la Meteore, deși sigură. Totuși, „proportia figurilor, monumentalitatea compozițiilor și finețea execuției, ca și farmecul personajelor fac din catoliconul Lavrei model pentru întreg Athosul” (p. 75). Se știe, însă, că Teofan a fost influențat mult în linie și culoare de artiștii italieni Rafael, Raimondi și Bellini, dar a știut păstra spiritul bizantin. Influența lui se resimte viu la Dionisiu (1547, unde a lucrat ucenicul său Zorz), deși coloritul e mai deschis ca în Lavra, dar redarea hainelor și unele amănunte (Sf. Antonie, Sf. Sava, spălarea picioarelor apostolilor...) sînt aidoma ca în Meteore și la Lavra. Tot operă de a lui e și catoliconul Stavronichitei (1546). Se pare că pictura Voronețului și a altor mănăstiri moldovene prezintă aceleași note. Dar după 1560 începe manierismul, schematismul, convenționalul, cum se vede la catoliconul Dohiariului (1568). Splendide sînt picturile din trapeza Lavrei cu cele 3 registre de cicluri monumentale, din care volumul reproduce pe copertă și „Cina de taină”. Din comparația unor scene de aici cu cele din Meteore

(de ex. „Toți sfinții la ușa raiului”) autorul scoate concluzia că pictura din trapeza Lavrei n-ar fi opera lui Teofan, deși linia și coloritul au aceeași finețe. Pentru că la Arhos Apostolul Petru bate doar la ușă, iar în Meteore pune chiar cheia în ușă, trebuie să vedem numaidecît o dovadă a unui pri-mat papal? (p. 85).

Oricum, lucrările lui Teofan, susținute aproape toate de banii voievo-zilor și boierilor români, rămân pînă azi cele mai bine păstrate din toate lucrările picturale din Sf. Munte.

III. „Cercetări despre tîmplele post-bizantine din Athos”.

Se știe din „istoria” lui Eusebiu și a lui Teodoret că în sec. IV—V altarul era despărțit de naos — printr-un grilaj sau balustradă înaltă doar de un metru, în fața căreia se aflau niște trepte. În marea clădire a Sf. Sofii, Iustinian așează ca rame la cele trei uși ale altarului șase stilpi sau coloane frumos ornamentate cu capiteli și podoabe scumpe. Cu timpul se ridică mai sus acest grilaj despărțitor, mai ales în veacul IX—X, cînd, în urma înfloririi cultului icoanelor, se așează o grindă orizontală deasupra coloanelor și fixîndu-se deasupra crucea cu Domnul răstignit pe ea și stră-juit de o parte și de alta de Maica Domnului și de Sf. Ioan Botezătorul, așa numita „Deisis” (ruga), îmbogățită ulterior (în „ruga mare”) cu alte 2 sau 4 figuri de „rugători”, îngeri sau sfinți ierarhi. Deja la finea sec. IX spațiul de deasupra și dedesubtul grinzii sau arhitravei se împarte în mai multe firide, fiecare cu icoanele lor. Așa se naște *iconostasul*, care inițial, nu avea decît registrul întîi, adică icoanele împărătești (Hristos cu Evan-ghelea, Maica Domnului cu pruncul, icoana hramului și a unuia din sfinții ma-gi), iar după sec. XI încep să crească la 3 și 4 rînduri sau registre. În registrul II sînt praznicele împărătești, în al III-lea apostolii, în al IV-lea proorocii, iar sus de tot Mintuitorul răstignit între Maica Sa și Sf. Ioan. Așa descrie lucrurile pe la 1400 Sf. Simion Tesaloniceanul. Desigur, nu toate iconostasele bisericilor au toate aceste (registre) rînduri de icoane, (după importanța clădirii și după înălțimea lăcașului), dar cel puțin două rînduri și răstignirea le au toate. Vechile biserici rusești din sec. XI—XII aveau cam un rînd sau două. În Sf. Munte nu se mai păstrează vechea formă a iconostaselor din epoca bizantină, deoarece materialele din care s-au construit și diferitele greutăți prin care au trecut (prădăciuni, incen-dii, putreziri etc.) nu le-au mai îngăduit-o. Nu întîlnim decît două iconos-tase din sec. XVII (Xenofon și Molivoclisi), restul sînt din sec. XVIII și XIX. Ceea ce subliniază autorul este însă influența artei apusene, îndeosebi a barocului și rococo-ului în tratarea podoabelor sculpturale în lemn. Printre ele, în spații rezervate picturilor, apar icoane lucrate în stil com-pozit, bizantin manierist, dar cu vădite influențe apusene.

La *Xenofon* avem cel mai vechi iconostas cu 2 rînduri de icoane: cele împărătești și cele de deasupra lor, praznicarele, iar deasupra răstignirea. Sculpturile nu sînt prea încărcate. Arhitectura redă ornamente cu viță de vie, cu flori în formă de limbi dispuse sinusoidal (odată în sus, altădată în jos), încadrate toate în frînghie întretăiată. Variația temelor și ritmici-tatea lor nu obosește. Crucea se sprijinește pe doi balauri, simbol al bi-ruinței aduse asupra morții și a diavolului.

La biserița din apropiere, de la *Molivoclisi* lucrurile sînt la fel, doar la răstignire avem „ruga mare”: Hristos între Maica Domnului și Prodom

încadrați în 4 apostoli. Cepul viței de pe arhitravă urcă și coboară firesc, între cepuri spînzură frunze și struguri din care ciupestă păsări.

Iconostasul din *paraclisul Prodromului de la mănăstirea Ioir*, din 1711, are tot 3 rînduri de icoane. Arhitrava are aceleași teme sculpturale (vița de vie cu păsări), dar dispoziția întreagă e centrată simbolic pe ideea „arborelui lui Iese”. Arcuitura icoanelor împărătești e în acoladă sculptată. Impresia generală este deja încărcată, deși măiestria sculpturilor este remarcabilă și paraclisul e una din lucrările bune ale Athosului.

La Catoliconul Mănăstirii *Grigoriu* (fig. 50) influența barocă e și mai accentuată. Arcuiturile de deasupra icoanelor împărătești sînt greoaie, Spațiile dintre icoane sînt despărțite de figuri sculptate (cariatide) cu aripi, ca în arta gotică, reminiscență din antica „Niki (= victoria). Autorul a înfîlțit asemenea specimene și în Meteore și Turliani, unde inscripția arată și locul execuției: Florența, 1775. Nu-i mirare că stilul iconostaselor atonite „s-a modernizat”.

La *Hilandar* (1754) și *Dohiar* (1783) liniile arcuiturilor sînt de tot greoaie și încărcate. Ochiul obosește, abia dacă reține de sub arhitravă figurile protopărinților Adam și Eva în rai, sculptați măiestrit.

Cel mai încărcat este iconostasul mănăstirii *Cutlumuș* (pe la 1800), cu zone sculptate în valuri bombate în sus și în jos, ca o coafură greoaie. Plante, animale, păsări, fiare, panglici cu ciucuri înfîlnești peste tot, deși execuția e remarcabilă. Rețin atenția scenele nașterii Domnului și ale jertfei lui Avraam.

Iconostasul mănăstirii *Dionisiu* (sec. XIX) e mai perforat, un fel de arabesc, în spații plate, care nu obosesc chiar atîta. În schimb stîlporii dintre icoane sînt greoi, cu terminații în formă de fiare fantastice.

La iconostasul tot atît de încărcat de la *Vatoped* (sec. XIX) e remarcabilă doar scena animalelor pascînd în rai, ca și caii alergînd sau păsările ciupind din struguri, scene care dau vioiciune în ansamblul prea bogat al dantelăriei în lemn.

Din 1813 avem iconostasul *Esfigmenului*, culmea influenței baroce, vizibilă în felul de tratare al temelor, cît și de ornamentare a lor. Chiar deasupra icoanelor împărătești încep, în valuri, șiruri de dantelă sculptată: frunze, crengi, flori cu petale multe, păsări și alte animale ilustrează și încadrează scene ca scoaterea din rai, jertfa lui Avraam, nașterea Domnului, ospățul lui Irod, tăierea capului lui Ioan etc.

În general, iconostasele athonite folosesc metodele picturii veacului XVI, care nu mai prezintă nicăieri numai linii bizantine, ci și influențe apusene. Multe din temele folosite provin din vechea moștenire răsăriteană: vița de vie, păsările, frînghia răsucită și coloanele răsucite. Origine bizantină au temele iconografice „deisis” ca și ciclul praznicelor, dar sub influența împrejurărilor se resimte viziunea și metoda de execuția apuseană, chiar gotică și barocă. Descriind la 563 Sf. Sofie, Paul Silențiarul spune că deasupra coloanelor din grilajul altarului era fixată și atunci crucea, iar de ea era atîrnată candelă. Așa le vedem pînă azi minunatele biserici din Torcelo și Sf. Marcu din Veneția (sec. XI—XII). Trupul Domnului va fi zugrăvit pe cruce abia mai tîrziu, oricum figura nu ieșea în relief, ceea ce va avea loc doar în sec. XVII, iar în sec. XIX se va adăuga și inscripția. Influența apuseană a venit și prin insulele Mediteranei, dar și prin Rusia,

unde încă în sec. XVII—XVIII barocul era dominant. Plasticitatea jocului de umbre și lumini obținută prin perforări și prin redarea de scene realiste și complicate, crucea încadrată de raze, ca și tot cortegiul de scene și de teme din așa numita „teologie apuseană a bisericii biruitoare” cu aureolele ei — toate se resimt din plin și în iconostasele răsăritene. Încheind, autorul lasă să se întrevadă dorul după revenirea la simplitatea genuină.

IV. *„Iconografia contemporană din sfântul Munte”.*

În ultimele decenii s-au observat la iconarii și sculptorii atoniți două tendințe distincte: una e cea bizantină-tradițională, alta nouă-modernistă.

În cea dintâi amintim grupele conduse de călugării Pahomie și Serafim, care copiază sau prelucrează modelele lui Panselin din Protaton ori ale lui Teofan din Lavra, Cutlumuș etc. Amintim mai ales lucrările lui Teofil Parmaki din grupul lui Pahomie, care a reușit să redea destul de bine, în linie și culoare, icoane celebre după lucrările dascălilor Panselin și Teofan: Maica Domnului „glikofilusa”, Ioan Prodromul, Arhanghelul Gavriil etc. (fig. 59—60). La fel amintim câteva icoane (Iisus transfigurat, Arhanghelul Gavriil etc.) lucrate de grupul Ioasaf.

Gruparea modernistă urmează modelele străine, realiste, pe care influența școlii bavareze (Thirsch, Seitz etc.) sau a celei rusești (Vasnetov etc.) din sec. XIX le-au presărat și în bisericile Atenei (Mitropolia, Sf. Irina etc.) ca și în alte localități. Această „artă îndreptată” pune în evidență realismul, naturaleta, omenescul. Temele religioase sînt tratate cu multă libertate. Mintuitorul e zugrăvit ca copil, lucrînd în atelier alături de Sf. Iosif, iar la praznicele împărătești se vede peste tot noul, naturalul, gloriosul, dar în același timp omenescul prea exagerat. Temele au ajuns la reproducere litografială tipizată. „Ruga din grădină” sau „Plîngerea Ierusalimului” în culori sumbre, cu nori vapoși sînt tot atîtea scene cunoscută din această direcție.

În schiturile Athosului primele iconițe pictate și sculptate în acest gen apar încă în sec. XVIII (Irații Scurtu de lingă Karies etc.), iar în vremile noastre grupările religioase conduse de călugării Ioasaf din schitul Kavsocialivia, Daniil din Katunakia, Karțona din Sf. Ana, Zaharie din Nea Skiti.

Mai nou, parte din grupul Ioasaf se îndreaptă spre modele bizantine. Amintim că tabloul „Învierea fiicei lui Iair” lucrat de părintele Serafim, a luat recent la o expoziție din Salonic premiul internațional de compoziție și colorit, ajungînd să fie multiplicat pe cale litografică. Dacă aici se resimte mai multă libertate în tratarea temei, în schimb lucrările mai noi ale aceluiași pictor (cei trei îngeri din Mambri, Arhanghelul Gavriil etc.) urmează modele bizantine de la Protaton. Patosul, evlavia și vioiciunea acestui curent canalizate pe linia tradiționalistă a lui Panselin sînt, oricum, o nădejde că iconografia de azi din Sf. Munte e pe drum bun.

Ultimul capitol, al V-lea, despre „Monumente și călugări la Sf. Munte” încheie volumul prof. Kalokiru. Și de aici desprindem cîteva gânduri bune.

Felul cum se păstrează și cum sînt vizitate, respectiv cercetate monumentele — fie că sînt în arhivă, în muzeu, în biserică ori sub cerul liber — nu e peste tot același. De multe ori vina o poartă și cei „din afară”, care au înstrăinat sau deteriorat destule piese celebre din Athos. Cite manuscrise

ori obiecte de artă bizantine — cu sutele și miile! — nu se află azi în muzeele ori bibliotecile europene ori americane?

E drept că și între călugări sînt exemplare care nu fac cinste prea mare în această privință, dar nu trebuie nici generalizate lucrurile. Mulți din eclesiarii încredințați cu grija arhivelor sînt poate prea înguști, prea geloși, prea puțin școliți în specialitatea aceasta. Timpul cît pot sta obiectele sau manuscrisele la dispoziția vizitatorilor, pelerinilor sau cercetătorilor ar putea fi fructificat mai bine dacă s-ar înlătura lipsurile acestea.

Pe de altă parte, trebuie să-i înțelegem și pe ei: despărțindu-se de „iune”, le vine greu să fie prea mult tulburați de oameni și de treburi „dinafară”.

În sfîrșit, problema protejării și restaurării monumentelor istorice pe care statul grec a început-o la Protaton, la Stavronichita, Pantocrator, Hilandar, trebuie să fie continuată și susținută. La urmă adăugăm și noi că numai prin crearea de condiții optime păstrării și cercetării documentelor și monumentelor istorice poate ajunge Sfîntul Munte o realitate vie, iubită și cunoscută de toți.

Lucrarea prof. Kalokiru se termină cu rezumate în limba engleză pentru toate cele 5 studii, după care urmează indicii de nume și lucruri, apoi lista reproducerilor (152 reproduceri în negru, 12 în culori). Condițiile tipografice sînt excelente. Micile scăpări nu scad din această lucrare, care înprospătează astfel multe din valorile artistice și culturale, pe care le ascund mănăstirile Sfîntului Munte. Ea este un minunat omagiu adus din prilejul serbărilor mileniului de viață organizată în Athos.

Pr. T. BODOGAE

Luc. H. Grollenberg: KLEINER BILDATLAS ZUR BIBEL. Ediție germană de *Hermann Eising*. Gütersloh, Editura Gerd Mohn 1960, p. 199 + numeroase reproduceri, hărți și tabele în — și în afară de — text.

Valoarea unei lucrări zace întii de toate în utilitatea ei. Micul Atlas la Biblie, de care ne ocupăm aci, este întii de toate o lucrare deosebit de utilă pentru înțelegerea aprofundată a Sfintei Scripturi. Aceasta-i calitatea lui de căpetenie, căci mai are și alte. Le vom semnala la locul potrivit.

Întia ediție a acestei lucrări a apărut în anul 1954, la renumita și vechea editură Elsevier din Amsterdam, în limba olandeză, cu titlul: „Kleine Atlas van de Bijbel”. Ea s-a bucurat de un succes de librărie categoric. A și fost tradusă curînd în franțuzește, englezește, germană și în limba sud-africană. Ediția de față a fost îngrijită — în directă legătură cu autorul, Părintele Lukas H. Grollenberg din Ordinul Predicatorilor — de profesorul Dr. theol. Hermann Eising din Münster.

Atlasul lui Grollenberg este o împletire măestrită — cu iscusite artificii de tehnică editorială modernistă — de text explicativ istoric, hartografie și ilustrație îmbelșugată.

Textul evocă realitățile istorice și geo-topografice palestiniene în următoarele compartimente: Între mare și pustie; Țară a întîlnirii popoarelor; Palestinologie; Rămășițele vechilor culturi; Explorări pe culmi și morminte;

Scrierea cuneiformă și descifrarea ei; Vechile orașe; Cărțile istorice ale Vechiului Testament; Strămoșii poporului lui Israel; Ieșirea din Egipt; Așezarea în Canaan; De la Iosua la Saul; Cetatea lui David și Cetatea lui Dumnezeu; Iuda și Israel (cele două state); Sub opresiunea Asiriei; Profeții; Exil și întoarcere din exil; Epoca elenistică; Sub guvernatorii Romei; Glasuri în pustie; Mercenarul (nămitul) și Păstorul cel Bun; Specificul celor patru Evanghelii (canonice); Iisus din Nazaret; Mărturii pînă la marginile lumii; Explicarea ilustrațiilor (deosebit de amănunțită, pe alocuri — adevărate mostre de erudiție concentrată).

Hărțile — zece la număr, măestrit executate în culori pastel — împletesc indicațiile topografice cu scurte mențiuni de caracter istoric, care le dispensează de osteneala de-a căuta în cărți sau enciclopedii de specialitate însemnătatea felurilor regiuni, localități sau locuri indicate în ele, pentru istoria poporului lui Israel și pentru istoria epocii Noului Testament.

Întîia dintre acestea prezintă, expresiv, poziția centrală a Palestinei pe harta lumii vechi: la Răsărit e flancată de imperiile asirian, babilonian și persan; la Sud — de cel egiptean; la Apus — de cel roman; la Nord — de acela al stăpînitorilor eleniști, Alexandru cel Mare și Seleucizii din Siria. Datorită așezării sale „la răscruce de vînturi”, Palestina a fost rînd pe rînd rîvnită și cotropită cînd de una, cînd de alta dintre aceste forțe organizate de tip imperialist. Așezată între copertă și foaia de titlu, această hartă anticipează, vizual, soarta Palestinei de-a lungul cîtorva milenii.

Celelalte nouă hărți — în aceeași manieră expresivă — înfățișează: Palestina ca realitate geografică (aci sînt indicate principalele descoperiri rezultate de pe urma săpăturilor arheologice); Țara peregrinărilor lui Avraam; Expedițiile războinice ale lui Iosua și ale Judecătorilor; Ierusalimul în vremea Mîntuitorului; Palestina în vremea regilor (de la Saul și pînă la exilul babilonian); Imperiul persan și expedițiile lui Alexandru cel Mare; Expansiunea imperialistă a Asiriei; Palestina după Evangheliile canonice și după cartea Faptele Apostolilor; și, în sfîrșit, călătoriile misionare ale Sfîntului Apostol Pavel.

Materiálul ilustrativ — chiar și pentru această ediție „minor”, căci autorul are și o ediție mai extinsă — este mai mult decît abundent. El este selecționat din toate teritoriile cu așezări ebraice străvechi, precum și din acele regiuni cu care evreii au avut legături statornice sau chiar și numai cîmăre.

O atențiune specială este acordată — în text și ilustrații (p. 145 urm., în capitolul: „Glasuri în pustie”) — descoperirilor efectuate din 1947 încoace în depresiunea Mării Moarte (la El Qumran, Chirbet Qumran, Chirbet Mird, Ain Fesha și Wadi Murabba'at). În comunitatea religioasă care popula depresiunea Mării Moarte autorul înclină să vadă pe eseni (ca, de-altcun, majoritatea cercetătorilor).

Nu putem lăsa nementionate graficele și tabelele sinoptice (ca cele de la p. 145, 152 ș. a.), care ușurează înțelegerea materialelor examinate în lucrare.

Reproducerile fotografice, hîrtia și tiparul sînt de calitate superioară.

GRIGORIE MARCU

REVISTA PATRIARHIEI DIN MOSCOVA (nr. 10, 11, 12/1962).

Rubrica „Viața bisericească” (p. 3—43) cuprinde: Reportajul cu privire la hirotonirea arhimandritului Nikon (Fomichev) ca episcop de Viborg, în 26 august și hotărîrea Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse din 27 august de a încredința conducerea eparhiei Riga, Prea Sfîntului Nikon.

A. Gorbacev, ajutor de inspector la Academia Teologică din Moscova, V. Necrasov, docent al Academiei Teologice din Leningrad și A. N. Cravenco de la Seminarul Teologic din Odesa, semnează raportul despre începutul noului an școlar în Academii și Seminariile Teologice. P. C. Protopop G. Șturuc face o frumoasă descriere a Catedrălei „Troîța Alba” din orașul Kalinin. Această Catedrală a fost construită în anul 1563 de Gavril Andreievici Tușinski.

„O vizită istorică” (p. 15—30) este titlul sub care revista publică un articol despre vizita făcută de Arhiepiscopul de Canterbury, Dr. Michael Ramsey, Bisericii Ortodoxe Ruse. Arhiepiscopul Michael Ramsey a sosit la Moscova însoțit de către soția sa, de capelanul șef, canonicul A. Kenaby și de capelanul John Andrew, în 30 iulie. Această vizită are de scop apropierea Bisericii Anglicane de cea Ortodoxă. Oaspeții au vizitat numeroase biserici din Moscova. Ultima vizită a fost consacrată cercetării Lavrei Troița-Sergeeva din Zagorsk. Cu această ocazie i s-a înmînat Arhiepiscopului M. Ramsey diploma de membru de onoare al Academiei Teologice din Moscova. În ziua de 3 august, oaspeții au plecat spre patrie.

DI G. Troițki, candidat în Teologie, face o dare de seamă asupra vizitei făcute de delegația Consiliului Național al Bisericilor lui Hristos din S.U.A. în Uniunea Sovietică. Delegația a sosit la Moscova în ziua de 25 august, sub conducerea D-lui Irvin Miller. Oaspeții au avut convorbiri cu reprezentanții Bisericii Ortodoxe Ruse și au vizitat diferite biserici. În 14 sept. 1962 oaspeții s-au întors acasă. Delegația secției „Credință și Organizare” din cadrul Consiliului Mondial al Bisericilor s-a adresat I. P. Sf. Nicodim al Iaroslavului și Rostovului, prin care își exprimă profunda recunoștință pentru posibilitatea ce li s-a oferit de a vizita Biserica Ortodoxă Rusă, Academii Teologice din Zagorsk și Leningrad, mai multe biserici și de a fi discutat probleme teologice actuale. „Noi nu ne putem cunoaște numai din cărți. Noi trebuie să ne întîlnim unii cu alții și să ne istorisim unii altora despre comorile tradițiilor noastre bisericești”. Oaspeții mulțumesc cu căldură pentru primirea ce li s-a făcut.

Rubrica „In apărarea păcii” cuprinde documente ale sesiunii Comitetului Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace care a avut loc la Moscova, între 12 și 17 sept. 1962. În salutul trimis de Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al Moscovei și al întregii Rusii, adresat Comitetului Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace, se spune printre altele: „...zidirea păcii este datoria noastră creștină”. I. P. Sf. Arhiepiscop Nicodim de Iaroslav și Rostov a susținut referatul: „Situația internațională și sarcinile Mișcării Creștine pentru apărarea păcii”. Înaltul Ierarh al Bisericii Ruse arată sarcinile care stau în momentul de față înaintea Conferinței Creștine pentru Pace.

La p. 50—57 se publică comunicatul Comitetului Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace și Darea de seamă privitoare la Conferința de

presă care a avut loc la 18 sept. 1962 la Moscova, sub președinția d-rului G. Kloppenburg.

Revista se încheie cu articolul „Protoiereul A. V. Gorski”, în care se prezintă personalitatea și opera acestui mare teolog rus, de la a cărui naștere s-au împlinit 150 ani (16 aug. 1962).

*

În nr. 11 se publică știrea că Sanctitatea Sa Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, este decorat cu ordinul „Steagul Roșu al Muncii” cu prilejul împlinirii vârstei de 85 ani, pentru activitatea sa patriotică și „în lupta pentru pace”. Tot cu acest prilej Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, episcopatul, clerul, poporul și păstoriții l-au felicitat pe conducătorul lor duhovnicesc, printr-o adresă în care, printre altele, se spune: „Viața voastră, consacrată din tinerețe slujirii Bisericii lui Hristos, reprezintă o neîntreruptă ardere a duhului în năzuința spre Dumnezeu, după porunca Apostolului: „Dacă trăim cu Duhul, sub povața Duhului să și umblăm” (Gal. 5, 25).

La p. 5, sub titlul: „Glasul Bisericii Ortodoxe Ruse în apărarea păcii pe pământ” se publică: „Chemarea căpeteniilor Bisericilor și căpeteniilor religioase din Uniunea Sovietică către căpeteniile tuturor guvernelor din lume, către Întâistătorii tuturor Bisericilor creștine, către creștinii din întreaga lume”.

În ședința din 10 oct. 1962, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, sub președinția Sanctității Sale Patriarhul Alexei al Moscovei și al întregii Rusii, a hotărât să înființeze o eparhie independentă pe teritoriul Marii Britanii și Irlandei, care să fie inclusă în Exarhatul vest-european. P. Sf. Episcop Antonie al Serghievului a fost numit conducător al acestei eparhii și a fost ridicat la gradul de arhiepiscop. Aflăm mai departe din cuprinsul revistei date despre personalitatea Arhiepiscopului Berlinului și Europei Mijlocii, Serghie; date interesante despre I. P. Sf. Arhiepiscop Antonie, conducătorul Eparhiei nou-înființate din Britania, date despre viața și personalitatea Arhimandritului Metodie (Menzac), hirotonit episcop de Volinia la 29 august 1962. În p. 30—33 se publică o dare de seamă semnată de P. C. Prot. V. Stoicov, docent la Academia duhovnicească din Leningrad, despre vizita făcută în Uniunea Sovietică de un grup de teologi ai secției „Credință și Organizație” din cadrul Consiliului Mondial al Bisericilor. Predica „Intrarea în Biserică a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu” e semnată de P. C. Prot. A. Vetelev.

La rubrica „În apărarea păcii”, D-l I. Ivanov prezintă articolul „Sesiunea de la Moscova a comitetului de lucru al Conferinței Creștine pentru Pace”, iar la rubrica „Probleme Ecumenice” D-l S. Preobrajenski publică prima parte a articolului său: „Convorbire cu delegația Consiliului Mondial al Bisericilor lui Hristos din S.U.A.”. Din Cronica Ecumenică aflăm știrea despre alegerea ca primat al Bisericii Anglicane Episcopale din Scoția a D-lui Francis Hamilton Mongreiff, în locul D-lui Thomas Hannay, pensionat. La rubrica „Din viața Bisericilor. Autocefale” diac, Petr Petras, student al Academiei Duhovnicești din Moscova, semnează articolul ce cuprinde declarațiile Sanctității Sale Patriarhului Teodosie VI al Antiohiei și al întregului Orient despre pace și dezarmare.

În referatul de la rubrica „Articole”, autorul evocă viața, personali-

tatea și opera academicianului Eugeniu E. Golubinski, fost profesor la Academia Duhovnicească din Moscova, de la a cărui moarte s-au împlinit în 1962 cincizeci de ani. Opera sa fundamentală este „Istoria Bisericii Ruse”.

Nr. 12. — Cu prilejul împlinirii a 85 de ani, Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al Moscovei și al întregii Rusii a primit numeroase felicitări atât din interiorul țării, cât și dinafara granițelor țării. Astfel, în primele pagini ale „Revistei Patriarhiei din Moscova” se publică felicitarea trimisă de către N. S. Hrușciiov, Președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., în numele Guvernului Sovietic și al său personal. L. I. Brejnev, Președintele Sovietului Suprem al U.R.S.S., a înminal, la Kremlin, Sanctității Sale Patriarhului Alexei, ordinul „Steagul Roșu al Muncii”. Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei a primit felicitări și din partea diferitelor biserici și asociații religioase, în care e evocată personalitatea și bogata sa activitate pentru apărarea păcii în lume. La p. 11—12, sînt publicate hotărîri ale Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, din ședința de lucru de la 16 nov. 1962, cu privire la mișcarea în clerul înalt din cuprinsul Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Ruse.

D-l E. Sergeev semnează articolul în care se subliniază personalitatea și activitatea conducătorului corului de la Catedrala Patriarhiei din Moscova, Victor Stepănovici Komarov, cu prilejul împlinirii a 50 de ani de conducere a corului ca dirijor. D-l V. Komarov a fost decorat, cu acest prilej, de Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei cu ordinul bisericesc al Sfîntului Vladimir.

În continuare, revista publică necrologul episcopului Atanasie (Kovrovski), înecat din viață la vîrsta de 76 ani; de asemenea despre mitropolitul Nestor al Kirovogradului și Nicolaevului — la vîrsta de 78 ani, mitropolitul Antonie al Stavropolului — la vîrsta de 76 ani, dintre care peste 38 ani a servit ca arhieru.

Sub titlul: „Oaspeți din Geneva”, D-l M. Dobrinin semnează o dare de seamă despre vizita pe care o delegație a Consiliului Mondial al Bisericilor a făcut-o în Uniunea Sovietică la invitația Patriarhiei din Moscova. Oaspeții au vizitat Moscova, Academia Duhovnicească din Zagorsk, Kremlinul, Universitatea Lomonosov, și numeroase biserici.

În seara zilei de 17 oct. 1962, la hotelul „Ucraina”, a avut loc o conferință de presă. Delegații străini au remarcat că raporturile dintre Biserica Ortodoxă Rusă și celelalte Biserici din Uniunea Sovietică sînt într-adevăr ecumenice. Vizita a avut loc între 6—17 oct. 1962.

Tot în luna oct. 1962, o delegație a Bisericii Evanghelice Luterane din Turingia (R.D.G.) a făcut o vizită în U.R.S.S. Delegații au fost de fapt oaspeții Bisericii Luterane din Letonia și Estonia, dar Biserica Ortodoxă Rusă s-a arătat ospitalieră față de frații în Hristos colaboratori în Consiliul Mondial al Bisericilor. Oaspeții au vizitat mai multe centre mari din Uniunea Sovietică, precum și diferite Biserici din țară.

Din convorbirile ce s-au dus cu ocazia acestor întîlniri, reiese năzuința neîncetată spre prietenie și coexistență pașnică între popoare și unire între Bisericile creștine. Rubrica: „Predica Bisericească” cuprinde predicile: „Sfîntul Apostol Andrei cel dintîi chemat”, de la a cărui moarte mucenicească s-au împlinit 1900 ani, semnată de P. C. Prot. A. Serghienko și „În-

vățătură la praznicul Sfântului Nicolae făcătorul de minuni", semnată de P. C. Prot. P. Gnedici. Ecourile pe care le-a avut atitudinea fermă a Bisericii Ortodoxe Ruse în legătură cu criza cubană este titlul subiectului pe care-l publică revista la rubrica „În apărarea Păcii”. Tot în această rubrică se mai află și o scrisoare adresată de Comitetul Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace către Sinodul II Vatican, în problema păcii.

În rubrica „Probleme Ecumenice”, D-l S. Preobrajenski publică ultima parte a articolului său intitulat: „Convorbire cu delegația Consiliului Național al Bisericilor lui Hristos din S.U.A.”, subliniind aportul adus Bisericii lui Hristos de aceste convorbiri, pentru stabilirea unor bune raporturi în vederea unității ecumenice.

În p. 60—66 ale revistei, D-l I. N. Sabatin de la Academia Duhovnicească din Moscova, publică un studiu interesant despre Sf. Apostol Andrei, propovăduitorul creștinismului în Rusia. I. P. C. Arhimandrit Ștefan, parohul metocului bulgar din Moscova, evocă viața, activitatea și operele monahului Paisie de la Hilandar, autorul istoriei „Slavo-Bulgare”, — de la a cărei apariție s-au împlinit 200 ani — care a constituit începutul epocii de eliberare națională a poporului bulgar.

Pr. CHIRIL PISTRUI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ADUNAREA EPARHIALĂ

Duminică, în 8 decembrie 1963, Adunarea Eparhială a Arhiepiscopiei Ortodoxe Române de Alba Iulia și Sibiu s-a întrunit în sesiune ordinară anuală, la Sibiu. În dimineața acelei zile, membrii Adunării au luat parte la Sf. Liturghie slujită de un sobor de preoți și diaconi, în Catedrala mitropolitană, în prezența I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului. P. C. Prot. I. Munteanu a rostit predica zilei, iar P. C. vicar Tr. Belascu a citit, la sfârșitul Sf. Liturghii, rugăciunea pentru chemarea Duhului Sfânt.

Îndată după Sf. Liturghie, membrii Adunării au trecut la Institutul Teologic Universitar, unde, în sala de lectură bine amenajată, s-au desfășurat lucrările propriu-zise, sub președinția P. C. vicar Tr. Belascu.

P. C. vicar Tr. Belascu a deschis ședința Adunării printr-o cuvîntare ocazională, în care, printre altele, a subliniat că rostul întrunirii „constă în a chibzui și a delibera asupra bunului mers al Sfintei noastre Biserici Ortodoxe, privind partea administrativă, economică, socială și culturală din cuprinsul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române de Alba Iulia și Sibiu”. Din asemenea întruniri cu gînd bun și curat, firește, nu pot rezulta decît lucrări bune.

„Dăm slavă lui Dumnezeu pentru ajutorul ce ni l-a dat în lucrarea noastră ... și îi mulțumim că truda noastră din anul acesta n-a fost stearpă, ci binecuvîntată cu rodurile așteptate”.

Preoții din cuprinsul Arhiepiscopiei au propovăduit cuvîntul Evangheliei, curat și neprelăcut, ca și înaintașii lor, iar credincioșii s-au străduit să propășească în învățătură și în fapte bune spre a lor fericire sufletească, spre mărirea Sf. Biserici și spre înălțarea Patriei noastre dragi, Republica Populară Romînă.

În curgerea anului 1963, Biserica și-a desfășurat lucrarea sa ca și în anii precedenți, activînd cu multă dragoste și cu deosebit elan pentru întărirea luptei pentru pace și pentru înrădirea în duh de pace și bună înțelegere cu toate celelalte culte din țara noastră. Ea va continua, de bună seamă, lucrarea aceasta și în viitor.

Pe plan extern, Biserica noastră și-a îmbogățit prestigiul prin intrarea sa în „Mișcarea Ecumenică” și în mișcarea „Conferința Creștină pentru Pace de la Praga”. La toate conferințele mondiale la care a participat, ea și-a spus răspicat cuvîntul în probleme de actualitate de care sînt preocupate popoarele iubitoare de pace, arătînd și că luptă cu însuflețire, prin credincioșii și preoții ei, pentru o dezarmare generală și totală. Biserica noastră a salutat cu deosebită bucurie încheierea Tratatului de la Moscova, privind încetarea experiențelor atomice în trei medii.

În ceea ce privește Arhiepiscopia Sibiului, ea se bucură că I. P. Sf. Mitropolit Nicolae veghează cu toată dragostea și cu multă atenție la bunul mers al lucrărilor ei și se interesează personal de rezolvarea diferitelor probleme esențiale din viața bisericească.

O deosebită mulțumire se face evidentă, ca de-altfel în întreaga noastră Patrie, față de sprijinul și larga înțelegere a regimului nostru democrat-popular pentru Biserică. De aceea clerul și credincioșii Arhiepiscopiei vor fi și de aici înainte alături de marile cauze ale scumpei noastre Patrii, de cauzele care zidesc pacea și buna înțelegere între toți oamenii de bună credință din lume.

*

S-au propus și s-au trimis apoi telegrame ocazionale: Domnului Gheorghe Gheorghiu-Dej, Președintele Consiliului de Stat al R. P. Române, Domnului Ion Gheorghe Maurer, Președintele Consiliului de Miniștri și Domnului Profesor Dumitru Dogaru, Secretarul general al Departamentului Cultelor.

De asemenea s-au trimis telegrame: Prea Fericirii Sale Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și Înalt Prea Sfinției Sale Nicolae Colan, Mitropolitul Ardealului.

Trecându-se la rapoartele de activitate pe anul 1963, Adunarea a ascultat mai întâi *Raportul general* (raportor P. C. Prot. I. Munteanu-Sibiu). Raportul a subliniat realizările mai însemnate pe tărîm bisericesc, cultural, social și economic, din cuprinsul Arhiepiscopiei, în anul expirat. Aprecierile principiale și doctrinale au arătat făgașul în care s-a desfășurat întreaga această viață bisericească. Preoțimea, îndrumată cu atenție și grijă, cu înțelegere, de la Centrul Eparhial, a desfășurat o activitate duhovnicească frumoasă, reușind să sporească în inimile credincioșilor dragostea pentru aproapele, atașamentul la marea cauză a luptei pentru pace și patriotismul luminat. Lucrarea predicatorială a preoțimii s-a inspirat din cuvîntul Sf. Evanghelii și din viața Mîntuitorului Iisus Hristos; ea s-a axat, în general, pe principiul că dreptatea și adevărul trebuie să stea la temelie acțiunilor umane, la acțiunile pentru zidirea caracterului omului vremii noastre.

Oamenii singuratici, ca și popoarele, au tot dreptul la o viață liberă, liniștită, pașnică, demnă și prosperă, viață străină de coșmarul războaielor.

Credincioșii din parohiile Arhiepiscopiei, ca toți credincioșii Bisericii noastre de altfel, s-au bucurat mult cu prilejul semnării Tratatului de la Moscova, privind încetarea parțială a experiențelor atomice: ei, ca și toți semenii lor de bună credință, ori unde ar trăi și munci, nădăjduiesc că acest tratat va fi urmat încă și de altele — toate constituind o adevărată stavilă în calea izbucnirii unui nou război mondial, mai distrugător, prin efectele ce le-ar aduce, decît celelalte războaie.

Biserica și slujitorii ei lucrează cu mult suflet, sprijinind prin mijloace morale acțiunile de pace care se întreprind în țara noastră și peste hotare.

Raportul a mai subliniat că în anul 1963 viața bisericească s-a desfășurat cu rezultate bune de ordin duhovnicesc. Ea a urmărit să zidească oameni buni, drepti și cinstiți, care să prețuiască munca lor și a altora, să respecte și să îngrijească bunul obștesc, ca cetățeni devotați și loiali ai

Patriei noastre scumpe, folosind în acest scop toate mijloacele pe care ea le are la îndemână. A mai scos în evidență relațiile interbisericești și interconfesionale, relațiile cu Bisericele surori, fiind prezentă activ și în mișcarea Conferința Creștină pentru Pace de la Praga.

În ședințele ținute în cursul anului s-au analizat și rezolvat cauzele de ordin administrativ, cultural și financiar pendinte.

În încheiere, raportul a arătat că Biserica noastră este la înălțimea vremii și ea își va dovedi loialitatea deplină, întreg devotamentul și sincera colaborare întru propășirea Patriei noastre dragi și poporului ei harnic și cinstit. De asemenea, a adus mulțumiri Departamentului Cultelor, în frunte cu Dl Profesor Dumitru Dogaru, pentru larga înțelegere și sprijinul dat Arhiepiscopiei în desfășurarea activității sale.

Raportul sectorului administrativ-bisericesc (raportor: P. C. Prot. Dr. V. Coman-Brașov) a reliefat constatarea că de fiecare dată când membrii Adunării Eparhiale sînt chemați să asculte bilanțul activității bisericești pe un an de muncă în cuprinsul Arhiepiscopiei Sibiului, ei își simt inima cucerită de mulțumire și de bucurie, deoarece au prilej să-și dea seama de roadele unor osteneli cinstite și bogate.

Călăuzită de principiile Evangheliei mîntuitoare, preoțimea din Arhiepiscopie, în activitatea sa de un an, a ținut seamă de marile comenzi și cerințe ale vremii, răspunzînd fără zăbavă chemărilor ce i s-au adresat. Ea și-a însușit dorința omîenirii după o viață mai bună, mai dreaptă, de așezare a unei păci trainice în lume și a lucrat cu sirguință, prin mijloacele sale, în mijlocul credincioșilor, pentru realizarea unor obiective atît de curate și de mărețe. La aceasta au contribuit misiunile arhieresti de la mănăstirea „Brîncoveanu”, slințirile de biserici, pastoralele I. P. Sf. Mitropolit Nicolae, îndrumările pornite de la Centrul Eparhial, etc. P. C. protopopi au îndrumat la rîndul lor preoțimea și pe credincioșii din parohii în sprijinirea obiectivelor arătate mai sus. Preoțimea din Arhiepiscopie și-a îndeplinit cu conștiinciozitate și misiunea liturghisitoare și predicatorială; credincioșii cercetează lăcașurile de închinare în mod satisfăcător și, împreună cu preoții, arată multă grijă pentru păstrarea și înfrumusețarea acestor lăcașuri sfinte.

Acțiunea pentru consolidarea unificării bisericești s-a desfășurat în continuare.

Raportul a mai scos în evidență și contribuția preoțimii și credincioșilor la lucrările de interes general, ca și atașamentul lor către Biserica străbună. Acest atașament s-a făcut evident mai ales cu prilejul colectei pentru Fondul Central Misionar. A prezentat în amănunțime mai multe date statistice, privind numărul de biserici, de case parohiale, numărul parohiilor, preoților și credincioșilor din cuprinsul Arhiepiscopiei și a exprimat deosebite mulțumiri pentru ajutorul material dat și în anul trecut de Departamentul Cultelor.

Raportul sectorului cultural (raportor: P. C. Prot. P. Boeriu-Mediaș) a analizat activitatea predicatorială a preoțimii din Arhiepiscopie, care s-a împlinit cu conștiință, călăuzindu-se de duhul Sf. Evanghelii și de marile cerințe ale vremii noastre. În mod deosebit, preoțimea s-a făcut vestitoare a păcii și a buneivoinii între oameni. Faptul că s-a făcut o inventariere exactă a bibliotecilor parohiale, a fost și el de real folos în desfășurarea activității

preoților. Ei au găsit apoi mult material și sprijin în revista „Mitropolia Ardealului”, care dezbate regulat și aprofundat diferite probleme ale vieții religioase din țară și din străinătate; ea îmbrățișează îndeosebi probleme specifice Bisericii ardelenе, cultivând cu grijă relațiile frățești și de colaborare cu celelalte culte religioase de aci. La rîndul său, „Telegraful Român”, prin materialul bogat ce cuprinde, a oferit preoților și credincioșilor o aleasă hrană duhovnicească. De asemenea, Calendarul de perete și Indrumătorul bisericesc.

Institutul Teologic Universitar din Sibiu și Seminarul Teologic din Cluj au desfășurat o activitate frumoasă. Tot asemenea și corul Catedralei mitropolitane din Sibiu.

Raportul a arătat că preoțimea din Arhiepiscopie a activat și pe teren social. Conferințele de orientare au ajutat-o să adincească și să înțeleagă problemele de actualitate, cum ar fi lupta pentru pace, prosperarea semenilor etc. De un real folos s-au dovedit și conferințele administrative.

Raportul a prezentat apoi: execuția bugetară la Centrul Eparhial, do-Bibliotecii mitropolitane, Depozitului de obiecte religioase, etc.

Raportul sectorului economic (raportor: Dl Dr. Iuliu Georgescu-Tîrnăveni) a subliniat și el climatul de libertate deplină pe care îl asigură tuturor cultelor regimul democrat-popular, precum și avîntul entuziast al oamenilor muncii din țara noastră pentru realizări epocale, pentru ridicarea nivelului moral, cultural și material al tuturor cetățenilor.

În administrarea bunurilor materiale ale Arhiepiscopiei s-au observat cu strictețe dispozițiile legale; tot așa s-a făcut și de către unitățile subordonate, unde a contribuit mult priceperea protopopilor, zelul preoților și funcționarilor gestionari — toți au lucrat cu interes, cinste și conștiințiozitate.

Raportul a prezentat apoi: Execuția bugetară la Centrul Eparhial, dotațiile în anul trecut, situația Fondului de Asigurare, cheltuielile avute pînă acum cu lucrările pentru restaurarea și pictarea Catedralei mitropolitane din Sibiu, realizările Atelierului de luminări, situația financiară de la Tipografia și Librăria eparhială, de la gospodăriile anexe, căminul preoțesc, casele de odihnă de la Păltiniș și Bazna, reparări de biserici și de case parohiale, etc.

Asupra raportului a luat cuvînt P. C. Prot. Nicodim Belea-Sf. Gheorghe, care a subliniat latura pozitivă a activității economice-financiare din Arhiepiscopie și a exprimat satisfacția generală a celor de față pentru modul în care s-a desfășurat această activitate.

Adunarea Eparhială a ascultat apoi și a aprobat: Bilanțul și contul de venituri și cheltuieli la Centrul Eparhial pe anul 1962, Execuția bugetară a Centrului Eparhial pe anul 1962, Planul financiar al Centrului Eparhial pe anul 1964, Execuția bugetară a Institutului Teologic din Sibiu pe anul 1962, Bilanțul Institutului Teologic-Sibiu, pe anul 1962, Planul financiar al Institutului Teologic pe anul 1964, Execuția bugetară a Casei de odihnă de la Păltiniș pe anul 1962. Planul financiar al Casei de odihnă de la Păltiniș pe anul 1964, Bilanțul și contul de venituri și cheltuieli ale aceleiași case, pe anul 1962, etc.

La sfârșitul lucrărilor, Dl Dr. Iuliu Georgescu, în numele membrilor Adunării, a spus, în rezumat, următoarele:

Ascultînd rapoartele prezentate Adunării Eparhiale, ne-am putut da seama de frumoasele realizări care s-au obținut prin muncă strălucitoare în cuprinsul Arhiepiscopiei Sibiului. Ținem să aducem mulțumiri I. P. Sf. Mitropolit Nicolae pe care, în numele credincioșilor ce reprezentăm în această Adunare, îl felicităm pentru împlinirea alor 70 de ani de viață și de ziua onomastică pe care și-a serbat-o înainte cu două zile.

Mulțumim totodată, în numele acelorași credincioși, Centrului Eparhial și tuturor colaboratorilor de pe teren pentru munca strălucitoare ce au arătat.

Incheind sesiunea Adunării Eparhiale, P. C. vicar. Tr. Belășcu a spus, în rezumat, următoarele:

Am urmărit cu deosebită atenție desfășurarea lucrărilor și făcînd comparație între felul cum a decurs ședința noastră de azi și cele din trecut, ținînd seama de felul cum au fost întocmite rapoartele și prezentate de raportori, am constatat din ele experiență și pricepere. Lucrările s-au desfășurat în mod disciplinat.

Trăim vremuri mari, în care de la toți se cer mai puține vorbe și mai multe fapte.

Eparhia noastră este parte integrantă din Biserica Ortodoxă Română. De la înstaurarea regimului nostru democrat-popular, ea a știut să meargă pe făgașul trasat de întîiul ei stăpînitor, P. F. Patriarh Justinian. Datorită atitudinii P. F. Sale se explică preluirea Bisericii de către conducerea Statului nostru.

Privirile noastre se îndreaptă spre cei mulți și spre țelurile înalte pe care le urmărește Statul nostru. Pe cît ne-a stat în putință, noi am căutat să ne facem datoria față de Biserică și față de Stat. Chiar și străinii au putut remarca activitatea reprezentanților Bisericii noastre, iar conducerea Statului a prețuit-o după cuviință. Noi dăm dovadă de înțelepciune atunci cînd sîntem unitari în rezolvarea problemelor noastre bisericești și înaltului nostru Ierarh lucrul acesta nu poate să-i producă decît bucurie.

A mulțumit apoi protopopilor, preoților, membrilor Adunării Eparhiale, pentru interesul pe care îl arată problemelor bisericești și pentru felul disciplinat în care lucrează la rezolvarea acestora.

În mod special a adus mulțumiri I. P. Sf. Mitropolit Nicolae pentru îndrumările înțelepte cu care orientează activitatea din cadrul Arhiepiscopiei.

*

Sesiunea Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Sibiului a lăsat o impresie deosebit de frumoasă, care va promova în și mai bine activitatea de viitor a acestei unități a Bisericii noastre strămoșești.

D. CALUGĂR

ÎNȚELESUL NAȘTERII DOMNULUI

Pastorala de Crăciun 1963 a Sanctității Sale Patriarhului Alexei al Moscovei și al întregii Rusii — mîncînd de la textul inspirat din Gal. 4, 4—5 — scoate în evidență grija deosebită pe care Părintele ceresc o poartă făpturilor Sale cuvîntătoare și prețul cel mare pe care-l are omul înaintea Făcătorului Său.

Pentru noi și pentru a noastră mîntuire, Tatăl ceresc a dat pe Fiul Său Unul născut, ca să nu pierim covîrșiți de păcat, ci să avem viață veșnică (cf. Ioan 3, 16).

Păstorul psalmist și prooroc David puneă întrebarea: Ce este omul, ce reprezintă el atît de deosebit încît Domnul Cel Preaînalt să-și aducă aminte de el cel împresurat de păcat, și să-l înconjoare cu iubirea Sa? (Cf. Psalm 8, 5). Răspunsul scoate în evidență valoarea și demnitatea creaturală a omului: „Micșoratu-l-ai numai cu puțin față de îngeri, cu slavă și cu cinste l-ai încununat... Toate le-ai supus sub picioarele lui“ (Psalm 8, 6—7).

La ieslea din Vifleem — unde Fiul lui Dumnezeu a coborît în trup omenesc ca să dreagă stricăciunile păcatelor — prin îngeri, păstori și înțelepții din Răsărit, „simplitatea și înțelepciunea, sărăcia și bogăția se întîlnesc la leagănul lui Hristos și împreună se închină în fața Aceluia care în scutecele sărăcicioase nu încetează a fi Stăpînul cerului și al pămîntului, căruia omenirea întregă îi este scumpă și apropiată, care pe cei drepți îi primește cu iubire și pe păcătoși îi miluiește, care a adus pe pămînt pacea binefăcătoare și a dat omenirii putere ca să aibă și să păstreze pacea cu Dumnezeu, pacea cu aproapele și pacea cu noi înșine, prin care se poate dobîndi și pacea între popoare și mulțumită păcii — o viață fericită pe pămînt“.

Veneratul întîistătător al Bisericii-sore ruse ne cheamă ca de praznicul Nașterii Sale, să-l rugăm pe Hristos, „care a adus pacea pe pămîntul nostru, să ne ajute ca să păstrăm această pace, să terminăm pentru totdeauna cu vrajba dintre popoare, să distrugem armele acestei vrajbe și pe cale pașnică să dezlegăm problemele ce se ivesc între popoare“.

Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei dă astfel expresie năzuinței obștești actuale de-a se pune capăt tuturor pricinilor de sfișiere a înțelegerii și unității dintre oameni și popoare. În această direcție, slujitorii Bisericii lui Hristos — spune Sanctitatea Sa — avem „datoria să apropiem timpul binecuvîntat al păcii generale nu numai prin rugăciunile noastre stăruitoare, către Dumnezeu pentru pacea a toată lumea, ci și cu neîncetate chemări la pace și la sprijinirea peste tot a apărătorilor păcii, al căror număr sporește neîncetat, semn că pacea va triumfa asupra războiului“.

Poziția ortodoxă răsăriteană față de cea mai arzătoare problemă a zilelor noastre — apărarea păcii și întărirea ei — este indicată aci clar și complet.

Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei încheie rugînd pe Dumnezeu — cu cuvintele Sfîntului Prooroc Isaia (cf. 26, 12) — să reverse pacea Sa peste noi toți ca să ne putem bucura cu adevărat de toate cele ce El le-a făcut pentru îndestularea, mulțumirea și înălțarea noastră.

NOI STRĂDANII PENTRU APĂRAREA PĂCII

Mișcarea mondială a partizanilor păcii este „veterana” organismelor care și-au închinat întreaga lor activitate apărării și consolidării bunului celui mai de preț al omenirii vremii noastre: p a c e a. Ea are vechime și are prestigiu, are stagiul și are competență bine stabilită în această direcție. De aceea, fiecare nouă manifestare a ei — indiferent la ce nivel se desfășoară — stârnește interes justificat în cele mai largi și mai felurite pături ale omenirii contemporane și umple de speranță cugetele cinstite și drepte de pretutindeni care privesc cu îngrijorare la aglomărările de unelte de distrugere în masă pe care le generează cursa înarmărilor.

Această mișcare și-a încheiat seria de manifestări din cursul anului trecut cu sesiunea de la Varșovia a Consiliului Mondial al Păcii, ale cărei lucrări s-au desfășurat în zilele de 28 noiembrie—2 decembrie 1963, atât în ședințe plenare, cât și în cele patru comisii constituite pentru a asigura operativitatea dezbaterilor.

Numeroșii delegați care s-au perindat la cuvânt au subliniat însemnătatea deosebită a încheierii Tratatului de la Moscova pentru interzicerea experiențelor nucleare în cele trei medii, ca un prim acord în domeniul armelor nucleare și ca un pas important pe calea destinderii internaționale. Prin încheierea aceluiași tratat s-au creat premise favorabile pentru rezolvarea unor probleme majore ale vieții internaționale, cum sînt încetarea cursei înarmărilor, crearea de zone denuclearizate, interzicerea armelor nucleare, înfăptuirea dezarmării generale și totale. Participanții la sesiune au subliniat necesitatea de-a se intensifica eforturile pentru solidarizarea maselor largi ale populației lumii în lupta pentru înlăturarea pericolului unui nou război. De aceea, sesiunea cheamă la organizarea de acțiuni concrete menite să asigure triumful coexistenței pașnice, rezolvarea pe cale pașnică a problemelor internaționale litigioase și, în general, atingerea țelurilor menționate mai sus.

Președintele Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din Patria noastră, Dl Acad. Prof. Mihail Ralea, luînd cuvîntul în comisia pentru problemele dezarmării, a arătat pe larg necesitatea înfăptuirii dezarmării generale și totale, înaintîndu-se pas cu pas, cu răbdare, pe această cale. Cele petrecute după al doilea război mondial — a spus Dsa — dovedesc că epoca noastră a dat naștere nu numai unor mijloace de distrugere fără precedent, ci și unor forțe imense, capabile să impună voința popoarelor de-a se asigura menținerea păcii. Încheierea Tratatului cu privire la interzicerea parțială a experiențelor nucleare constituie un succes al forțelor păcii și al politicii de coexistență pașnică, un pas important spre destindere care creează premise pentru abordarea și soluționarea și a altor probleme internaționale spinoase.

Nimeni nu-și face iluzia — a continuat Dl Acad. M. Ralea — că una sau alta din măsurile parțiale ar însemna, singură, o încununare a edificiului păcii, dar este neîndoielnic că fiecare dintre aceste măsuri este o cărămidă la acest edificiu. Trebuie să facem totul pentru ca să fie realizate progrese în continuare. Comitetul Național pentru Apărarea Păcii din Republica Populară Romînă consideră că întreprinderea de noi acțiuni în direcția destinderii situației internaționale este o îndatorire de cea mai mare însemnătate pentru forțele păcii și în primul rînd pentru Mișcarea partizanilor păcii.

În continuare, Dl Acad. M. Ralea a arătat că, ideea zonelor denuclearizate este una dintre ideile a căror înfăptuire ar pregăti în mod eficace dezarmarea generală și totală. Referindu-se la propunerile Republicii Populare Romîne cu privire la transformarea Balcanilor într-o zonă a bunei conviețuiri, lipsită de arma nucleară,

delegatul român a arătat că aceste propuneri ar contribui atât la promovarea unor relații de bună vecinătate și de colaborare normală între statele europene cu orânduri sociale diferite, cât și la sustragerea unor zone vaste ale globului pământesc din cursa înarmărilor și la crearea unui climat de destindere în relațiile internaționale.

Împreună cu marea majoritate a delegaților, delegația țării noastre s-a pronunțat în favoarea Tratatului de la Moscova.

Ne exprimăm acordul — a spus mai departe Dl Acad. M. Ralea — cu principiul enunțat în raportul său de către președintele executiv al Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii, Prof. John Bernal, cu privire la discuțiile ce se desfășoară în cursul acestei sesiuni: să ne străduim pentru a ne concentra asupra acelor probleme asupra cărora există puncte de vedere comune și care sînt totodată problemele arzătoare ale Mișcării pentru pace.

Alți delegați ai țării noastre au luat cuvîntul în Comisia pentru problemele luptei pentru pace și pentru independență națională (Dl Acad. Geo Bogza) și în Comisia pentru problemele colaborării internaționale în domeniile economic, științific și cultural (Dl George Ionescu).

Ultima ședință a sesiunii a avut loc în seara zilei de 2 dec. 1963.

În ședința finală au fost ascultate dările de seamă asupra lucrărilor efectuate de comisii și subcomisii pe probleme. Cu majoritate covârșitoare de voturi a fost adoptată apoi Chemarea la acțiuni a Consiliului Mondial al Păcii. Au mai fost aprobate apoi rezoluții cu privire la Cuba, Vietnamul de sud, coloniile portugheze din Africa, Africa de Sud, Laos, Coreea, Federația Malaieză, rezoluția cu privire la problemele eliberării naționale, rezoluția cu privire la problema Palestinei, precum și un comunicat cu privire la situația din Camerun.

În această sesiune au fost cooptați în componența Consiliului Mondial al Păcii 147 de membri desemnați de comitetele pentru pace din 47 de țări. Pentru prima dată au fost aleși în Consiliul Mondial al Păcii reprezentanții a 11 noi țări din Africa și Asia. Prin aceasta, sfera de înrîurire a acestui organism de apărare a păcii s-a extins.

Sesiunea a mai hotărît ca Congresul Mișcării Mondiale pentru Pace să fie convocat la începutul anului 1965. Se fac pregătiri pentru a se examina în cadrele congresului proiectat probleme de cea mai mare însemnătate pentru omenire. În fruntea lor se vor afla problemele luptei pentru efectuarea dezarmării generale și totale și pentru rezolvarea pașnică a tuturor problemelor litigioase.

Chemarea sesiunii de la Varșovia a Consiliului Mondial al Păcii stăruie asupra necesității de-a fi intensificate acțiunile de apărare și întărire a păcii pe o *scură mai vastă* decît oricînd altă dată. Referindu-se la primejdia războiului nuclear: chemarea arată că arma nucleară trebuie să fie distrusă pentru totdeauna.

Tratatul de la Moscova privitor la interzicerea parțială a experimentării armelor nucleare constituie primul acord pe care marile puteri nucleare l-au încheiat în vederea limitării dezvoltării armelor nucleare. Acest tratat a fost semnat și aprobat de peste o sută de state. Dar el nu este decît un început. Trebuie mers mai departe.

Consiliul Mondial al Păcii cheamă pe oamenii de bine de pretutindeni să depună eforturi pentru a se obține interzicerea tuturor experimentărilor de arme nucleare; pentru preîntîmpinarea răspîndirii armei nucleare sub orice formă, inclusiv pe calea creării forțelor nucleare multilaterale plănuită de organizația Pactului Atlanticului de Nord. Trebuie să obținem crearea de zone denuclearizate, realizarea

unui acord privitor la renunțarea de a folosi arma nucleară, la limitarea și reducerea bugetelor militare, rezolvarea problemelor internaționale litigioase pe calea tratatelor — spune Chemarea. Trebuie să insistăm ca Comitetul celor 18 state pentru dezarmare, care și-a reluat lucrările la Geneva, să facă noi pași pe calea spre realizarea unui tratat de dezarmare generală și controlată.

Chemarea subliniază apoi că dezarmarea și eliberarea națională se completează reciproc în lupta pentru pace, una consolidind pe cealaltă.

Consiliul Mondial al Păcii a mai cerut să se pună capăt războaielor coloniale, amestecului străin în treburile interne ale altor țări, să se lichideze bazele militare de pe teritoriile străine, să se interzică manevrele trupelor străine pe teritorii străine.

Consiliul Mondial al Păcii s-a pronunțat și de astă dată împotriva discriminării rasiale sub orice formă.

Piedicile existente în calea comerțului și a dezvoltării industriale — de orice formă ar fi ele — trebuie înlăturate. Politica economică a „războiului rece” și exploatarea țărilor celor mai sărace prin jefuirea bogățiilor trebuie să cedeze locul unui comerț mondial cu o cooperare economică, tehnică și culturală de care nu trebuie legată nici o condiție, permițând astfel folosirea deplină și rațională a resurselor în avantajul tuturor națiunilor.

Chemarea insistă asupra necesității de-a se desfășura o vastă campanie pentru pace, *fără egal în istorie*.

Toate mișcările iubitoare de pace au un singur țel. Il cunoaștem. Consiliul Mondial al Păcii cheamă pe toți oamenii și toate organizațiile pacifiste să-și unească eforturile pentru atingerea acestui scop: *pace pe pământ!*

Spre a aduce la îndeplinire hotărîrea amintită a sesiunii de la Varșovia a Consiliului Mondial al Păcii, o delegație a acestui consiliu, condusă de D-na Isabelle Elume, membru în prezidiul C.M.P., s-a deplasat la Geneva, la sfîrșitul lui ianuarie a. c., pentru a remite tuturor șefilor delegațiilor participante la tratativele pentru dezarmare textul unui mesaj al C.M.P., precum și apelul în favoarea efectuării dezarmării, adoptat la sesiunea din 28 noiembrie—2 decembrie 1963. Apelul poartă semnătura D-lui Prof. John Bernal, președintele executiv al C.M.P.

La 29 ianuarie a. c., delegația a vizitat și sediul misiunii permanente a R. P. Romîne de pe lîngă Oficiul european al Națiunilor Unite din Geneva, remițînd șefului delegației țării noastre la lucrările Comitetului celor 18 state pentru dezarmare, Dl ambasador Vasile Dumitrescu, mesajul și apelul amintite mai sus.

Mesajul în chestiune subliniază că reluarea lucrărilor Comitetului celor 18 state pentru dezarmare la începutul anului 1964 are loc într-o atmosferă nouă, favorabilă, creată în primul rînd prin încheierea Tratatului de la Moscova cu privire la interzicerea parțială a experiențelor cu arma nucleară și de realizarea altor măsuri tinzînd la menținerea păcii.

Comitetul celor 18 state pentru dezarmare — spune mesajul — a adus o contribuție importantă la crearea unei atmosfere mai favorabile pentru tratative. Participanții la conferința pentru dezarmare sînt solicitați în mesajul C.M.P. să rezolve de urgență și cu mai multă hotărîre obiectivele cuprinse în preambulul Tratatului de la Moscova, între care figurează realizarea unui acord cu privire la dezarmarea generală și totală și încetarea tuturor experiențelor cu arma nucleară. Totodată se exprimă speranța că se vor înregistra progrese rapide și pe calea rezolvării măsurilor parțiale aflate pe ordinea de zi a Comitetului.

În încheiere, mesajul C.M.P. subliniază că organizațiile pacifiste din lumea întregă își vor intensifica activitatea pentru a crea o presiune puternică a opiniei publice în vederea realizării dezarmării generale și totale.

Sesiunea de la Varșovia a Consiliului Mondial al Păcii s-a dovedit a fi deosebit de rodnică și de activă. Remarcăm cu plăcere și încredere vigoarea luărilor ei de poziție în problemele păcii și ale războiului, precum și fermitatea cu care cheamă la intensificarea luptei pentru apărarea păcii, în aspectul ei de luptă pentru lărgirea și adîncirea căilor spre dezarmarea generală și totală, căi deschise prin încheierea Tratatului de la Moscova, prin acordul sovieto-american de astă toamnă care pune la adăpost spațiul cosmic de vehicule purtătoare a armelor nucleare și, nu mai puțin, prin reducerile operate deja în bugetele militare de unele state ale lumii, în frunte cu Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii.

Lupta pentru pace — aceasta este esențialul sesiunii amintite — trebuie intensificată ca niciodată pînă acum, spre a se consolida pozițiile cîștigate și spre a se cucerii altele.

Ca slujitori și credincioși ai Bisericii noastre, se cuvine să ținem în cea mai deosebită atenție sesiunea în chestiune și să ne pătrundem de spiritul care a dominat lucrările ei.

SPORESC ORGANISMELE CARE LUPTĂ PENTRU PACE

La mijlocul lunii ianuarie a. c. a avut loc în capitala Suediei conferința de constituire a unei noi organizații internaționale denumită „Confederația internațională pentru dezarmare și pace“.

Președintele acestui nou organism este Dl Kenneth Lee (Anglia), iar vicepreședinți: Siddharaj Dhadda (India), Alfred Hassler (S.U.A.), Heinz Kloppenburg (R.F.G.), și Claude Bourdet (Franța). Consilierul bisericesc Heinz Kloppenburg, din Dortmund, este membru marcant al comitetului de conducere al Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga.

Programul acestei confederații tinde la realizări importante pentru pace și înțelegere în lume.

Apariția oricărui nou organism internațional care luptă pentru apărarea și consolidarea păcii în lume este întâmpinată cu bucurie și încredere. Astfel de organisme se adaugă celor existente, întărind frontul mondial al forțelor care se străduiesc pentru preîntîmpinarea unui război nuclear și pentru colaborare internațională întemeiată pe principiul coexistenței pașnice.

„Decana“ acestor organisme este Mișcarea Mondială a Partizanilor Păcii. Alăturea de ea se situează Mișcarea Pugwash și alte mișcări similare.

Întîlnirile la marile dezbateri internaționale pentru apărarea păcii folosesc din ce în ce mai mult un limbaj comun, limbajul instinctului de conservare a vieților și a bunurilor materiale, deopotrivă de greu amenințate de pericolul unui război atomic.

INTERZICEREA EXPERIENȚELOR NUCLEARE ÎN TREI MEDII A ÎNCEPUT SĂ DEA ROADE

Experimentarea armelor nucleare avea ca efect primejduirea sănătății oamenilor și a viețuitoarelor prin infectarea atmosferei și a solului cu substanțe nocive purtate la mari depărtări de la locul efectuării exploziilor de către cenușa radioactivă. Cele mai primejdioase dintre aceste substanțe vătămătoare sînt stronțitul 90 și cesiul 137.

Două știri — una de la Washington și cealaltă de la Londra — anunțau ome-

nirii, la sfârșitul anului trecut, primele efecte salutare ale încetării experiențelor nucleare în atmosferă.

Serviciul pentru sănătate publică din Statele Unite ale Americii a anunțat oficial că procentajul de stronțiu 90 radioactiv conținut în lapte scade continuu. Astfel, în luna septembrie 1963 el a reprezentat 26 de picocuries la litrul de lapte, în timp ce în august reprezenta 28, în iulie 31, iar în iunie același an 32. (Un picocuries reprezintă a miliarda parte din cantitatea de radiații produsă de un gram de radiu). Scăderea procentajului de stronțiu 90 radioactiv în lapte este pusă în legătură cu încetarea experiențelor nucleare în atmosferă. („Scînteia“, 6102/1963).

Pe de altă parte, Comisia pentru energia atomică a Marii Britanii a dat publicității un raport în care se arată că dacă la începutul anului trecut (1963) procentul de radioactivitate din aer și apa de ploaie înregistrase o creștere destul de importantă, la sfârșitul aceluiași an acest procent a scăzut. Comisia britanică afirmă direct că această scădere este un rezultat al semnării și intrării în vigoare a Tratatului de la Moscova pentru interzicerea experimentării armelor nucleare în trei medii. („Scînteia“, 6104/1963).

Dar încheierea Tratatului de la Moscova a mai avut și alte efecte: l-a determinat pe savantul atomist american Dr. Edward Teller să renunțe la poziția sa înverșunată împotriva încetării experiențelor cu arme nucleare. „Tratatul (scil.: de la Moscova) este acum lege și eu nu-l voi mai critica“ — a declarat el.

Edward Teller face parte din grupul de savanți atomiști de dincolo de Atlantic care au colaborat activ la făurirea bombelor nucleare, grup alcătuit oarecînd din Enrico Fermi, Leo Szilard, R. Oppenheimer, Werner von Braun, ș. a.

SE ÎNMULȚESC SEMNELE DE DESTINDERE

Popoarele — ca și indivizii singuratici — trebuie să se îngăduie unele pe altele, fiindcă trăiesc pe aceeași planetă — și mai ales pentru că pe planeta noastră este loc pentru toți. Expresia acestei îngăduințe reciproce este ceea ce numim „coexistență pașnică“.

Vorbind în 7 ianuarie a. c. la Universitatea americană Columbia, secretarul general al Organizației Națiunilor Unite, Dl U Thant, a spus între altele: „Ne găsim pe această planetă pentru a trăi laolaltă. De aceea Carta Națiunilor Unite ne recomandă să practicăm buna vecinătate. Aceasta este pentru mine cea mai simplă definiție a coexistenței pașnice“.

Dl U Thant a declarat cu același prilej că Tratatul de la Moscova pentru interzicerea experiențelor nucleare în trei medii a creat o atmosferă de destindere care este favorabilă reglementării unor probleme ivite în perioada de după al doilea război mondial. Într-acestea, cea mai acută este problema dezarmării. Cursa înarmărilor trebuie curmată, deoarece ea este — a spus Dsa — „cea mai mare primădie care stă astăzi în fața lumii“. „Experiența istoriei ne învață că dacă în condițiile existenței unei atmosfere favorabile nu vom avansa energic în direcția unor acorduri, se va produce un declin și vom fi împinși de la o criză la alta...“. Acordurile cele mai urgente — după părerea autorizată a secretarului general al O.N.U.-lui — ar urma să interzică răspîndirea armei nucleare, să încheie o convenție cu privire la interzicerea folosirii armei nucleare și să creeze regiuni denuclearizate în diferite părți ale lumii. Astfel de acorduri, dacă este bunăvoință, pot fi încheiate fără dificultăți și fără întârziere. Ele ar întări speranțele tuturor fără a lovi în interesele nimănui.

Un model de coexistență pașnică concepe așa-numitul „Plan Thirring“. Autorul lui, profesorul universitar Dr. Hans Thirring, cunoscut om de știință austriac și savant atomist de renume mondial, propune transformarea republicii Austria într-un stat complet dezarmat, care să fie „un model al coexistenței pașnice“. Aceasta ar fi, după dînsul, cea mai bună garanție a neutralității Austriei.

„Planul Thirring“ preconizează ca Austria, de acord cu statele vecine și cu statele semnatare ale Tratatului de stat, să prezinte O.N.U.-lui o declarație în care să arate că renunță la forța armată și este de acord să treacă la totala dezarmare sub controlul O.N.U. Totodată, statele vecine trebuie să declare că nu au pretenții teritoriale față de Austria, că ele consideră granițele sale intangibile și consimt să-și retragă forțele armate de la granița austriacă la o distanță care se va stabili. Marile puteri vor fi solicitate să ofere garanții că nu vor fi întreprinse acțiuni militare împotriva Austriei, iar O.N.U. să recunoască în Austria un model de stat dezarmat. Faza necesară va fi efectuată de posturi neînarmate ale O.N.U.

Profesorul Thirring arată că prin aplicarea planului preconizat de el Austria ar dobîndi un astfel de prestigiu internațional încît nici un stat n-ar îndrăzni s-o atace. Dezarmarea va fi cea mai bună apărare a țării. În afară de aceasta: prin dezarmare, Austria va economisi anual 3,7 miliarde șilingi.

Planul Thirring a stîrnit și întreține discuții foarte vii. Cu drept cuvînt, căci oricum l-ar socoti unii, care nu-i sînt favorabili, fapt este că el pornește de la primejdia războiului în condițiile actualei dezvoltări a tehnicii militare și ține seama de progresul pe care îl face în opinia publică ideea dezarmării și înfăptuirii coexistenței pașnice.

Planul Thirring este, mai presus de toate, un semn că omul contemporan e capabil să se ridice la înalt nivel de mărinimie și încredere în omenia oamenilor în ce privește organizarea și instalarea unui climat prielnic în relațiile internaționale.

REDACTIA

ALBERT SCHWEITZER ÎN ATENȚIA GENERAȚIEI NOASTRE

S-ar putea spune: dar cînd a încetat vreodată acest titan al facerii de bine să nu se afile în atenția generației noastre? Un om de talia lui face cînte omenirii ca atare, omenirii de azi și de totdeauna.

Abia am intrat în noul an și oamenii vremii noastre și-au adus aminte cu simpatie, admirație și recunoștință că Dr. Albert Schweitzer se află în pragul unei îndoite aniversări: la 14 ianuarie a. c. împlinea venerabila vîrstă de 89 ani, iar în pragul primăverii acesteia — 50 de ani de cînd a pus bazele spitalului său pentru negri din Lambarene (provincia Gabon, fostul Congo francez).

Fiu al unui pastor evanghelic-luteran din Alsacia Superioară, Albert Schweitzer s-a dovedit de mic pe cît de inteligent, pe atît de distins și de mărinimos în toate manifestările lui.

La vîrsta de 5 ani a început să ia lecții de pian de la tatăl său. La 7 ani își uimea învățătoarea cu surprinzătoarea sa capacitate de improvizare componistică la armoniu. La 8 ani începuse să cînte la orgă. La 18 ani e la Paris, unde studiază orga cu Charles Marie Widor. Din toamna anului 1893 și pînă în 1899 studiază teologia și filozofia la Universitățile din Strasbourg, Paris (Sorbona) și Berlin. La vîrsta de 27 de ani era numit conferențiar de Studiul Noului Testament la Facultatea de Teologie protestantă a Universității din Strasbourg. Concomitent, studia medicina. Cu ce scop?

Încă de pe vremea cînd era student, luase hotărîrea ca pînă la vîrsta de 30 de ani să servească știința și arta, iar restul vieții să și-l închine ajutorării semenilor săi.

Era doctor în teologie, doctor în filozofie și doctor în medicină — și mai era muzicolog și organist cunoscut în toată Europa — cînd, în martie 1913, însoțit de inimoasa și devotata sa soție, cu un bagaj de 70 de lăzi, în care fuseseră ambalate instrumentele și medicamentele achiziționate cu atîta trudă, s-a îmbarcat la Bordeaux pentru Africa.

Așezat la Lambarene, a înființat acolo un mic spital, pe cont propriu. În numai 9 luni de activitate medicală a lecut peste 2.000 de indigeni suferinzi de lepră, malarie, dizenterie, boala somnului sau hernie.

Au trecut ani și decenii de strădanii eroice, de amărăciuni și de satisfacții cum nu-i este dat oricui să aibă în această viață. Cărțile sale de teologie, filozofie și istorie a muzicii făceau ocolul cercurilor de specialiști, iar însemnările sale de medic activ în Africa se citeau cu interes fierbinte în cele mai felurite limbi europene. Ceea ce primea ca drept de autor, cheltuia pentru extinderea spitalului său din Lambarene.

După al doilea război mondial, Albert Schweitzer apare pe baricadele apărătorilor convinși ai păcii popoarelor, alături de elitele științei, culturii și artelor contemporane. Exemplul său a umplut de nădejde și de curaj masele populare de pretutindeni, făcînd să crească certitudinea biruinței păcii asupra ațîțătorilor la un nou război. Avertismentele sale privitoare la pericolul atomic au zguduit conștiințele generației contemporane. În anul 1953 i s-a decernat Premiul Nobel pentru pace.¹

Negrii din Africa îl adoră pe acest iubitor „tată alb“ al lor, care de o jumătate de veac le oferă totul fără să le ceară nimic în schimb.

Opinia publică progresistă de pretutindeni — credincioșii creștini în primul rînd — se descoperă cu respect în fața acestui splendid exemplar de elită al omenirii veacului nostru.

GR. M.

Dr. HEWLETT JOHNSON NONAGENAR

La 25 ianuarie a. c., Dr. Hewlett Johnson a împlinit venerabila vîrstă de 90 de ani. Cu acel prilej, D-Sa a primit felicitări din toate părțile lumii, de la oameni de cele mai felurite categorii sociale și credințe religioase.

Nonagenarul Dr. Hewlett Johnson, fost decan de Canterbury, este una din cele mai cunoscute personalități ale vremii noastre. Nelipsit de la epicele bătălii pentru apărarea și consolidarea păcii popoarelor — începînd cu Congresul mondial al intelectualilor pentru pace de la Wroclaw (R. P. Polonă), din 1948, continuînd cu primul Congres Mondial al Partizanilor Păcii de la Paris-Praga, din 1949 — acest fruntaș al Bisericii Anglicane și-a cîștigat stima și prețuirea tuturor oamenilor de bine, din toate țările lumii. Adevărat „făcător de pace“ în cel mai frumos înțeles creștinesc și progresist al expresiei, deși înaintat în vîrstă, Dr. Hewlett Johnson a cutreierat continente, țări și mări și a folosit fără precupețire întinsele sale relații personale pentru a îngroșa valul apărătorilor păcii, a ajuta pe cei săvîelnici să se decidă și a trezi din amorțirea lor pe cei indiferenți față de cea mai arzătoare problemă a vremii noastre: pacea.

¹ Amănunte de caracter bio-bibliografic — în revista aceasta, anul II, 1957, p. 608—614.

Salutîndu-l cu prilejul aniversării de 90 de ani, în numele Consiliului Mondial al Păcii, preşedintele Executiv al Prezidiului acelui Consiliu, Profesorul John Bernal, scria în mesajul său: „Lupta D-voastră pentru pace, dusă în tot cursul vieţii, înţelepciunea cu care abordaţi problemele acestei lumi în schimbare rapidă, constituie o sursă de însufleţire pentru toţi partizanii păcii“.

Ii urăm şi noi încă mulţi ani de viaţă, cu sănătate şi bucurie, spre a vedea temeluindu-se pacea lumii aşa cum cu exemplară ardoare rivneşte venerabilul om de seamă al generaţiei noastre care este Dr. Hewlett Johnson.

REDACTIA

CONTRIBUŢIE CREŞTINĂ PENTRU DESTINDERE INTERNAŢIONALĂ

Pentru asigurarea păcii mondiale este nevoie în prealabil de destindere internaţională. La asigurarea ei a contribuit îndeosebi semnarea Tratatului de la Moscova pentru interzicerea parţială a experienţelor cu arme nucleare şi lucrarea neobosită a O.N.U., la şedinţele sale de caracter mondial, la indemnul continuu pentru coexistenţă paşnică, stimulată cu convingere de U.R.S.S. Sprijinatorii creştini ai păcii şi destinderii internaţionale activează îndeosebi prin cadrul mişcării Conferinţei Creştine pentru Pace de la Praga, care ca mişcare mondială, pregăteşte acum a doua Adunare pancreştină pentru pace, din iunie 1964, la Praga, la care vor participa peste o mie delegaţi din lumea întreagă.

În pregătirea acestei măreţe întruniri creştine pentru pace şi destindere în lume, s-a ţinut o reuşită şedinţă a Comitetului executiv la Bucureşti, în noiembrie 1963. În continuarea lucrărilor s-a întrunit la Budapesta Comisia de pregătire a Pancreştinei a 2-a pentru pace, în zilele de 3 şi 4 ianuarie 1964, fiind urmată în ziua de 5 ianuarie de şedinţa Comitetului executiv.

La şedinţă s-au prezentat aproape 40 de delegaţi din 13 ţări, în frunte cu cunoscuţii activişti: preşedintele J. L. Hromadka, vicepreşedinţii prof. H. Vogel şi episc. T. Bartha, membrii: arhiep. J. Kiivit, A. Ziak, G. Casalis, W. Schweitzer, Al. Rasker, secretarii: J. Ondra, G. Bassarak, prot. P. Sokolovski, A. Stoian, K. Toth; consultanţii: J. Cihak, St. Turnsky, L. Broz şi J. Smolik. oaspeţii: superintendent Alb. Schönherr din Berlin-Est, past. Stöhr şi R. Tietz din R.F.G., past. M. Cavallie din Franţa, past. H. Ruh din Elveţia, rev. P. Oestereicher din Anglia. Din partea Bisericii Ortodoxe au participat: P. Sf. Episcop Alexei din Tallin-Patriarhia Rusă, P. Sf. Episcop Visarion, vicar al Patriarhiei Române cu prof. M. Şesan, Păr. prot. D. Vuicici pentru Patriarhia Sîrbă, Păr. prot. J. Nedelceiev pentru Patriarhia Bulgară şi Păr. vicar J. Novak din Mitropolia Ortodoxă Cehoslovacă. Dintre membrii Comisiei de pregătire au participat: Episc. luteran A. Wantula din Polonia, prof. Th. van Leeuwen din Olanda, past. M. Schwartz din Elveţia, secret. Al. Buievski din Moscova şi prof. M. Palfy din Budapesta.

*

Indemnul păcii, dat de Mîntuitorul Iisus Hristos prin cuvintele „pacea mea vă dau vouă“ (Ioan 14, 27) şi porunca iubirii dintre oameni aşa precum i-a iubit însuşi Mîntuitorul (Ioan 15, 12) sînt testamente care devin şi legăminte obligatorii. Căci în continuare a zis Mîntuitorul: „Eu v-am ales pe voi şi v-am rînduit ca să mergeţi şi roadă să aduceţi şi roada aceasta să rămînă şi aceasta vă poruncesc: să vă iubiţi unul pe altul“ (Ioan 15, 16—17).

În adevăr, această poruncă o îndeplineşte creştinul numai atunci cînd o face

activă și concretă prin faptele sale către semen și către lume, prin stăruința sinceră și conștiință pentru viață și pace în lume și între oameni.

Și porunca Mântuitorului Iisus Hristos se adresează fără excepție tuturor creștinilor.

Pr. Prof. M. ȘESAN

INSEMNĂRI

Casa parohială din dreapta bisericii din Abrud este o casă istorică. În vremea revoluției din 1848—49 era locuită de preotul Amos Tobias. Aici erau adesea găzduiți Avram Iancu, tribunii și prefecții veniți la sfat. Aici au fost adăpostiți și revoluționarii exilați din Moldova și Țara Românească, între care Nicolae Bălcescu. venit să împace pe Avram Iancu cu Kossuth.

Casa e păstrată în bună stare. Peste ea flutură amintirea vremilor când poporul și-a făcut dreptate singur, scuturînd puternic stîlpii orînduirilor nedrepte.

*

Scriitoarea sovietică D. Beregova a publicat un roman despre tinerețea lui Dostoievski. În roman e prezentată dezvoltarea personalității tinărului Dostoievski în mediul social de-atunci. Se subliniază că, încă din fragedă tinerețe, Dostoievski a fost puternic impresionat de nedreptatea și umilințele la care erau supuși cei de jos. El întreba indignat: „Cu ce drept poate un om să-l înjosească pe altul, fără să fie pedepsit?”. În mod firesc tema principală a operelor din tinerețe este tema „camenilor sărmani”, „umiliți și obidiți” — cum e titlul romanelor respective.

Totodată se înfățișează efortul lui Dostoievski de a se ridica pe plan filozofic la înțelegerea omului în esența lui, a binelui și a răului, a pasiunilor. „Omul și pasiunile lui, asta-i taina care trebuie dezlegată în primul rînd” — scrie Dostoievski; și de fapt, în opera sa a zugrăvit omul și pasiunile lui cu o forță excepțională. Condamnat la moarte pentru că a participat la mișcarea petrașevților, i se comută pedeapsa în închisoare siberiană, ani pe care Dostoievski îi va înveșnici în: „Amintiri din casa morților”.

După romanul tinereții lui Dostoievski va urma romanul maturității lui. E un omagiu adus genialului scriitor rus.

ȘTIRI ECUMENISTE

Profesorul de Istoria Bisericii și Istoria Dogmelor din Kiel, Peter Meinhold a tipărit la Stuttgart (1962) o carte despre confesiunile creștine în perspectivă ecumenistă: *Ökumenische Kirchenkunde, Lebensformen der Christenheit heute* (p. 652). Autorul prezintă întâi problemele fundamentale ecumeniste ale acestui studiu, apoi expune starea actuală a Bisericilor, în ordine istorică. Cartea vrea să dea o privire de ansamblu asupra tuturor Bisericilor și comunităților care pot fi considerate din punct de vedere ecumenist. Ea e pătrunsă de problematica ecumenistă: ce înseamnă mulțimea Bisericilor, ce este unitatea, care e poziția fiecărei Biserici față de problema unității, ce însemnătate au Bisericile față de Mișcarea ecumenistă în creștere? Lucrarea e cuprinzătoare și temeinic documentată. Pe lângă Bisericile „istorice” ea tratează și noile Biserici din Asia și Africa și unele comunități și secte.

N. M.

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ
SIBIU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

